

Ostrowski, N.A.

In storm geboren

Roman

www.MinisterieVanPropaganda.org

N. A. Ostrowski

IN
STORM
GEBOREN

Roman

UITGEVERIJ PEGASUS
AMSTERDAM

1948

Oorspronkelijke titel:
Rozjdennyje boerei

*

Uit het Russisch vertaald door
Dr. F. de Graaff

*

Band en omslag van
I. Spreekmeester

*

In Storm Geboren
verschijnt als nr 3 in de
PEGASUS ROMAN REEKS

*

Druk: Heiermann & Co. - Amsterdam

Lijst van de belangrijkste personen:

Graaf Kazimir Mogelnitski	
Edward)	
Stanislaw)	zijn zoons
Wladislaw)	
Ludwiga	Edward's vrouw
Stefanie	Stanislaw's vrouw
Jozeph	oude lakei
Adam, lakei)	
Metsjislaw Psjigodski)	zijn kinderen
Barbara, keukenmeisje	Adam's vrouw
Francisca, kamermeisje	Metsjislaw's vrouw
Chelja, kamermeisje	Adam's dochter
Vader Hieronymus	Katholiek priester
Barankewitsj	suikerfabrikant
Sigismund Rajewski	revolutionair
Jadwiga Rajewskaja	zijn vrouw
Raymond	hem zoon
André Ptacha	jonge stoker van de suikerfabriek
Wassiljok	zijn broertje
Leon Psjenitsjek	bakkersknecht
Kowallo	machinist
Oljosja	zijn dochter
Sarra Michelson	jonge fabrieksarbeidster
Worobejko)	
Tsjobot)	revolutionaire arbeiders
Sjabel)	
Tsibulja)	
Satsjok)	partisanen
Schmultke)	
von Sonnenburg)	officieren van de Duitse bezetting

Het verhaal speelt in een klein plaatsje in de Oekraïne, aan de Russisch-Poolse grens, in het jaar 1918. Polen dat tot het Tsaristische Rusland behoorde, is door de Duitsers bezet.

EERSTE HOOFDSTUK

Zachtjes werd er op de deur geklopt. Ludwiga keek op van haar boek en luisterde. Weer werd er zacht, maar nadrukkelijk geklopt. Zo klopt alleen de oude Jozeph — voorzichtig en bescheiden, alsof hij zich al van te voren wil verontschuldigen. Onwillekeurig keek Ludwiga even naar de oude hangklok.

„Al na twaalfen.... Wat bracht den ouden man ertoe zo laat nog binnen te komen?”

Het boek van Zjeromski gleed van de deken af op het tapijt, het licht van het staande lampje weerkaatste in de gouden letters op de band. Ludwiga wierp een zijden kimono over haar naakte schouders en rilde even, van de koele aanraking van de zijde of misschien ook door een vaag gevoel van angst.

„Ben jij het, Jozeph?”

„Ik ben het, gravin.”

Reeds aan de wijze waarop de oude lakei de slaapkamer binnenkwam, zonder zijn diepe buiging te maken en aan zijn verschrikte gelaatsuitdrukking begreep Ludwiga: er was iets gebeurd.

„Graaf Edward is gekomen, gravin....”

„Wat zeg je?.... Edward?.... Waar is hij?” vroeg Ludwiga bijna fluisterend, maar het leek haar, alsof zij het uitschreeuwde.

Ludwiga had alles verwacht, alleen niet de terugkeer van haar echtgenoot. Even trachtte zij haar zelfbeheersing terug te winnen, maar tevergeefs. Zij sprong uit bed en liep de kamer uit. De grote

salon was bijna donker; er brandde slechts een kaars op de vleugel. Een man in een grijze soldatenjas stond bij de deur en gespte zijn ransel los. Snel keerde hij zich om, toen hij iemand hoorde binnenkomen. Ludwiga sloeg instinctief haar kimono dicht — voor haar, het gezicht in de schaduw, stond een vreemde man, met een grote bontmuts op, die over zijn voorhoofd was gegleden. Verwonderd keek Ludwiga naar de grote, volle baard van den onbekende. De soldaat greep haar bij de armen en trok haar naar zich toe. Zij week achteruit, maar de handen van den man hielden haar stevig vast.

Toen het onbekende gebaarde gezicht dichterbij kwam, verdween haar angst plotseling. Ondanks de bontmuts en de wilde baard herkende zij Edward's ogen — zijn even dichtgeknepen ogen met de fijne, gebogen wenkbrauwen, die zij tussen duizenden anderen zou herkennen. Maar toch was het ook weer niet haar Eddie, altijd zo elegant, met de schitterende gouden epauletten van zijn kolonelsuniform.

Nu steeg er uit zijn snor en baard, uit zijn vuile, natte soldatenjas een afschuwelijke stank van goedkope tabak en vochtige kleren op.

Mogelnitski begreep de verschrikte blik van zijn vrouw. Hij kuste haar op de blanke arm bij de pols en niet op de trillende, volle lippen; dan liet hij haar los. Jozeph kwam de kamer binnen.

„Het is zijn schuld, dat je mij in deze toestand ziet. Jozeph had je niet mogen zeggen, dat ik er was, voordat ik mij gebaad en verkleed had,” zei Edward zachtjes, alsof hij zich wilde verontschuldigen en hij nam de zware bontmuts af. Vermoeid streek hij met de hand door het verwarde haar. Toen Ludwiga dit bekende gebaar zag, voelde zij weer al haar oude tedere liefde voor haar man. Het deed haar pijn, dat zijn vuile kleren en on-

verzorgd uiterlijk een ogenblik haar afkeer hadden opgewekt. Zij vergat, dat Jozeph in de kamer was, omhelsde haar Edward en drukte een kus op zijn lieve, vertrouwde ogen. Maar nu was hij het, die zich voorzichtig maar zeer beslist uit haar omhelzing losmaakte:

„Later, Ludwiga, later.... Eerst moet ik die ellendige kleren uittrekken en vooral — baden. Ik heb een gevoel, alsof het vuil mij helemaal doordrongen heeft: de laatste twee dagen reed ik op een locomotief en ik sliep op de kolen, of liever — heb ik helemaal niet geslapen....”

Toen Edward een uur later de kamer van zijn vrouw binnenkwam, keek zij weer verschrikt op: de baard was verdwenen; maar ook zijn golvende lokken waren weggeschoren. Het grote, goed gevormde hoofd met het hoekige voorhoofd glansde kaal. Weer leek hij haar vreemd, want nooit tevoren had hij het haar zo kort geknipt. Het grijze pak, dat Jozeph uit de garderobe van den graaf had opgediept, herinnerde Ludwiga aan de eerste maanden van hun huwelijk, die zij in Nice hadden doorgebracht. Daar had zij hem voor het eerst in burger gezien....

„Nu hoef je niet bang meer voor me te zijn, liefste, nu mag je me omhelzen,” zei hij.

Het grauwe morgenlicht gleed door een kiertje van het gordijn de slaapkamer binnen. Ludwiga was wakker geworden, maar zij wilde haar man niet wekken en lag stil naar hem te kijken. Edward haalde diep adem en bij iedere ademhaling bewoog het zijden hemd op zijn brede, harige borst. De koppige mond, met de wrede plooitjes in de hoeken, was iets open. De slapeloze nachten, het voortdurende gevaar waarin hij verkeerd had, deden zich gelden. Vermoeid, half dronken van de sterke wijn, het overvloedige maal en haar lief-

kozingen, was hij al ingeslapen toen hij haar nog maar nauwelijks het allerbelangrijkste had verteld.

Hij was hier gekomen, omdat zij hier was. Natuurlijk had hij haar nooit vergeten. En die lange en gevaarlijke reis van Parijs, door twee fronten heen, had hij voor haar gemaakt. Ja, men had hem ook wel enige opdrachten gegeven. . . . Maar zou hij ooit Parijs, zijn werk in het Ministerie van Oorlog in de steek hebben gelaten en zich aan allerlei gevaar en ontbering hebben blootgesteld, wanneer hier niet de mooiste vrouw van Polen op hem wachtte? Die laatste woorden had hij gezegd, terwijl hij al insliep. Uit het weinige wat haar man haar had verteld, begreep Ludwiga, dat er grote gebeurtenissen op til waren en zij voelde, dat er een ernstig gevaar dreigde — een vreselijk, vernietigend gevaar, dat de gehele grondslag van haar leven kon aantasten. Maar toch was zij gelukkig. Wat er ook zou gebeuren, zolang Edward hier was behoefde zij niets te vrezen. Hij zou wel alles beslissen en doen wat nodig was, zoals hij dat vroeger ook altijd had gedaan. Achter zijn brede schouders had zij nooit ook maar één belangrijke practische kwestie behoeven op te lossen.

Edward werd even plotseling wakker als hij was ingeslapen. Hun ogen ontmoetten elkaar en lachten elkaar toe.

„Wat denk je, dat het voor een gevoel is, wanneer je juist wakker wordt als ze je met een bot mes in stukken snijden en als je dan jouw gezicht ziet in plaats van die bandietenkop? . . . Maar het is al laat, we moeten opstaan.”

„Doe je ogen nog even dicht, Edward, dan kleeid ik me aan.”

Hij glimlachte, nam het boek op, dat op het kleeid was gevallen en deed alsof hij las. Zjeromski, „De trouwe Rivier”. Romantiek van de opstand,

zelfopoffering, trouw.... Zij was nog niets veranderd. Vraagt nog steeds om de ogen even te sluiten. Volwassen kind! Nog altijd even romantisch!....

In het oude grafelijke slot van de Mogelnitski's, in alle zevenentwintig kamers, begon het gewone morgenleven. In de benedenverdieping, die voor een deel door het personeel werd bewoond, werd reeds druk gewerkt. In de keuken maakte men het ontbijt klaar. Twee kamermeisjes en een jonge lakei waren in de hall en de grote salon aan het werk. Boven sliep men nog. Ludwiga's kamermeisje, de knappe zestienjarige Chelja, een kleindochter van den ouden Jozeph, wilde het boudoir van haar meesteres opruimen, maar vond de deur op slot. De oude Jozeph verbood haar de gravin vandaag lastig te vallen.

Edward stond bij de toilettafel van zijn vrouw en bekeek de bekende kostbare snuisterijen; hij wachtte op Ludwiga. Spoedig kwam zij met Jozeph binnen. De oude man maakte een diepe buiging. Onder het blauwe jasje tekenden de magere schouderbladen zich scherp af. Jozeph had Edward al bediend, toen die nog een kleine jongen was. De oude man was verknocht aan het gezin van den graaf, als een oude hofhond, die iedereen aanvalt, die het huis van zijn meester wil binnendringen. Je kon je het slot zonder Jozeph niet voorstellen. De Mogelnitski's waren aan hem even gewend geraakt, als aan de twee middeleeuwse geharnaste ridders, die bij de ingang in de hall stonden. Deze ridderfiguren waren net als de Jozeph's, van geslacht op geslacht overgegaan.

De oude man was lakei. En ook zijn zonen en kleinzonen waren weer lakeien van de graven Mogelnitski geworden. Als vijftienjarige jongen was Jozeph voor het eerst in dienst gekomen bij

Edward's grootvader. Dat was de reden, waarom er tussen Edward en dezen ouden bediende een zekere vertrouwelijkheid bestond.

„Heb je alles gedaan, zoals ik het je gezegd had, Jozeph?”

„Ja, niemand heeft nog iets van de aankomst van mijnheer gehoord. Ik zelf zal voor Uw kamer zorgen. Hier heeft U de sleutel van de deur van Uw kabinet naar de kamer van de gravin. Sinds Uw vertrek is niemand hier geweest, behalve de gravin of ik. . . . Wanneer Chelja de kamers doet, zou het goed zijn, wanneer de graaf in zijn kabinet bleef. Natuurlijk zal mijn kleindochter niemand iets vertellen, maar toch is het beter zo. . . .”

Jozeph sprak zachtjes, met een oude schorre stem. Toen Edward het magere gezicht met de lange grijze bakkebaarden zag, viel het hem plotseling op, hoe oud Jozeph in de laatste drie jaar was geworden.

„Heel goed, Jozeph. Vertel me nu eens iets over dien Duitsen majoor. Hoe heet hij?”

„Adolf Sonnenburg, graaf. De majoor woont in de kamer van den gouverneur. Hij heeft een oppasser. Die luitenant hangt de hele dag in de keuken rond en hij slaapt bij Adam in de lakeienkamer. De majoor is van adel, en als ik het zeggen mag, een fatsoenlijk mens. Hij heeft zijn soldaten verboden ons gevogelte aan te raken, want eerst stalen ze onze ganzen en kippen. . . .”

„Hoeveel Duitsers zijn er op het landgoed?” viel Edward hem in de rede.

„Een heel eskadron. Het is nu al een maand, dat hun paarden onze haver eten. Eerst had men het hun verboden, maar toen hebben de Duitsers onzen rentmeester gearresteerd, toen moesten we de schuren wel openen. Nu de majoor hier woont gaan ze het hooi tenminste in de dorpen halen, anders namen ze het allemaal van ons. . . .”

„Waar zijn de soldaten ondergebracht?”

„Op de boerderij.”

„Goed. Wanneer ga je naar vader Hieronymus? Ik moet hem vandaag spreken.”

„Ik ga nu dadelijk. Hebt U geen andere opdrachten?”

„Nee.”

Bij de deur bleef Jozeph nog even staan.

„Kan ik vader Hieronymus vertellen, dat de graaf is aangekomen?”

Edward weifelde even, maar knikte dan bevestigend.

De Mogelnitski's bleven alleen. Edward ging naar zijn vrouw toe.

„Neem me niet kwalijk, Edward, maar ik begrijp niet, waarvoor je vader Hieronymus nodig hebt. Ik kan toch werkelijk niet aannemen, dat je je zonden wilt biechten?” Zij lachte hartelijk.

Edward omhelsde haar teder.

„Heb je dan iets tegen vader Hieronymus?”

„Nee, maar ik vind het zo vreemd. Noch vader, noch mijn broer, noch Stefanie weten iets van je komst.”

Edward glimlachte.

„En vader Hieronymus krijgt een speciale uitnodiging. Daar moet je je niet over verwonderen. Ik kon 's nachts toch niet alles in opschudding brengen. Er zijn immers Duitsers in huis en ik ben nu eenmaal... Frans officier. Dat begrijp je toch, Ludwiga? Morgen moet ik naar Warschau vertrekken en hoe minder mensen weten, dat ik hier ben, des te beter is het.”

„Wat, ga je weer weg?”

„Ik kom spoedig terug, Ludwiga.”

„En in plaats van nu tenminste deze uren met mij door te brengen, laat je dien akeligen Jezuiet halen.”

„Vader Hieronymus moet ik een boodschap

overbrengen. Dat zijn zaken, die jou niet interesseren. Je moet het mij niet kwalijk nemen, maar wanneer vader Hieronymus komt, moet ik hem alleen spreken. Hij heeft iets aan den kardinaal laten vragen. Dat zijn zo van die kerkelijke zaken. Het is iets wat hij geheim wil houden en hij zou het onaangenaam vinden, als iemand bij ons gesprek aanwezig was. Maar nu wilde ik je nog een paar dingen vragen."

"Ik luister, Eddie."

"Eet die majoor met jullie aan tafel?"

"Ja, papa en Stefanie hebben hem uitgenodigd. Hij gedraagt zich keurig. Hij spreekt vrij goed Frans. . . . Alleen brengt hij soms een anderen officier mee, een Ober-Leutnant Schmultke. Een echte ruwe Beier. Als je zijn grove, lompe complimenten eens hoorde! En hij laat je altijd voelen, dat niet wij, maar zij hier de baas zijn. Papa zegt, dat Schmultke hem grote diensten bewijst, maar hij is mij toch buitengewoon antipathiek. . . ."

Edward ried achter haar woorden meer dan zij gezegd had en langzaam fronste hij de wenkbrauwen. Ludwiga streek even met haar vingers langs de diepe plooi in zijn voorhoofd. Die zwijgende aanraking had vroeger altijd zijn ontstemming verdreven. Toen haar hand daarna langs zijn gezicht naar zijn mond gleed, viel zijn blik onwillekeurig op de fonkelende stenen in haar ring.

"Ludwi, waar bewaar je je sieraden?"

Verwonderd keek zij op.

"Wat ben je vreemd, Eddie! Je vraagt niet eens, hoe ik deze drie jaar geleefd heb en nu interesseer je je opeens voor. . . ."

"Je bent een klein kind, Lu. . . . Ik vroeg het je, omdat ik moet weten over hoeveel geld wij kunnen beschikken. Later zal ik je wel vertellen, waarom dat nodig is. Weet je niet meer, hoeveel je brillianten vroeger in gouden roebels waard waren?"

„Ik heb moeder eens horen zeggen, dat de juwelen van mijn bruidschat ongeveer honderdzeventig duizend roebels waard zijn. En wat de brillianten, die jij me gegeven hebt betreft, dat weet jij.”

Edward rekende snel uit: „Honderdzeventig plus honderdttwintig, dat is tweehonderdnegentig duizend. Het vaatje met gouden tienroebelstukken, dat we in het park begraven hebben, is nog eens tweehonderdduizend. Zeshonderdduizend franken in de Franse bank. Twaalfduizend pond op Ludwiga's naam in de bank in Londen. Dan nog zeventienduizend Duitse marken, die ik bij me heb. . . . Dat is alles, wat we aan geld bezitten. Zo ongeveer een millioen gouden roebels. Daarvan behoort maar de helft aan Ludwiga en mij toe. Dat is alles, wat er van mijn persoonlijk vermogen van zeven millioen is overgeleven! . . . Je kunt nu toch immers moeilijk de negenduizend desjatinen grond, de boerderijen, de molens, de leerlooierij en de zestienduizend desjatinen bos als kapitaal beschouwen, nu alles kraakt en ineens dreigt te storten. Daarvoor zullen we nog moeten vechten. Maar voorlopig bezitten we nog een half millioen roebel en dat is, in het ergste geval, beter dan niets.”

Achter de deur klonken stemmen en gelach.

„Wladek, leer nu toch eindelijk eens je behoorlijk te gedragen!” riep een vrouwenstem.

Als antwoord klonk weer gelach.

„Daar zijn Stefa en Wladislaw,” fluisterde Ludwiga verschrikt. „Jozeph heeft hun gezegd, dat ik me niet erg lekker voelde, maar nu zijn ze toch gekomen.”

Edward liep naar de slaapkamer van zijn vrouw en trok haar mee. Haastig opende hij de deur naar zijn kabinet.

„Vertel hun voorlopig nog niets en tracht ze zo

spoedig mogelijk weer weg te krijgen," zei hij, terwijl hij de deur achter zich sloot.

„Wat scheelt er aan, Ludwiga? Ik hoor, dat je je niet lekker voelt?" ratelde Stefanie, toen zij de kamer binnenkwam.

Achter haar aan, als op schaatsen, gleed Wladislaw Mogelnitski naar binnen.

„Maar zij is even charmant als altijd, op mijn woord!" brouwde hij, gleed in een boog om Stefanie heen en kuste Ludwiga's hand.

Toen zijn lippen haar hand aanraakten, kreeg Ludwiga weer hetzelfde gevoel van afkeer, dat zij altijd in tegenwoordigheid van dezen lichtblonden jongen had. Zij wist zelf niet waarom, maar naar-mate hij opgroeide, werd deze jongen haar steeds antipathieker.

„Zoals je ziet, Ludwi, al het geld, dat aan de opvoeding van onzen zwager is besteed, is voor niets geweest. Als een jockey bij de paardenrennen tracht hij altijd overal het eerst te zijn!" zei Stefanie, met een afkeurende glimlach.

Wladek trok zelfgenoegzaam zijn vlinderdasje recht.

„Snelheid en aanval is het devies van de grote veldheren!" En daarna, om het onaangename gesprek op iets anders te brengen, vroeg hij Stefanie de brief, die zij zo juist van haar man had ontvangen, aan Ludwiga te laten lezen.

„Wat schrijft Stanislaw?" vroeg Ludwiga belangstellend. Zij omhelsde Stefanie en ging naast haar op de rustbank zitten.

Wladek zette zich tegenover hen en vergeleek met de blik van een kenner Stefanie's stevige kuiten met de slanke benen van Ludwiga.

„Mijn lieve Stefotsjka," las Ludwiga met opzet luid, opdat Edward het in zijn kamer zou kunnen horen, „onze staf bevindt zich thans te Kiew. Dat is een grote en vrij beschaafde stad, er is hier een

behoorlijke opera. Gisteren hebben wij bij voorbeeld „Faust” gehoord en onze kolonel, de oude Becklendorf, stond versteld: „Precies als in München! En dit is toch een barbarenland, dat wemelt van de bandieten.” Ik heb je reeds geschreven, dat ik na de inname van Ostrog twee weken verlof heb gekregen en toen ons landgoed in Borowitsi bezocht heb. Je kunt je niet voorstellen, hoe woedend ik was over wat ik daar aantrof. Het huis is leeggestolen, alle vensters zijn kapotgeslagen. Zelfs het ijzer is van de daken geroofd. Alle machines zijn weggesleept. De boeren hebben de paarden en het vee van onze boerderij gehaald, de graanschuren zijn opengebrouwen. Er is niets meer over dan de kale gebouwen. Alles is vuil en verlaten. De rentmeester is vermoord, de bedienden zijn gevlucht. Met behulp van een afdeling Frankforters, die Borowitsi bezet hebben, liet ik een onderzoek instellen en huiszoekingen verrichten. Vader Paissi, de Russische pope waar ik logeerde, heeft me verteld hoe ons landgoed beroofd werd en wie het gedaan hebben. Het was op zijn raad, dat wij het hele dorp hebben laten doorzoeken. Natuurlijk hebben wij slechts kleinigheden kunnen achterhalen. Ik heb de Frankforters aangeboden in ons huis te gaan wonen. De chef van de hetmanskacht (je herinnert je den zoon van den herbergier Mazoerenko toch nog?) is met zijn gezin ook in onze woning getrokken. Ik heb hem tijdelijk rentmeester van het landgoed gemaakt. Het blijkt een zeer nuttige en dienstvaardige man te zijn. Hij heeft me gezworen alles, tot op de laatste spijker, weer terug te halen. Voor dertig mark kan ik op het oogenblik geen beteren rentmeester vinden. In het dorp kent hij iedereen. Het is voor hem en de Frankforters beter om niet in het dorp te wonen, — hier zijn ze bij elkaar en als ze worden aangevallen kunnen ze zich gemakkelijker ver-

dedigen. Het wemelt hier in de buurt trouwens van partisanenbenden. Helaas zijn al diegenen, die de pope mij als de schuldigen had aangewezen voor onze komst naar de bossen getrokken. Alleen de oude mensen en de kinderen waren in het dorp achtergebleven. Om die schoften de lust te benemen nog eens op roof uit te trekken, heb ik Mazoerenko bevolen er een stuk of wat te laten afranselen. Natuurlijk ben ik niet gebleven om naar de executie te kijken...."

„Hoe verschrikkelijk!” fluisterde Ludwiga, en liet de hand met de brief zakken.

„Ja, het heeft Stanislaw en Stefa helemaal geruïneerd. In Borowitsi zijn tenminste de gebouwen nog blijven staan, maar hun landhuis in Galicië is helemaal verbrand. Ik begrijp alleen niet, waarom hij nog zo zachtzinnig is geweest. Ik zou het halve dorp hebben laten ophangen en al het vee, de paarden en het graan van die beesten in beslag hebben genomen,” zei Wladislaw.

„Ik bedoel, dat het verschrikkelijk is, wanneer je mensen laat afranselen, die misschien helemaal onschuldig zijn. En dat doet Stanislaw! Ik weet niet, maar dat lijkt me toch beneden de waardigheid van een echten aristocraat,” viel Ludwiga hem opgewonden in de rede.

„Jij kunt gemakkelijk zo oordelen! Jij en Edward bezitten nog alles, maar Stanislaw en ik zijn nu bijna tot de bedelstaf gebracht,” vloog Stefanie op.

„Ik zou wel eens willen weten, wat je met die woorden „echte aristocraat” bedoelt,” zei Wladislaw woedend. „Zijn soms alleen jullie, Tsjarnetski's, die eer waardig?”

„Schei uit, Wladek, nu is het genoeg!” Stefanie maakte een kalmerend gebaar. „Ik zie, dat jullie verder geen belang stelt in de brief.”

Zij was de dochter van een houtfabrikant, wiens

millioenen het ontbreken van een adellijke titel verzachtten. De opgeblazen hoogmoed van Wladislaw, die zij anders zo grappig vond, irriteerde haar nu.

Wladislaw wilde nog iets zeggen, maar er werd aan de deur geklopt; een lakei kondigde aan, dat de oude graaf mevrouw de gravin wilde bezoeken. Langzaam, met moeite de ene voet voor de andere zettend, kwam de zwaarlijvige oude man binnen.

„Zo dadelijk komt Jozeph terug met vader Hieronymus en als met opzet zitten ze nu allemaal hier en gaan blijkbaar nog zo gauw niet weer weg. Ik moet Jozeph waarschuwen, dat hij vader Hieronymus direct naar Eddie's kamer brengt. Maar wat is het toch eigenlijk allemaal vreemd: Eddie is thuisgekomen en niemand weet het nog! Zou het werkelijk zo gevaarlijk voor hem zijn? En dan nog die akelige jongen, die hier zit!” dacht Ludwiga nerveus.

„Die ellendige herfst! Mijn hele lichaam doet weer pijn en ik kan het maar niet warm krijgen. Adam, leg de deken over mijn voeten en maak dan mijn bed gereed,” zei de oude graaf met hese stem, alsof ieder woord hem moeite kostte. Hij werd gekweld door de asthma en haalde zwaar, met een piepend geluid, adem.

„Wij lazen zojuist Stanislaw's brief, vader,” zei Stefanie en ging naast den ouden man zitten.

De kleurloze ogen van den graaf lichtten op.

„Wel, en wat schrijft hij? Vertel eens!”

De eerste helft van de brief moest nog eens worden voorgelezen. Daarna las Stefanie verder:

„Ik kan je niet alles zeggen, al gaat deze brief per militaire post. Veel troostrijks kan ik helaas niet schrijven. De Oekraïne lijkt thans wel een bijenkorf, waarin met stokjes wordt geprikt. Een van deze stokjes is ons Duitse leger. De bijen beginnen steeds vaker te steken. Het is gevaarlijk

om zonder stalen kap op straat te komen. Wie weet, misschien zien we elkaar spoedig weer. We zullen maar hopen, dat het lot ons geen tragedies brengt en dat we elkaar levend en behouden terugzien. Wat horen jullie van Edward? Zijn thuis allen gezond? Groet allen van me, speciaal Ludwiga, vader en Wladek. En jou, Stefotsjka, omhels ik en...." Nu, verder is het alleen voor mij. Stefanie lachte. „Ik ben erg blij, dat Stanislaw komt. Je zou hier anders doodgaan van verveling. Ik begin genoeg te krijgen van die eeuwige oorlog, vooral de laatste jaren. Er zijn dit hele seizoen maar twee bals geweest. Alle interessante mensen zijn aan het front. Waar je ook gaat, je ziet niets anders dan die soldaten. Vooral hier, in die boeren-Oekraïne. Ik geloof, dat je alleen in Berlijn of Parijs echt kunt leven, maar hier word je gek van verveling.”

„Ik zie niets geen aanleiding om je te verheugen,” zei de oude man bitter.

„Waarom niet? Stanislaw komt immers.”

Mogelnitski keek Stefanie ontevreden aan.

„Het hangt er maar van af hoe hij komt. In de brief staat duidelijk, dat de positie van de Duitsers zeer onzeker is. En je kunt je gemakkelijk voorstellen, wat er zal gebeuren, wanneer zij uit de Oekraïne wegtrekken. Na hen zullen immers de bolsjewiki hier komen.”

Wladislaw stooft verontwaardigd op:

„Wat zeg je nu, papa! Er zijn toch driehonderd-duizend Duitse soldaten in de Oekraïne. Dat is het beste leger van de wereld en die bolsjewiki zijn maar een troep boerenkinkels, met geweren gewapend. Als ze een gepantserde auto zien, rennen ze al weg. Schmultke heeft me verteld, hoe ze die beesten van Brest-Litowsk naar Rostow hebben gejaagd. De luitenant zegt, dat de Duitsers spoedig Bakoe zullen innemen en daarna Moskou.”

De oude graaf snoof verachtelijk.

„Ach, zwijg jij alsjeblieft met je Schmultke! Hij kan het hier nog niet eens met de boeren klaar-spelen! Toen de boeren bij de Zajontsjkowski's het hooi op de weilanden weghaalden, wat hebben toen je Schmultke en Sonnenburg gedaan? Ze zeiden, dat het te gevaarlijk was om er met één eskadron heen te gaan. En wat is er op de suikerfabriek van Barankewitsj gebeurd? Het is gewoon belachelijk! Een troepje jongens met een machinegeweer heeft hen drie uur lang niet tot de fabriek toegelaten. En dat noem jij kleinigheden! Iedere dag kunnen we midden in de brand wakker worden. Ik kan niet meer rustig slapen. Ik weet waar die beesten toe in staat zijn, ze hebben het moorden al geleerd. Alleen geweld kan hen nog tegenhouden. Het is verschrikkelijk te denken, wat er gebeuren zal, als dat geweld uitblijft. De Duitsers zijn onze enige steun. Wanneer zij weggaan, zijn wij verloren!”

De oude man hijgde. Aan zijn slapen zwollen de blauwe aderen op. Hij kreeg een hevige hoestbui, die zijn gehele lichaam deed schudden.

Iedereen zweeg.

Ludwiga ging naar het venster. Er stond een rijtuig voor de deur.

„Ik moet U een ogenblikje alleen laten,” zei Ludwiga en liep snel naar buiten.

„Waarmee kan ik U van dienst zijn, graaf Edward!” zei vader Hieronymus zacht, toen Ludwiga hen alleen had gelaten.

Zij zaten in diepe fauteuils tegenover elkaar aan de schrijftafel. De kleine, glanzend donkere ogen van vader Hieronymus, half verborgen achter de lange oogharen, keken Mogelnitski onderzoekend aan. Edward voelde zijn scherpe blik, al leek het uiterlijk, alsof vader Hieronymus vermoed, met

half gesloten ogen in gedachten verzonken zat.

„U bent zeker wel verbaasd over mijn komst, vader Hieronymus?” Edward keek naar de krachtige vingers van den geestelijke, die met de kwasten van zijn zwarte ceintuur speelden.

„Verwonderd? Och ja. . . dat is wel mogelijk!”

Even keken zij elkaar zwijgend aan; het scheen Edward alsof zijn blik op een vlijmscherp mes stootte.

„Ik geloof, dat wij maar openhartig met elkaar moeten spreken en dadelijk tot de kern van de zaak moeten komen,” onderbrak hij het zwijgen.

Vader Hieronymus keek hem onderzoekend aan.

„Zijne Eminente kardinaal Camarini heeft mij verzocht U zijn groeten over te brengen en U dit briefje te geven. Hier is het.”

Vader Hieronymus las een paar keer de Latijnse woorden, die als een soort recept op het stukje papier waren geschreven.

„Hij zou best een goede boxer kunnen zijn,” dacht Edward even, terwijl hij vader Hieronymus eens goed opnam. Inderdaad de krachtige kop met de vierkante kaak en de dikke gespierde nek verrieden een meer dan gewone kracht. Onder de zwarte soutane liet zich een weldoorvoed, krachtig lichaam raden.

„Voor zover ik het goed begrijp wenst de kardinaal, dat ik U behulpzaam ben, ja meer nog, dat ik alle opdrachten, die U mij zult geven, vervul,” zei vader Hieronymus eindelijk.

„Zo is het inderdaad. Maar de nieuwe oriëntatie van het Vaticaan is U, meen ik, nog niet geheel bekend. Later zult U hierover uitvoerige inlichtingen krijgen, voorlopig zal ik U in het kort vertellen, hoe de zaak staat,” antwoordde Edward.

Bijna fluisterend begon hij:

„Het is U waarschijnlijk bekend, waar de Duitse troepen zich thans bevinden?”

„Ja, in grote trekken. . . .”

Edward haalde een landkaart uit zijn zak en vouwde die op tafel open. Beiden bogen zich over de kaart. Edward's vinger gleed langzaam van de Zwarte naar de Baltische Zee.

„Hier is ongeveer de grens van de Duitse bezetting: Rostow, Charkow en de hele Oekraïne. . . dan hierheen, naar Polen, Wit-Rusland, Lithauen, Letland en tenslotte Estland. Een gebied, dat bijna driemaal zo groot is als geheel Duitsland. Ik spreek alleen van Duitsland,” vervolgde Edward, „omdat Oostenrijk-Hongarije hier een ondergeschikte rol speelt. Volgens de volkomen betrouwbare inlichtingen van de Franse Generale Staf beschikt de Oostenrijks-Duitse legerleiding in dit gebied over niet minder dan negenentwintig infanterie- en drie cavallerie-divisies. Hun gehele leger bestaat uit driehonderdtwintigduizend man.”

Vader Hieronymus glimlachte even.

„Ik begrijp wel, waarom U lacht, vader Hieronymus: U denkt natuurlijk, dat ik niet uit Parijs had behoeven weg te gaan om te berekenen, hoeveel honderdduizend soldaten Duitsland heeft in een gebied, waar Frankrijk er tot nu toe geen enkele heeft. Ik zeg „tot nu toe”, omdat de oorlog doorgaat. En de oorlog, vader Hieronymus, schept niet alleen nieuwe grenzen, maar ook nieuwe staten. Thans zal ik U iets onthullen, wat nog een militair geheim is en wat de reden is van mijn komst. Ten eerste heeft Duitsland de oorlog reeds verloren. . . .”

„De oorlog verloren?” vader Hieronymus kon zijn verbazing niet verbergen. „Heeft de Entente hen dan werkelijk reeds aan het Westelijk front verslagen?”

„Nee, het front houdt nog stand, maar het is reeds in doodstrijd. Hun ondergang komt van binnenuit. Onze militaire spionnagedienst maakt

melding van een gehele reeks van revolutionaire uitbarstingen van de arbeiders en soldaten in Oostenrijk en ook in Berlijn en Hamburg. Op een van hun pantserkruisers wordt gemuit. Iedere dag komen er meer gevallen van munitie voor en de keizerlijke regering is niet meer bij machte er tegen op te treden. Het staat volkomen vast, dat we in de eerstkomende dagen zullen horen van een revolutie in Oostenrijk en Duitsland. De Duitsers zijn aan het eind van hun krachten. Niets heeft hun kunnen helpen: noch de bezetting van de vruchtbaarste gebieden van Rusland, noch de export van graan en vee uit de Oekraïne naar het hongerende Duitsland; het land is niet meer in staat de oorlog nog langer voort te zetten, omdat de achterhoede in brand staat. Oostenrijk kan zich alleen nog maar staande houden met de hulp van Duitsland. Zoals ge ziet, gebeurt er in Duitsland hetzelfde als in Rusland. Het zou dom zijn te veronderstellen, dat de revolutionaire besmetting uit Rusland niet naar Europa zou doordringen. Zij is er reeds doorgedrongen. Ludendorff heeft zelf erkend, dat de Duitse troepen, die uit de Oekraïne naar het Franse front werden gestuurd, met bolsjewisme waren besmet en niet meer strijdvaardig, ja zelfs gevaarlijk waren, omdat zij ook anderen aanstaken. . . .”

„Zegt U eens, graaf Edward, geldt dat alleen voor Duitsland?” viel vader Hieronymus hem in de rede.

Even zwegen beiden. Eerst nu voelde Edward, dat het koud was in het onverwarmde vertrek. Je hoorde Ludwiga in de salon op de vleugel spelen. Edward leunde somber in zijn stoel en luisterde; maar dan verjoeg hij alle warme, tere gevoelens, die de muziek bij hem opwekte, en zei met een doffe harde stem:

„Het bolsjewisme kan de gehele beschaafde we-

reld verslinden, wanneer we het niet in de kern vernietigen." Er klonk een wrede vastberadenheid in zijn woorden en nog iets, wat slechts de Jezuiet, die tegenover hem zat, met zijn scherpe instinct aanvoelde, — vrees. Edward stond op, liep even door de kamer en bleef dan weer voor vader Hieronymus staan: „Het gehele bouwsel van het Duitse keizerrijk stort ineen.... Wat er daarna komt valt moeilijk te zeggen. Wanneer Berlijn Moskou nadoet en Sowjets opricht, wordt het een verschrikkelijke bedreiging. Want als de Geallieerden dan hun troepen naar het revolutionaire gebied sturen, krijgen we een herhaling van het lot van de Duitsers in de Oekraïne. Maar wanneer de sociaal-democraten — ik bedoel de rechtsen — de macht in handen houden, dan zal alleen de democratische kip de keizerlijke adelaar vervangen en dan zal Duitsland voor een reeds van jaren niet meer de rol van een grote mogentheid spelen.”

Edward merkte, dat vader Hieronymus hem vragend aankeek.

„U vraagt U zeker af waarom ik hier ben gekomen, waar de Duitsers mij ieder ogenblik als een Fransen spion kunnen laten doodschietsen?”

„Ik geloof niet, dat ik dat gezegd heb. Maar inderdaad zou ik dat wel willen weten.”

„Prachtig. Vergeeft U mij de lange inleiding. Dus, waarom ben ik hier gekomen?.... Zodra in Berlijn de bom losbarst, stort het Duitse leger in de Oekraïne en Polen ineen. Dat staat vast. De Duitsers zullen wegtrekken en het gehele gebied, dat zij bezet hielden, zal in handen van het Rode Leger vallen. Kunt U zich voorstellen, wat er dan zal gebeuren? Een rood Moskou en een rood Berlijn! Dat betekent het einde van Europa. Noch Frankrijk, noch Engeland kunnen dat toelaten. De situatie is plotseling veranderd. Vroeger vormde het Oostenrijks-Duitse leger een slagboom, die

Europa van het communistische Rusland scheidde. Thans valt die slagboom omver. Wanneer wij in de plaats daarvan geen andere oprichten, zullen de Sowjets alles overstromen...."

„Maar hoe kunnen we dat verhinderen?" vroeg vader Hieronymus, die met gespannen aandacht had geluisterd.

Edward boog zich weer over de kaart.

„Door een Poolse republiek te stichten met een nationaal leger, dat den Roden de weg naar het Westen moet versperren. Letland en Estland worden zelfstandig en vormen tezamen met Polen en Roemenië een gewapende buffer tussen Rusland en het Westen, onder het protectoraat van Frankrijk. Engeland bezet dan Moermansk en Archangel. De troepen van de Geallieerden zullen de Roden vanuit het Noorden bedreigen, hun vloot vanuit de Baltische Zee. De tweede Engelse zone bevindt zich in de Noord-Kaukasus, Bakoe, Midden-Azië. De Franse vloot moet zo snel mogelijk naar de Zwarte Zee opstomen en daar Odessa en de andere havens bezetten. De Japanners hebben Wladivostok al genomen en trekken Siberië binnen. Daar vechten ook het Russische witte leger en de Tsjechische troepen. Polen moet dan trachten een deel van de Oekraïne, Lithauen en Wit-Rusland te bezetten en als dat niet lukt, daar tenminste een staat stichten, die de Sowjets vijandig gezind is. Dan is Moskou helemaal ingesloten en wordt het gewurgd. Maar wij, Polen, moeten ons haasten, opdat de chaos ook niet ons land bereikt. Wij moeten de troepen klaarmaken, die iedereen tegen de muur zullen zetten, die het na het vertrek van de Duitsers in het hoofd zou krijgen in Polen Sowjets of iets dergelijks op te richten. Wij moeten eerst tijd winnen, onze krachten verzamelen, hen bewapenen, machtsorganen en politie organiseren. Frankrijk geeft ons ammunitie en wapens op cre-

diet en zal ons vijftienhonderd officieren sturen. En dan kunnen wij een andere taal spreken. Maar nu moeten we handelen en wel met de grootste beslistheid. Te meer, omdat dit niet alleen een vraagstuk van algemene politiek is, maar het gaat hier ook om Uw lot en het mijne: wanneer wij de Poolse bolsjewiki niet vernietigen, zullen zij ons vernietigen!"

Edward zweeg en bekeek de kaart. Dan, alsof hij zich plotseling iets herinnerde, voegde hij er aan toe:

„Het is waar, zijne Eminentie de kardinaal heeft mij opgedragen u te zeggen, dat hij, wanneer Uw werk met succes bekroond wordt, geen beteren generaal-vicaris¹⁾ in Wolhynie zou kunnen vinden, dan U."

De uitdrukking van vader Hieronymus' oogjes veranderde niet.

„Ik wacht Uw bevelen af, graaf Edward."

„Uitstekend, vader Hieronymus!" Edward ging weer zitten. „Dan gaan we dus aan het werk. . . . Overmorgen vertrek ik naar Warschau voor een conferentie. Brengt U in die tijd Uw collega's in de omtrek op de hoogte van de toestand. Maar doet het vooral voorzichtig."

Toen hij zag, hoe de Jezuiet ongeduldig met de vingers knipte, begreep Edward, dat hij dat laatste niet had moeten zeggen.

„Over mijn komst en mijn missie voorlopig nog geen woord. Over drie weken is mijn vrouw jarig. Onder dat voorwendsel zullen wij hier de beste families uit de omtrek en de meest kapitaalkrachtige mensen, die belang hebben bij onze actie, bijeen brengen. Tegelijkertijd moet U bij U thuis een conferentie van de geestelijkheid bijeen roepen. Vervolgens moet ge persoonlijk trachten verbin-

---

¹⁾ Plaatsvervangend bisschop.

ding te krijgen met de plaatselijke politici. Wie heeft daar op het ogenblik de leiding?"

„De P.P.S.-er ¹⁾ advocaat Sladkewitsj.

„Is hij nu al socialist? Dat gaat snel! Doortrapte schoft! Weest U met hem maar voorzichtig, vader Hieronymus! Zolang de situatie nog niet helemaal duidelijk is, is hij in staat ons driemaal aan de Duitsers te verkopen. Ik zal uit Warschau enige officieren meebrengen, die bij behoorlijke gezinnen moeten worden ondergebracht. Dan zullen we onze mensen gaan verzamelen, hen in alle stilte wapenen. . . . Laat iemand van Uw collega's dan maar eens in zijn preek in de kerk oproepen tot de strijd voor het vaderland en voor het grote Polen. Zelfs wanneer men hem arresteert, dan is dat nog zo erg niet — we zullen hem wel weer vrij krijgen! Geld zal ik meebrengen. Voorlopig zijn hier vijftienduizend mark. Ja, het zou goed zijn, wanneer ge een waarschuwing rondstrooide over de aanstaande kracht van de Duitse mark. In Warschau zal ik den nuntius van den Paus spreken en hem vragen hoe ge verder moet handelen. Thans is de voornaamste taak het verzamelen van krachten. . . . Dat is geloof ik alles wat ik U wilde zeggen. Weest thans zo goed naar graaf Zamojski te gaan en hem deze brief te overhandigen.”

Edward en vader Hieronymus stonden op.

---

¹⁾ Lid van de Poolse Socialistische Partij.

TWEEDE HOOFDSTUK

Francisca stond te kijken hoe de jongen hout hakte. Hij zwaaide de bijl door de lucht, liet hem in het blok vallen en de helft vloog er af. Een tweede slag, een derde....

Snel groeide de stapel hout aan. Je voelde de zekerheid, de jonge kracht en het gemak, waarmee de jongen werkte.

„Je moest eens even uitrusten. Waarom haast je je zo?” vroeg Francisca en vouwde het kleed, dat zij uitgeklopt had, op.

De jongen keek het kamermeisje weifelend aan. Hij had blauwe ogen en zijn donkere wenkbrauwen leken op de vleugels van een vogel in de vlucht. Een weerbarstige haarlok hing over zijn ogen.

„Het is een mooie kerel, dat is zeker, al weet hij dat zelf nog niet. Zijn mond is nog kinderlijk, hij heeft zeker nog nooit iemand gekust,” dacht Francisca, terwijl ze hem met de ervaren blik van een vrouw eens goed opnam.

Ze glimlachte tegen hem. In dezen slanken, sterken jongen schuilde iets goeds, iets onbedorvens. Het was vreemd, dat zijn stem niet oversloeg als bij andere jongens, maar al diep en mannelijk was.

„Misschien hinder ik U hier?”

„Wel nee!” antwoordde Francisca. „Maar je werkt hier al van de vroege morgen af zonder te rusten, alsof iemand je opjaagt. Heb je al gegeten?”

„Ik had.... eh.... ik had niets meegenomen. Maar ik heb ook geen honger.”

„Ja, dat moet je mij vertellen! Nonsens! Help me maar dat kleed naar binnen te dragen, dan gaan we naar de keuken en daar kunnen we eten. Ik heb ook nog niet gegeten.”

De jongen aarzelde nog steeds.

„Dat was niet afgesproken. . . . Die oude man in de blauwe jas, die mij aan heeft genomen, heeft niets van middageten gezegd.”

„Dat is mijn schoonvader. . . . Hier, neem het kleed op! Eet maar gerust, d'r is heus wel genoeg, niet alleen voor jou, maar voor nog wel tien anderen. Wees maar niet bang, dat ze er arm van zullen worden.” Ongeduldig trok Francisca haar schort recht.

De jongen nam het kleed op, hief de zware bundel op zijn schouder en liep achter het kamermeisje het slot binnen.

„Barbara, geef ons wat te eten. En een flinke portie! Die jongen hier heeft hard gewerkt en ikzelf sterf van de honger,” zei Francisca, toen zij de keuken binnenkwamen. „Met dat feest in huis is alles onderste boven! Wat dat worden moet, wanneer het begint. . . . Een ontvangst voor honderd gasten en een orkest uit de stad. . . . Lieve hemel! Er is in lang al niet meer zo'n feest geweest” zei Francisca en liet den jongen aan tafel plaatsnemen, waar Barbara reeds twee borden met koolsoep klaar had gezet.

„Hoe heet je?” vroeg Francisca, terwijl ze zijn bord voor de tweede maal volschepte.

„Raymond.”

„En je achternaam?”

„Rajewski.”

„Woon je in de stad? Heb je nog ouders?”

„Ja.”

„Dan hebben jullie het zeker erg arm, dat jij

uit werken moet gaan? Is je vader aan het front?"

„Nee."

„Waar dan?" hield Francisca aan.

De jongen bleef zwijgen.

Francisca zuchtte begrijpend.

„Dan heeft hij jullie zeker in de steek gelaten?"

Chelja kwam de keuken binnenrennen. Even keek zij den onbekenden jongen aan en hijgde toen:

„Ze gaan bij de Zamojski's op bezoek.... De gravin in het rijtuig en de jonge graaf te paard. Anelja is bezig gravin Stefanie te kappen en ik moet in de stal gaan zeggen, dat ze de paarden gereed moeten maken."

Weer ging de deur open. Jozeph kwam binnen.

„Zijn er alweer vreemden in de keuken? Wat heb ik je gezegd, Francisca? En dan — maak wat voort met eten, ze hebben je boven nodig," zei hij geërgerd.

„Wat moeten ze nu weer? Ze laten je zelfs niet rustig eten! Van de ochtend tot laat in de nacht ren je rond en nog is het niet genoeg! Altijd hebben ze weer iets aan te merken," mopperde Francisca.

„Hoor eens, je kunt je aanmerkingen voor je houden," riep Jozeph. „En jij jongen, maak eerst je werk af, daarna kun je zoveel uitrusten als je wilt. Hier heb je niets te maken.... Het hout stapel je achter op de binnenplaats in de schuur netjes op en de plaats moet je aanvegen. Daarna kun je je geld komen halen. Vooruit, snel aan het werk!" Jozeph verhief zijn stem.

De jongen stond zo plotseling op, dat de oude man achteruit week.

„Wel bedankt voor het eten," zei Raymond terneergeslagen, half tot Jozeph en half tot Francisca en snel liep hij naar de deur.

Toen het laatste stukje hout op de stapel lag

en het plaatsje netjes was aangeveegd, trok Raymond zijn trui aan, nam de bijl onder de arm en liep naar de voordeur van het slot.

Het slot was gebouwd op een heuvel. Beneden stroomde de rivier. Twee brede granieten trappen daalden naar het water af. Waar de steile helling begon stond een haag van struikgewas en een ijzerdraad-hek. Tussen de trappen lag een ronde vijver met een oude fontein. Hier was vroeger de versterkte vesting van de Mogelnitski's geweest. Bij de rivier zag je nog de overblijfselen van de vesting.

Het slot lag in een groot park. Vlak voor het huis was een geasfalteerd pleintje, vanwaar een brede, met zand bestrooide oprijlaan naar de ingang van het park voerde. De zijvleugel van het slot, de paardenstal en de dienstgebouwen waren door een boomgaard aan het oog onttrokken.

Een open rijtuig stond voor de voordeur. De stevige koetsier had moeite om de vurige paarden in bedwang te houden. De mooie hengst, die enige dagen niet buiten was geweest, trappelde ongeduldig op het asfalt. Hij keek schichtig naar Raymond, die juist aan kwam lopen en snoof dreigend.

„Alla, geen kuren, wat duivel!” riep de koetsier en trok de teugels aan.

Lichte stappen naderden. Raymond keek om en even ontmoette zijn blik de ogen van Ludwiga. Dan keek zij weer langs hem heen, maar hij bleef haar aanstaren, verwonderd, zoals kinderen kijken.

Ludwiga stapte in het rijtuig.

„Waar is Stefanie nu? En mijn paard? Jan, ga dadelijk naar de stal en zeg, dat ze me Laska brengen. Hoe vaak moet ik dat nu nog zeggen!” klonk een bitse stem achter Raymond's rug.

De koetsier klom langzaam van de bok.

„Dan moet iemand hier de paarden vasthouden, graaf.”

„Hédaar! Hoe heet je? Houd de paarden vast!” riep een woedende stem op bevelende toon tot Raymond. Toen deze omkeek, zag hij een nog baardeloze, dikke, kleine jonge man in een cavaleriejas, die ongeduldig met zijn karwats zwaaide.

„Ik ben Uw lakei niet! . . .” de woorden waren eruit voor hij het wist.

Even stond Wladislaw verbluft. Dan zwaaide hij woedend met zijn karwats door de lucht, maar hij sloeg niet: instinctief voelde hij, dat deze jongen hem de bijl naar het hoofd zou kunnen gooien als hij hem aanraakte.

„Maak dan, dat je hier weg komt. Wie heeft je hier toegelaten? Hé, Jozeph of een van de anderen! Waar voor den duivel zitten jullie toch allemaal?” riep Wladislaw, buiten zichzelf van woede en rukte de teugels uit de handen van den koetsier.

Raymond liep langzaam verder naar de keuken, om zijn geld te halen.

Op dat ogenblik kwam Stefanie naar buiten.

Vlakbij het hek, dat het plein van de steile helling scheidde, bleef Raymond staan. Zijn aandacht werd getrokken door een Duitse soldaat, met een korte karabijn op de schouder, die op een motorfiets langs de oprijlaan aan kwam stuiven. Hij scheerde vlak langs het rijtuig. De paarden schrokken van het oorverdovend lawaai en sprongen schichtig opzij. De hengst begon te steigeren. Wladislaw liet de teugels verschrikt vallen en vloog naar de deur. Om een botsing te voorkomen gaf de soldaat vol gas en zwenkte plotseling opzij. De paarden, die geen teugels meer voelden, stoven vooruit, recht op de helling af. . . . De wanhopige gil van Stefanie spoorde hen slechts nog feller aan. Nog een paar stappen en zij zouden met het rijtuig naar beneden tuimelen. De paarden merkten door het struikgewas de steile helling niet.

Raymond snelde de woeste paarden tegemoet, maar tegelijkertijd begreep hij, dat hij de van schrik verblinde beesten niet tegen zou kunnen houden. Zij zouden hem vertrappen, nog voordat hij iets kon doen.... Eerst op het allerlaatste ogenblik dacht hij aan de bijl in zijn hand. Daar was de woedende kop van de hengst al vlak voor hem!.... Een hevige slag van de bijl velde het paard neer. Maar op hetzelfde ogenblik werd ook de jongen omvergeworpen. Het tweede paard struikelde en viel bovenop hem.

Op het geschreeuw kwam men van alle kanten aanrennen. Ludwiga werd doodsbleek uit het rijtuig getild en eerst daarna keek men naar de paarden, waaronder Raymond lag. Toen men hem eindelijk opnam, gaf hij geen teken van leven meer. Men legde hem op de grond. Het was alsof hij diep in slaap was, alleen zijn gezicht was onnatuurlijk bleek.

De mannen waren bezig met de paarden. De hengst lag met gebroken schedel even onbeweeglijk als de jongen, die hem gedood had.

„Hij heeft hem de kop stukgeslagen! Zo'n kostbaar paard vernietigd,” zei Wladislaw, die eindelijk iets van de schrik was bekomen.

„We mogen God danken, dat de gravin niet gewond is! Jezus Christus! Wat had er niet kunnen gebeuren! En net nu graaf Edward weg is,” fluisterde Jozeph met sidderende stem.

Wladislaw's angst maakte nu plaats voor woede en hij stoof op tegen de bedienden, die stonden te kijken:

„Dat is allemaal jullie schuld, verdomde leeglopers! Luiards, nietsnutters! Waar waren jullie allemaal, toen het rijtuig voorreed? En hoe durft iedere soldatenvlerk hier met zoveel lawaai binnen te rijden?”

Deze laatste woorden waren bestemd voor Son-

nenburg, die juist naar buiten kwam. De majoor bood Ludwiga zijn verontschuldiging en voor het onaangename avontuur. Wladislaw ging snel naar hem toe.

„Majoor, ik eis, dat deze stommeling gearresteerd wordt, die bijna de dood van de gravin op zijn geweten heeft. . . . Bovendien kost dat paard enige duizenden marken, die die idioot in zijn hele leven wel niet zal verdienen. En dan moet U het Uw soldaten duidelijk maken, dat het hier geen openbare rijweg is,” zei Wladislaw in gebroken Duits.

De lange, magere, uitgedroogde majoor salueerde Ludwiga beleefd en wendde zich dan tot Wladislaw.

„Wat wenst U, jonge man?”

„Ik ben geen jonge man, maar graaf Mogelnitski! Ik verzoek U dat niet te vergeten, mijnheer von Sonnenburg!”

„Uitstekend. Maar wanneer U op deze toon voortgaat, weiger ik verder met U te spreken. De motorrijder deed zijn plicht en is er niet verantwoordelijk voor, dat U de teugels hebt laten vallen en de gravin aan haar lot hebt overgelaten,” zei Sonnenburg scherp en liep met den soldaat het huis binnen. Onderweg maakte hij de brief open, die men hem gebracht had en waarop geschreven stond: „Streng geheim. Haast. Persoonlijk.”

In al die drukte had men Raymond geheel vergeten. Ludwiga zag hem het eerst liggen.

„O, waarom heeft men hem niet geholpen!” riep zij uit. „Brengt hem dadelijk in huis! Stefa, vraag den majoor of hij den militairen arts even wil laten komen. . . .”

De majoor was zijn kamer binnengegaan en las: „. . . hierbij een radiogram in cijferschrift —

dubbele punt.... In Oostenrijk-Hongarije heerst een ernstige gisting.... Zijne keizerlijke en koninklijke hoogheid heeft afstand gedaan van de troon.... Ik beveel U de discipline in de troepen te bewaren met alle U ten dienste staande middelen, zo nodig door de terechtstelling van de agitators.... punt.... Volgt uitsluitend de bevelen van de hoogste staf op.

Ludendorff....

Nadere aanwijzingen volgen.... na lezing verbranden....," fluisterde Sonnenburg.

„Hij is zwaar bewusteloos. Het is een zenuw-schok, er is niets gebroken. Kneed hem voorlopig nog maar niet aan. We zullen hem nu een kamfer-inspuiting geven," zei de Duitse arts.

Raymond lag op een brede divan in de rookkamer, onder een dikke deken. De lakei Adam en Francisca zorgden voor hem. Ook Stefanie had vol belangstelling de resultaten van het onderzoek afgewacht.

Toen Raymond weer bijkwam, trad Ludwiga de kamer binnen.

„Zo.... De pols wordt al beter.... De jonge man houdt zich uitstekend. Nu moet hij nog wat volkomen rust houden.... Wat is dat? Daar wordt verzamelen geblazen. Dan moet ik gaan. Over een uur kom ik nog eens kijken. Maar laat U hem liever niet alleen," zei de arts en verliet de kamer.

„Jullie kunt gaan," zei Stefanie tot Francisca en Adam, „de gravin en ik blijven nog wel wat hier. Alles gaat uitstekend, hij komt al bij," antwoordde zij dan zachtjes op de zwijgende vraag van Ludwiga, toen zij alleen waren gebleven. „Vind je ook niet Ludwiga, dat het een knappe jongen is?"

„Stefa, schaam je je niet!"

Met moeite sloeg Raymond de zware oogleden

op. Stefanie, die naast hem aan het hoofdeind van de divan zat, boog zich naar hem toe. De jongen keek lang met een nog troebele blik naar de onbekende, mooi geklede dame, naar haar lachende ogen, de felrode, geschminkte lippen, zonder te begrijpen waar hij was en wat er gebeurd was.

Stefanie vertelde het hem voorzichtig. Hij wilde opstaan, maar zij hield hem terug:

„Blijf nog maar rustig liggen!”

Toen Ludwiga zijn beweging zag, ging zij naar hem toe en greep zijn hand:

„Hoe kan ik je bedanken?” zei ze zachtjes.

Achter het venster klonk weer het geraas van de motorfiets. Eerst nu herinnerde Raymond zich alles. Hij kreeg het koud en voelde zich onbehaaglijk.

„Waar zijn mijn kleren? Ik wil weg,” fluisterde hij.

„Dadelijk worden er kleren gebracht en zal men je helpen je aan te kleden. Maar je moet niet weggaan, voordat je weer helemaal in orde bent,” zei Stefanie en verliet met Ludwiga de kamer.

Raymond stond op en begon zich aan te kleden. Hij wankelde van duizeligheid en kon nauwelijks op de been blijven. Toen Jozeph binnenkwam, met een lakens costuum en een paar laarzen op de arm, was Raymond reeds gekleed.

„De gravin stuurt je deze kleren.” Jozeph legde alles op een stoel. „En bovendien laat ze je tweehonderd mark geven,” hij duwde den jongen een pakje bankbiljetten in de hand. „Verder moeten we je te eten geven en naar de stad laten brengen.”

De kamer draaide langzaam voor Raymond's ogen. Hij zwaaide even met zijn arm om zijn evenwicht te bewaren.

„Hoeveel moest ik krijgen voor het hout?” vroeg hij.

„Voor het hout? Drie mark, zoals was afgesproken. Maar hier zijn er toch tweehonderd? Wat wil je nog meer?”

Raymond nam drie mark uit het pakje bankpapier, legde de rest op tafel en liep zwijgend weg.

Buiten het park bleef hij staan en keek naar het slot. Dan liep hij langzaam naar de stad. De wind sloeg hem in het gelaat en blies door zijn trui heen. Struikelend en wankelend, alsof hij dronken was, ging hij verder.

„Luitenant, de passen van deze twee zijn niet in orde. Wat moeten we met hen doen?” rapporteerde de wachtmeester.

Schmultke keek naar de twee soldaten. De ene, hoog in de schouders, met een stekelige stoppelbaard, die zijn gehele gezicht bedekte, in een versleten uniform van het Oostenrijkse leger gekleed, keek hem nijdig aan. Hij knipte voortdurend met de ogen, alsof de rook van de cigaret van den officier hem hinderde. De ander, een lange man, met een grote grijze snor, in een korte gewatteerde jekker en lage soldatenschoenen, keek onverschillig naar de passagiers, die uit de trein stapten.

„Waarom staat er geen stempel op jullie pas?” vroeg Schmultke streng.

„Er staan er al drie in, maar er was niemand om er nog een in te zetten. Iedereen wil naar huis toe, ze hebben geen tijd voor stempels,” bromde de eerste soldaat met iets als leedvermaak in zijn stem.

„Hoe sta je daar? Vooruit, in de houding! Ik zal je leren, canaille, hoe je met een officier behoort te spreken! Van welk regiment ben je? Waarom draag je geen cocarde? Je bent zeker gedeserteerd, schoelje?” schreeuwde Schmultke, die eindelijk een uitlaat vond voor zijn woede, dat hij

nu al drie dagen zonder aflossing hier aan het station had moeten zitten, waar zijn eskadron de deserteurs van het Oostenrijkse leger uit de treinen moest halen.

„Waarom zou ik deserteur zijn? Ik was in Rusland in krijgsgevangenschap, en nu keer ik terug naar mijn land. Kijkt U maar,” antwoordde de soldaat, nu al wat zachter.

Schmultke bekeek de documenten van de twee soldaten. Op het verkreukelde vuile document ten name van Metssjislaw Psjigodski, stond een stempel van het garnizoen te Kiew, met de korte opmerking: „Gecontroleerd. Invalide. Heeft verlof om naar zijn woonplaats terug te keren.” Het tweede document stond op naam van Sigismund Rajewski, monteur van de Warschause waterleiding, die ook permissie had om naar zijn woonplaats en gezin terug te keren.

„Wat heb je in Rusland na 1917 gedaan?”

„Aardappelen gepoot, luitenant.”

In het antwoord van den soldaat hoorde Schmultke een verborgen spot.

„Goed, je blijft in arrest totdat we je zaak onderzocht hebben. . . . En waarom hebt U hier geen stempel?” vroeg Schmultke nu aan den langen soldaat. Onwillekeurig sprak hij hem met „U” aan.

„Ik versta geen Duits,” antwoordde deze in het Pools.

„Hij is een Pool en verstaat U niet,” vertaalde de eerste soldaat, „hij zat bij mij in de trein. Hij wilde ook het stempel gaan halen. maar er was niemand om het te geven. Wij zijn allebei van hier, uit deze stad.”

De verklaringen hielpen niet. De laatste dagen was Schmultke zo geïrriteerd geweest, dat hij zich slechts met moeite had kunnen bedwingen om niet uit te barsten. Nu had hij het liefst dien brutalen kerel afgeranseld, die nog een week geleden voor

iederem officier stond te sidderen en die het nu, nu de boel in dat idiote Oostenrijk-Hongarije spaak was gelopen, waagde op zo'n toon met hem te spreken. . . . Wat zou er nu verder gebeuren? Vandaag waren er al zeventwintig deserteurs uit de trein gehaald, waarvan elf met hun wapens. En de telegrammen meldden, dat er een massavlucht van het front was begonnen. Wanneer die golf hierheen kwam. . . . De duivel beware je!

„Brenge hen naar het arrestantenlokaal! Morgen zullen we nagaan, of ze werkelijk hier in de stad wonen.”

„Nou, daar zijn we thuisgekomen, als je 't zo noemen wil! Nu kan je de hele nacht hier in dat luizenhok zitten. Morgen zal hij het onderzoeken! . . . Een hele maand heb je gereisd, eindelijk denk je, dat je thuis bent en dan sluiten ze je bijna op de drempel van je huis nog op! God beware, dat die kerel me in een donker hoekje tegen het lijf loopt!” Psjigodski knarsetande van woede en gooide zijn ransel driftig op de houten brits in het lege arrestantenlokaal, waar men hen had opgesloten.

„Je hebt er zelf een beetje schuld aan, vriend. Je had hem wat beter moeten aanpakken. Maar waar woon je eigenlijk?”

„Hier niet ver van de stad, op het landgoed van de Mogelnitski's.”

„Heb je daar familie?”

„Ja, mijn vrouw, m'n vader en een broer. . . . Aan mensen geen gebrek. Die hebben daar nog niet zo'n kwaad leven! Ons geslacht dient al van oudsher als lakei bij de Mogelnitski's. Mijn vader dient in het slot, mijn broer is er lakei en mijn vrouw kamermeisje. Ik was er paardenknecht. Voor lakei namen ze me niet — mijn facie beviel hun niet. En zelf zou ik het ook niet gewild heb-

ben. Dat is een hondebaantje! Je kunt op je achterpoten gaan staan en met je staart kwispelen, wanneer de graaf je op je gezicht geeft. Dan is het nog veel beter bij de paarden."

Rajewski spreidde zijn jas op de brits uit, nam zijn muts af en ging liggen, met zijn gezicht naar den soldaat gewend. Deze keek naar het zilvergrijze haar van zijn buurman.

„Hoe oud bent U, Rajewski?"

„Vijfenveertig. Waarom?"

„Ik zag zo, dat U al helemaal grijs bent. Hoe komt dat?"

De strenge, borstelige wenkbrauwen van Rajewski trokken samen.

„Het gebeurt wel, dat mensen op hun twintigste jaar grijs worden."

Een paar minuten zwegen ze.

„U bent een gesloten mens, Rajewski," zei Psjigodski eindelijk. „Ik let al lang op U. Daarnet zei U tegen dien officier, dat U hem niet verstond maar dat is immers niet waar!"

Rajewski keek hem oplettend aan. Psjigodski glimlachte geruststellend:

„U hoeft zich niet ongerust te maken, Rajewski! Al kom ik uit een lakeiengeslacht, mijn ziel heb ik nog niet aan de duivel verkocht. Ik heb ook wel zo het een en ander om over na te denken. Wanneer die Duitse worst geweten had, wat voor „aardappelen" ik dit hele jaar „gepoot" heb, dan zou hij wel anders met me hebben gesproken. Wanneer het U interesseert, kan ik U wel eens wat van mijn leven vertellen. We kunnen hier toch niets doen. Dan gaat de tijd wat sneller voorbij. . . ."

Rajewski keek naar de nerveuze bewegingen van den soldaat.

„Weet je, Psjigodski," zei hij na even gezwezen te hebben. „Het is niet altijd goed om alles te

vertellen, wat je graag zou willen vertellen. Ik geloof, dat je een fatsoenlijk mens bent. Maar het zijn op het ogenblik zulke tijden, dat je nooit iets moet vertellen, wanneer je ook je mond zou kunnen houden. Kijk, wanneer je bij voorbeeld dien Duitser niet op z'n tenen had getrapt, dan zaten we nu al thuis...."

De soldaat ging naast hem op de brits zitten.

„Wat waar is is waar! Maar weet U, er komt soms een ogenblik, dat je het alleen niet meer verkroppen kunt. En dan moet je er met iemand over spreken. Vooral wanneer je voelt, dat hij het als mens zal begrijpen. Kijk, nu ben ik bijna thuis, maar erg blij ben ik daarom niet...."

„Waarom niet?"

„Ja, dat is nu een hele geschiedenis. Ik zal met het begin beginnen.... Vlak voor de oorlog ben ik getrouwd. Ik had in het dorp een knap, ja zelfs mooi meisje gevonden, al was ze een beetje brutaal. Francisca en ik woonden op de boerderij, vlak naast het park van den graaf.... Toen brak de oorlog uit. Bij de Mogelnitski's diende de oudste zoon Edward (die heeft een landgoed in de buurt van Warschau) in de Russische garde en de tweede zoon, Stanislaw (hij heeft zijn landgoederen in Galicië en in de Oekraïne), werd als officier in het Oostenrijkse leger gemobiliseerd. Toen de Duitsers onze streek bezetten, werd hij adjudant van den commandant van het garnizoen hier. En zo komt het, dat wie de oorlog ook wint, de Mogelnitski's niet kunnen verliezen. Op verzoek van mijn vader nam graaf Stanislaw mij als oppasser in dienst. Alles zou nog goed zijn gegaan. Maar toen zagen de heren Francisca eens. Zij beviel hun en ze maakten haar tot kamermeisje. Toen moest ze in de vleugel van het slot gaan wonen. Zij moest voor den ouden graaf zorgen. En toen merkte ik al spoedig, dat er iets met haar niet

in orde was. Zij vertelde mij niets, maar ik zag, dat iets haar kwelde. Iedere avond kwam ik vanuit de stad bij haar. Eens op een ochtend, — toen zij nog sliep — zag ik blauwe plekken op haar borst, alsof iemand haar gebeten had. Mijn hart bleef stilstaan van woede. Bijna had ik haar gewurgd! Toen vertelde ze, dat de oude graaf haar niet met rust liet. Wanneer ze zich verweerde, dreigde hij, dat hij mij de volgende dag naar het front zou laten sturen en dat hij haar weg zou jagen. . . . Ze vertelde mij dingen, die mij helemaal wild maakten. Die oude schoft had allang in zijn kist moeten liggen! Niets dan een zak oud vuil! Hij was nergens meer goed voor. . . . Maar toch liet hij de vrouwen niet met rust. Hij mishandelde haar op de vreselijkste manier. . . . De hele dag liep ik als krankzinnig rond. Toen ik 's avonds bij haar kwam was ze er niet. Ik vloog de trap op en wilde de kamer van den ouden graaf binnendringen. De duivel weet, wat er toen allemaal gebeurd is! Ik herinner het me maar vaag. . . . Van alle kanten kwamen ze aanlopen, ze lieten me niet binnen, al vocht ik als een krankzinnige! Graaf Stanislaw sloeg net zolang met zijn revolver op mijn hoofd, totdat ze mij bewusteloos naar buiten sleepten. Ik werd gearresteerd wegens „op-roerig gedrag in dronkenschap”. De volgende dag werd ik naar het front gestuurd. Daar gaf ik mij zo gauw mogelijk aan de Russen over. We werden toen naar Siberië in concentratiekampen gestuurd. Dat was aan het eind van het jaar vijftien. Een ellende dat we daar geleden hebben! Vijfendertig kopeken kregen we per soldaat per dag! En de officieren — zeven roebel. De soldaten stierven als ratten van de typhus en de honger, maar de officieren hadden nergens van te lijden. . . . Toen kwam de revolutie. In het jaar zeventien gebeurde er bij ons nog niets. Maar toen de bolsjewiki het

tuig bij hun kladden begonnen te grijpen, toen kwamen ook wij, krijgsgevangenen, in beweging. Je had toen onder de officieren een Hongaarse luitenant, een kerel die nergens bang voor was, Sjajno. Hij zei ronduit tot ons: „Breekt de opslagplaatsen open, jongens en neemt de levensmiddelen en de wapenen!” En dat deden wij toen. Maar de bolsjewistische revolutie had Siberië nog niet bereikt. Men ontwapende ons weer. Sjajno en wij, die de soldaten hadden aangevoerd, werden in de gevangenis opgesloten en zouden voor het krijgsgerecht worden gebracht. Maar toen begon het spul pas. De bolsjewiki bereikten ons kamp. We werden allemaal bevrijd. Er werden meetings gehouden. En toen besloot een deel van de krijgsgevangenen de bolsjewiki te steunen. We waren met een vijftienhonderd man, als het er niet meer waren — Hongaren en Galiciërs. . . . Meest cavaleristen. We kregen wapenen en paarden en namen de stad in. We openden de gevangenis en bevrijdden Sjajno. En dadelijk stelden we hem de vraag: „Wanneer je werkelijk een behoorlijk mens bent en sympathie hebt voor het eenvoudige volk, neem dan het commando en laat ons aan de slag gaan.” De luitenant dacht niet lang na: „Dat zal ik graag doen,” zei hij. „Geef me maar een paard en een paar revolvers!” En toen trokken we op tegen de witte Russische officieren. Ik kreeg er zoveel plezier in, dat ik in anderhalf jaar bijna niet van mijn paard afkwam. Luitenant Sjajno bleef met zijn krijgsgevangenen een partisanenoorlog voeren in het Verre Oosten, maar mijn hart trok meer naar huis. Zo ging ik toen naar de Oekraïne. Daar kon ik ook wel wat te doen vinden. Ik heb gevochten, totdat ik den Duitsers in handen viel. Ik was ter verkenning naar een dorp gestuurd. Daar werd ik overvallen door een patrouille Duitsers. Het was maar goed, dat ik

geen wapens bij me had. Ik zei, dat ik een krijgsgevangene was — mijn oude documenten redden me. Ze hebben me nog lang vastgehouden en telkens weer ondervraagd. Maar eindelijk mocht ik naar huis gaan. . . .”

Psjigodski zweeg en bleef stil zitten. Vermoeid liet hij het hoofd hangen.

„Waarom vertel je mij wat je daar bij de bolsjewiki gedaan hebt? Ik ben toch een vreemde voor je, we kennen elkaar pas drie dagen. Met zulke gesprekken loop je nog eens tegen den een of anderen schoft aan en dan zet je jezelf tegen de muur,” zei Rajewski zachtjes.

„Ik vertelde het alleen voor U, opdat U mij niet zo wantrouwend zou aankijken. . . .”

„Maar wat heb je met mij te maken? Een merkwaardige kerel ben je toch. Laten we nu maar uitscheiden en gaan slapen.”

Het was al schemerig in het arrestantenhok. Het lawaai van de mensen op straat verstomde. Je hoorde de regen tegen de ruiten kletteren. . . .

„Ik heb U eerst nu herkend, kameraad Rajewski, nu U Uw muts hebt afgezet. Drie dagen heb ik er over gepiekerd, waar ik U toch gezien had. U lijkt wel heel erg op den commissaris van de internationale brigade. Alleen had ik U hier niet verwacht en ook Uw naam is anders — die heette kameraad Chmoeri. Maar als ik U nu eens goed aankijk, dan is het toch als twee druppels water. En daarom heb ik U dit alles verteld, opdat U zou weten wie ik ben. Zoals U ziet, zijn we toch niet helemaal vreemden voor elkaar.”

Rajewski glimlachte in zijn grijze snor.

„Het komt wel eens meer voor, dat twee mensen erg op elkaar lijken! Maar zoiets kan ook zijn gevaarlijke kant hebben. . . .”

Psjigodski legde zijn hand op Rajewski's schouder.

„U kunt gerust zijn, kameraad Chmoeri.... neem me niet kwalijk, ik bedoel kameraad.... ik bedoel Rajewski. Ik ben niet voor niets anderhalf jaar in het Rode Leger geweest — daar heb ik wel zo het een en ander geleerd....”

Achter de muur klonk het geratel van een binnekomende trein. Weer hoorde je praten en geschreeuw. De deur werd geopend. In de gang klonken scherpe bevelen. Een groep Oostenrijkse soldaten van verschillende wapenen werd de kamer binnengeduwd. Toen de gehele ruimte vol was, sloten de Duitse dragonders de deur. Met veel lawaai zochten de soldaten een plaatsje op de britsen, op de vensterbank, op de kist, die voor tafel diende, of op de grond.

Een cavallerist met de orde van het IJzeren Kruis op de borst, knipoogde tegen Psjigodski:

„Ben je ook op de terugtocht, kameraad? Vertel eens heb je die épauletten er zelf afgenomen, of heeft die Oberhondezoon ze er afgescheurd?”

„Ik was krijgsgevangene. En wat doen jullie, jongens, ga je naar huis?” vroeg Psjigodski, onwillekeurig glimlachend.

In plaats van den cavallerist antwoordde een grote infanterist:

„Ja, we hebben voorgoed verlof gekregen.”

Rondom klonk gelach.

„We gaan naar huis, karpers vangen.”

„Onze vrouwen hebben ons een ultimatum gesteld: als we niet terugkomen, dan danken ze ons af. En nou haasten we ons.”

Vanuit een hoek bromde iemand:

„Je kan wel zien, dat jullie je haasten. De sowjet van ons regiment had toch gezegd, dat we met het hele regiment tezamen moesten vertrekken! Dan zou er van die dragonders niet veel zijn overgebleven!”

„Laat je kop niet hangen! De onzen komen nog

wel.... ze zullen ons toch zeker wel bevrijden."

„Als de dijk breekt, kun je het gat met je muts niet stoppen...."

„We hebben nu genoeg gevochten!"

Het was helemaal donker geworden. De soldaten staken een kaars aan, openden hun ransels en begonnen te eten.

„Kom hier zitten, kameraden! Jullie hebt zeker wel honger?" vroeg de cavallerist aan Rajewski en Psjigodski en opende met zijn mes een blikje conserven.

Rajewski bedankte, maar Psjigodski nam het aanbod graag aan, hij had al in twee dagen niet gegeten.

„Dus jij komt uit Rusland, kameraad? Wel, en hoe is 'het daar? Ze zeggen, dat het er verschrikkelijk is. Is dat waar?" vroeg een oude infanterist.

„Voor sommige mensen is het er inderdaad vreselijk — voor de fabrikanten, de landheren en voor al diegenen, die onder den tsaar mensen van onze soort het leven zuur maakten. De bolsjewiki hebben hen zo in 't nauw gedreven, dat ze amper nog ademen. Nou, wat de arbeiders en de boeren betreft, die zijn nog aan 't oorlogvoeren. Je weet zelf, hoe men ze van alle kanten aanvalt," antwoordde Psjigodski, geheel vergetend waar hij zich bevond.

„En is het waar, dat de bolsjewiki 'het land van de landheren hebben afgenomen en aan de boeren hebben gegeven?"

„Dacht jij soms, dat de boer anders voor de Sowjetmacht zou vechten?"

„Is het waar, dat de bolsjewiki de krijgsgevangenen mishandelen?"

„Niets dan sprookjes! Dat zijn officierenpraatjes. Maar ze hebben je zeker niet verteld, dat er bij de bolsjewiki hele internationale brigades van gevangenen zijn?"

„Ze zeiden, dat er daar allerlei verraders meevochten. Maar die officier noemde ons daarnet ook verraders.”

„Wat denk je, zouden ze ons in Hongarije ook grond geven?”

„Vast en zeker.... twee meter diep....”

„Maar waarom zouden ze het me niet geven? Waarvoor heb ik dan gevochten?”

„Je schijnt je militaire statuten al helemaal vergeten te zijn! „Voor den keizer, voor....”

„Nou, die keizer, die zal toch zeker al gevlogen zijn!” lachte de cavallerist vrolijk en hij nam een grote hap brood.

Psjigodski tastte flink toe; tevreden glimlachend luisterde hij naar de gesprekken van de soldaten. Toen het blikje leeg was, bedankte hij den cavallerist, veegde met zijn mouw zijn snor af en zonder zich tot iemand in 't bijzonder te wenden, vroeg hij:

„Maar waarom zijn jullie eigenlijk zonder je wapens naar huis gegaan? Nu kunnen de gendarmes jullie allemaal stuk voor stuk vangen. Je had met een hele troep tegelijk kunnen wegtrekken, zonder je officieren. Een kameraad zei het daarnet al. Je geweer kan je thuis altijd nog te pas komen, als je zekere mensen eens een kopje kloiner moet maken. Anders....”

Rajewski trok hem zachtjes aan zijn mouw:

„Kalm een beetje,” fluisterde hij in 't Pools.

Tegen de ochtend werden zij gewekt door gevechtsgeweer. Iedereen sprong op en begon opgewonden te praten.

„Wat zou dat zijn?” vroeg Psjigodski aan Rajewski.

Maar ook Rajewski begreep er niets van. Twintig minuten later was het raadsel opgelost. Met geweerkolven werd de deur opengebeukt, een

paar soldaten drongen binnen en van alle kanten hoorde je de vrolijke kreten:

„Hoera! Het zijn de onzen — van het zevenendertigste!”

Een reusachtige artillerist met een geweer op de schouder, schreeuwde met een zware basstem:

„Pak je ransels, kameraden! Snel wat! We gaan verder. We hebben die dragondertjes een beetje onder de neus gekieteld. Bijna waren we voorbij gereden, maar toen hoorden we, dat jullie hier waren. Kom, maakt wat voort!”

Op het Stadsplein scheidde hun wegen. Psjigodski drukte zijn reisgenoot krachtig de hand:

„Het ga U goed! En als U mij soms voor iets nodig hebt, dan weet U waar U mij kunt bereiken. Tot ziens, Rajewski!”

Toen hij een eindje verder was, keek hij nog eens om en zwaaide met de hand. Rajewski groette terug.

Bij de bekende deur naar de kelderwoning bleef Rajewski staan. Hij voelde hoe nerveus hij was. Elf jaar geleden hadden drie gendarmes hem hier weggehaald. En daar op de trap stond toen Jadwiga, met Raymond aan de hand. Een vierde gendarme had haar tegengehouden.... Hoe zouden zij het nu maken? Leefden zij nog? Vreemd, hij kon maar niet besluiten om de trap af te gaan en aan de deur te kloppen.

Maar daar ging de deur open. Een meisje in een eenvoudig gebreid jasje liep snel de trap op naar boven. Weer ging de deur open. Een jongetje keek naar buiten.

„Tante Sarra, breng je wat lekkers mee?”

„Natuurlijk, ventje! Doe de deur nu maar dicht.”

„Kunt U mij ook zeggen, of hier Jadwiga Rajewskaja woont?” vroeg Rajewski, trachtend zo kalm mogelijk te spreken.

Het meisje bleef staan.

„Rajewskaja? Nee. . . . Dat wil zeggen, een paar jaar geleden woonde ze hier wel. Nu woont schoenmaker Michelson hier. De Rajewski's wonen in de Krakow-steeg.”

„Dus zij en haar zoon zijn in leven?”

„Jadwiga Rajewskaja en Raymond? Natuurlijk. Hebt U ze dan zo lang niet gezien?”

„Ja, al heel lang niet. . . . Kunt U mij het nummer van hun woning zeggen?”

„Als U naar hen toe wilt, loopt U dan maar met mij mee. Ik ga Jadwiga 's ochtends altijd halen — we werken in dezelfde werkplaats. Komt U maar mee. . . .”

Rajewski hoort het geklik van haar hakken op de straatstenen. Hij kijkt haar niet aan, maar hij voelt hoe zij hem nieuwsgierig opneemt. Hij prent zich een gezicht altijd dadelijk in het geheugen en hij weet al precies hoe het meisje, dat door het kind Sarra genoemd werd, er uitziet. Vooral de grote donkere ogen ziet hij voor zich, waarin de uitdrukking van koele onverschilligheid dadelijk verdween, toen zij met het ventje sprak. Wanneer ze niet zo jong was (ze was zeker niet ouder dan zeventien), zou je kunnen denken, dat zij de moeder van het kleintje was.

Hij zou nog meer van Jadwiga en zijn zoon willen weten, dan zij verteld had, maar zijn gewone voorzichtigheid belette hem haar verder uit te vragen. Al was de zwaarste last hem van de schouders genomen, — hij wist nu, dat vrouw en zoon in leven waren, — toch nam zijn zenuwachtigheid nog toe. Wat zou er uit zijn zoon geworden zijn? De jongen moest nu toch immers al achttien jaar oud zijn. Hij was al een man. . . . En Jadwiga? Wanneer zij nu eens een anderen man had? Er waren toch elf jaar voorbijgegaan! Hoe lang leek het geleden! Je kon het gewicht van die

lange jaren niet van je afwerpen, evenmin als je je grijze haren ongedaan kon maken...."

„Kijk, hier zijn we er!”

Het meisje had een prettig zangerige stem.

Hij keek haar nog eens aan. Het grijze gebreide mutsje, in dezelfde kleur als het manteltje, was zonder coquetterie opgezet. De neus was recht, de mooie mond had een vastbesloten trek.

Zij glimlachte, ried vaag, wie haar metgezel was.

„Ha, Sarrotsjka! Ik kom dadelijk....”

„Ik ben niet alleen, Jadwiga, hier is bezoek voor je. Dag Raymond!”

Rajewski stootte bijna het hoofd tegen de lage zoldering van het kleine kamertje. Het enige venster kwam uit op de muur van een schuur. Het was er donker en vol.

Jadwiga, die juist haar mantel aantrok, keek op.

Sigismund nam zijn muts af en zei zachtjes:

„Hoe gaat het, Jadzja!....”

Een paar seconden keek Jadwiga hem met wijd open ogen aan.

„Sigmund!....”

Zij brak in snikken uit en omhelsde hem krampachtig, als was ze bang, dat hij haar dadelijk weer ontnomen kon worden.

„Waarom huil je nu, dat is toch niet nodig? We zijn nu toch weer bij elkaar? Toe Jadzja....” trachtte Rajewski haar te kalmeren.

Raymond keek zijn vader onafgebroken aan. Dat was nu dus de man, waarover zijn moeder in de lange winteravonden met zoveel tederheid en liefde had gesproken. Raymond had zich zijn vader voorgesteld als een heel dapper, sterk, eerlijk en rechtvaardig mens. Met de liefde voor zijn vader was in zijn hart de haat gegroeid tegen hen, die hem vervolgd, in ketens geslagen en tot dwangarbeid hadden veroordeeld.

De jongen had zich nooit precies kunnen voorstellen wat die „dwangarbeid” was. Hij voelde alleen, dat het iets vreselijks, wanhopigs was. Zijn moeder had hem verteld van het verre Siberië, ergens aan de rand van de wereld, waar steeds een felle koude heerst, waar ondoordringbare wouden en uitgestorven, met sneeuw bedekte vlakten liggen. Honderden kilometers ver — geen enkel levend wezen. En daar, in dat sombere land, wroeten mensen in ketens diep in de aarde om goud te zoeken voor den tsaar. Soldaten bewaken hen. Dat is dwangarbeid. En daar is zijn vader....

Hoe vaak had de jongen gehuild, wanneer hij luisterde naar de droevige verhalen van zijn moeder over den man, die maar één ding wilde — een gelukkig leven voor de armen en misdeelden.

Met wie anders, dan met haar zoon had de moeder kunnen spreken over haar ongeneeslijk verdriet, over haar jonge, verminkte leven, over hem, van wien zij nog steeds hield en op wien zij al deze lange jaren gewacht had? Al haar liefde en tederheid had de moeder op haar zoon overgedragen.

De jongen was opgegroeid, gevoelig voor het lijden en het verdriet van anderen. Hij was de enige vrcugde voor zijn moeder, alleen voor hem leefde zij nog. De jaren gingen voorbij. De jongen groeide op tot een krachtige man. Wanneer zij naar hem keek, herinnerde zij zich vaak haar eigen jeugd, de tijd, toen Sigismund, even jong en knap, haar kwam bezoeken. Hoe slecht had het leven haar bedeed....

De beste jaren van je leven zonder vriend te leven, ieder uur te weten, dat hij lijdt.... Maar nu was hij teruggekeerd, de vader en man. Grijs en ernstig. Op zijn voorhoofd waren twee diepe rimpels gegrift, als de lidtekens van een sabelhouw....

Zijn vader is groter dan hij. Hij is sterk. Dat voelde Raymond aan de arm, die om zijn schou-
ders werd gelegd.

„Tato!”¹⁾ fluisterde hij zachtjes.

Sarra keek naar haar vrienden. Zij voelde zich verlegen, dat zij dit weerzien onwillekeurig bijwoonde. „Dus dat is hij nu, die geheimzinnige vader van Raymond!... Dan had ik het toch goed geraden,” dacht ze en zij verheugde zich voor haar vrienden.

„Jadwiga Bogdanowna, ik ga maar vast, blijft U maar thuis. Ik zal zeggen, dat U ziek bent,” zei ze eindelijk. Jadwiga werd weer tot de werkelijkheid teruggeroepen.

„Ach ja, de fabriek.... Wacht even Sarrotsjka! Ik kan vandaag niet thuisblijven — Spielmann heeft toch gezegd, dat wij naar de Mogelnitski's moeten gaan. Wanneer ik niet kom, jaagt hij me weg....” Zij wendde zich tot haar man en fluisterde, alsof zij zich wilde verontschuldigen: „Het spijt me, Sigismund, maar ik moet gaan. Ik moet vandaag zelf de maat gaan nemen en een dure japon afleveren. Ik zal proberen zo vroeg mogelijk thuis te komen.... Raymond zal je alles verder wel vertellen.... Mijn God! Is het werkelijk waar, dat je weer terug bent?”

Bij de deur omhelsde zij haar man nog eens en haastte zich toen weg.

„Is dat meisje een goede kennis van jullie?” vroeg Sigismund aan zijn zoon.

„Ja vader.”

„Loop hen dan achterna en zeg aan moeder, dat noch zij, noch dat meisje aan iemand iets van mijn terugkomst mogen vertellen.”

Raymond sprong op en deed wat hem gevraagd was.

---

¹⁾ Pools verkleinwoord voor vader.

Toen hij weer terugkwam, zat zijn vader in gedachten verzonken aan tafel, het grijze hoofd op de armen gesteund. Hij keek zijn zoon aan en glimlachte met een stugge tederheid. Raymond stond voor hem en wist niet wat hij zeggen moest.

„U wilt zeker wel wat eten?” vroeg hij tenslotte zachtjes.

„Graag. Maar je moet geen „U” tegen me zeggen.”

Weer werd het stil. Ze keken elkaar aan. De zoon wist veel van zijn vader, maar de vader wist niets over zijn zoon. Die onbekendheid maakte hem onrustig. Hoe leefde deze volwassen jongen en wat voor overtuigingen had hij? Hoe zouden zij het met elkaar kunnen vinden? Zou zijn zoon een vriend en medestrijder zijn of een halve vreemde blijven, een buitenstaander, waarvoor je alles verborgen moet houden zoals voor de kleinburgerlijke burens? Zoals zijn gewoonte was besloot Rajewski de moeilijke kwestie dadelijk aan te snijden.

„Ga zitten, zoon, en vertel eens, hoe jullie het gehad hebt....”

Raymond ging aan tafel zitten en glimlachte verlegen. De vader keek naar zijn knap, nog meisjesachtig teer gezicht en fronste de wenkbrauwen. Hij zocht mannelijke trekken in dit gelaat en alleen in de blauwe ogen vond hij iets van de uitdrukking waarnaar hij zocht.

„Waarmee zal ik beginnen, vader?”

„Ga je nog op school?”

„Nee, het is al drie jaar geleden, dat ik de stadschool heb afgelopen. Ik kon niet verder leren, we hadden geen geld. Moeder wilde het wel, maar ik wou niet, dat zij twintig uur per dag zou naaien. Toen ben ik in de suikerfabriek van Barankewitsj gaan werken....”

Het was stil in de kamer. Je hoorde alleen het eentonige tikken van de klok.

„Ben je vandaag niet naar de fabriek gegaan, omdat ik hier ben?”

„Nee.... Ik werk er al een paar maanden niet meer....”

„Waarom niet?”

Raymond schoof zenuwachtig heen en weer.

„Ze hebben me weggejaagd van de fabriek.”

„Waarvoor?”

Raymond fronste de wenkbrauwen.

„In mijn getuigschrift staat, dat ik ontslagen ben wegens deelname aan een beroving van de opslagplaatsen....”

Raymond zweeg even, toen hij zag, hoe streng zijn vader hem plotseling aankeek.

„Maar dat is niet waar, vader! Het is een gemene leugen! We hebben alleen geëist, dat hij ons voor zes maanden werk zou betalen. De arbeiders hadden een delegatie gestuurd naar Barankewitsj en de jeugd had mij in die delegatie gekozen. Barankewitsj schreeuwde ons toe alsof we honden waren en joeg ons weg. De hele fabriek stond voor het kantoor op ons te wachten. Wij vertelden hoe de baas ons had ontvangen. Nou, en toen braken ze los. Toen de Duitse bewaking kwam om ons uiteen te jagen hebben we hen ontwapend en hun een machinegeweer afgenomen. Toen dwongen wij den kassier het achterstallige loon uit te betalen.

Toen er geen geld genoeg in kas was hebben wij een opslagplaats geopend en iedereen in plaats van geld drie zakken suiker laten geven. Van roof en diefstal was geen sprake! Met een paar oude soldaten hebben wij de straat tegen de Duitse dragonders verdedigd. Barankewitsj had naar de stad om hulp getelefoneerd. Toen we alle patronen verschoten hadden zijn we weggelopen. Maar de

Duitsers hebben het machinegeweer niet teruggekregen. Dat hebben we goed verstoppt. . . .”

Raymond zweeg. Zijn vader streek peinzend langs zijn grijze snor en glimlachte.

„En wat is er toen gebeurd?”

„Toen hebben de Duitsers de suiker weer afgenomen. Velen werden gearresteerd en de anderen werden door Barankewitsj ontslagen, zonder dat hij hun een kopeke betaald heeft. De administratie van de fabriek heeft mij en de anderen, die in de delegatie waren, zulke getuigschriften gegeven, dat niemand ons nog werk wil geven. Maar ik had zelf geen pond suiker genomen, vader. En Barankewitsj is me nog honderdtachtig mark schuldig. Voor zes maanden werk. . . .”

„Goed zo, jongen. Je moet mij eens met je kameraden met dat machinegeweer kennis laten maken. En geef me nu maar iets te eten, als er tenminste iets in huis is.”

„Het spijt me, tato, er is alleen maar wat haring. . . .”

DERDE HOOFDSTUK

Het grote ijzeren hek van het park bleef open — achter elkaar kwamen de equipages binnenrijden. Bij de ingang van het slot der Mogelnitski's, dat aan alle kanten licht uitstraalde, heerste een levendige drukte — een voor een kwamen de gasten binnen. In de hall namen de lakeien de mantels en hoeden aan.

Bij de open salondeur begroetten Stefanie en Wladislaw de genodigden. De zwarte avondjapon sloot nauw om Stefanie's niet al te slanke figuur en vormde een scherp contrast met haar blanke schouders en armen. Vrolijk en levendig begroette zij haar gasten zo voorkomend en met zulk een innemende glimlach, dat de kleine jonkers, die zich eerst wat verlegen voelden in het vorstelijke gravenslot, wat vrijer en zekerder in hun optreden werden.

Wladislaw zag rood van opwinding en deed zijn uiterste best zich als een echte aristocraat te gedragen, zodat deze kleine lieden, die alleen uit politieke overwegingen uitgenodigd waren, dadelijk zouden voelen, dat hij een graaf Mogelnitski was. Aan de gasten, die van lage adel waren, stak hij neerbuigend twee vingers toe, terwijl hij met de grote landheren enige woorden ter begroeting wisselde. Maar eerst toen graaf Zamojski met zijn gezin binnenkwam, ging hij hen tegemoet.

Uit de grote zaal hoorde je het stemmen van de muziekinstrumenten.

„Daar komt mijnheer Barankewitsj met zijn

vrouw aan!" fluisterde Wladislaw Stefanie toe.

Een buitengewoon grote, dikke man, met een vrouw, die even merkwaardig mager was, kwam naar hen toe. Uit zijn gesteven boord pulde een dikke, rode nek. Zijn bolle ogen met de bloedige aartjes keken Stefanie aan.

„O-h-o! Mevrouw ziet er vanavond betoverend uit! Als ik een jaar of tien jonger was.... hm, hm.... ja....!" schalde zijn zware basstem.

Zijn magere vrouw glimlachte zuurzoet. Wladislaw bekeek den dikken suikerfabrikant kritisch en verwachtte ieder ogenblik, dat de knopen van zijn vest zouden springen, zo spande het om zijn dikke buik.

De heer en mevrouw Barankewitsj gingen de zaal binnen. Een lakei kwam Stefanie mededelen, dat de auto met de Duitse officieren was aangekomen. Wladislaw fluisterde Stefanie toe:

„Je denkt er toch aan, dat Edward gezegd heeft, dat we de Duitsers niet uit het oog mogen verliezen? We moeten hen naar de kleine zaal brengen. En daar wat dames laten komen, die Duits spreken. Vooral de wijn niet sparen.”

„Ik weet het.... Kijk, daar zijn ze al. Ik zal ze ontvangen, ga jij naar boven en waarschuw Edward. En laat Ludwiga me komen helpen. Iedereen vraagt al naar haar....”

Wladislaw verdween. Stefanie verwelkomde de Duitsers met een innemende glimlach. Naast Sonnenburg stond een nog vrij jonge kolonel, de chef van het stadsgarnizoen. Achter hen kwamen drie officieren, waaronder Schmultke. Sonnenburg stelde hen aan Stefanie voor.

De kolonel kuste haar de hand.

„Ik ben U buitengewoon erkentelijk, gravin, voor Uw vriendelijke uitnodiging en zeer gelukkig dat ik in U de vrouw van een der officieren uit het Duitse leger mag begroeten,” zei hij.

„Ik hoop, dat U zich thuis zult gevoelen in ons gezelschap.”

Omringd door de officieren liep Stefanie naar de kleine zaal.

Sonnenburg hield Schmultke even staande.

„Hebt U gezorgd, dat het park en het huis bewaakt worden, luitenant?”

„Alles is gedaan volgens Uw bevelen, majoor!”

In Edward's kamer zaten enige mensen bijeen. Behalve Edward zelf, die de vorige dag uit Warschau was teruggekeerd, waren hier: vader Hieronymus, graaf Zamojski, Barankewitsj, de vicaris Benedictus en nog drie jonge lieden in burger.

Bij de deur naar Ludwiga's kamer zat Jozeph. Toen de oude graaf Mogelnitski, steunend op de arm van een lakei, verscheen, opende Jozeph eerbiedig de deur voor hem, maar sloot die weer vlak voor de neus van den lakei.

„Jij kunt gaan. Ik zal je roepen als ze je nodig hebben.”

Adam haalde verwonderd zijn schouders op en liep weg.

„Waar is die zwerver, Metsjislaw toch?” riep Jozeph hem na. „Houd hem een beetje in het oog, Adam. Die jongen jaagt me nog het graf in.”

Adam bleef staan. Hij keek zijn vader met een nors gezicht aan.

„Sinds gisterenavond, toen hij Francisca heeft afgeranseld, heb ik hem niet meer gezien. Ze zeggen, dat hij bij de soldaten op de boerderij is.”

Toen de oude graaf binnenkwam stond Edward op.

„Nu zijn we er, geloof ik, allemaal. Terwijl ze zich daar beneden vermaken kunnen wij hier zo het een en ander bespreken. Laat ik U even voorstellen, vader,” zei Edward, toen Kazimir Mogelnitski voor de onbekende jonge mensen bleef staan, die een buiging voor hem maakten.

„Kapitein Wrona,” zei een bleke man met ontstoken ogen.

„Luitenant Varneri,” stelde de tweede zich voor, een lange, goedgebouwde man met blauwe ogen.

De derde, stevig gebouwd, met een kortgeknipte snor, noemde zich luitenant Zaremba.

Plotseling kwam Wladislaw de kamer binnestormen.

„Edward, de Duitsers zijn er — de kolonel en een paar officieren.... Ludwiga is naar beneden gegaan. Al je opdrachten zijn uitgevoerd. Kan ik nu hier blijven?”

„Nee. Ga jij beneden de gasten bezighouden. Over een half uur kun je hier komen,” antwoordde Edward droog.

Wladislaw trok een boos gezicht, maar toch draaide hij zich op militaire wijze gehoorzaam om en verliet de kamer. Die ochtend was hij tot onder-vaandrig benoemd en tot commandant van een compagnie in het door Edward gevormde Poolse legioen.

„Dus, dan zullen we maar beginnen,” zei Edward, toen allen weer zaten.

Van beneden klonken de klanken van een mazurka.

„We hebben besloten overmorgen tot de aanval over te gaan. We mogen niet langer meer wachten. De Oostenrijkers vluchten naar huis en laten alles in de steek. Vandaag ontvingen wij het bericht, dat er in Duitsland een revolutie is uitgebroken. Onze situatie wordt buitengewoon gevaarlijk. Partisanen-afdelingen vervolgen de wegtrekkende Duitsers. Spoedig kunnen ze al hier zijn. Zajontsjkowski vertelt, dat het bij hen in de dorpen al begonnen is.... Zoals U weet, werd er op zeven November in Lüblin een Poolse regering

gevormd, met den Poolen sociaal-democraat Dasjinski aan het hoofd."

Barankewitsj maakte een verschrikt gebaar.

„Dat is helemaal niet zo vreselijk," stelde Edward hem gerust. „Het is waar, Dasjinski heeft in zijn declaraties het algemene, directe, geheime en gelijke kiesrecht beloofd, de achturige arbeidsdag en zelfs de verdeling van de grond onder de boeren," vervolgde hij spottend. „Maar dat is allemaal decoratie, die voor het ogenblik noodzakelijk is. Dat kunnen wij gemakkelijk weer ongedaan maken, zodra wij aan de macht zijn. Voorlopig bewaken de boeren zelf, dank zij de declaraties van Dasjinski, de landgoederen, het is nu immers volksbezit! Het voornaamste is dat de gewapende macht in onze handen blijft. Op het ogenblik beschikken wij over een honderd man. Dat is voldoende om de stad in te nemen. Het Oostenrijkse garnizoen van de stad is zo goed als verdwenen. De enige gewapende macht is het eskadron Duitse dragonders. . . . Maar met die Duitsers zullen we wel een overeenkomst bereiken. Te meer, omdat zij zelf spoedig over geen enkelen soldaat meer zullen beschikken."

„Hoe hebt U die honderd man bij elkaar gekregen?" vroeg de vicaris, een uitgedroogd oud mannetje belangstellend, terwijl hij zijn rozenkrans machinaal door zijn vingers liet glijden.

Tot nu toe was hij meer Duits-gezind geweest en hij wilde weten, hoeveel kans van slagen de onderneming had, waarbij vader Hieronymus hem nu met zoveel aandrang trachtte te betrekken.

„Het zijn voor een deel soldaten van het gereorganiseerde Poolse legioen van het Oostenrijkse leger en leden van de plaatselijke Poolse militaire organisatie. En verder — enige jonge lieden uit de beste families. . . . De dag na de inname van de stad zullen we er driemaal zoveel hebben. . . .

Dasjinski heeft beloofd, dat hij in geval van nood een afdeling van de door hem georganiseerde volks-militie zal sturen."

"Hm.... mm.... ja!" kuchte Barankewitsj dreigend. „Ik haat al die socialisten en dat andere gespuis!... „Volks-militie"! Het is me nogal wat! Wat mij betreft hoor ik liever van „gendarmes" spreken."

„Ik dank U voor het compliment!" kapitein Wrona maakte een kleine buiging en vertrok zijn gezicht tot een grimas, die een glimlach moest voorstellen.

Wanneer Wrona glimlachte, was het alsof een dode grijnslachte, zo onbeweeglijk bleven zijn gezicht en zijn troebele ogen. Na de omwenteling zou Wrona commandant van de gendarmerie worden.

„En wie wordt dan burgemeester van de stad?" vroeg de vicaris.

Edward glimlachte neerbuigend.

„Wij, de staf van het district, zullen alle macht hebben. En dan mogen een paar marionetten, zoals advocaat Sladkewitsj, in het gemeentebestuur zitten.... Over een week of drie hebben wij een anderhalf of tweeduizend soldaten bijeen. Dat is al een heel legertje...."

De vicaris onderbrak hem zachtjes:

„Geloof U, dat dat genoeg is?"

Kapitein Wrona fluisterde Varneri toe:

„Die droge pier is nog zo dom niet...."

De oude Zajontsjkowski sprong plotseling op van zijn stoel.

„Ik geloof, dat de Eerwaarde de gehele ernst van de toestand niet begrijpt. Wanneer men zich hier in de stad, waar altijd het een of ander garnizoen ligt, nog betrekkelijk veilig voelt, dan kunnen wij op onze landgoederen letterlijk 's nachts geen oog dicht doen! Je zit daar midden tussen

de boeren. Op de tien Oekrainers heb je één Pool... Die boerenkinkels denken aan niets anders meer, dan hoe zij zich bij de partizanen kunnen aansluiten...."

„Liever, hoe ze ons de grond kunnen afnemen,” voegde Zamojski er aan toe. „Het nationale vraagstuk is hier slechts bijzaak.”

„De grond aan de boeren, de fabrieken aan de arbeiders, de heren tegen de muur en de pastoors aan de galg.... Zeggen ze het zo niet?” vroeg Wrona cynisch.

„Laten we niet afdwalen, heren!” verzocht Edward. „Dus, overmorgen bezetten wij het garnizoensbureau, het gemeentehuis en het station. Wij kondigen de staat van belef af en werven vrijwilligers aan. En dan zullen we wel zien hoe de gebeurtenissen zich verder ontwikkelen.”

De vicaris glimlachte fijntjes.

„Ik hoop, dat de graaf het mij niet kwalijk neemt, dat ik hem nogmaals in de rede val. Maar ik zou enkele dingen nog wat nauwkeuriger willen weten,” zei hij zachtjes, liet zijn rozenkrans los en staarde Edward met zijn rattenoogjes aan. „De heer Zajontsjkowski zei daarnet, dat ik geen rekening houd met de gehele ernst van de toestand.” Ondanks de zeer vriendelijke wijze, waarop deze woorden gezegd werden, klonk er een valse toon in zijn stem. „Maar ik ben van mening, dat ik de ernst niet onderschat. Dertig jaar lang sta ik al in deze streek en zo iemand, dan moet ik toch wel op de hoogte zijn van de werkelijke toestand. Ik ben geen soldaat, alleen een vreedzaam prediker van God's woord. En vader Hieronymus en ik behoren eigenlijk in het geheel niet thuis op deze conferentie. Maar dienaren der kerk zijn soms wel eens bij krijgswagen aanwezig geweest, om de al te geestdriftige officieren te waarschuwen tegen de gevaren, die hun bij hun veldtochten bedreigen.

Gij zijt allen gelovige katholieken. En als Uw herder ben ik verplicht U te zeggen, wat ik van dit alles denk." De vicaris zweeg even, om zijn woorden te laten inwerken. „Vergeet niet, heren, dat wij vlak aan de Russisch-Oostenrijkse grens wonen. Op het oogenblik is deze grens weggevaagd.

De Oekrainers, die in Rusland waren, weten reeds wat een revolutie is. Ge weet toch hoop ik nog wel, hoe zij hun landheren hebben verbrand? De Duitse bezetting houdt hen voorlopig onder de duim. De andere Oekrainers, die hier vlakbij, in Galicië wonen, hebben hun voorbeeld alleen nog niet gevolgd, omdat de Oostenrijkse keizer bij de gratie Gods nog heerste en over een leger beschikte, dat de orde kon handhaven. . . . Thans echter is er geen keizer en geen leger meer. Gij wilt nu de macht in handen nemen in een land, waar negen tienden van de bevolking uit Oekrainers bestaat. Graaf Edward heeft mij brieven voorgelezen van graaf Pototski en vorst Radziwill. Hun landgoederen en fabrieken zijn over geheel Wolhynië en Podolië verspreid. Ook zij vormen militaire afdelingen en willen de macht veroveren. Zij wachten op Uw hulp. Wat betekent dat, heren? Dat betekent, dat de Poolse staat, nog voordat hij tot stand gekomen is, reeds denkt aan een oorlog tegen de Oekraïne en Wit-Rusland. En daar zult ge immers moeten strijden tegen de gehele bevolking, die tegen U zal vechten als tegen buitenlandse veroveraars en landheren. . . . Oordeelt nu zelf, kan een jonge staat zulk een, vergeeft mij het woord, avontuur beginnen zonder zichzelf te vernietigen? In Polen zelf hebben we een nationale meerderheid, die je voor de verdediging van het vaderland tegen de Russen en Oekrainers wel in beweging kunt brengen, maar hoe wilt ge Oekrainers en Witrusen tegen Oekrai-

ners en Witrussen in beweging krijgen om voor de belangen van de Poolse landheren te vechten? God is mijn getuige, dat de overwinning van de katholieke kerk in de gehele wereld mijn enige droom is! Maar wij zijn geen kinderen. En wij weten heel goed, dat de Duitsers driehonderd-twintig duizend soldaten nodig hadden om de Oekraïne te bezetten! U hoopt er over twee maanden eerst twee duizend soldaten te hebben.... Ik ben van mening, mijne heren, dat wij ons niet moeten opofferen voor de belangen van de Pototski's, de Radziwill's, de Sangoesjko's en de andere magnaten, maar dat wij het Poolse koninkrijk daar moeten versterken, waar wij een stevige grondslag hebben...."

Vorst Zamojski, wiens naam de vicaris uit diplomatieke overwegingen niet had genoemd, beet verstoord op zijn lip.

„Hm.... mm.... ja...." gromde Barankewitsj, nauwelijks zijn woede bedwingend sloeg hij met z'n vuist op zijn knie. Barankewitsj deed zijn omgeving altijd schrikken door de luidruchtige manier waarop hij zijn keel schraapte, voordat hij begon te spreken. „Pardon, Hoogerwaarde, maar U wilt mij dus aanraden mijn fabriek in de steek te laten en naar Warschau te vluchten? En dat alle anderen, die hier aanwezig zijn, hetzelfde doen? Onze landgoederen, ons hele bezit hier achterlaten, als bedelaars in Warschau aankomen en dan helpen om het Poolse koninkrijk te versterken? Wel bedankt! Wij denken daar anders over! Wij zullen tot onze laatste druppel bloed vechten.... Maar vrijwillig ons gehele bezit aan het woedende gepeupel over te leveren! Voor wat voor mensen houdt ge ons eigenlijk?"

De vicaris glimlachte verachtelijk.

„De heer Barankewitsj bekijkt de wereld van de top van zijn fabriekspijp. Vandaar kun je maar

vijf kilometer in het rond zien; de belangen van Polen als natie zijn hem vreemd."

„Maar is een groot Polen van zee tot zee dan niet het ideaal van iederen Poolsen edelman?" riep Zaremba uit en sprong op van zijn stoel.

De vicaris keek hem zelfs niet aan.

„Dat is een slecht voorbeeld, luitenant! Groot-Polen van 1772, toen het een deel van de Oekraïne, Lithauen en Witrusland omvatte (zelfs toen waren de grenzen van Polen trouwens nog een heel eind van de Zwarte Zee verwijderd) is juist ten onder gegaan, omdat geen enkele magnaat aan de staat als zodanig dacht, maar alleen aan zijn eigen belangen.... En iets dergelijks wenst gij te herhalen," antwoordde de vicaris koeltjes.

„Het is wel vreemd, dat Zijne Hoogeerwaarde niet geprotesteerd heeft, toen de Duitsers de Oekraïne bezetten," bromde vorst Zamojski.

„Dat was een reële macht.... Maar nu stort het keizerrijk ineen, de kronen vallen.... Rusland staat in brand. En wij moeten voorzichtig zijn, wanneer we onszelf niet in het verderf willen storten. Ik ben ervoor, ons daar te verdedigen, waar we een basis hebben! Ik ben voor voorzichtigheid! Maar ik verzeker U, wanneer U maar over voldoende macht beschikte, dan zou ik mijn zegen geven voor het vernietigen van die ellendige bolsjewiki, en niet alleen in Polen.... Ik moet nu gaan, maar laten de heren niet vergeten, dat wij hier, vlak bij huis, al heel wat mensen hebben, die reeds een graf voor ons graven. Vergeet niet, dat er zelfs in Polen naast de regering van Dasjinski, hier en daar al Sowjets bestaan!"

De vicaris stond op, maakte een kleine buiging en verliet de kamer. Vader Hieronymus, die al die tijd geen woord gezegd had, stond eveneens op en vergezelde hem. Zij verlieten langs de achtertrap het huis, om niet opgemerkt te worden.

Zwijgend liepen zij door het park en stapten in het open rijtuigje van den vicaris. Eerst toen zij vlak bij de stad waren, wendde de vicaris zich tot vader Hieronymus en zei zachtjes:

„U gaat natuurlijk weer terug naar de bespreking, vader Hieronymus? Komt U dan morgen bij mij en vertel mij wat er besloten is. Tracht den graaf ervan terug te houden op het voorstel van Zamojski en Pototski in te gaan. Alle troepenafdelingen, die zij georganiseerd hebben, moeten hier blijven en niet verder de Oekraïne intrekken. Verder heb ik gehoord, dat de priesters uit deze streek gisterenavond bij U waren.... Ik geloof, dat U een volgende keer deze dingen beter in mijn aanwezigheid kunt bespreken. Ik zal nog een dag of tien in de stad blijven. U weet natuurlijk, dat ik naar het bisdom van Krakau word overgeplaatst? Maar zolang ik nog hier ben, verzoek ik U niets te doen zonder mij.... Vergeet niet, vader Hieronymus, wanneer deze onderneming mislukt, dan wordt U geen vicaris. Daarom is het beter van mijn hulp en raad gebruik te maken.... Denkt eraan, dat voorzichtigheid de zuster van de wijsheid is!”

Vader Hieronymus beet zich op de lippen. Hij voelde zich als een schooljongen, die op heterdaad betrapt is en nu aan de oren wordt getrokken. „Hoe kwam die slimme vos ook alles te weten. Je moest inderdaad met die duivel in priesterrok voorzichtiger zijn!”

Het rijtuig hield stil voor het huis van den priester. Vader Hieronymus opende het portier en hielp den vicaris uitstappen.

„God zegene U,” zei deze ten afscheid. „Mijn koetsier zal U weer terugbrengen.”

In de zaal stroomde de wijn en klonken de bokalen. Er werd veel gegeten en gedronken. Iedereen

praatte en lachte door elkaar, men luisterde bijna niet naar wat de anderen zeiden. Men wond zich op, discussieerde en betoogde heftig.

De lakeien hadden geen ogenblik rust.

Jozeph keek met bloedend hart toe, hoe de vijftienduizend mark, die graaf Edward had uitgegeven, werden opgegeten.

In de billiardzaal had Wladislaw de mannelijke jeugd verzameld. Luitenant Zaremba had een vlamme vaterlandslievende rede gehouden en begon nu de vrijwilligers in te schrijven. Van te voren had men reeds een lijst van candidaten opgemaakt. Iedere nieuwe vrijwilliger kreeg een bepaalde functie toegewezen en ontving een instructie. Er waren reeds kisten met wapens gekomen en de volgende avond moesten alle wapens verdeeld zijn. Wladislaw stapte trots als een pauw rond in een uniformjas met officiersepauletten, die van een jas van zijn broer was gemaakt. Toen allen waren ingeschreven zong men „Nog is Polen niet verloren” en daarna ging men weer terug naar de grote zaal.

De Duitsers zaten in de kamer van den ouden graaf te kaarten. Voortdurend schonk men hun wijn in. Stefanie kwam telkens eens kijken of er wel genoeg wijn op tafel stond en of de officieren nog steeds in hun spel verdiept waren.

Toen zij merkte, dat de flessen bijna leeg waren, vroeg zij Wladislaw nog wat Bourgogne te laten halen. Wladislaw had al veel gedronken en was niet meer geheel nuchter. Het eerste dienstmeisje, dat hij tegenkwam, was Chelja.

„Ga dadelijk naar de kelder een mand Bourgogne halen! Snel wat!”

„Ik weet niets van wijn af, mijnheer. Ik zal 't aan vader vragen.”

Een paar seconden lang staarde Wladislaw het meisje aan.

„We hebben het dadelijk nodig. Kom maar mee, ik zal je wel zeggen waar het ligt.”

Toen ze in de kelder afdaalden, trok Wladislaw voorzichtig de deur achter zich dicht. Chelja, die met een kaars voor hem uit liep, merkte het niet.

Toen ze een mand met flessen gevuld had en zich bukte om hem op te nemen, duwde Wladislaw haar plotseling omver en gooide haar op de grond.

Boven vierde men verder feest....

Wladislaw opende voorzichtig de kelderdeur — er was niemand te bekennen. Hij zette de mand met wijn op de trap, trok de deur achter zich dicht en angstig om zich heen kijkend draaide hij de sleutel in het slot om. Hij meende boven iemand te horen. Door een zijdeur haastte hij zich naar buiten, op het binnenhof. De sleutel bleef in het slot zitten. Dan sloop hij een van de kleine salons binnen, waar een koud buffet klaarstond en dronk in één teug een glas port uit.

In een hoek van de salon zaten twee gasten, die zich op deze avond niet geheel thuis voelden. Het waren Spielmann, de eigenaar van de confectiefabriek, een klein, beweeglijk mannetje en Abramacher, de directeur van de Handelsbank, een flegmatische dikke heer met een kaal hoofd. Zij hadden Wladislaw niet zien binnenkomen en zetten hun gesprek voort.

„U begrijpt toch, mijnheer Abramacher, hoe onaangenaam dat allemaal voor mij is? Toen mijn Izaak zich wilde laten inschrijven zei men hem, dat er geen „smouzen” werden opgenomen! Dat is nu het Poolse leger, ziet U!”

„Nu, en toen?”

„Izaak was vreselijk gekrenkt. Toen ben ik naar Barankewitsj gegaan en heb hem gezegd: Hoort U eens, ik heb tienduizend mark voor deze zaak gegeven en ik zal nog driehonderd uniformen geven!

Maar kan Izaak dan tenminste niet als officier aan een van de kanselarijen gebruikt worden? Hij heeft goddank de handelsschool afgelopen en is niet dommer, dan die herenzoontjes, die geen cent op zak hebben! Gaat het nu eigenlijk wel aan, vroeg ik, om bondgenoten zo te behandelen, alleen omdat het Joden zijn!"

„Nu, en verder?"

„Toen heeft Barankewitsj het allemaal in orde gebracht. Izaak komt bij de leger-administratie. Maar tot officier hebben ze hem toch nog niet benoemd. Voorlopig is hij nog maar sergeant. Maar dat hindert niet! Izaak is een schrandere jongen en als alles goed gaat, dan wordt hij nog wel officier! Al zou het me nog eens tienduizend moeten kosten!"

Abramacher merkte, dat Wladislaw in de kamer was en stootte Spielmann aan. Ze begonnen te fluisteren.

„Dus U gelooft, mijnheer Spielmann, dat ze de macht zullen veroveren?"

„Waarom dacht U anders, dat dit allemaal gedaan wordt?"

„En wat denkt U er nu van?"

„Wat zou ik er van denken, mijnheer Abramacher? Ik ben van mening, en U zult het wel met mij eens zijn, dat de Poolse heren beter zijn dan de Sowjetmacht. Immers als het gepeupel overwint, dan zullen ze ook voor ons niets overlaten. Wie weet, misschien zou ons leven zelfs niet gespaard worden.... Ik heb gehoord, dat er onder mijn arbeiders gisteren al van die praatjes verkondigd werden: laat de Sowjetmacht maar komen, dan zullen we 't die bloedzuiger Spielmann eens alles betaald zetten.... Bah, wat een gemeenheid! Ik geef die bedelaars te eten, en tot dank — „bloedzuiger"! Bestaat er nu nog rechtvaardigheid op de wereld?!"

„Weet U, wie dat gezegd heeft?” vroeg Abramacher.

„Dat spreekt vanzelf! Ik heb mijn mensen, die mij inlichten. Het was Sarra, die meid van den schoenmaker Michelson. Ik meen, dat hij in een huis van U woont? Natuurlijk zal ik die schoelje morgen weggagen! Maar is zij het soms alleen? Waarvoor moesten die Oostenrijkers de boel ook in de war sturen! Je denkt, dat het een fatsoenlijk volk is en dan ineens — revolutie!”

Abramacher viel hem ongeduldig in de rede:

„Dus morgen wilt U Uw buitenlandse valuta van Uw rekening opnemen? Ik geloof ook, dat het goed is, die op een veilig plaatsje op te bergen. Op het ogenblik kunnen we het helaas nergens naartoe zenden en het niet uitvoeren.... Maar U mag er wel wat haast achter zetten, anders... je kunt nooit weten wat er gebeurt! Wie weet of deze Mogelnitski zijn handen ook niet naar onze bank uitstrekt. Waarom zou hij het niet doen?”

„U bent een man van goud, mijnheer Abramacher! U kijkt heel wat verder dan de meeste mensen. Ik verzeker U, wanneer de een of andere gek mijn fabrieken en huizen zou willen kopen, dan zou ik ze direct, vandaag nog, van de hand doen! En voor de halve prijs, bij God! Zo beroerd staan we ervoor....”

Toen hij weer door de achterdeur het slot binnenkwam, hoorde vader Hieronymus doffe kreten van achter de kelderdeur. Hij bleef staan.

„Doe open! In Godsnaam! Ik ben zo bang!”

Het was een vrouw, die om 'hulp riep. De sleutel stak in het slot. Vader Hieronymus opende de deur. In het halfdonker scheen het Chelja, alsof de duivel voor haar stond.

„Jezus Christus! Heilige Maria! Redt me!” gilte ze hysterisch.

„Wat is er, mijn kind? Heb geen angst! Herken je vader Hieronymus dan niet?”

Uit Chelja's verwarde woorden begreep hij alles. Hij nam het meisje bij de arm.

„Kom mee. . . .”

Toen hij boven aan een deur klopte, deed Stefanie open, die juist in haar kamer was.

„Wat is er gebeurd, vader Hieronymus?” vroeg ze verschrikt, toen ze Chelja's behulde gezicht zag.

„Ik zou graag even onder vier ogen met dit meisje willen spreken, gravin. Zouden wij even van Uw boudoir gebruik mogen maken?”

„Natuurlijk, maar wat is er?”

Vader Hieronymus legde waarschuwend een vinger op de mond, liet Chelja binnen op een divan plaats nemen en ging dan terug naar Stefanie.

„Er is iets zeer onaangenaams gebeurd, en wij moeten alles doen opdat niemand het te weten komt. Gaat U naar Uw slaapkamer, daar kunt U horen wat ik met haar bespreek. Daarna zal ik U nog nodig hebben,” fluisterde vader Hieronymus snel. . . .

„Ja mijn kind, wat je me daar vertelt is vreselijk, als het allemaal waar is. Maar nu moet je eens goed naar mij luisteren, beste kind. Je wilt het aan je ouders gaan vertellen. Dat moet je niet doen. Je zult jezelf in het verderf storten. De graaf zal je ouders op straat zetten en zelf kom je in de gevangenis wegens laster. Je hebt immers gezegd, dat niemand je met den jongen graaf heeft gezien? Luister naar mij, je geestelijke vader. God zelf wil, dat je je vijanden vergeeft! En wanneer jij nu het gebeurde wil vergeten, dan zal die Christelijke daad je terdege worden aangerekend. . . . Wanneer jij belooft te zwijgen, zal ik gravin Stefanie alles vertellen. Zij is een goed katholiek en

zal geen geld sparen, om de schuld van den man, die je heeft aangerand, tenminste ten dele af te kopen. Zweer me nu, beste kind, dat je met niemand ook maar een woord hierover zult spreken. Geloof me, dat ik alleen het goede voor je wil. En wat je eerloze belager betreft, hij zal niet ontkomen aan God's wrake!"

Vader Hieronymus' blik hypnotiseerde Chelja. Nauwelijks hoorbaar fluisterde zij:

„Ik zal het niemand vertellen.”

In de slaapkamer had Stefanie het gehele gesprek kunnen volgen. Het bloed steeg haar naar de wangen van schaamte, dat zij, door de welwillendheid van vader Hieronymus, in deze geschiedenis een dubbelzinnige rol zou moeten spelen. Maar toch haalde zij vast enige kleine gouden munten uit haar beursje te voorschijn.

De gehele avond reeds was Ludwiga in een uitgelaten, opgewonden stemming. Zij trok voortdurend de algemene aandacht, men bewonderde haar en het bewustzijn van haar charme, de wetenschap, dat Edward in haar nabijheid was, het opwindende gevoel, dat zij in dit grote gezelschap de aantrekkelijkste vrouw was, — dat alles maakte haar duizelig van geluk. De jonge mannen uit de beste families beschouwden het als een eer met haar een mazurka of een Poolse krakowjak te dansen. En zij danste de wilde nationale dansen totdat ze er duizelig van werd, terwijl jong en oud vol geestdrift in de handen klapten.

„Is ze niet betoverend!” riep Varneri verrukt uit en zijn ogen volgden Ludwiga door de zaal.

Hij had Edward met graaf Zamojski boven achtergelaten en kwam nu met kapitein Wrona de trap af, die naar de balzaal voerde.

„De vrouwen zijn mijn element niet, monsieur Varneri! De sensatie van wat cocaine doet mij

heel wat meer, dan al die gepatenteerde schoonheden," antwoordde Wrona in een abominabel slecht Frans.

Varneri fronste geïrriteerd het voorhoofd.

„Over smaak valt niet te redetwisten.... Wat denkt U, zou ik haar voor een wals kunnen vragen? Eerlijk gezegd ben ik bijna verliefd op haar!”

„Wat mij betreft kunt U het wel vragen, wanneer U dat zo graag wilt. Maar vergeet niet, dat U voor de buitenstaanders alleen maar de gouverneur van den jongsten zoon van Zamojski bent. Ik wens U succes! Al is dat ook hopeloos,” zei Wrona spottend.

De kleine wachtmeester vroeg Jozeph luitenant Schmultke even te roepen. Jozeph trachtte eerst te weigeren, maar toen hij zag, dat de wachtmeester bleef aanhouden en zelfs dreigde ook zonder zijn toestemming het huis binnen te dringen, ging hij hem halen.

Enige minuten later verscheen Schmultke, met Stefanie aan de arm. De luitenant was lichtelijk aangeschoten. Toen hij den wachtmeester zag, trok hij nijdig aan zijn opgedraaide snor.

„Wat is er, Suppe? Ik had toch gezegd, dat ik niet gestoord mocht worden?”

Schmultke had Stefanie's arm niet losgelaten en zij maakte geen aanstalten om weg te gaan. De wachtmeester durfde in haar tegenwoordigheid eerst niet te spreken, maar de snorren van den luitenant trilden zo dreigend, dat hij haastig rapporteerde:

„Ik moet U mededelen, luitenant, dat ik op de boerderij den reeds vroeger door U gearresteerden Metsjislaw Psjigodski heb gevangen genomen, den man, die zich krijgsgevangene noemt en die met de andere arrestanten na die overval van de deserteurs op het station gevlucht was....”

„Gevangen — maar dat is uitstekend! Dat had je me anders ook wel morgen kunnen mededelen.”

De wachtmeester aarzelde even en vervolgde toen:

„Maar deze man heeft de soldaten opgeruid. . . . Bovendien is de oppasser van den majoor dronken op de boerderij gekomen met een mand wijn, die hij ergens gevonden beweerde te hebben. Hij vertelde de soldaten, dat hij wist, dat er in Duitsland een rev-v-v. . . .” de wachtmeester begon te stotteren en kon het vreselijke woord niet uitspreken.

Schmultke liet Stefanie's arm los.

„Wat zeg je?”

„En toen begon die Psjigodski de soldaten op te stoken om hun officieren gevangen te nemen.”

„Genoeg! En waar was jij? Neemt U me niet kwalijk, gravin, maar ik moet dadelijk weg.”

Opgewonden haastte Stefanie zich naar boven om het Edward te vertellen. In het voorbijgaan zei ze aan Jozeph, die bij de deur van Edward's kamer zat, dat zijn zoon gearresteerd was. De oude man liep snel naar beneden.

Toen Edward Stefanie's verhaal had gehoord, vroeg hij aan Wrona, die juist binnenkwam:

„Is de tweede zoon van Jozeph door ons aangeworven?”

„Nee. Het is een vreemde snuiter. Toen ik hem vanochtend vroeg bij ons te komen, antwoordde hij, dat hij genoeg had van het oorlogvoeren.”

De oude Kazimir Mogelnitski, die in zijn stoel had zitten suffen, was wakker geworden.

„Die Schmultke mag dien kerel wel niet uit zijn handen laten glippen. . . . Wie weet, waar die vent eigenlijk vandaan is gekomen.” Een hoestbui onderbrak zijn woorden. „Zo'n type als hij is tot iedere misdaad in staat. . . . Ik hoorde vandaag pas, dat hij terug is gekomen. Het schijnt, dat hij

Francisca heeft afgeranseld.... Ik verzoek je dringend, Edward, maatregelen te nemen!"

„Maakt U zich niet ongerust, vader, de Duitsers zullen hem ook zonder onze hulp wel behoorlijk opbergen. Deze hele geschiedenis komt ons eigenlijk best van pas.... Die oppasser heeft blijkbaar geheime papieren van zijn majoor gelezen en het is goed, dat de soldaten nu weten, dat er een revolutie is. Het heeft niets om het lijf, Stefa, dat zijn alles maar kleinigheden! Kom, laat ons eens gaan kijken hoe de jeugd zich amuseert."

Die gehele avond was Francisca bezig in de keuken. Men liet haar niet bedienen in de salons, omdat zij twee grote blauwe plekken in het gezicht had. Toen Jozeph haar vertelde, dat haar man gearresteerd was, staarde ze hem eerst even verbluft aan, maar daarna ging zij weer door met haar werk en rammelde boos met de borden.

„Nou, voor mijn part is hij gearresteerd! Wat gaat het mij aan? Hij is mijn man niet meer! Al hangen ze hem op, ik zal er geen spijt om hebben."

Tranen beletten haar verder te spreken. Ze had medelijden met zichzelf, met haar bedorven jeugd. Ze dacht weer aan alle beledigingen en ellende, die zij in dit huis had moeten ondergaan. Maar het meest was ze toch gekrenkt door Metsjislaw, die haar de eerste dag, dat hij thuis was, al had geslagen. En met wat een gemene woorden had hij haar uitgescholden. De tranen stroomden langs haar wangen. Ze had medelijden met zichzelf, maar ook met hem. Wat had hij nu weer uitgevoerd? Hoe zou dat allemaal aflopen? Zij werd angstig, omdat Metsjislaw in gevaar was. Zij wilde het zichzelf niet bekennen, dat zij zich angstig maakte om hem, dat zij toch nog van hem hield.

Stefanie keek Francisca medelijdend aan. Het dienstmeisje trachtte haar tranen te bedwingen en draaide verlegen aan een punt van haar schort.

„Ik kan werkelijk niets voor je doen. De oude graaf voelt heel weinig voor je man. En bovendien, in deze tijden....”

„U kunt alles, mevrouw. Ik smeeK U! U hoeft alleen maar even met den officier te spreken en dan laat hij hem wel vrij,” fluisterde Francisca smekend.

Stefanie schudde ontkennend het hoofd.

„Neen, ik kan daarover niet met den luitenant spreken! En bovendien begrijp ik niet goed waarom je het wilt — de man mishandelt je, en toch....”

„Waarom niet! Als ze slaan — dan houden ze van je....”

Stefanie vermoedde wel, welke rol de oude graaf in deze geschiedenis had gespeeld en ze achtte het beter het gesprek niet verder voort te zetten. Ze stelde het meisje gerust met een vage belofte en keerde toen uit de gang, waar Francisca haar geroepen had, naar de balzaal terug.

Chelja lag te rillen onder de deken. Haar moeder zat bij haar en keek angstig naar haar onrustige bewegingen.

„Zou ik toch maar niet een dokter laten halen, kindje?”

„Och nee, moeder, het gaat al over. Ik was alleen maar koud. Laat me maar alleen....”

„Nou, nu zal je me niet meer ontsnappen, zoals de eerste keer, canaille! Dus jij wilde de officieren laten arresteren? Voorlopig zijn wij nog bij machte om een eind te maken aan jouw hondelven.... Vooruit, antwoord op mijn vraag, anders....” Schmultke sloeg met de loop van zijn

Mauser-revolver op tafel. „Wat is je naam en je voornaam?”

„Psjigodski Metsjislaw.”

In de grote balzaal danste men een mazurka.... Luid stampten de heren met hun hakken op de vloer, statig gleden de dames door de zaal.

„U bent betoverend, gravin!”

Ludwiga glimlachte. Over Varneri's schouder heen keek zij naar boven, waar Edward trots en ernstig stond te kijken.

De luitenant meende, dat de glimlach voor hem bestemd was.

„Leve het grote Polen van zee tot zee! Leve de grote Poolse adel! Dood aan onze vijanden!” riep Wladislaw, die nu helemaal dronken was.

„Vivat!” antwoordde de zaal.

VIERDE HOOFDSTUK

„Tate, kijk eens, de zon is op bezoek gekomen!” Mojsje tracht met zijn kleine handjes de gouden zonnestralen op de vuile grond te pakken. „Tate! Ik zal je een beetje zon brengen.... Maar hij loopt weg, hij wil niet....”

Mojsje knijpt zijn oogjes dicht. Een eenzame straal speelt over zijn gezicht. Hij weet, dat de zon dadelijk zal gaan slapen, dan wordt het helemaal donker. Nu kloppen grootvader en vader nog snel met hun hamers. Dat doen ze altijd, wanneer de zon ondergaat, omdat er geen petroleum in huis is. En ze moeten schoenen maken. Morgen komt de boze oom met het grote mes aan zijn gordel en die schreeuwt dan tegen grootvader. Mojsje weet niet, waarover die oom met grootvader praat, maar grootvader weet het wel en zegt dan ook iets, wat Mojsje niet begrijpt. Grootvader weet alles. Wat Mojsje hem ook vraagt, hij geeft altijd antwoord.... Kijk, grootmoeder steekt de spaanders al aan onder de driepoot. Nu zullen ze spoedig gaan eten! Mojsje bedenkt ineens, dat hij erge honger heeft. Hij heeft al zo lang niets lekkers meer gegeten. Altijd maar bruine bonen zonder vet. Wanneer zal grootmoeder nu eens wat anders koken? Misschien brengt tante Sarra wel een appel of een zuurtje mee? Mojsje houdt van zuurtjes en van tante Sarra. Tante Sarra is lief en goed. Ze speelt altijd met Mojsje wanneer ze niet hoeft te naaien. Hij heeft het huis gezien, waar allemaal tantes zitten te naaien.

Tante Sarra heeft hele, hele grote ogen! Zo zwart als schoensmeer. En als Mojsje erin kijkt ziet hij zichzelf. . . . Mojsje heeft ook een eigen hoekje — onder de tafel. Daar liggen al zijn rijkdommen — een bankje, een paar stukjes leer en een klein hamertje, dat vader hem gegeven heeft, met wat houten spijkertjes. Mojsje maakt ook schoenen, alleen geen echte.

Mojsje vindt het prettig in zijn hoekje onder tafel. Hier hindert hij niemand en mama wordt niet boos op hem, dat hij de mensen voor de voeten loopt. Vader en grootvader werken in een andere hoek van de kamer, onder het venster in de zoldering. Door dat venster komt de zon een enkel keertje op bezoek en dan altijd maar heel eventjes. Mojsje is er net mee aan 't spelen, en dan is de zon alweer weg.

In een andere hoek staat de kachel en daar zijn mama en grootmoeder bezig. En in de vierde hoek staat het bed. Grootmoeder slaapt op de kachel ¹⁾). Tante Sarra slaapt op de grote koffer. Grootvader op de kist met leer. Vader en moeder in het bed en Mojsje om beurten bij iedereen. Er zijn vier hoeken in de kamer en hij is vier jaar. Vader zei gisteren tegen grootvader. . . . Maar Mojsje heeft geen tijd meer om 't zich te herinneren, want daar gaat de deur open. Ha-a-a! Tante Sarra! Mojsje springt op van blijdschap.

Hij staat al bij tante Sarra en klemt zich aan haar vast. Dadelijk zal hij horen of ze iets lekkers voor hem heeft meegebracht. . . . Mojsje weet wel, waar hij 's avonds het liefst zit, — bij tante Sarra op schoot! Zij heeft lange, zware vlechten. De puntjes van de vlechten zijn donzig en het is prettig er je neusje mee te kietelen.

Haastig slaan de hamers. . . . Spoedig zal de

¹⁾ In Rusland en Polen slaapt men vaak op grote, betegelde kachels. (Vert.)

avond het venster met zijn zwarte muts bedekken. Alleen het vuurtje onder de driepoot zal nog wat licht geven in de kamer....

Mama snijdt brood. Vader en grootvader wassen hun handen.

„Waarom zeg je niets, Sarrotsjka?” vraagt vader.

„Spielmann heeft me weggejaagd van de fabriek.”

„Waarom?” roepen ze allemaal bijna tegelijk. Alleen Mojsje zwijgt.

„Omdat ik hem een bloedzuiger noemde.”

Mojsje weet niet wat een „bloedzuiger” is, maar het moet wel iets vreselijks zijn.

„Had jij dan soms gedacht, dat hij je daarvoor loonsverhoging zou geven?” moeders stem klinkt boos. Zij houdt niet van tante Sarra.

„Dus volgens jou, Fira, had ik maar moeten zwijgen? Iedere maand geeft hij ons minder loon, hij dwingt je veertien uur per dag te werken. Zelf is hij er rijk bij geworden, maar ons heeft hij onze laatste cent afgenomen. Gemene schoft!”

„Maar hoe moet dat nu? We dachten, dat we met jouw loon de volgende maand Abramacher de huur zouden kunnen betalen,” zegt grootvader angstig.

„Wat kan haar dat schelen? Zij doet wat haar goeddunkt.... Ze denkt zeker dat ze van adel is! Vandaag scheldt ze d'r baas uit en morgen heeft ze niks te eten. Of dacht je soms, dat je broer en je vader je zullen onderhouden?” roept moeder.

Mojsje kijkt angstig naar haar. Moeder is mager, met een spitse, dunne neus. Zij is altijd ziek en slecht gehumeurd.

„Maak nu geen ruzie, Fira. Als er een ongeluk gebeurd is in huis, wordt het van ruzie niet beter.”

Dat zegt grootvader. Hij houdt van tante Sarra en van Mojsje. Grootvader is oud. Hij heeft een

lange grijze baard. Zijn wenkbrauwen lijken boos, maar hij heeft goedge ogen. Grootvader zit altijd gebogen over zijn werk, daarom heeft hij een kromme rug.

Er wordt geklopt. Daar gaat de deur al open en Mojsje ziet den deftigen oom Abramacher. Ze kijken hem allemaal aan en zwijgen.

Eindelijk zegt grootvader:

„Goedenavond, mijnheer Abramacher! Gaat U zitten, alstublieft! Fira, steek de kaarsen eens aan.”

Mojsje zou aan grootvader willen vragen of het vandaag dan Zaterdag is, maar hij durft niet om dien oom.

„Ik kwam je eens vragen, Michelson, of je van plan bent voor de woning te betalen, of dat ik andere maatregelen moet nemen,” zegt de bezoeker.

„Wacht U toch nog even, mijnheer Abramacher. We zullen natuurlijk betalen! Maar op het ogenblik hebben we geen geld. Geen cent! U weet zelf, hoe moeilijk het nu voor een arm mens is. Wat je verdient gaat aan het eten weg. We hadden gerekend op Sarra's loon, maar nu heeft mijnheer Spielmann haar ontslagen....” antwoordt grootvader zachtjes.

De oom kijkt eens naar tante Sarra. Hij ziet er uit als een dikke kater, die op de schutting zit en op mussen loert. De kat is slim! Hij doet alsof hij slaapt, maar toch ziet hij alles. En zodra er een musje op de schutting gaat zitten, vangt hij het met een slag van zijn poot!.... Die oom heeft ook net zo'n snor als een kater.

„Dat kan me allemaal niets schelen. Ik vraag alleen, of je de huur zult betalen of niet?”

Hij zet zijn muts weer op. Ging hij maar gauw weg!

„Wanneer ik morgen de zestig mark voor vier

maanden huur niet ontvang, dan kun je overmorgen op straat gaan wonen."

„Op straat? Maar het is toch winter! Wees toch barmhartig, mijnheer Abramacher. U bent toch ook een Jood!" snikt grootmoeder.

„Ik ben allereerst de eigenaar van dit huis. Voor God en voor de arme Joden geef ik iedere maand heel wat meer, dan jullie mij schuldig bent. Maar als je meent, dat een Jood aan een Jood geen huur hoeft te betalen voor zijn woning, dan vergis je je deerlijk," zegt hij.

„Noemt U dit een woning? 't Is een grafkelder!" roept vader zo luid, dat Mojsje er van siddert.

„Zo! Een grafkelder! En jullie wilt zeker voor vijftien mark een paleis hebben?.... Nu, ik heb mijn woord gezegd. Morgen het geld op tafel! Trouwens, zoeken jullie toch maar een andere woning. Ik ben niet van plan ondankbare brutale rekels in mijn huis te houden!" en hij stapt naar de deur.

Moeder vliegt hem achterna.

„Wacht U toch nog even, mijnheer Abramacher! Weest U niet boos op mijn man om wat hij gezegd heeft. Wij zijn onontwikkelde mensen, we weten niet altijd hoe we ons uit moeten drukken. Vergeeft U het ons alstublieft, mijnheer Abramacher! Natuurlijk zullen we U betalen!.... Misschien kunnen we een deel van het geld verdienen door voor U te werken? Laat mij Uw was voor U doen.... En misschien kan er iets voor mevrouw Abramacher of voor Uw dochters genaaid worden? Dat zou Sarra kunnen," vraagt moeder smekend.

Abramacher kijkt tante Sarra nog eens goed aan en antwoordt:

„Vooruit dan maar, dan zal ik nog een paar dagen wachten.... Laat zij, — hij wees naar tante Sarra, morgen dan maar eens bij mij op

kantoor komen. Misschien kan ik wel wat werk voor haar vinden.... Maar zorgt, dat het geld er komt...." Eindelijk ging de deftige oom weg.

Mojsje zou het liefst zijn tong tegen hem uitgestoken hebben, maar als moeder het zag, zou ze hem weer aan de oren trekken, net als vanochtend, toen hij de poes een doosje met spijkers aan de staart had gebonden.

Eerst laat in de nacht kwam Sigismund Rajewski in het kleine kamertje terug. Jadwiga keek hem angstig aan. 's Nachts kuste ze hem en fluisterde:

„Ik zie je zo weinig.... Het is allemaal weer precies als vroeger, Sigmund! Mijn hart kan maar geen rust krijgen — steeds ben ik in angst om jou! Het lijkt wel, of dit altijd mijn lot moet zijn.... Toen je weer terugkwam, durfde ik mijn geluk niet te geloven. Zoveel jaren immers — denk toch eens, Sigmund, hoe lang het was! Altijd maar alleen zonder jou....”

Sigismund legde zwiingend zijn grote hand op haar schouder. Die aanraking was haar liever dan alle vriendelijke woorden. Ook vroeger had hij haar nooit veel liefs weten te zeggen. Maar zij wist maar al te goed, hoe vurig en teder hij van haar hield. Weer dacht ze aan hun eerste ontmoeting op een illegale vergadering in Warschau. Reeds toen had hij zijn partijnaam — kameraad Chmoeri. Zij had die vergadering verlaten als lid van de Sociaal-democratische Arbeiderspartij van Polen. De lange bankwerker van de waterleiding, lid van het Partijbestuur, kameraad Chmoeri, had haar tot aan haar huis begeleid. Sinds die nacht was hun vriendschap, en daarna hun liefde begonnen.

„Het is vreselijk te denken, Sigmund, dat ze jullie weer weg kunnen halen. Ik zeg — jullie,

want de jongen volgt je als een schaduw. Hij verliest je geen ogenblik uit het oog. . . . Ik weet wel, dat het niet anders kan. Maar bedenk toch eens hoe verschrikkelijk dat voor me is. Waar ik ook ben, wat ik ook doe, steeds moet ik aan jullie denken! Ik heb al zooveel geleden, zoveel door-gemaakt, ik zou het niet kunnen overleven wanneer ik jullie moest verliezen. . . .”

Alsof hij haar wilde doen zwijgen, drukte Sigismund haar steviger tegen zich aan.

„Zo moet je niet praten, Jadzja! Ik begrijp het wel. Ook ik weet, wat smart is. Natuurlijk voelt een moeder dat nog sterker. Iemand te verliezen is vreselijk. Maar wat wil je? Je bent toch partijlid geweest. Dan moet je weten, dat wanneer de strijd begonnen is, we maar één doel hebben — de vijand te verslaan, wat het ook moge kosten, al was het het allerdierbaarste.”

Hij voelde haar hoofd en de wang, die nat was van tranen, op zijn borst rusten. Zij luisterden naar zijn woorden en wist, dat ze daar niets tegen in kon brengen.

„Ik wil je nu niet veroordelen voor je breuk met de partij. De zwakken kunnen soms de moeilijkheden van de strijd niet verdragen. Jij was niet de enige, die in deze jaren het vaandel van de partij hebt laten vallen. Sommigen hebben zich teruggetrokken om al hun zorgen en gedachten aan hun gezin te schenken. Voor hen is de ondergang van hun gezin hun eigen ondergang. Maar kun je dan je hele leven tot deze ene kamer beperken? Denk er nog eens over na, Jadzja! Keer weer bij ons terug, liefste, en dan zul je daar je geluk weer vinden. . . . Wat er dan ook met ons gebeurt, je hebt altijd nog een levensdoel, het prachtigste en edelste doel, dat de mensheid kent. . . .”

Jadwiga's lippen raakten zacht zijn borst, daar

waar het hart klopt. Een grote, menselijke tederheid welde in hem op en hij trok haar naar zich toe....

In de andere hoek van de kamer lag hun zoon; hij haalde diep adem en sliep vast. Hij droomt. Samen met zijn vader staat hij op een hoge heuvel. Rondom niets dan steppe. Het is donker. Maar in het Oosten gloeit het morgenrood. Het is alsof de steppe in brand staat. De wind brengt het dreigende geloei van een naderende storm. In de verte, zover als het oog reikt, golft een mensenmassa. In het heldere morgenlicht vlammen de vaandels feller dan vuur. Flikkerend glanst het staal. De aarde dreunt onder de hoeven van de paarden. En boven deze menigte schalt een machtig lied. „Daar komen de onzen, zoon, laten we hen tegemoet gaan,” zegt vader en neemt hem bij de hand.

De Rajewski's werden vroeg wakker. Het was Zondag. Vandaag zouden de revolutionaire arbeiders bijeenkomen in het huis van den machinist van de watertoren, dat een halve kilometer van het station in een diep dal bij de rivier lag. In de laatste dagen had Rajewski hen een voor een teruggevonden, al deze mannen, die vroeger eens tezamen tegen hun onderdrukkers hadden gestreden en sinds die tijd als door een broederhand waren verbonden. Hij zocht ook de oude illegale werkers van de partij weer op, die intussen de strijd hadden opgegeven. Waar hij ook ging, steeds wist hij, dat zijn zoon hem volgde en zorgzaam over hem waakte. Ook nu, nu de arbeiders in de ruime kamer van den machinist bijeen waren, zat Raymond in het lege huisje van den wisselwachter naast de spoorbaan, waar de rails naar het dépôt afbogen. Vandaar kon hij ver in het rond zien. Beneden, bij de rivier, stond de watertoren. Door het rechter venster zag je de spoorbaan en de stalen rails, die naar het Noorden liepen. Links zag

je de weg naar het dépôt en daarachter het station.

De machinist Kowallo was hier aldoor bezig geweest, hij deed alsof hij een brug aan het repareren was. Toen de vierde man beneden over het paadje langs de rivier gekomen was, nam hij zijn bijl op en liep naar het huisje van den wisselwachter.

„Kijk nu goed uit je ogen, jongen,” zei hij kortaf tegen Raymond. „Niemand heeft hier iets te maken. Maar als er toch iemand toevallig langs komt, laat hem dan door. Wanneer hij langs de helling naar beneden gaat, zwaai je met je muts. Ik stuur mijn dochter naar buiten om op je te letten. Zij zegt het dan aan mij.”

Toen ging hij naar beneden.

„Oljosja, ga jij nu maar naar buiten. Vergeet niet, wat ik je gezegd heb,” zei Kowallo, toen hij de kamer binnenkwam tot zijn dochter. „Ik geloof, dat we er nu allemaal zijn? Dus dan kunnen we beginnen.” Kowallo keek de aanwezigen vragend aan. Hij leek op een egel met zijn grauwe, borstelige baardje en de kortgeknipte haren. Zijn grijze, verstandige ogen keken Rajewski aan. „Nu, dan is het woord aan jou, Sigmund. Begin maar, wij luisteren wel,” zei hij en ging bij de tafel zitten. Maar dan wendde hij zich nog tot de anderen en vroeg:

„Wacht eens, kennen jullie hem wel? Het is een oude vriend van me. Zoals jullie weten heeft men hem hierheen gestuurd om het stilstaande water wat in beroering te brengen. Want we zijn hier aardig achtergebleven bij het volk. . . . In de stad begint men zich te roeren, daar moeten wij leiding aan kunnen geven. . . .”

Grigori Kowallo sprak Oekraïns.

„Kameraden!” begon Rajewski. „Het Plaatselijke Revolutionaire Comité heeft mij opgedragen iets met U te bespreken.”

„Uit wie bestaat dat, dat Comité?” vroeg de magere Worobejko die bescheiden in een hoekje van de kamer was gaan zitten, naïef. Hij was de jongste van de aanwezigen. Rajewski keek hem eens aan en glimlachte.

„Je kunt gerust zijn, het zijn betrouwbare mensen. . . .”

Worobejko keek verlegen voor zich.

„Wij hebben reeds een partij-organisatie,” ging Rajewski voort. „Het is waar, er zijn nog maar weinig leden, slechts zevenendertig man. Maar het zijn mensen waar we van op aan kunnen. In de stad zal blijkbaar spoedig een omwenteling plaatsvinden. De Duitsers gaan weg en de Poolse heren willen de macht in handen nemen. Thans zijn wij nog niet sterk genoeg om hun dat te beletten. Daarom moeten wij handelen, we moeten de spoorwegarbeiders, de arbeiders van de suikerfabriek in beweging brengen! Anders wordt dat gebroed maar sterker en dan zal het niet zo gemakkelijk meer zijn hen te verdrijven.”

Danilo Tsjobot, die tegenover Rajewski zat, een lelijke, maar stevig gebouwde man, die net zo zwart zag als de anthraciet, waarmee hij zijn locomotief stookte, schoof onrustig heen en weer; het oude tabouretje, waarop hij zat, kraakte naargeestig.

„Dat is allemaal duidelijk. . . . Maar waarmee zullen we het die heren warm maken? Het volk krijgen we wel in beweging, dat staat vast! Alleen wapens hebben we niet! Met je vuisten kun je niet veel bereiken,” gromde zijn zware basstem.

Iedereen keek onwillekeurig naar zijn reusachtige handen.

„Als het om wapenen gaat, daar hoeft je niet ver voor te lopen, — op het zevende spoor staat een geplombeerde wagon. Daarin zijn kisten met geweren. Ik heb het zelf gezien toen ze geladen

werden," zei Worobejko opgewonden. „Nou en patronen, die zijn er in overvloed in het artillerie-arsenaal bij het station! Als het nodig is, dan kunnen we vanavond nog die wagon hierheen halen, in een paar minuten halen we hem leeg en we kunnen de geweren hier verstoppen. We liggen hier toch aan een zijspoor, niemand zal het merken. . . . Maar dan moeten we het snel doen.”

Raymond keek naar een jongen, die langs de spoordijk aan kwam lopen. De wind woei brokstukken van een lied naar hem toe:

Jij bent voorgoed de mijne. . . .

Alleen de dood kan ons nog scheiden!

Het was koud, maar het gewatteerde jasje van den jongen stond wijd open. Hij was blijkbaar erg in zijn humeur. Zijn bruine muts was achter op zijn hoofd geschoven. Zijn krullende kuif, goudgeel als rijpe rogge, wapperde in de wind. De jongen liep met zijn handen in zijn zakken luidkeels te zingen. Raymond herkende hem. Het was André Ptacha, een stoker van de suikerfabriek.

Nu keek Raymond met spanning, waarheen Ptacha zou gaan. Als hij naar het dorp wilde, moest hij bij de overweg rechtsaf slaan. Daar was hij al bij de overweg. . . . Nee, hij kwam hierheen! Hij moest blijkbaar bij de watertoren zijn! Iets anders was hier niet. Raymond kwam uit zijn huisje te voorschijn.

„Hallo, Andrjoesja!”

Ptacha bleef staan, keek verwonderd naar Raymond, die daar zo plotseling voor hem opdook en liep dan naar hem toe.

„Waar ga je heen, André?”

„Naar Grigori Kowallo. Daar beneden ligt zijn huis.”

„En wat ga je daar doen?”

„Doen? Hmm. . . . Och, altijd zo hetzelfde. Hij

heeft daar zo'n aardig vogeltje... Nou, en dan ga ik altijd 's Zondags eens horen hoe het zingt. Het zingt prachtig, de schelm!" antwoordde Ptacha lachend en drukte Raymond stevig de hand. „En wat doe jij hier?"

„Ik? Zo maar... Ik kwam hier toevallig langs. Ik was nog nooit in deze buurt geweest... ik wou eens rondkijken," stotterde Raymond verlegen.

Ptacha's glimlach verdween. Zijn grijze, brutale ogen namen Raymond wantrouwend op. Met een ruk trok hij zijn muts over het voorhoofd.

„Wou je eens rondkijken? Ik ken die praatjes!" Hij fronste zijn wenkbrauwen en voegde er aan toe:

„Zoek jij maar liever een ander plaatsje uit. Hier wordt al rondgekeken, begrepen?"

„Ik begrijp niet wat je bedoelt!"

„Nou, dan schijnt het niet zonder vechten te gaan!"

„Vechten? Waarvoor? Ik geloof, dat je vandaag te veel gedronken hebt..."

Maar Ptacha haalde zijn handen uit zijn zakken en kwam dreigend op Raymond af.

„Waarom houd je je van de domme? Dacht je, omdat jullie nu aan de macht zijn, dat je je alles kan permitteren? Dat lap ik allemaal aan m'n laars! Maar ik zal je er zo van langs geven, dat je je een volgende keer nog wel eens zult bedenken voordat je je met een Oekrainer inlaat. En dat bevel zal je ook geen snars helpen!" riep André woedend.

„Schei toch uit, André! Wat voor macht? Wat voor een bevel? Als je zo graag wilt vechten, zoek dan maar iemand anders," antwoordde Raymond, die genoeg begon te krijgen van André's optreden.

„Zo, krabbel je al terug? Je durft het niet aan met me, hè? Jullie Polen zijn allemaal hetzelfde: van buiten glad en lief, maar van binnen geen

knip voor de neus waard! Jullie denkt zeker, dat je ons altijd als ezels kunt gebruiken en op onze nek zitten."

Raymond ging vlak voor hem staan. Met moeite bedwong hij zich en zei zachtjes:

„Wanneer je niet dronken was, dan zou ik je voor die woorden al je ribben kapotslaan. . . . Als een nijdige hond, zo zit je me achterna! En ik dacht nog wel, dat jij een behoorlijke kerel was. . . . Waarom beledig je het hele Poolse volk? Wat is dat voor gedaas, dat we zo glad van buiten zijn? En op wie z'n nek zou ik zitten? Ach, jij stommeling!”

Wie weet, hoe dit gesprek geëindigd zou zijn, als een heldere meisjesstem niet geroepen had:

„André-é-é!”

De beide jongens keken om. Beneden, bij het huisje van den machinist, stond Oljosja. Ptacha aarzelde even. Maar dan schoof hij zijn muts weer achter op z'n hoofd en daalde van de hoogte af naar beneden. Een paar stappen verder bleef hij even staan en zei, zonder Raymond aan te kijken:

„Zoek jij toch maar liever een ander plekje uit. Je kunt wel een goeie kerel zijn, maar toch zal ik je er van langs geven, begrepen?”

Oljosja wachtte met ongeduld op André. Zelfs hier, in het dal, moest ze tegen de koude en droge windvlagen vechten, die met onbescheiden handen aan haar rokje rukten.

De warme gebreide trui omspande haar borst en schouders. Ze was bijna zestien jaar. Het was een donker meisje, met zwarte ogen, levenslustig en vrolijk. Vrouwelijke schroom vermengd met schalkse brutaliteit spraken uit al haar bewegingen. Ze was zo slank als een berggeitje en onwillekeurig, zonder er zich zelf van bewust te zijn, trachtte zij uit behaagzucht haar bewegingen nog mooier en aantrekkelijker te maken.

„Waarover sprak je daar met dien jongen?” vroeg ze dadelijk aan André, zonder hem zelfs goedendag te zeggen.

„Zo maar.... Over onze familie.... Zijn vader en mijn grootmoeder zijn verre kennissen. En wat doe jij, zit je hier met hem te flirten? Waarom dan hier in de kou, waarom roep je hem niet binnen? Ik wou hem er net van langs geven, maar jij....”

André zweeg plotseling. De half dichtgeknepen ogen van het meisje drukten zoveel koele verachting uit, dat André geen woorden meer kon vinden.

„En wat had je nog meer?”

Haar stem klonk nu dreigend. André wilde geen ruzie met haar, — daarvoor was hij niet hier gekomen. Maar de ontmoeting met Raymond en de strenge vragen van Oljosja, die vandaag zo on aardig en zelfs boos op hem scheen, hadden alles bedorven.

„Wat nog meer, vraag ik je?” Oljosja stampte met haar voet op de grond.

„Ik heb hem gezegd, dat hij maken moest, dat hij hier weg kwam, dat hij naar de duivel kon lopen, nou weet je 't.”

André begreep, dat de dag nu toch bedorven was en nam nu geen blad meer voor de mond. Een plotselinge windvlaag verraste Oljosja. Woedend trok ze haar rok naar beneden. André sloeg bescheiden de ogen neer.

„Stomme ezel, o wat een stommeling! Wat moet die jongen nu wel denken?” fluisterde ze.

André zag met schrik, dat er tranen in haar ogen stonden.

„Nou goed, dan ben ik een ezel, maar waarom huil je nu? Ik heb je toch niets....”

„Huil ik? Dat moest er nog bij komen, dat ik om iedere snotneus zou gaan huilen! De wind doet

je ogen tranen, maar hij denkt.... Je bent me nogal een mooie held! De mussen vriezen van de daken, maar jawel hoor, hij is er weer.... Wie vraagt je toch eigenlijk om hier te komen? Hoe vaak heb ik je al gezegd, dat ik je niet meer wil zien!"

„Dat heb ik je nog nooit horen zeggen.”

„Maak dat je weg komt, nare kerel.”

Oljosja draaide zich om. André wist niet, hoe hij het weer goed kon maken. Hij voelde wel, dat Raymond hier blijkbaar niet voor Oljosja was gekomen. Dan zou zij zich wel anders gedragen hebben.

„Dan zal ik in godsnaam maar een cigaret opsteken,” zei hij somber en zocht in zijn zak naar tabak. Daar voelde hij een papiertje, dat hij in de stad had gekregen. Hij haalde het te voorschijn, vouwde het open en las nog eens: „Bevel van den commandant van de gewapende macht van het Poolse Rijk in Wolhynië....”

„Oljosja, weet je soms of je vader dit ding al gelezen heeft? Misschien kan ik even naar hem toegaan, als jij geen zin hebt om me te zien?”

„Je kunt niet naar vader toe, hij heeft bezoek. Geef maar hier!” Oljosja nam hem het papiertje af. Het bevel was in het Pools en in het Russisch gedrukt. Zij las het snel door en zei tot André:

„Blijf jij even hier, ik kom dadelijk terug....” Ze liep het huis binnen.

André zuchtte verlicht op. Blijkbaar was er weer hoop. Hij ging met zijn rug naar de wind staan en draaide een cigaret.

Binnen luisterde men vol aandacht naar Rajewski, die langzaam en duidelijk voorlas:

„Paragraaf 1. Bij de wil van het Poolse volk is vanaf heden de gehele macht in het land in handen van de staf van de legionairs.”

„Zie je het nou? Die is de Oekraïne binnengeslopen en commandeert nu uit naam van het Poolse volk!” riep Ostap Sjabel, een donkere knappe smid uit de spoorwegwerkplaatsen, opgewonden.

„Ik zou hun wel eens willen vragen, wanneer zij het Poolse volk gevraagd hebben wat het wil?” de lange Metelski sprong op van zijn stoel en keek woedend om zich heen.

„Paragraaf 2. Ik kondig de staat van beleg af in de stad. Het is verboden om zich 's avonds na zeven uur op straat te bevinden. Overtredingen worden met de dood gestraft.”

„Paragraaf 3. Alle vergaderingen en bijeenkomsten zonder mijn toestemming zijn verboden. Personen, die betraapt worden bij agitatie tegen het opperbevel of tegen de nieuw georganiseerde staatsmacht, moeten ter plaatse worden doodgeschoten.”

„Oho!”

„Daar laat de wolf zijn tanden zien!”

„Dat is ook een mooie „macht van het Poolse volk”!

„En ze zijn zo bang als de duivel voor dat Poolse volk zelf!”

„Paragraaf 4. Ik verklaar, dat iedere geweldadige inbezitname van de goederen of bezittingen van de burgers van het Poolse rijk als roof beschouwd zal worden en dat men de schuldigen als bandieten zal behandelen.”

„Aha! Daarmee had hij moeten beginnen!”

„Van het volk wordt niets gezegd, maar de landheren vergeet hij niet,” bromde Tsjobot.

„Over de grond zeggen ze nog maar niets, om het volk niet opstandig te maken. Daar is immers nog geen haast bij — het is nog winter....” zei Worobjko.

„En wat dacht jij dan, dat ze met die bezittingen bedoelen?” antwoordde Sjabel hem.

„Ik ga verder. „Paragraaf 5. Ik kondig hierbij de recrutering van Poolse vrijwilligers af voor de nieuwe troepenafdelingen. Iedere vrijwilliger krijgt volledige kost en inwoning, uniform en vijftig mark soldij per maand.”

„Wat komt er nog meer?” vroeg Kowallo ongeduldig.

„Wat nog meer? „De legerleiding zal een meedogenloze strijd voeren tegen de bolsjewiki, die als de gevaarlijkste vijanden van de Poolse staat worden beschouwd. Ik beveel, dat al diegenen, die lid blijken te zijn van de bolsjewistische partij, onmiddellijk voor de militaire krijgsraden moeten worden gebracht, waarbij hun zaak binnen vierentwintig uur moet worden onderzocht.”

„Dat slaat al heel speciaal op ons!”

„Bij hen kun je niet lang in het daglicht blijven!”

Tsjobot woelde met zijn grote hand woedend in zijn dikke haardos.

„Wie is dat bij hen, die zo'n haast heeft?” vroeg hij.

Rajewski keek naar het onderschrift.

„Kolonel Mogelnitski.”

Even werd het stil in de kamer. Rajewski legde het papier op tafel.

„Me dunkt, kameraden, dat alles nu duidelijk is?”

Tsjobot zuchtte somber en staarde naar buiten.

Rajewski keek de vijf mannen een voor een aan, bij geen van hen merkte hij iets van angst of verwarring.

„We hebben een stel flinke kerels bijeen.”

Ernstige, stroeve arbeidersgezichten. Sjabel wat al te stug voor zijn leeftijd, Worobejko is diep in gedachten verzonken. Sjabel en Worobejko wisten niet, dat Kowallo, Tsjobot en dokter Metelski lid waren van het Revolutionaire Comité. Zij

kenden alleen Rajewski als vertegenwoordiger van het Comité.

Rajewski ging naar Kowallo toe.

„We moeten iemand naar de stad sturen om te kijken wat daar gaande is. Laten Raymond en je dochter gaan.”

„Goed, ik zal het hun zeggen.”

„Laten we nu bespreken, wat ons te doen staat,” stelde Rajewski voor.

Oljosja riep Ptacha toe:

„Kom, nare jongen, ga mee naar de stad! We gaan eens kijken wat er daar te doen is.”

Toen ze de helling opliepen zei ze ernstig en beslist:

„Met Rajewski moet je vrede sluiten, anders wil ik niets meer van je weten! Als je niet zo stom was, zou ik je vertellen, waarom die jongen hier is.”

Ze liep snel naar het wisselwachtershuisje.

„Ga mee naar de stad, Raymond. Vader zei, dat we moeten gaan kijken, wat er daar gebeurt. Je vader blijft zolang bij ons wachten. Worobejko komt hier.”

Nog voordat André hen bereikt had, voegde ze er verlegen aan toe:

„Ptacha heeft allerlei onzin gezegd, maar het is toch een goede jongen. Wees maar niet boos op hem! Kom, we gaan!”

Ptacha liep naast hen en praatte, alsof er tussen hem en Raymond niets gebeurd was. Op het station klonken enkele schoten. Angstig gilde een locomotief, maar dan brak het geluid plotseling af en werd het stil.

„André, was jij al in de stad? Wat is daar aan de hand?” vroeg Oljosja opgewonden.

„De duivel mag het weten! Ik zag een afdeling cavalleristen. Bij het stadhuis een groep vaandrags met geweren. Een herkende ik, het was Sladke-

witsj, het zoontje van den advocaat. Ze hadden witte adelaars op hun mutsen geprikt. Allemaal grote gymnasiasten. Vermakelijk!"

Op de spoorbaan kwam je niemand tegen. De poorten van het dépôt waren gesloten. Er lag iets dreigends in die eenzaamheid. Vlak bij de brug over het station zagen zij iemand, die plotseling van achter de goederenloods de weg oprende. Het was een Oostenrijkse gendarme. Eerst schrok hij van hen en wilde een andere weg inslaan, maar toen hij zag, dat het slechts drie jonge mensen waren, liep hij door. Hijgend en telkens omkijkend riep hij hun in gebroken Pools toe, terwijl hij naar het Noorden wees:

„Hebt U daar gewapende mensen gezien?"

„Neen," antwoordde Raymond, de enige van de drie, die Pools sprak.

De man rende weg in de richting van de watertoren. Maar Ptacha stak snel zijn voet uit en de stevige gendarme buitelde hals over kop op de grond. Met één sprong zat André bovenop hem. Hoe de man zich ook verzette, hij kon zich niet losmaken uit de stevige greep van de jongenshanden.

„Raymond, haal z'n revolver uit zijn zak! Gauw wat!"

Raymond boog zich over den gendarme, snel en zenuwachtig knoopte hij de revolvertas open en haalde het wapen er uit. Ptacha sprong op, nadat hij eerst nog de brede sabel uit de schede had gehaald, die hij nu dreigend voor zich hield. Raymond stond met de „Mauser" in zijn hand en wist niet, wat hij er eigenlijk mee moest doen.

Alles ging zo snel, dat Oljosja eerst niet wist wat er gebeurde. De gendarme sprong op. Zijn onderkaak beefde van schrik en woede. Maar Ptacha stond zo dreigend voor hem, dat hij zelfs niet durfde denken aan verzet.

„En maak nu, dat je wegkomt! Vooruit! Spaar je benen niet!” André zwaaide met de sabel door de lucht en wees naar het Noorden. „Snap je me niet. Nou, hoe is het dan in jullie taal? Machen schnell, wat duivel!”

Raymond stak de revolver in zijn zak. De gendarme liep weg, telkens omkijkend. Toen hij een paar stappen verder was gespte hij zijn riem los en gooide de overbodige revolvertas en de schede van zijn sabel weg. André ging ze oprapen. Hij stak de sabel in de schede en glimlachte tevreden.

„Waar zou ik dat dingetje kunnen verstoppem?”

„Ben je nu helemaal gek geworden? Als hij ons eens allemaal had doodgeschoten?” stoof Oljosja op.

„Och wat, als, als, als... dan groeiden er schelpen aan je hals! Waarvoor heeft die kerel een revolver nodig? Met hen is het nu toch afgelopen! En mij kan zoiets nog goed te pas komen.”

„En wat moet je met die sabel doen? Gooi het ding weg en ga mee!”

„Ja zeker, ik zou gek zijn! Je kunt er twee prachtige messen van maken. Ik zal hem hier, onder die trede wegstoppen. Hier zal niemand hem vinden.”

Op de brug haalde hij hen weer in.

„Hoor eens, André, wanneer je van plan bent nog meer van die streken uit te halen, ga dan liever niet met ons mee. Wij hebben belangrijk werk te doen,” zei Raymond kortaf.

„Och wat zeuren jullie toch! Alles is immers in orde? Ik wou al lang een revolver hebben en het was toch jammer om het zo maar te laten gaan. Wat kreeg die gendarme een schrik! Ik wed, dat hij wel tien mijl rent voordat hij op adem durft te komen. Jongens, wat een mop!” En André lachte zo aanstekelijk, dat Raymond en Oljosja wel moesten glimlachen. André was weer helemaal vrolijk geworden. Hij danste over de brug en zong:

Hop, mijn neefje, opgelet,

Naar links, naar rechts je voet gezet!

Plotseling kreeg hij lust een edele daad te doen.

„Weet je wat, Raymond, ik geef je de revolver cadeau! Neem hem maar! Dan weet je, dat ik je vriend ben! Zelf vind ik er nog wel een.”

Oljosja bleef plotseling staan.

„Wat, wou je weer iemand te lijf gaan? Ga dan niet met ons mee! Hoor je 't. Ga dan alleen!”

„Welnee, ik denk er niet aan! Waarom wil je me vandaag toch aldoor dwars zitten? Ik wil nu eens wat goeds doen, maar zij... Ik zei toch al, dat ik niets meer zou doen, wat wil je nu nog meer? Ik kan nog revolvers genoeg krijgen, wat gaat jou dat aan? Hier Raymond, daar heb je de revolvertas en dat je er plezier van mag hebben. Wat weten die wijven nu van militaire zaken af!”

„Niet zo'n minachting voor die wijven, alsje-blijft!”

Maar André hoorde haar al niet meer. Hij pakte Raymond bij de arm, lachte verlegen en fluisterde:

„Het verleden is begraven, geen woord meer daarover, begrepen? En uit dat dingetje gaan we om beurten schieten ergens buiten de stad, afgesproken?”

Als antwoord legde Raymond zijn arm om André's schouder.

VIJFDE HOOFDSTUK

- Die Zondagochtend was men in het slot der Mogelnitski's al heel vroeg wakker.

In de stallen waren gewapende mannen in het uniform van Poolse legionairs bezig de paarden te zadelen. In de vleugels van het slot, waar de bedienden woonden, wachtten infanteristen op het signaal om uit te rukken.

Schmultke en Sonnenburg waren juist klaar met hun ontbijt. Jozeph kwam de kamer binnen en gaf den majoor een briefje. Sonnenburg las het door en zei:

„Gravin Stefanie vraagt ons even bij haar te komen voor een zeer dringende en belangrijke zaak.”

Verwonderd keken ze elkaar aan, maar stonden toch dadelijk op, trokken hun uniformen recht en liepen zwijgend achter den ouden man aan naar boven.

Jozeph opende de deur van Stefanie's boudoir en verzocht met een gebaar de Duitsers binnen te gaan.

Maar in plaats van de gravin vonden zij daar enige gewapende officieren in een onbekend uniform. Een van hen sloot de deur en bleef met een revolver in de hand achter de Duitsers staan.

„Wat heeft dit te betekenen?” vroeg Sonnenburg dreigend.

Schmultke greep instinctief naar zijn revolver. Maar hij had hem bij den majoor in de kamer laten liggen.

In een hoek van het boudoir zaten Barankewitsj en de oude graaf in een paar diepe fauteuils.

„Gaaf U zitten, heren,” zei een van de officieren, terwijl hij zijn bleke gezicht tot een glimlach vertrok. De Duitsers bleven staan.

Barankewitsj hees zich uit de diepe stoel en ging naar hen toe. Hij strekte zijn hand uit om hen te begroeten, maar de beide officieren maakten geen enkele beweging. Barankewitsj werd vuurrood.

„Hm.... hm.... ja!” begon hij. „Het gaat om het volgende, heren. Daar ge toch ons land verlaat en niet in staat bent ons verder te beschermen en de orde hier te bewaren, hebben wij besloten, dat maar zelf te doen.”

„Wie bedoelt U met „wij”?” vroeg Sonnenburg met ingehouden woede.

„Wij — dat is de staf van het Poolse legioen. Misschien mag ik U even voorstellen!” Barankewitsj keerde zijn zware romp naar een van de Poolse officieren. „Kolonel Mogelnitski, de chef van het legioen.”

„Edward Mogelnitski? Kolonel in Franse dienst?”

„Dat is bijna juist, luitenant. Ik ben eigenlijk kolonel van de Russische garde, maar tijdens de oorlog was ik in Frankrijk, als lid van de Russische militaire missie en na de bolsjewistische revolutie in Rusland werd ik officier in Franse dienst,” antwoordde Edward, koel en beleefd.

„Dan is het onze plicht U te arresteren.”

„Dat is even te laat, luitenant. Bovendien hebben wij U hier laten komen voor een geheel ander doel. Het zal voor beide kanten beter zijn, wanneer wij de situatie rustig bespreken,” ging Edward verder. „Wij zullen de stad bezetten. Van U eisen wij, dat ge neutraal blijft. Wij zullen geen belemmeringen in de weg leggen aan Uw evacua-

tie, mits ge U niet in onze zaken mengt. Natuurlijk gaan alle militaire voorraden in onze handen over." Schmultke maakte een verontwaardigd gebaar. „Ge ziet zelf wel, dat dit geen oproer van het plebs is, maar vlak achter Uw troepen, die zich terugtrekken, rukken de Roden op. Zij zullen zich op ons werpen zodra de Duitse troepen vertrokken zijn. Daarom zijn wij gedwongen zelf de orde te handhaven in ons district en onze krachten te mobiliseren, zonder te wachten tot ge vertrokken zijt. En nu wend ik mij tot U, majoor en luitenant. Ge zijt beiden edellieden en officier. Het is waar, wij bevonden ons in vijandige kampen. Maar thans hebben we een gemeenschappelijke vijand — de revolutie. Wanneer ge thans tegen ons gaat strijden, speelt ge den Roden slechts in de kaart. En ik geloof niet, dat ge dat zoudt willen!”

Enige seconden was het stil. Schmultke keek Sonnenburg vragend aan.

„Goed. . . . Maar wat zegt de chef van het garnizoen hiervan?” mompelde Sonnenburg verward.

„Zijne Eminentie vicaris Benedictus heeft reeds met den kolonel gesproken,” zei iemand, die achter hen stond, zachtjes.

De Duitsers keken om. Bij de deur stond vader Hieronymus, die tijdens het gesprek onopgemerkt de kamer was binnengekomen. Hij gaf Sonnenburg een verzegeld briefje en terwijl de Duitsers het lezen ging hij bescheiden in een hoekje van de kamer naast den ouden graaf zitten.

„Welnu, mijne heren, wat is Uw antwoord?” vroeg Edward.

„Wij kunnen Uw eisen slechts inwilligen,” antwoordde Sonnenburg dof.

„Dat doet me genoeg! U bent nu natuurlijk vrij. Van nu af aan beschouw ik U als gast in mijn huis. U wilt wel zo goed zijn Uw soldaten

te zeggen, hoe zij zich moeten gedragen. Zaremba, U kunt Uw revolver opbergen. Vaandrig Mogelnitski, geeft de afdeling mijn bevel over, dat zij zich gereed moeten houden. Mijne heren officieren, op Uw post."

Een half uur later vertrok een kleine afdeling cavallerie en infanterie met drie machinegeweren naar de stad.

Het was halfdonker in de grote gevangeniscel. De twee kleine vensters met de dikke tralies lieten bijna geen licht door. In plaats van vijftien zaten hier eenendertig mensen opeengepakt. De houten britsen waren allemaal bezet. Het was er benauwd en vuil.

Een reusachtige, breedgebouwde boer lag op de grond. Hij draaide zijn zware kop naar Psjigodski toe, kamde met zijn vijf vingers door zijn brede baard en zei:

„Wat wil je me toch allemaal op de mouw spelden? Van oudsher hebben de Polen ons op de nek gezeten! De Poolse heer beschouwt ons nu eenmaal als vee, en zo noemt hij ons ook. — Tussen den Pool en den Oekrainer kan er tot het einde der dagen geen vrede bestaan!"

Psjigodski spuwde nijdig op de grond.

„Wat kan een mens toch stom zijn! Kracht heb je in overvloed, maar al heel weinig verstand. . . . Neem jou en mij nu eens als voorbeeld, stomme beer die je bent! Waarom zouden wij vijandig tegen elkaar zijn, zeg me dat nu eens alsjeblieft? De landheer tracht jou evengoed als mij onder zijn juk te krijgen en ons de laatste druppel bloed uit te zuigen. Er is toch verschil tussen de ene Pool en de andere. Het zijn toch niet allemaal landheren, wat duivel nog an toe! Er zijn ook nog net zulke arme loeders als jij!"

De boer luisterde vol wantrouwen.

„Maar ik geloof, als jij een landheer was, dan zou je ons niet minder afjakkeren, dan mijnheer Zajontsjkowski. Je zegt zelf, dat ik een arme loeder ben en de hele tijd wrijf je het me onder de neus — „stommeling, dorpszel, maar ikzelf, denk je, ben verstandig.”

Psjigodski stond op en ging op een brits zitten. Een ogenblik keek bij den boer somber aan, maar dan glimlachte hij.

„Een merkwaardige kerel ben je! Ik heb het goed met je voor, en jij bent beledigd....”

„Dat noem je goed, om iemand voor stommeling en beer uit te schelden?”

„Schei toch uit, vader! Je moet niet zo over mijn woorden vallen, maar zien wat er achter schuilt!”

Van onder de brits kwam een kaal geschoren hoofd te voorschijn en een paar slimme vossen-oogjes keken Psjigodski aan.

„Wat bent U toch een koppige kerel, Psjigodski! U wilt van die os een renpaard maken! Ha-ha-ha!” en de eigenaar van de vossen-oogjes kroop onder de brits uit, waar hij had liggen slapen.

„En wat gaat dat jou aan?” vroeg de boer hem rustig, die het Pools had verstaan.

Psjigodski keek ook alles behalve vriendelijk naar het bewegelijke mannetje met zijn verkreukelde das en lichtgrijs pak, dat zwart zag van het vuil.

„Mij gaat alles aan, daarvoor ben ik....”

„Een oplichter en een schoft!” vulde een luide jongensstem uit de hoek van het vertrek aan.

„Houd jij je mond daar dicht, melkmuil, anders....” en de man maakte een veelzeggend gebaar.

Een oudere arbeider met een bleek, mager gezicht, die naast Psjigodski lag, mengde zich in het gesprek:

„Houd je handen thuis, Dzebek. Psjenitsjek spreekt de waarheid. Het is een feit, dat jij alle onnozele lui hier hebt beroofd.”

„Heb ik ze beroofd?” Dzebek stak snel zijn hand in zijn zak.

Iedereen was al lang wakker, maar eerst nu kwam men in beweging. Dzebek voelde duidelijk, dat er een dreiging lag in deze beweging.

„Wat denk je, Patlaj, waarom zou hij telkens zijn hand in z'n zak steken, zodra iemand hem het vuur aan de schenen legt? Doet hij dat om ons schrik aan te jagen, of is dat zo maar een akelige gewoonte van hem?” vroeg Psjigodski aan zijn buurman.

„Ik weet, dat hij een veiligheidsscheermes in zijn zak heeft zitten,” zei de jongen uit de hoek, terwijl hij zijn laarzen aantrok.

Daarna stond hij snel op, stapte over de mensen heen, die op de grond lagen en ging naar Dzebek toe. Het was een lange, blonde jongen met blauwe ogen, gekleed in een wit bakkerspak. Men had hem op zijn werk gearresteerd, omdat hij met een mes op zijn baas was afgevlogen, die een tienjarige leerling afranselde. De baas was er met een lichte schram afgekomen, maar Psjenitsjek was gevangen genomen.

„Laat eens zien, wat je daar in je zak hebt!” riep hij Dzebek toe.

Het werd doodstil. Maar op dat ogenblik kwam een van de bewakers door de gang rennen. Daarna hoorde je het gestamp van zware laarzen.

De deur werd geopend. Op de drempel stond een officier in een uniform, dat niemand nog ooit gezien had. Achter hem stonden enige soldaten. De verschrikte gevangenisdirecteur bladerde in een dik boek, waarin de namen van de arrestanten stonden. Psjigodski stond snel op. In een van de soldaten herkende hij zijn broer Adam en de

officier was dezelfde heer, die hem gevraagd had in het Poolse legioen te gaan dienen.

„Hier zitten de boeren, kapitein, die wegens oproer werden gearresteerd,” bromde de directeur in het Duits.

„Was dat wegens het in bezit nemen van het hooi van Zajontsjkowski?” vroeg Wrona.

„Ja, ja. . . . Verder zeven arbeiders van de suikerfabriek.”

„Dat weet ik.”

„En dan nog een paar mensen voor andere zaken. Daaronder twee Polen, Dzebek, beschuldigd van oplichterij en chantage, en Psjigodski. . . . Die was door de staf hierheen gestuurd.”

„Dat weet ik.” Wrona keek Psjigodski onderzoekend aan.

„De overigen zitten hier voor kleinere zaken. Een is minderjarig — Psjenitsjek.”

Wrona nam het boek en zette met rood potlood een teken bij de namen van Psjigodski, de arbeiders van de suikerfabriek en de boeren.

„Laat de overigen gaan. Het heeft geen zin die klaplopers nog langer te eten te geven! Laat ons verder gaan.”

Terwijl de volgende celdeur geopend werd, las de directeur de namen voor van hen, die bevrijd werden.

Twintig minuten later waren er nog maar zestien man in de cel. Patlaj had aan Psjenitsjek snel een paar woorden voor zijn vrouw meegegeven; Psjigodski hoopte nog met zijn broer te kunnen spreken.

„Kapitein, zou ik U mogen vragen mijn broer, Metsjislaw Psjigodski vrij te laten, die in cel nummer negen zit? Hij heeft agitatie gevoerd tegen de Duisers, en daarvoor hebben ze hem gegrepen.”

Adam's stem beefde. Terwijl hij sprak hield hij

zijn hand aan de klep van zijn confederatka. ¹⁾

„Psjigodski, ik weet zelf wel, wat ik doen moet. Ga naar de poort!”

Adam bewoog zich niet.

„Wat zei ik? Rechtsomkeert mars! Wat sta je daar als een idioot?”

Adam zweeg nog steeds. Een vuistslag in zijn gezicht deed hem wankelen en bijna liet hij zijn geweer vallen.

„Mars, anders schiet ik je dood als een hond!”

Langzaam draaide Adam zich om. Hij liep door de gang, zijn geweer sleepte over de grond. Toen hij langs cel nummer negen kwam, keek zijn broer hem aan. Hij had alles gehoord.

Het bericht over de omwenteling en dat de arrestanten bevrijd werden, had zich als een lopend vuurtje door de stad verspreid. Al spoedig stond er een hele menigte bij de poorten van de gevangenis. Een afdeling legionairs hield de mensen op een afstand.

Ook Raymond, André en Oljosja waren hier.

De bevrijde arrestanten werden met vragen bestormd, men drong om hen heen, maar niemand kon precies vertellen wat er aan de hand was. Toen een jongen in een bakkerspak naar buiten kwam, werd hij dadelijk omringd.

„Heb jij ook gezeten?”

„Ja.”

„Dus nu wordt ieder vrijgelaten?” vroeg Raymond.

„Ja, dat kan je denken, allemaal! Alleen de schurken. Maar de eerlijke lui, die zitten nog achter slot en grendel.”

„Dus dan ben jij zeker ook een schurk? Raymond, pas op je zakken! Anders ben je bij die kerel in één seconde alles kwijt!”

Psjenitsjek vloog woedend op André af.

---

¹⁾ Een Poolse vierkante soldatenmuts.

„Zei je daar, dat ik een schurk ben? Bij alle heiligen, ik zal je....”

„Je zei het zelf!” riep André, terwijl hij zijn vuisten klaarhield om zich te verdedigen.

„Wat vliegen jullie op elkaar af, als een paat kemphanen? Laat ons die jongen nu toch eens wat vragen!” riep een oude vrouw, terwijl ze Psjenitsjek aan de mouw trok.

„Dus niet allemaal, zeg je? Wie zitten er dan nog?”

„Dat zei ik toch al — zij die voor het recht opkomen, die zitten nog! En als nog iemand het waagt mij een schurk te noemen, dan maak ik zo'n taart van zijn gezicht.... Ik zat ook voor het recht! En de duivel mag weten, waarom ze me vrij hebben gelaten!”

„Hé jongen! Wat hang je hier rond? Wil je weer achter de tralies?” riep een goedgeklede heer, de eigenaar van de worstfabriek, Psjenitski dreigend toe. Met zijn stok prikte hij den bakkersknecht in de rug.

André rukte hem de stok uit handen.

„Waarvoor sla je hem, stinkworst? Hier, daar heb je wat terug!” Met een handige zwaai sloeg André hem de bolhoed van het hoofd.

„Houdt hem! Politie!” schreeuwde de man en greep naar zijn kale, blote hoofd.

Op de weg klonk hoefgetrappel.

„Wat is dat hier voor een oploopje?” vroeg Edward Mogelnitski; vanaf zijn paard keek hij met een verachtelijke blik naar de menigte voor de gevangenis. „Luitenant Zarembo, jaagt die mensen uiteen!”

„Doorlopen!” commandeerde Zarembo. Hij zwaaide zijn sabel over zijn hoofd in 't rond.

De menigte schrok en rende weg, alles op haar weg omverwerpend.

De afdeling legionairs bij de gevangenispoort legde het geweer aan.

Dat kon zowel zijn om hun commandant te broeuten, als om de menigte schrik aan te jagen.

Toen ze een paar huizenblokken verder waren, bleven Raymond, Oljosja en Psjenitsjek staan. De legionairs waren weer weggedraafd, toen ze de menigte hadden verjaagd.

„Waar is André? Hebben jullie hem niet gezien?” vroeg Oljosja angstig. Van het harde lopen waren haar wangen rood geworden en ze hijgde.

De jonge bakker keek het meisje eens aan, keek daarna naar Raymond en glimlachte.

Plotseling dook Ptacha uit een steegje op. Hij rende snel en lenig en draaide de stok in zijn handen.

„Aha! Daar zijn jullie eindelijk! Ba... Ik was een beetje achtergebleven...” Zijn ogen glansden van ingehouden pret.

Hij liep naar zijn vrienden toe, leunde tegen een schutting aan en schaterde van het lachen.

„Ach, als jullie eens gezien hadden, hoe hij er vandoor ging! Om het te besterven! Toen iedereen wegrende, heb ik dien worstkerel er nog een met de stok gegeven. Zoals die toen de benen lichtte. Ik kon hem maar nauwelijks inhalen. Toen heb ik hem ten afscheid er nog een gegeven! Hij dacht zeker, dat ik de duivel was, zo angstig vloog hij een poort binnen...”

Psjenitsjek lachte hartelijk. Raymond en Oljosja hadden moeite om hun ernst te bewaren.

„Ik ga nooit meer met jou ergens heen. Je maakte me alleen maar te schande... Ik wist werkelijk niet, dat jij zo'n schooier was...”

„Kan ik het dan helpen, dat het vandaag zo'n merkwaardige dag is,” antwoordde André luchtig.

„Hier vriend, daar heb je de stok. Ze hebben er jou mee geslagen, houd hem nu maar als een aandenken... En vertel eens, heb je de mensen

van onze fabriek daar niet gezien? Patlaj, Sjiroki?" vroeg André den bakkersknecht.

„Natuurlijk! Ik zat met hen in één cel. Een beste kerel is die Patlaj. Alle arbeiders van de fabriek zaten in mijn cel. . . . En dan was er nog een Psjigodski. Ook een goede vent," met moeite vond Psjenitsjek de Oekraïense woorden.

„Weet je wat?" zei Raymond, na even te hebben nagedacht. „Laten we naar Patlaj's vrouw gaan, dan kun je haar alles vertellen."

„Ja, hij heeft me toch al gevraagd haar iets over te brengen."

„Prachtig, dan gaan we."

„Kapitein, een van de bevrijden wil U iets belangrijks meedelen." De gevangenis-directeur wees op Dzebek.

„Nou, wat wil je? Snel wat!" zei Wrona, die juist het gevangenskantoor binnenkwam.

„Mag ik zo vrij zijn, mijnheer, U met de overwinning geluk te wensen! Ik ben zelf een Pool en ik. . . ."

„Maak het korter!"

Dzebek slikte het eind van zijn zin in, glimlachte onderdanig en ging snel verder:

„Als Pool, voel ik mij tegenover het vaderland verplicht U van alles op de hoogte te stellen. . . . Door een misverstand kwam ik in de gevangenis."

„Maak het korter, voor den duivel!" gromde Wrona.

„Ik beschouw het als mijn plicht U mede te delen, kapitein, dat er in cel nummer negen nog gevaarlijke lieden zitten. . . . Vooral die Patlaj. . . . Maar ook Psjigodski. Aldoor maken zij propaganda voor de Roden. . . . Patlaj is al heel gevaarlijk. Dat is een verstokte bolsjewiek, kapitein! U hebt dien bakkersknecht, Psjenitsjek vrijgelaten. Dat is anders een gemeen kereltje! Hij was voortdurend

met hen aan 't smoezen. Voordat hij wegging heeft Patlaj hem nog iets toegefluisterd. Als het nog niet te laat is, moest U hem weer laten arresteren. Wanneer de kapitein het wil, kan ik hem alles wat uitvoeriger vertellen."

„Goed! We spreken elkaar nog wel. . . . Vertelt U eens, wat bent U van plan nu te gaan doen?"

„Alles wat U wenst, kapitein."

„Vooruit maar, we kunnen het eens proberen! Wie weet of we van jou niet een goede agent kunnen maken. Alleen haal je bij mij geen streken uit! Anders een kogel in het voorhoofd en weg ben je!"

„O, maar wat dacht U, kapitein! Heus, ik zal Uw vertrouwen rechtvaardigen!"

's Avonds kwamen Rajewski en zijn zoon voorzichtig naar huis. Voor het venster brandde een lamp.

„Alles is blijkbaar in orde. Moeder is thuis."

De vader ging het huis binnen, de zoon bleef op wacht staan bij de deur. De gehele dag had hij door de stad gelopen en de opdrachten van zijn vader uitgevoerd.

Even later kwam moeder naar buiten. Snel fluisterde zij hem toe:

„Ga naar Patlaj's vrouw. Oliwa is bij ons. Hij heeft op vader gewacht." Ze verdween in het donker.

„Die lieve, goede moeder! Wat was ze veranderd! Ze was heel anders dan vroeger — veel jonger, . . ."

„Dat komt in orde, kameraad Rajewski! Bij ons op zolder in de drukkerij staat nog een oude „Bostonka". Een handzetmachine. Vannacht moeten we een dringende opdracht van hun staf uitvoeren. We moeten proclamaties, mobilisatie-

enquêtes en militaire zakboekjes drukken. Ik zal U van alles een paar exemplaren brengen. Misschien komen die nog eens van pas. Maar dit zal ik vannacht zelf even drukken. Vijfhonderd stuks. Meer krijg ik niet klaar. Tegen de ochtend moeten die oproepen worden weggehaald. En het zetsel ook, want ik heb geen tijd om het weer uit elkaar te gooien. En daarna zal ik die machine in onderdelen hierheen brengen. Het is een nuttig ding. Want in de drukkerij zelf zullen we wel geen gelegenheid meer hebben om nog eens iets te drukken. Zodra ze dit dingetje te lezen krijgen, zullen ze alles op stelten zetten.... We moeten alles grondig overleggen, anders zou je je leven erbij kunnen verliezen," zei Oliwa rustig en bedachtzaam.

De oude zetter maakte een goede indruk op Rajewski. Zijn gehele gezicht was bedekt met kleine rimpeltjes. Hij droeg een grote bril met een koperen garnituur. Daarachter zag je zijn goedige blauwe ogen.

„Vertel eens, kameraad Oliwa, is daar behalve U niemand aan wie we zulk werk zouden kunnen toevertrouwen?"

„Wat zal ik je zeggen? Er zijn natuurlijk een paar flinke kerels, maar ze steken hun hals liever niet in de strop. Mensen, die bang zijn voor hun gezin. De rest is nog erger — twee sociaal-democraten, een Zionist en drie, die met iedere wind meedraaien."

„Goed, kameraad Oliwa, doet U dus wat we afgesproken hebben."

De zetter stond op.

„Ja, dat had ik nog bijna vergeten! Zoudt U ook nog een stempel voor ons kunnen maken?"

„Ik ben natuurlijk geen graveur, maar vooruit maar, ik zal het wel doen. Zo'n erge mooie hoeft het toch zeker niet te zijn? Ha-ha-ha...." De

rimpeltjes op zijn gezicht kwamen in beweging, ze schoven naar de hoeken van zijn ogen en vormden daar waaiertjes. „Nu, tot ziens dan. Stuur de jongens tegen vijf uur morgenochtend.”

Rajewski hield Oliwa's hand vast, die zwart was van het loodstof.

„Waarom bent U niet in de partij, kameraad Oliwa?”

„Daar ben ik te oud voor. . . . Wat zou ik daar doen! Laat de jeugd maar lid worden. En ik zal wel helpen. Als ze mij ophangen is het zo jammer niet — ik heb mijn tijd al geleefd. Natuurlijk wil niemand graag sterven, maar toch is het voor de jeugd nog moeilijker.” Hij keek Rajewski over zijn bril heen streng en, naar het Sigismund toescheen verwijtend aan.

Toen Oliwa het huis verliet, kwam Raymond juist binnen.

„Kijk eens hier zoon, we dragen jou op een communistische jeugdbond te organiseren. De partij heeft schildwachten en verkenners nodig, jonge mensen, die we vertrouwen kunnen. Je ziet zelf, dat we ons in het kamp van den vijand bevinden. Door een onvoorzichtige stap of beweging, kan de gehele organisatie vernietigd worden. De jeugd is soms onvoorzichtig uit gebrek aan ervaring, daarom is het opnemen van nieuwe kameraden in de bond een zeer belangrijke zaak. We mogen alleen dappere, bewuste mensen opnemen, die bereid zijn zelfs hun leven te offeren. Stel je eens voor, dat er een lafaard in ons midden was en dat die in handen van de gendarmes viel. Hij zou iedereen verraden in de hoop zijn eigen huid te redden. Zo iemand blijft slechts revolutionair totdat hij gearresteerd wordt. Er zijn van die liefhebbers van gevaarlijke avonturen. Onze strijd is voor hen niet iets, waar zij helemaal in opgaan. Zij spelen revolutie. Daaraan lijden vooral die in-

tellectuele jongens, die veel avonturen-romans gelezen hebben. Wanneer het spel dan dodelijke ernst wordt, beginnen ze bang te worden. Wij zullen nu samen eens nagaan wie de kern van de organisatie moeten vormen. Wie zijn volgens jou het meest geschikt?"

Raymond dacht even na.

„Ik weet het niet, vader. Het is zo'n ernstige zaak," fluisterde hij eindelijk.

„Goed, ik zal je wel helpen. Wat denk je van Oljosja Kowallo? Ze komt uit een goed geslacht. Ze zijn met z'n tweeën, vader en dochter. Ik geloof, dat het een dapper meisje is."

„Ja, dat lijkt mij ook."

„Zie je wel? Dan hebben we al één kameraad. Wie ken je verder nog?"

Raymond zweeg even en zei toen:

„Sarra Michelson. Spielmann heeft haar ontslagen en hun huisbaas heeft hen vandaag op straat gezet. Nu zitten ze op de binnenplaats met al hun huisraad. Ik heb haar daarnet gezien, ze weten niet waar ze naartoe moeten. . . . Hoe zouden we hun kunnen helpen, vader?"

Rajewski dacht even na.

„Laten ze maar hier komen wonen."

„Maar waar kunnen ze hier slapen? Je kunt je toch al niet keren of wenden en ze zijn met z'n zessen. En dan nog hun huisraad. . . ."

„Dat hindert niet, wij moeten toch van hier weg. Je weet, dat ze de stad al doorzoeken. Een dezer dagen krijgen ze ons ook nog te pakken. Laten zij maar hier komen en met hun huisraad doen wat ze willen. Wij zullen een ander heenkomen moet zoeken. Ik ga voorlopig bij Kowallo wonen, moeder bij tante Marcelina en jij bij een van je kameraden. . . . Maar we zijn afgedwaald. Dus, Sarra. Dat is goed. Wie heb je nog meer op 't oog?"

„Dan is André Ptacha er nog. Moedig is hij meer dan genoeg. Alleen erg brutaal en hij kan soms te ver gaan. Ik geloof wel, dat hij bewust is, maar hij is erg opvliegend.”

Rajewski glimlachte.

„Dan moeten jullie hem maar een beetje in toom houden. De voorzichtigheid komt wel met het bewustzijn, dat hij niet alleen zichzelf in het verderf kan storten. . . . Is het een vriend van je?”

„Ja. . . . Dat wil zeggen, eigenlijk niet helemaal. Maar hij is een hele goede vriend van Oljosja. . . .” Raymond werd merkbaar verlegen.

„Aha. Nu, dat is zo kwaad niet. Vriendschap is een belangrijke zaak. . . . Wie is er verder nog?”

„Dan is er nog die jongen, die met Patlaj in de gevangenis zat. De Tsjech Psjenitsjek. Wat zijn karakter betreft lijkt hij op André.”

„Goed. Morgen ga je met ieder afzonderlijk spreken, zonder hun de namen van de anderen te noemen. Vertel hun alle moeilijkheden, zodat de jongens weten, wat ze beginnen. En pas als ze het er volkomen mee eens zijn mag je hen als lid van de Communistische Jeugdbond beschouwen. De eerste groep wordt bekrachtigd door het Revolutionaire Comité, daarna kunnen jullie zelf nieuwe kameraden opnemen. . . . Nu moet je naar de watertoren gaan. Daar wordt vannacht belangrijk werk gedaan. Kowallo zal het je wel vertellen. Bezit je een wapen?”

„Ja, een revolver, die André van een gendarme heeft afgenomen.”

„Weet je, hoe je er mee om moet gaan?”

„Nee.”

„Geef maar hier, dan zal ik het je laten zien.”

Toen Raymond goed gezien had hoe het wapen werkte, zei zijn vader:

„Hier heb je je revolver. En vergeet niet: schieten mag je alleen in het uiterste geval, als er geen

andere mogelijkheid meer is. Maar als je eenmaal begonnen bent met schieten, verdedig je dan tot je laatste patroon. Of je nu één keer of tien keer schiet — de gendarmes rekenen toch op dezelfde manier met je af. . . . Ga nu maar, jongen, en wees voorzichtig. . . .”

Voor het eerst had zijn vader hem „jongen” genoemd. Raymond wilde zijn vader omhelzen, zich tegen hem aandrukken en zeggen: „Vader, ik houd zo van je!” Maar toen hij zijn ongeduldig gebaar zag, liep hij haastig naar buiten.

Voordat hij naar de watertoren ging liep hij nog even bij Sarra aan, om haar het goede nieuws te vertellen. Maar met het meisje praten, zoals zijn vader hem dat had opgedragen, kon hij niet. Voortdurend werden zij gestoord.

Hij had nog een paar uur vrije tijd en liep naar de fabriekswijk, waar Ptacha woonde.

André was thuis. Hij zat op het bed en speelde een potpourri van Oekraïense liederen en dansen op zijn mandoline. Juist had hij een droevige melodie gespeeld, „Geheel alleen op de wereld is het arme weeskind” en begon nu met een toeloos snelle Oekraïense dans. Hij speelde uitstekend. Zijn kuif danste in de maat mee met de snelle bewegingen van zijn hand.

Zijn jongere broertje, de negenjarige Wassiljok, hield zich met zijn hoofd in het kussen en de benen in de lucht in evenwicht en wrong zich in de onmogelijkste bochten. Wanneer hij het evenwicht verloor en op het bed viel, trappelde hij als een veulen met zijn benen en nam dadelijk weer een verticale houding aan.

Toen André Raymond zag eindigde hij zijn spel met zulk een krachtig fortissimo, dat twee snaren sprongen, wat de eigenaar van de mandoline in verrukking bracht.

„Heb ik dat niet geweldig gespeeld? Zelfs de

snaren zijn ervan gesprongen!" Hij sprong op van het bed en legde de mandoline op tafel.

André's moeder was niet in de kamer — ze was even naar de bureu gegaan.

„André, ik moet je over iets heel belangrijks spreken."

„Wat is er gebeurd?" vroeg Ptacha ongerust.
„Vooruit, zeg op!"

„Ik moet je alleen spreken."

André keek naar Wassiljok. Die zat al op het kussen en peuterde zakelijk in z'n neus.

„Wassiljok, ga even naar buiten!"

„En wat zal ik daar doen?"

„Ik zeg — ga naar buiten! We kunnen het hier zonder jou wel stellen."

„Ik ga niet. Het is koud buiten en ik heb geen schoenen."

„Trek moeder's schoenen dan maar aan."

„Ja zeker! Dan krijg ik er straks van langs!"

„Vooruit nu! Wil je soms mijn riem voelen? Of moet ik voor jou soms naar buiten gaan?"

„Waarom zou je? Ik houd mijn oren wel dicht, dan kunnen jullie spreken."

„Waska!" André's stem klonk nu dreigend.

Maar Wassiljok bleef rustig zitten en dacht er niet aan zijn broer te gehoorzamen. André gespte zijn riem los. Wassiljok volgde oplettend iedere beweging. Raymond greep André's hand.

„Laten wij maar naar buiten gaan, Andrjoesja. Het is heus koud."

Ze gingen voor de deur op het stoepje zitten. Plotseling piepte de kamerdeur.

„Waska! Ik zal je. . . . Als je durft te luisteren!"

Snel ging de deur weer dicht.

„Zeg sla je hem heus wel eens?"

„Wel nee! Maar die rekel lijkt precies op me. Hij laat niets op zich zitten. Slaan kan ik hem niet — ik houd van hem, de schelm. En dat weet

hij. Hij doet alles voor je, als je maar vriendelijk met hem praat. Maar hij houdt er niet van, de rekel, als je hem commandeert. . . .”

Lang zaten ze buiten samen te fluisteren.

André liep met Raymond mee tot aan het hekje. Daar bleven ze zwijgend hand in hand staan.

„Dus je begrijpt het, André, niemand mag hier iets van weten.”

„Raymond, dat heb ik toch al gezegd! Ik zwijg als het graf! Ik heb zelf al zo vaak gedacht: zijn er dan heus geen mensen te vinden, die de wereld wat rechtvaardiger willen maken? En nu blijkt het, dat er zulke mensen bestaan.”

„Misschien bedenk je je toch nog? Zeg het me dan morgen.”

„Ik?! Mag ik hier op deze plaats barsten, als ik me terugtrek! Ach Raymond, je kent me nog niet! Je denkt, dat ik maar zo'n losbol ben. . . . Maar ik verlang toch ook naar een ander, werkelijk leven. . . .”

Het was een donkere vriesnacht. De ijzige wind gierde over de spoorbaan.

Op het station bracht men op de deur van de gendarmekamer een ander bordje aan. De naam bleef hetzelfde, maar nu in 't Pools geschreven.

Niemand, die zich in de kamer bevond, had enig vermoeden, dat de kleine locomotief op het dode spoor als toevallig tegen een alleenstaande wagon aanstootte, haar even vooruit duwde, dan ongemerkt bleef staan en weer terugreed. De wagon rolde nu zelf verder naar de plaats, waar een man of twintig stonden te wachten. Tegen de ochtend bracht dezelfde locomotief de wagon weer van de watertoren terug op de oude plaats.

Nog voor het licht was had Raymond een pak vlugschriften uit de drukkerij weggehaald. De ge-

hele nacht had hij niet geslapen. Maar het gevaarlijkste werk moest hij nog doen.

Tegen de ochtend verhuisde het gezin van de Michelson's naar de kamer van de Rajewski's. Aan den huisheer had Jadwiga gezegd, dat zij met haar zoon de stad verliet.

In het huisje bij de watertoren kwam een nieuwe bewoner....

Wrona las het pasgedrukte vlugschrift driemaal over. „Proletariërs aller landen verenigt U!” Het opschrift stond er in het Pools, het Oekraïns, in het Russisch en in het Duits. Een oproep tot de gewapende opstand! „Alle macht aan de Sowjets! Weg met de kapitalisten en de landheren.... De grond aan de boeren....” „Alle duivels! En dat is gedrukt in de drukkerij, vlak onder onze neus. Wat zal Mogelnitski wel zeggen? En het ergste is dat verduivelde onderschrift: „Het Revolutionaire Comité”. Dus er bestaat al zoiets....”

„Hallo, wie is daar?”

Een schildwacht verscheen in de deur.

„Laat Dzebek hier komen, verdomme!”

Dzebek kwam snel de kamer van den gendarmerie-commandant binnen. Zijn sabel sleepte kletterend over de grond, zoals dat bij de Oostenrijkse huzaren de gewoonte was.

„Wat is er van Uw dienst....” Dzebek zweeg plotseling, toen hij de uitdrukking van Wrona's gezicht zag.

De kapitein stond op van achter de tafel met het vlugschrift in de hand. Dzebek wist niet of Wrona lachte of dat zijn mond zich alleen maar zenuwachtig vertrok.

„Wat moet dit betekenen?”

„Ik wilde U al komen melden, commandant, dat mijn agenten het mij zo juist hebben mede-

gedeeld. Vanochtend heeft men met de bioscoop-affiches deze vlugschriften op de muren geplakt. Ziet U wel, commandant, aan de ene kant staat Uw proclamatie en aan de andere kant hun oproep. En zo werd het geplakt: al naar omstandigheden de proclamatie of de oproep.... Vervolgens moet ik U nog melden, dat een jongetje van een jaar of tien in het centrum van de stad met onze krant door de straten liep, hij deelde deze papiertjes uit en riep: „Leest de proclamatie van de staf!” Toen de gendarmes het gelezen hadden en hem wilden pakken, was hij nergens meer te bekennen.... En verder moet ik U nog melden, dat deze vlugschriftjes door onbekenden op de fabriek en op de spoorweg verspreid zijn.... Ik heb het gehele personeel van de drukkerij al laten arresteren, en alles laten doorzoeken. Maar behalve ons eigen materiaal hebben we niets gevonden. Er zijn daar twee leden van de Poolse Socialistische Partij, maar die houden bij hoog en laag vol, dat niemand het daar heeft kunnen drukken. Het kan niet anders, of die mensen hebben een eigen pers gebruikt!”

„Maar hoe konden ze dan aan onze proclamaties komen?”

„Neemt U me niet kwalijk, maar die konden ze uit de kanselarij halen. Daar liggen ze bij stapels in de gang. Iedereen kan ze daar weghalen.”

Wrona deed een paar stappen naar den wachtmeester toe. Dzebek week achteruit.

„Luister eens! Jij oplichter! Ik heb je een uniform en een militaire rang gegeven, maar ik zal je honderd stokslagen laten geven en dan ophangen, als je niet ontdekt, wie hier de hand in hebben gehad! Hier zijn duizend mark. Zet al dat tuig, dat bij je dient, aan 't werk en vertoon je hier niet zonder de schuldigen.... Als je dit zaakje opknapt krijg je nog eens duizend mark en

word je bevorderd tot onder-luitenant! Bij God, ik bega een misdaad tegen de militaire eer! Zo'n gemene smoel doet de officiers-épauletten schande aan. Maar toch krijg je ze, als je tenminste niet liever wilt hangen.... Probeer maar niet er met het geld vandoor te gaan — ik vind je toch, al kroop je onder de aarde. Mars!”

Dzebek nam het geld en draaide zich zo snel om, dat hij over zijn sabel struikelde. Hij nam de sabel in de hand en sprong de kamer uit.

„Dus daarom werd je man naar het front gestuurd,” fluisterde Ludwiga.

„Gravin! Ik smeek U! Ik zal Uw voeten kussen.... De graaf doet alles voor U.... Redt hem!” snikte Francisca, terwijl ze Ludwiga's knieën omhelsde.

„Goed, ik zal het doen, huil nu maar niet meer,” zei Ludwiga.

„In naam van de Heilige Maria, doet U het nu dadelijk, gravin! Vannacht worden ze doodgeschoten. De kapitein zei het zelf,” smeekte Francisca en moeizaam stond zij op uit haar geknielde houding.

„Ik ga nu dadelijk naar den graaf. Wind je nu maar niet zo op, Francisca.” Ludwiga ontweek de smekende blik van de ongelukkige vrouw en verliet snel de kamer.

„Wie is daar? Ach, ben jij het Ludwi! Neem me niet kwalijk, maar ik heb het erg druk.” Edward legde de hoorn van de veldtelefoon neer.

In zijn kabinet was de staf ondergebracht. Twee telefoons stonden op tafel. Aan de muur hing een kaart van de omgeving, met rode en zwarte vlaggetjes. Een zwaard en een revolver lagen op de sofa.

„Eddie, ik hoef je maar even te storen.... Ik wilde je vragen iets voor mij te doen....”

„Zeg maar wat het is, Ludwi, je weet, dat ik voor jou alles doe.”

De telefoon rinkelde. Edward nam de hoorn op.

„Ja, ik ben het. Wat? Een opstand in Pawlodz? Wat zeg je? Wordt er op het station geschoten? Informeer dadelijk, wat er aan de hand is. Natuurlijk... Laat iedereen zich gereed houden... Ik kom direct... Wat? Een Duitse afdeling?... Stuur wat mensen om het landgoed te beschermen. Ja. Ik kom dadelijk.”

Woedend gooide Edward de hoorn op tafel.

„Wat is er gebeurd, Eddie?”

Mogelnitski gespte haastig zijn gordel om, waaraan zijn zwaard en de revolver hingen. Zijn gezicht stond somber.

„Een paar kleine onaangenaamheden. We moeten even ingrijpen... Zo dadelijk komt Wladislaw hier met een afdeling cavallerie. Maak je niet bezorgd, lieveling, het komt alles weer in orde. Maar maak je voor alle gevallen klaar om te ver trekken... Ik bel je aanstonds nog op. Nu, tot ziens!”

„Eddie, en mijn verzoek dan?”

„Het spijt me, maar dat moet je me vanavond maar zeggen...”

„Maar dan is het te laat. Ik vraag je Eddie, ik smeeek je... Doe het voor mij — laat Jozeph's zoon vrij! Ik durf het haast niet uit te spreken, maar ze willen hem vannacht terechtstellen.”

Ze ging voor hem staan.

„Dus dat wilde je vragen? Nu, dat kan ik niet doen! Het is een gevaarlijk mens. En lieveling, met deze dingen moet je je liever helemaal niet bemoeien. Ik moet nu weg, Ludwi.”

„Ik smeeek je, Eddie! Doe het dan terwille van mij... Hoor je? Ik smeeek je!” Ze sloeg haar armen om hem heen en omhelsde hem.

Maar hij maakte zich los en duwde haar opzij.

„Ik kan hier geen minuut langer blijven. Men wacht op mij. Er zijn onlusten op het station.... Tot ziens.”

Zij greep de mouw van zijn uniformjas.

„Eddie, ik vraag het je in naam van onze liefde! Als je het niet wilt doen, houd je dus niet van me....”

Plotseling keek hij haar aan, koel, als een vreemde.

„Ik verzoek je, neen ik eis van je, dat je je niet met de zaken van de staf bemoeit! Je vraagt iets onmogelijks. Wat gaan die mensen je aan? Zij zijn bereid ons te vernietigen en jij verdedigt hen nog.... Je humaniteit is hier misplaatst. We moeten hen vernietigen, als dolle honden! Zonder hysterie alsjeblieft! In plaats van mij te helpen, hinder je alleen maar....”

De deur sloot zich achter hem. Zijn haastige schreden en het gerinkel van zijn sporen klonken door de gang. Even later galoppeerden drie ruiters naar de stad.

ZESDE HOOFDSTUK

Dzebek was vast gesloten de gouden officiers-épauletten en de duizend mark te verdienen, maar voor het geval, dat het hem niet zou gelukken, wilde hij er vandoor gaan. Nu het spel nog maar pas begonnen was en men eerst de kaarten had uitgedeeld, overwon de speler in hem den lafaard. Eerst wilde hij „de bank laten springen”. Wie weet, wanneer er weer zo'n krankzinnige tijd zou komen, wanneer je even gemakkelijk generaal kan worden als aan de galg komen. Als je maar geen pech hebt! Je kunt maar één keer zo'n groot spel spelen.... En hij ging aan de slag....

Met twee korporaals en den gendarmerie-sergeant Kobylski, die voor kort nog portier was van een danslokaal, reed Dzebek in vliegende vaart naar de fabriekswijk.

Bij het huis, waar Psjenitsjek woonde, hield het rijtuig stil.

„Halt!” Dzebek sprong op straat. „Kobylski, volg me! We zullen eens zien of we dien schoft van een Psjenitsjek niet te pakken kunnen krijgen....” Zijn sabel vasthoudend, rende hij het huis binnen.

„Daar is hij! Daar is hij! Halt! Of ik schiet!” schreeuwde Dzebek, wild van vreugde, toen vlak voor hem de lange gestalte van den bakkersknecht in de gang opdook.

Psjenitsjek vloog als een bom terug naar de kamer en deed dadelijk de deur achter zich op slot.

„Jezus-Maria! Wat is er gebeurd?” riep zijn moeder angstig.

Reeds trachtte men de deur open te breken.

„Kobylski, sla die deur stuk, anders gaat hij er nog vandoor!”

De sergeant nam een aanloop en bonsde met zijn zware lichaam tegen de deur. Het slot brak open, maar Kobylski verloor het evenwicht en viel languit in de kamer. Tegelijkertijd rende Psjenitsjek naar het venster, stootte met zijn hoofd de ruit stuk en sprong de tuin in.

Geheel verbijsterd door het gerinkel van het gebroken glas, de binnenstormende mensen en de plotselinge vlucht van hun zoon, konden de Psjenitsjeks geen woord uitbrengen.

„Houdt hem!” schreeuwde Dzebek woedend. De deur en Kobylski, die juist weer overeind krabbelde, versperden hem de weg naar het venster.

„Weer is-ie er vandoor.... O, jou stomme-ling! Kon je dan niet uitkijken? Vlak voor je neus was-ie en nog laat je hem glippen, idioot!”

Kobylski wreef zijn kapotte knie, en bromde somber:

„Hij was toch ook vlak voor Uw neus, mijnheer Dzebek.”

Dzebek raasde nu tegen den ouden Psjenitski:

„Vooruit! Oude knol! Ga mee! We zullen je zo warm maken, dat je ons wel vertelt, waar je zoon zich verbergt.”

„Maar mijnheer, waarom moet ik....” stotterde de oude man, half in het Tsjechisch, half in het Pools.

„Vraag je nog waarom, canaille? Wat had ik je gisteren gezegd: zodra hij thuiskomt, moest je het mij dadelijk zeggen!”

„Maar wie heeft dat nu ooit gezien, mijnheer, dat je je eigen zoon....”

„Wacht maar, we zullen je wel mores leren, je zult hiervoor moeten boeten. . . . vooruit mars!”

„Waar brengt U hem heen?” riep de oude vrouw verschrikt.

„Hou jij je mond, heks! Jullie zijn allemaal één pot nat. . . . Houd je mond, anders is 'het ook met jou gedaan. . . .”

De oude man liep blootshoofd tussen de twee gendarmes, wanhopig liet hij het hoofd hangen. De bureu stonden zwijgend te kijken, ze begrepen niet, waarom de eerlijke wielmaker gearresteerd werd, die hier nu al bijna twintig jaar lang, kalm en rustig had gewoond, zonder ooit iemand last te bezorgen.

Een half uur later drongen vier gendarmes Patlaj's huisje binnen, tot grote schrik van zijn vrouw en kinderen. In deze buurt, waar veel arbeiders van de suikerfabriek woonden, verspreidde het bericht van hun komst zich als een lopend vuurtje. Iedereen kende hier Patlaj. Enige ogenblikken later stond er een groep arbeiders voor het huis.

„Wat voor een bericht heeft die jongen uit de gevangenis meegebracht? Zeg op!” Als een roofvogel vloog Dzebek op Patlaj's vrouw af.

„Ik weet van niets. . . .” fluisterde de kleine, magere vrouw angstig. De kinderen kropen achter haar rug in een hoek van de kamer weg.

„Vooruit jij. . . .” Dzebek vloekte liederlijk, „ik zal je wel aan het praten krijgen!”

Hij haastte zich. Het instinct van de speurhond deed hem vermoeden, dat hij juist hier een spoor zou kunnen vinden naar de mensen, die het vlugschrift hadden gedrukt.

„Kijk eens hier. . . . Gisteren was die Psjenitsjek bij je. Wij hebben hem nu al te pakken en hij heeft ons alles verteld. . . . Natuurlijk nadat hij de zweep had gevoeld. . . . Dus het heeft geen zin nog langer te ontkennen. Wij willen het al-

leen nog eens controleren. Maar wanneer je blijft zwijgen of ons iets op de mouw speldt, dan zal ik je levend villen. Spreek op!"

De vrouw week in doodsangst naar een hoek van de kamer.

„Ik.... weet niets....”

Dzebek had haast.

„Kobylski, laat haar je zweep vast eens voelen!"

De vierkante Kobylski met zijn stierennek en het lage voorhoofd van een gedegeneerde, hief de hand met de gevlochten zweep op.

Moeder en kinderen schreeuwden tegelijkertijd, — de moeder van pijn, de kinderen van angst.

„Zwijg, loeder.... Zeg op, wat hij je heeft overgebracht! Vooruit dan! Kobylski, geef 'r d'r nog een!"

De wilde kreet van de vrouw sneed als een mes door de mensen, die buiten stonden.

„Wat doen ze met haar?"

„O mannen, waarom staan we hier? Laten we naar binnen gaan.”

„Daar wordt een vrouw mishandeld en jullie staan hier met open monden en doet niets....”

„Het is hun nog niet genoeg, dat de man in de gevangenis ligt te rotten, nu ranselen ze z'n vrouw ook nog af....”

„Kom mannen, we gaan!"

„Halt! Waarheen?" riep de korporaal, die voor de deur op wacht stond.

„Wat doen jullie daar met haar?"

„Waarom schreeuwen ze zo?"

„Laat ons binnen!"

„Waarom gebeurt het zonder getuigen?"

Dzebek, die het woedende geschreeuw hoorde, sprong naar de deur.

„Wat heeft dit te betekenen? Doorlopen als je blijft!"

Niemand maakte aanstalten om weg te gaan.

Integendeel, van alle kanten kwamen de bewoners van de buurt op het lawaai aflopen.

„Ze slaan tante Maroesja met een zweep! Ik heb het zelf gezien door het venster....” riep Wassiljok, die op de schutting was geklommen.

„Waarom slaan jullie een vrouw?” vroeg een oude arbeider Dzebek dreigend.

De menigte drong op. Dzebek voelde hoe de angst als een koude adder langs zijn rug kroop. Hij wist, dat de menigte hem zou vertrappen, wanneer men merkte, dat hij bang was. Hij trok zijn revolver.

„Doorlopen, of ik schiet!”

De vorsten deinsden even terug, maar van achteren duwde men hen weer op. Alleen de oude arbeider met de baard, die voor Dzebek stond, was blijven staan.

„Steek dat dingetje maar liever weer in je zak! Je kunt ons toch niet allemaal overhoop schieten....”

„Maakt dat jullie wegkomt, voor het te laat is....”

Het schot was als een slag tegen het hart.

De arbeider greep naar zijn borst, wankelde en viel. Dadelijk stoven de mensen uiteen. De gendarmes sleepten Patlaj's vrouw het huis uit en sleurden haar in het huurrijtuigje. Zelf bleven zij met de revolver in de hand op de treeplank staan.

Dzebek en Kobylski sprongen in het tweede rijtuigje en reden haastig weg.

Een steeds groeiende menigte verzamelde zich bij het lijk van den arbeider.

Het gerucht, dat de Poolse gendarmes den bankwerker Gloesjko vermoord hadden, verspreidde zich door alle straten en steegjes van de arbeiderswijk. Het drong tot in de verste hoeken en de kleinste hutjes door.... Grote groepen

mensen haastten zich naar het huis van de Patlaj's, om zich met eigen ogen van de waarheid van het gerucht te overtuigen. De overigen stonden voor hun huisjes en discussieerden heftig over de moord.

„Waarom hebben ze hem doodgeschoten?” vroegen enigen tegelijkertijd aan den man, die hun het nieuws bracht.

„Hij kwam op voor Patlaj's vrouw. En toen heeft die Kobylski — je weet wel, die als uitsmijter in het danslokaal van Poesjkalski werkte — hem met zijn revolver doodgeschoten.”

„Het was Kobylski niet, maar de man, die met een roulette, op de markt stond. Nu dient hij bij hen als wachtmeester.”

„Maar waar blijft de wet? Mogen ze de mensen dan al zo maar voor niets vermoorden?”

„Er is maar één wet — wie de stok opneemt, die is korporaal. We hebben nu nieuwe heren!”

„Ja, nu kan je dankbaar zijn als er weer een dag voorbij is en ze hebben je nog niet opgehangen. Ach, wat een hondenleven!”

Slechts hier en daar sprak men wat openhartiger en met meer beslistheid.

„Waarover hebben jullie het, mannen?”

„Zo maar, we praten maar wat. . . . Die schof-ten doen wat ze willen. En wij slikken alles maar en zwijgen. We staan wat te kletsen en naar huis! Maar toch komen ze je 's nachts halen en trappen je je darmen uit je lijf. . . .”

„Waarom sta jij dan hier, als je zo moedig bent? Ga dan naar de heren en vertel het hun.”

„Waarom klets je zo'n onzin? Hier schieten ze mensen dood en jij kan nog grappen maken!”

„Ik zei toch al, dat we onze wapens niet aan de Duitsers moesten afgeven. Nou zijn die Duitsers er vandoor en wij hebben niets om met de Poolse heren af te rekenen. Nu gaan zij op onze nek zitten.”

„Als het volk maar eensgezind was, iedereen is bang voor zijn eigen huid.”

„Dat is 't 'm nu juist! Zodra ze een revolver zien gaan ze er vandoor, om niet gevangen genomen te worden....”

„Er zijn hier zeker wel driehonderd man te vinden, die aan het front geweest zijn.... Ik geloof niet, dat ze allemaal hun geweer hebben afgegeven!”

Maar nu mengde zijn vrouw zich in het gesprek.

„Gnat, ga naar huis! Naar huis, zeg ik je!”

In de fabriek van Barankewitsj eindigde de tweede ploeg haar werk. Voor de fabriekspoort stond reeds een grote groep arbeiders van de volgende ploeg. Sommigen gingen naar binnen, maar de overigen, die van de moord hadden gehoord, bleven voor de poort staan.

„Waarom staan jullie hier? Vooruit, ga naar binnen!” riep de oude portier.

„We hebben nog tijd genoeg.... De sirene is nog niet gegaan.”

André wierp de laatste schep kolen in de oven. De klok wees al bijna drie. De stokers werden altijd tien minuten voor de anderen afgelost.

„Heb je 't al gehoord, André, de Polen hebben Gloesjko doodgeschoten,” zei de stoker Dmitrus.

De nieuwe ploeg kwam de stookplaats binnen en André ving brokstukken van hun gesprek op.

„Dat wordt nog herrie bij de poort!”

„Heb je 't gezien, de manschappen van de wacht kwamen al aanlopen.”

Buiten viel een schot. De stokers keken elkaar aan.

„Wat was dat?”

Een paar ogenblikken luisterden ze allemaal zwijgend, wachtend of er nog eens geschoten zou worden. André klom op de ladder waarlangs je

op de ketel kon komen. Boven in de stookruimte waren drie smalle vensters. Een ervan stond open. Vandaar kon je de fabriekspoort zien. Daar was iets gebeurd. Het gehele plein voor de poort stond vol mensen. Een man was op het hek geklommen en schreeuwde de menigte iets toe. Een voor een liepen de legionairs, die de fabriek bewaakten, naar de poort.

De tweede mecanicien, Strumil, kwam vanuit de machinekamer de stookplaats binnen.

„Waarom laten jullie de sirene niet gaan voor de nieuwe ploeg?” riep hij.

„Waar is Ptacha? Vooruit, laat de sirene gaan!”

Toen hij zag, dat niemand naar hem luisterde, trok hij zelf aan de ketting, die de sirene in werking stelde.

André schrok hevig van het oorverdovende lawaai. Hij had met spanning de vechtpartij, die voor de poort was begonnen, gevolgd en was geheel vergeten waar hij zich bevond.

Uit alle deuren van de fabriek stroomden de arbeiders naar buiten. De helft van de werkers waren vrouwen.

André liet zich snel naar beneden glijden.

Strumil liet de ketting los. Het lawaai verstomde. Eerst nu zag de mecanicien Ptacha.

„Waar hing jij weer uit?”

„Ik keek uit het raam....”

„Zo, keek je uit het raam. Dan ben je nu ont-slagen! Je was hier aangenomen om te werken.... Vooruit, aan het werk!” riep Strumil den stokers toe en ging weer terug naar de machinekamer.

Even bleef André onbeweeglijk staan. Er was plotseling een gedachte bij hem opgekomen. Hij aarzelde en trachtte aan iets anders te denken. Maar de gedachte liet hem niet meer los. Zijn hart kromp ineen, als voor een sprong van een grote hoogte. Het volgende ogenblik rende hij naar de

deur, sloot die af en stak de sleutel in zijn zak. Daarna liep hij weer terug naar de ketels, greep de ring van de ketting en trok die naar beneden. De sirene begon weer te gillen.

„Wat doe je, ben je gek geworden, André!” De stokers kwamen op Ptacha af. „Wil je soms, dat we allemaal ontslagen worden?”

Maar André luisterde niet naar hen. Hij bleef aan de ketting trekken.

„Schei toch uit, Andrjoesja! Ze jagen ons toch allemaal weg,” smeekte Dmitrus.

André pakte met zijn vrije hand een zwaar breekijs op, waarmee de steenkool kapot werd geslagen en schreeuwde Dmitrus toe:

„Zeg aan de jongens, dat ze er vandoor moeten gaan! Door de nooduitgang.... Laten ze maar zeggen, dat ik hun met het breekijs begon te slaan....”

Maar zijn woorden werden overstemd door de sirene. Toen liet André de ketting even los. Het lawaai verstomde. Terwijl hij het breekijs met beide handen ophief, riep hij met fonkelende ogen, geheel zwart van het kolenstof:

„Verdrijf door de nooduitgang! Jongens, ik smeeke jullie — maakt dat je weg komt! Ik zal de sirene laten loeien om het volk op de been te brengen.... Laten ze mij maar alleen te pakken krijgen.... Gaat er vandoor, mannen, anders maak je kennis met mijn breekijs! Toe, maak wat voort!” Hij maakte een dreigende beweging. De stokers drongen door de nooduitgang naar buiten.

André schoof de ijzeren grendel voor de deur, stak het breekijs er tussen en trok weer aan de ketting. Opnieuw loeide de sirene, als een vreselijke ongeluksbode deed ze de lucht trillen van het gegil. Op het gelooi liep iedereen in de stad de straat op. De enkele haren op het hoofd van

Barankewitsj rezen te berge. Wrona werd doodsbleek en Dzebek sidderde. In de gevangenis luisterde men met gespannen aandacht naar het lawaai. Duitse soldaten sprongen uit de trein, waarmee ze zo juist waren aangekomen en keken verwonderd rond. Maar de sirene bleef loeien. . . .

De fabrieksbewakers bonkten op de deur van de stookplaats. De massieve, met ijzer beslagen deur trilde nauwelijks onder de slagen van hun geweerkolven.

„Haal een ladder! Vooruit, naar de ramen! Schiet hem neer, die hondezoon!” riep de onderofficier.

André merkte het gevaar eerst, toen er door het raam werd geschoten en een kogel langs zijn hoofd suisde. Onwillekeurig liet hij de ketting los. Het geloei verstomde. Om zich tegen een volgend schot te beschermen, sprong hij in de kolenbak.

Een legionair met een karabijn in de handen wrong zich door het raam. Ptacha sprong heen en weer in de kolenbak als een gevangen muis. Hij voelde, dat dit het eind was van zijn oproer. Wanhoop beving hem.

Het venster was klein en de legionair kon er met moeite slechts een schouder doorheen wringen. Van achteren duwde men hem op. Toen pakte André een stuk anthraciet op, sprong uit de kolenbak, ondanks het gevaar door een kogel geraakt te worden en slingerde het stuk anthraciet met kracht naar het venster. Hij trof den legionair in het gezicht. Deze gilte het uit van de pijn. In een ogenblik stroomde het bloed over zijn gelaat. Hij liet zijn karabijn vallen en gleed achterover in de armen van de mannen, die hem vasthielden. De karabijn kletterde neer op de cementen vloer van de stookruimte. Weer knalde er een schot. André was gek van vreugde. Hij bombardeerde het venster met stukken steenkool.

Buiten klonk een vreselijk gevloek. De mannen gleden snel van de ladders naar beneden.

Een razende energie maakte zich van André meester. Hij gespte zijn riem los en knoopte daarmee de ketting van de sirene aan de druk-regulator vast. De sirene begon weer te loeien, één langgerekte gillende toon; Ptacha had de riem stevig aangetrokken.

Nu had hij beide handen vrij. Om niet overrompeld te worden, bekogelde hij het venster voortdurend met stukken steenkool.

In de hitte van de strijd had hij echter vergeten, dat er nog twee vensters in de stookruimte waren. Eerst toen de ruiten van deze vensters kapot geslagen werden en de kalk van de muren naar beneden viel, begreep hij wanhopig, dat hij het met drie vensters tegelijk niet zou kunnen klaarspelen. Weer joegen de kogels hem in de kolenbak. In een van de vensters verscheen de loop van een karabijn.

André wierp er woedend met een stuk steenkool naar, maar een schot uit het andere venster dwong hem zich weer terug te trekken.

„Nou is het uit!” dacht André en hij brak bijna in tranen uit. Al zijn energie verliet hem; hij voelde zich plotseling doodmoe. Hij gaf ieder verzet op en kroop weg in een hoek van de kolenbak. Iets stootte hem pijnlijk in de zij. Onwillekeurig greep hij ernaar en zag, dat het het mondstuk van een brandslang was, die de stokers gebruikten om de kolen vochtig te houden.

Plotseling schoot er een lichtstraal door zijn vermoeide hersens.

„Aha, jullie denkt, dat je mij al te pakken hebt, schoften! Wacht maar, dat zullen we nog eens zien!” schreeuwde hij, hoewel niemand hem door het razende lawaai kon horen.

André draaide zo snel hij kon de kraan open.

Met een hevig gesis schoot de damp uit de brand-slang. Daarna volgde een straal heet water. De kolenbak vulde zich met stoom. André kon nauwelijks adem halen. Met sidderende handen greep hij de slang vast en richtte de straal in de stookruimte; het hete water spatte in het rond en verbrandde zijn vingers.

Hij vergat, dat hij door een kogel geraakt zou kunnen worden, kroop te voorschijn en richtte de waterstraal naar de vensters. Wild danste hij in 't rond van vreugde, toen hij het geschreeuw achter de vensters hoorde. Hij zat nu tussen de twee ketels, hield het hoofd achter de ketelwand en richtte het hete water afwisselend op de drie vensters.

Zijn hart klopte alsof het springen zou. De gehele stookruimte stond vol damp. Het hete water stroomde over de vloer. Hij klom op de ketel om het water te ontwijken. Hij kreeg het benauwd; zijn verbrande handen deden hem pijn. Maar het bewustzijn, dat er geen uitweg was, maakte dat hij zijn verzet niet opgaf.

Het gehuil van de sirene loeide over de stad.

Mogelnitski draafde naar de staf.

„Wat is er nu aan de hand?” vroeg hij streng aan Wrona. De kapitein salueerde.

„Er zijn blijkbaar ernstige onlusten op til, kolonel. Mijn wachtmeester heeft een arbeider, die verzet pleegde, doodgeschoten. En nu heeft men in de fabriek het werk neergelegd, er worden meetings gehouden. Ik heb er Zaremba al heen gestuurd...” rapporteerde Wrona, uiterlijk volkomen kalm.

Edward beet zich verstoord op de lippen.

„Wie laat die sirene gaan? Waarom laten jullie dat lawaai niet ophouden? Hebben ze de fabriek soms al bezet?”

Wrona liet zijn hand wat zakken. Hij vond het onaangenaam zo lang in de houding te blijven staan. Hij verwachtte, dat Edward hem van deze formaliteit zou ontslaan, zoals de oudere officieren gewoonlijk deden.

„Neen, onze mensen hebben het fabrieksterrein bezet. Maar een van de stokers heeft zich in de stookruimte verschanst en tot nu toe heeft men hem daar niet uit kunnen krijgen.”

Mogelnitski sloeg met ingehouden woede op het handvat van zijn sabel.

„Eén man, zegt U? Hoor eens, kapitein, wordt hier gekheid gemaakt? Eén man brengt de hele stad in rep en roer en U kijkt maar rustig toe.”

Achter het venster gilde de machtige sirene onvermoeid door. Het geluid maakte Mogelnitski woedend.

Wrona stond stokstijf voor hem, een verstarde grimas op het gezicht. Eerst nu merkte Edward zijn nalatigheid.

„Uit de houding! U begrijpt toch, dat dat nu niet van belang is,” hij maakte een geïrriteerd gebaar.

Wrona liet zwiijgend zijn arm zakken.

Achter het venster kraakte iets, alsof er dode takjes gebroken werden, dan was het weer stil. Mogelnitski keek snel naar buiten.

„Dat is Zaremba, die zich een weg baant,” verklaarde Wrona.

Mogelnitski keerde zich weer naar hem toe.

„Hoe gedragen zich de Duitsers, die zojuist zijn aangekomen?”

„Voorlopig goed. Ze lopen bij groepen door de stad. Altijd klaar om zich te verdedigen. We laten niemand toe aan het station. . . . Er zijn er zevenhonderd. Vier kanonnen en een pantserwagen. Je kunt niet merken, dat er gemuit wordt, de officieren zijn op hun post. . . . In de winkels hebben

ze alle levensmiddelen opgekocht en met briefjes betaald. Ik heb de gendarmes bevolen hen niet aan te raken en de winkels te sluiten. Wanneer ze er met geweld willen binnendringen, zullen we maatregelen moeten nemen."

"Ja, we moeten hen niet aanraken," zei Mogelnitski, al iets beter gestemd. „Zegt U eens, gelooft U, dat dit allemaal „hun” werk is?"

Wrona begreep, wie de kolonel bedoelde.

"Natuurlijk. U ziet wat één zo'n vlugschriftje kan uitwerken. Maar toch geloof ik, dat het rustig zou zijn gebleven, als de wachtmeester dien man niet had doodgeschoten."

"En bent U al iets te weten gekomen? . . . Wie het gedrukt heeft?"

"Tot nu toe nog niet."

Mogelnitski ijsbeerde door de kamer. Hij scheen iets bij zichzelf te overleggen. Dan nam hij zijn sabel op en ging aan tafel zitten.

"Hoort U eens, kapitein," zei hij op een besliste toon.

"Tot Uw dienst." Wrona ging weer in de houding staan.

"U begrijpt, kapitein, wanneer wij deze toestand in de stad nog twee dagen laten voortduren, dan . . ."

"Dat begrijp ik," antwoordde Wrona.

Mogelnitski stond op. Hij trok aan zijn hoge, met goud bestikte kraag, alsof hij het benauwd kreeg en vervolgde:

"Dus ik verzoek U maatregelen te nemen. Al-tereerst moet vannacht nog al dat gespuis, dat in de gevangenis zit, gefusilleerd worden. Laat hen een flink eind buiten de stad brengen. Morgen moet het bericht over de terechtstelling door mij ondertekend in de gehele stad worden aangeplakt."

"Dat komt in orde."

"Verder, wanneer iemand zich na zeven uur

's avonds op straat vertoont, moet hij worden doodgeschoten!" Edward trok met geweld zijn handschoen aan. „We moeten dat vee in zijn stal terugdrijven. Vee blijft altijd vee. Daarvoor hebben we de zweep.”

Buiten gilde de sirene.

„En ik wens voortaan niet meer dergelijke antwoorden van U te horen, kapitein... Dat U dien enen man niet aankunt, die trouwens nog steeds blijft doorgaan met het lawaai.”

„Zaremba is er. De sirene kan ieder ogenblik ophouden, kolonel.”

Mogelnitski luisterde niet meer naar hem en liep naar de deur.

„U gaat met mij mee.”

Voor de staf stond een afdeling cavallerie opgesteld.

Wladislaw Mogelnitski reed met zijn dikke achterwerk in het zadel voor zijn troep heen en weer, telkens zette hij zijn met zilver geborduurd k epi recht. Toen hij zijn broer en Wrona zag, gaf hij zijn paard de sporen en schreeuwde met overslaande stem: „Afdeling, in de houding!”

Edward zette zijn voet in de stijgbeugel en trachtte „licht” in het zadel te springen.

„Zou ik werkelijk al oud worden? Die Parijse auto's hebben me zelfs het lopen afgeleerd,” dacht hij spijtig en fronste het voorhoofd van de pijn. „En dan nog die aambeien! Allerminst geschikt voor een cavallerist...”

Wrona kwam naast hem rijden.

„We zullen eens kijken, wat er voor „ernstige onlusten” zijn,” zei Edward spottend en hij gaf zijn paard de sporen.

Wladislaw gilde een commando en achter hen klonk het onregelmatig getrappel van vele hoeven.

Voor de apotheek stootten zij voor het eerst op een groep mensen.

„Wat is hier te doen?” riep Edward streng; hij voelde hoe zijn rechter wenkbrauw trilde.

Een gezette dame, netjes, maar armelijk gekleed, stond het dichtst bij hem.

„Er zijn hier drie gewonden binnen gebracht. . . Een vrouw hebben ze een oog uitgeslagen,” antwoordde zij in het Pools en 'het was alsof ze schuldbewust glimlachte.

„Wie heeft hen verwond?”

De dame werd verlegen en wist niet wat ze moest antwoorden.

„Uw mannen waren het, die hier te paard aan kwamen rijden, officier.”

„Ze slaan de mensen zo maar, om niks. . .”

Wrona keerde zijn paard haastig om naar de kant, waar deze laatste opmerkingen vandaan kwamen.

„Wie zei dat?”

De menigte kwam in beweging. Degenen, die achteraan stonden liepen al weg.

„Ik laat het hier aan U over,” beet Edward Wrona toe en dreef zijn paard verder.

De menigte week voor hem opzij, als zacht deeg, waar je een vuist insteekt.

„Doorlopen! Mars naar huis! Als een van jullie schoften zich nog eens op straat vertoont, dan kost het hem zijn hoofd!”

„Onderluitenant, laat er met de zweep op ranselen. . . .” klonk Wrona's bevel achter Edward's rug.

Met een ruk trok hij de teugels aan en draafde weg.

„Verduiveld onaangenaam, die gendarmeriedienst. Vuil werk!” Hij rilde van afkeer. Precies hetzelfde gevoel had hij voor het eerst gehad, toen hij bij zijn tocht door de fronten een luis in zijn kraag had gevonden.

Wrona haalde hem in.

„Ik geloof, kolonel, dat het beter is, wanneer U niet alleen verder rijdt. Dadelijk is mijnheer Wladislaw hier klaar en dan gaan we met U mee.”

„Voor dat gespuis is anders één karwats wel genoeg,” antwoordde Edward verachtelijk.

„Ja, maar er hoeft er maar één met een steen te gooien.”

Het geschreeuw achter hen verstomde. De cavalleristen naderden. De straat was leeg.

„Vroeger deed de politie dat allemaal, maar nu moeten we zelf die mest van de straten vegen.”

Wrona grinnikte vol leedvermaak. „Die staftrat is gewond, dat anderen de kastanjes voor hem uit het vuur halen! Wacht jij maar, ze zullen je je trotse kop nog wel laten buigen.... Je zult nog wel eens heel wat anders moeten doen,” dacht de kapitein met een zeker welbehagen.

Wrona was tijdens de oorlog haast voortdurend in de loopgraven geweest. Tweemaal was hij gewond. Met moeite had hij de rang van kapitein gekregen. Hij stamde uit een aan lager wal geraakte landherenfamilie. Hij, die in het gewone levens niets dan tegenslagen had gekend, leefde nu in de oorlog al zijn verbittering in een schier tomeloze wreedheid uit. Hij haatte de grauwe soldatenmassa, maar hij haatte ook diegenen, die ver achter het front, in de steden en in de staf een dronken leventje leidden, die van alles genoten, wat hem onthouden werd. Hem ontbrak het geld en de connecties, die hem uit het vuil van de loopgraven hadden kunnen verlossen en in de achterhoede een prettig vrolijk leven bezorgen. Toen hij den Oostenrijkers in handen viel en krijgsgevangene werd, was hij zelfs blij, want nu liep hij geen gevaar meer door zijn eigen soldaten, die hem om zijn wreedheid haatten, in de rug geschoten te worden. In Oostenrijk werd hij als Pool voor Pilsudski's legioen aangeworven. En

weer oefende Wrona het vak van den professionelen moordenaar uit, maar nu aan de andere kant van het front, in een ander uniform en met andere épauletten. Toen de Duitsers ongenoegegen kregen met Pilsudski en hem in een vesting in Maagdenburg opsloten (terwijl ze hem deze zogenaamde gevangenschap natuurlijk zo aangenaam mogelijk maakten) en zijn legioen ortbonden, vluchtte Wrona naar Warschau, daar hij niet langer in het Oostenrijkse leger wilde vechten. In Warschau trad hij toe tot de Poolse militaire organisatie¹⁾ en werd toen met luitenant Zaremba naar Mogelnitski in Wolhynië gestuurd.

„Daar is alweer een oploop,” riep Edward. Wrona keek op. Bij het kruispunt van twee hoofdstraten stond inderdaad een grote menigte voor een dichte bakkerswinkel. Wrona draaide zich om en zwaaide met zijn arm. De afdeling cavallerie ging over in draf en stelde zich achter hen op.

De menigte schreeuwde:

„Waarom wordt er geen brood verkocht?”

„Moeten we soms verrekken van de honger?”

Om plaats te maken voor de cavallerie moest Edward òf opzij gaan, òf door de menigte heendringen. Met geweld gaf hij zijn paard de sporen. Het vurige dier begon te steigeren. De verschrikte kreten van de vrouwen en kinderen, verontwaardigde uitroepen — niets kon Edward meer tegenhouden. Zijn trots verbood hem toe te geven. Hij beet zich op de lippen van woede en reed recht op de mensen in.

„Waar wilt U heen? De kinderen.... Denkt toch aan de kinderen!” gilte een vrouw hysterisch.

Edward ging in de stijgbeugels staan, een blinde woede steeg in hem op en kneep zijn keel dicht.

„Sa-a-a-bels....” riep Wladislaw.

---

¹⁾ De illegale militaire organisatie van Pilsudski.

Iemand greep Edward's paard bij de teugels. Dat deed de beker overvlocien. Hij trok zijn sabel uit de schede. Nog een seconde en hij had den brutalen kerel een slag gegeven. Maar een plotseling waarschuwend: „Zurück”¹⁾ en de rode rand van een Duitse soldatenmuts, die vlak voor zijn paard opdook, hielden zijn hand tegen. Edward rukte de teugels los. Eerst nu zag hij onder de menigte enige Duitse soldaten en in een zijstraat een militaire wagen, die blijkbaar brood was komen halen. Achter hem commandeerde Wladislaw verder: „... uit de schede!”

„Halt!” riep Edward hem toe, machteloos zijn woede verbijtend.

Wrona had de Duitsers ook gezien. Zij stonden nu in een gesloten rij en versperden hem de weg. Hun zware geweren met de korte bajonetten hielden zij dreigend voor zich.

De menigte had zich al verspreid, de straat was weer leeg. Alleen enkele dapperen stonden in de verte te kijken, hoe deze onverwachte ontmoeting zou aflopen.

Nog steeds gilde de sirene. Dat herinnerde Edward aan een ander gevaar. Langzaam stroomde het bloed weer weg uit zijn gezicht. Natuurlijk hadden ze deze paar mensen in hun donkergroene uniformen gemakkelijk kunnen vernietigen. Maar achter hen stonden de vier kanonnen, de pantserwagens en zevenhonderd geweren. Hij moest nu zijn hoofd wel buigen en een compromis sluiten. Dat was zeer onaangenaam. Maar bij de Mogelnitski's was de berekening sterker dan het gevoel.

„Wat wenst U?” vroeg hij kortaf in het Duits aan den man, die zijn paard bij de teugels had gegrepen. Het was een blonde luitenant, met blauwe, bijziende ogen, die van achter de glazen van zijn lorgnet Edward voorzichtig opnamen.

---

¹⁾ Terug.

„Ik had graag, dat U die sabel in de schede deed.”

Edward zag, hoe grappig het kleine snorretje onder de neus van den luitenant op en neer wipte, wanneer hij sprak.

„Wanneer U dat zenuwachtig maakt, kan ik U die dienst wel bewijzen,” antwoordde Edward spottend en zonder zich te haasten stak hij de sabel weer in de schede, waarbij hij zich even in de vinger sneed. Hij drukte de snee met zijn vinger dicht en keek den luitenant en de soldaten onderzoekend aan.

De luitenant knoopte zijn revolvertas weer dicht, wendde zich dan tot zijn soldaten en blafte een commando. De soldaten gooiden het geweer op de schouder.

„Met wien heb ik de eer?” vroeg de Duitser nu op zijn beurt.

„Kolonel graaf Mogelnitski,” Edward salueerde.

„Kolonel? Mag ik vragen van welk leger? Ik geloof niet, dat ik dit uniform ooit gezien heb.” De luitenant kneep zijn bijziende ogen bijna dicht.

„Van het Poolse leger,” beet Edward hem toe; hij voelde zijn woede weer opkomen.

„Het Poolse leger?” herhaalde de luitenant verwonderd. „Dat leger kennen wij niet.” Zijn snorretje wipte weer naar zijn neus.

„Kent U het niet? Nu, dan denk ik, dat U er wel spoedig kennis mee zult maken,” zei Edward met een verborgen dreiging in zijn stem en hij nam de teugels weer op. „Spreekt U maar verder met hem, Wrona.... Wanneer ze brood nodig hebben, laten ze het dan maar nemen. Ik kan niet langer spreken met dien Mof. Nog een paar woorden en ik zou zijn hoofd met die idiote bril kapot slaan,” zei hij in het Pools en draafde weg.

Wladislaw volgde hem met zijn ruiters.

Bij de gevangenis was alles rustig. Voor de

poort stond een groep legionairs bij een zwaar machine-geweer.

„U herinnert zich wat ik U gezegd heb, Wrona?”

„Dat spreekt vanzelf, kolonel. De wachtmeester is nog met een laatste verhoor bezig....”

De sirene gilte. Edward hield zijn paard in en luisterde. Weer begon zijn rechter wenkbrauw te trillen. Hij streek er met zijn hand langs, om de zenuwtrek te kalmeren, maar het hielp niet.

„Kapitein, laat uit de gevangenis naar de staf telefoneren en laten allen vandaar naar de fabriek komen.... Blijkbaar kan Zaremba het daar ook niet aan. We zullen er ons zelf mee moeten bemoeien. Ik zal hem de keel wel toeknijpen.” Hij gaf zijn paard een tik met de karwats.

De cavalleristen konden hem nauwelijks bijhouden.

Zodra de mensen de ruiters zagen, vlogen zij de huizen binnen. Wie zich niet meer kon verbergen drukte zich tegen de muur. Wanneer er ergens nog een troepje mensen bijeen stond, waren zij in een oogwenk verdwenen. Eerst toen zij dichterbij de fabriek kwamen, werden deze groepen steeds groter en verspreidden de mensen zich niet zo snel. Toen zij de laatste hoek om kwamen, zagen zij hoe een grote menigte alle toegangswegen naar de fabriek bezet hield. Er waren hier enige duizenden bijeen.

Het lawaai van de menigte vermengde zich met het gehuil van de sirene. Toen Edward deze geweldige volksoploop zag, verloor hij een ogenblik zijn tegenwoordigheid van geest. Zoveel mensen had hij niet verwacht. Onwillekeurig hield hij zijn paard in. Wrona en Wladislaw draafden naar hem toe.

Er moest iets gedaan worden. Het was onmogelijk zo voor de menigte te blijven staan.

„Kapitein, beveelt U hun door te lopen. Onmiddellijk!”

Terwijl Wrona de menigte toeschreeuwde, gaf Edward het bevel:

„Karabijnen klaarhouden! Eerst schieten wanneer ik het beveel!”

„Bezet dat steegje! Ranselt het volk daar weg!”

Links en rechts klonken de slagen, de legionairs maakten het steegje vrij en stelden zich toen in een grote boog op.

„Voor de laatste keer,” schreeuwde Wrona, „beveel ik....!”

Als doormidden gesneden week de menigte terug en liet de weg naar de fabriekspoort vrij. Dan bleef ze weer onbeweeglijk staan.

Edward reed de ene kant uit, Wladislaw en Wrona de andere kant.

„Voorlopig in de lucht schieten,” zei Mogelnitski zachtjes. „Geeft mijn bevel over aan Uw afdeling.”

De legionairs legden het geweer aan. Er brak een paniek uit onder de menigte. Maar de mensen weken maar langzaam achteruit.

Degenen, die achteraan stonden, wisten niet wat er vooraan gebeurde, onwillekeurig hielden ze hen, die weg wilden vluchten, tegen. Maar de vorsten, die zich in doodsangst wilden redden, liepen de anderen onder de voet, zij baanden zich met geweld een weg en verergerden de paniek nog. Edward triomfeerde. „Een kudde vee blijft toch maar een kudde vee.”

„Vuur!” riep hij.

Het salvo knalde door de lucht, alsof iemand een geweldig doek doormidden scheurde. De menigte rende nog sneller weg, alleen zij die onder de voet waren gelopen, bleven achter. Het leek, alsof het doden en gewonden waren.

„Vuur!” riep Edward.

Hij liet eerst ophouden met schieten toen de afdeling alle patronen verschoten had.

Het plein was nu al bijna leeg. De menschenlawine stroomde steeds sneller weg.

De fabriekspoort ging open. Zaremba's afdeling stormde met getrokken sabel achter de vluchtenden aan.

„Voorwaarts mars!” riep Edward. „Jaagt hen naar hun stal!”

Wladislaw's mannen stoven voorwaarts. Edward draafde met Wrona naar de poort....

Een half uur lang joegen de twee afdelingen achter de mensen aan.

Er was nu niemand meer op straat. De gewonden waren zelf weggekropen, om hun leven te redden.

Barankewitsj en de burgemeester van de stad, Sladkewitsj, kwamen na Mogelnitski op het fabrieksterrein. Tot nu toe hadden zij zich niet durven vertonen.

Honderden arbeiders stonden op de binnenplaats te wachten.

„Waarom hebt U hen niet weg laten gaan?” vroeg Edward verwonderd aan vaandrig Zajontsjowski, dien Zaremba hier op wacht had gezet.

De vaandrig, nog bijna een jongen, salueerde onhandig en trachtte zich verlegen te rechtvaardigen.

„Dat had de luitenant bevolen. Hij was bang, dat zij zich bij de anderen zouden voegen.”

„Een mooie politiek! Hij had de fabriek dadelijk moeten laten schoonvegen. Anders dachten ze daar op straat nog, dat ze hier allemaal waren opgehangen. Een dommer provocatie kun je je niet voorstellen!” zei Mogelnitski geprikkeld, terwijl hij den advocaat en den fabrikant de hand drukte.

„Wat gebeurt er toch? Het lijkt wel een oproer!”

Daar moet onmiddellijk een eind aan gemaakt worden!"

„Windt U maar niet op, mijnheer Barankewitsj, — alles wordt gedaan, wat nodig is,” stelde Edward hem gerust.

„Maar mijn fabriek ligt vol suikerbieten. Die gaan rotten, als er niet gewerkt wordt! Ik kan niet toelaten, dat de fabriek stilstaat.... Iedere dag kost me zo een paar duizend roebel,” zei Barankewitsj geprikkeld.

De dikke man, over wiens gierigheid anecdoten in omloop waren, boezemde Edward afkeer in.

„Er zijn op het ogenblik belangrijker dingen dan suikerbieten, mijnheer Barankewitsj. In Pawlodz is een opstand uitgebroken. In Cholmjansk en Sosnowka zijn boerenonlusten....”

„Wat is er met mijn familie gebeurd?” riep vaandrig Zajontsjkowski verschrikt uit.

„U behoeft zich niet ongerust te maken, vaandrig: op weg naar de stad kwam ik Uw vader en Uw hele familie tegen. Zij zijn thans bij ons. Zij zijn allemaal in leven en gezond.”

„Neemt U mij niet kwalijk, kolonel....”

„Natuurlijk niet.... Ik begrijp Uw ongerustheid.”

„En dan die Duitsers aan het station.... Ze nemen in de winkels maar alles wat ze willen,” merkte Sladkewitsj op.

Mogelnitski antwoordde, zonder zijn verachting te verbergen:

„Mijnheer Sladkewitsj, U wilt zeker wel zo vriendelijk zijn om met die kerels te gaan praten,” hij wees op de arbeiders.

Wladislaw kwam met een deel van zijn ruiters de binnenplaats oprijden. De anderen liet hij op straat patrouilleren.

„Uw bevel is uitgevoerd, kolonel.” Met merkbaar welbehagen sprak hij het laatste woord uit.

Door het lawaai van de sirene kon Edward hem bijna niet verstaan. Hij liep naar zijn broer toe.

„Neem je mannen mee en ga naar huis. Hier kunnen we het zonder jou wel klaarspelen en daar is op het ogenblik niemand. Zet schildwachten uit en wees waakzaam. Blijf per telefoon in verbinding met de staf. Nu, God zij met je!”

Wladislaw salueerde en draafde naar de poort. Juist kwam Zaremba met zijn mannen binnenrijden.

„Mijnheer Barankewitsj, gaat U naar huis en stelt U Uw vrouw gerust. De orde is hersteld. Komt U vanavond bij ons, dan bespreken wij de toestand. Nu moet ik dien kerel onderhanden nemen,” en Edward keek naar de stoompluim, die uit het dak van de stookruimte opsteeg.

„Luitenant Zaremba, zeg aan de arbeiders, dat zij de fabriek moeten verlaten. Naar die papagaai luistert toch niemand. Zorg, dat er over twintig minuten geen mens meer hier is. . . . En nu zullen we dien kerel eens mores leren.”

Vaandrig Zajontskowski bracht op weg naar de stookplaats aan Edward verslag uit:

„Nu heeft hij de stoom afgesloten, kolonel. Blijkbaar had hij geen lucht meer om adem te halen. We waren al blij. Maar toen we door de vensters wilden klimmen, heeft hij op een van de soldaten geschoten. . . . Bij de eerste aanval had namelijk de legionair, dien hij met een steen raakte, zijn karabijn naar binnen laten vallen. Er waren vier patronen in. Toen de karabijn viel ging er een schot af. Dus bleven er nog drie over. Nu heeft die bandiet zelf geschoten. Dus heeft hij nog twee patronen. . . . En dan kan hij altijd weer met de slang beginnen. Hij zit daar als in een vesting. . . . De mecaniciens zegt, dat er nog wel voor een paar uur stoom is.”

„Laat die mecaniciens hier komen.”

ZEVENDE HOOFDSTUK

Wassiljok was met een groep arbeiders van de nieuwe ploeg op het fabrieksterrein gekomen. Hij wilde in ieder geval de eerste zijn, om aan zijn broer de moord op oom Serjoga, hun buurman te vertellen.

Het was niet de eerste keer, dat Wassiljok zijn broer tijdens het werk ging opzoeken; vele malen was hij al tussen een groep arbeiders naar binnen geslipt. Vaak bleef hij urenlang bij zijn broer in de stookruimte en hielp hem zoveel hij kon. De stokers mochten den flinken jongen graag, die zo snel de stookkunst had geleerd.

Eens had mijnheer Strumil hem daar gezien, maar de stokers waren voor hem opgekomen en de mecaniciens had hem niet weggejaagd. De jongen hielp de stokers bij het leegscheppen van de kolenwagons, hij kende alle in- en uitgangen van de stookruimte en had al spoedig een verborgen gaatje ontdekt, waardoor hij naar binnen kon sluipen zonder door de contrôle bij de deur te worden gezien. Hij ging dan naar de binnenplaats, waar de kolen lagen, kroop in de brede ventilatiepijp en liet zich in de bak glijden, waarin de steenkoolslakken gegooid werden. Dan klom hij over een ijzeren balk in de kolenbergplaats, schoof een paar stukken anthraciet opzij en kwam zo in het kolenhok in de stookruimte. Wassiljok verried zijn geheim aan niemand, zelfs niet aan zijn broer. Hij vond het leuk om plotseling op te duiken en door de stokers geprezen te worden

voor de handigheid, waarmee hij langs de controleurs bij de deur was geglipt.

Wassiljok schrok hevig, toen hij hoorde, dat André zich in de stookruimte had opgesloten en dat men hem wilde doodschieten. Met kloppend hart keek hij toe hoe de legionairs trachtten de ketelruimte binnen te dringen.

Toen hun pogingen faalden, kende zijn vreugde geen grenzen. Wassiljok drong zich tussen de arbeiders en vroeg met tranen in de ogen aan de stokers:

„Wat zullen ze met hem doen, oom?”

De stokers keken somber en zwegen. Een van hen nam hem bij de hand en trok hem weg:

„Maak dat je weg komt, als je leven je lief is! Een hebben ze al afgemaakt... of wil je soms, dat ze ook jou zo maar je nek omdraaien?”

Wassiljok trok zich los. Huilend liep hij weer terug om te zien wat de legionairs deden.

Alle arbeiders, die op het fabrieksterrein gebleven waren, volgden met gespannen aandacht, wat er bij de stookruimte gebeurde. De wanhopige moed van dien enen man, tegenover wien de gewapende legionairs machteloos stonden, deed hun hart luider kloppen. Deze sombere, door het zware werk afgebeulde mannen voelden in de weerstand van dien enen man iets als een verwijt voor hun passiviteit. Het gehuil van de sirene herinnerde hen voortdurend aan zijn daad. Allen waren erg ongerust over Ptacha's lot. Vooral de vrouwen toonden openlijk haar bewondering voor hem. Verontwaardigd riep iemand:

„Schamen jullie je niet, mannen, om hier maar te staan toekijken hoe die jongen in het verderf loopt...”

„Jullie vecht liever met je vrouwen...”

„Dan zijn het helden, als ze hun vrouwen de tanden uit de mond slaan...”

Opgewonden door deze kreten, door het gehuil van de sirene en door alles wat er voor hun ogen gebeurde, weigerden de arbeiders het fabrieksterrein te verlaten. De legionairs kwamen met de bajonet op hen af. De cavalleristen dreven hun paarden in de menigte en lieten de zweep knallen.

Zaremba was hees van het schreeuwen. De woedende arbeiders verzetten zich en trokken een legionair van zijn paard. Eerst na grote inspanning gelukte het Zaremba's eskadron de binnenplaats schoon te veegen.

Wassiljok wist niet waar hij zich moest bergen. Reeds hadden de legionairs het kleine bewegelijke ventje ontdekt.

„Hé daar! Wat moet je hier? Halt, hondezoon! Waar ren je heen?” riep een van hen hem toe.

Wassiljok dook in de menigte onder, zich met het hoofd en de ellebogen een weg banend. In zijn angst rende hij naar het plaatsje waar de kolen lagen en eerst nu dacht hij plotseling aan zijn geheime ingang. . . .

Toen hij de kolenbergplaats bereikt had, kroop Wassiljok een tijdlang in het donker over de kolen; hij stootte zijn hoofd en zijn knieën kapot aan de harde stenen en zocht lang tevergeefs naar het gat, dat naar de stookruimte voerde. Het gat was bedekt door een nieuwe voorraad anthraciet.

Toen begon de jongen de kolen weg te graven, de zware stukken steenkool schoof hij opzij. Een stuk gleed terug en sloeg tegen zijn blote voet. Wassiljok viel neer en begon te huilen. Toen hij uitgehuild was, ging hij weer aan het werk. Hij had al een hele geul gegraven. Maar het werk werd steeds zwaarder. Hij moest de stukken steenkool hoog optillen en een eind verder gooien, zodat ze niet op zijn hoofd konden vallen. Het kolenstof drong

hem in neus en ogen. Hij nieste en proestte. Er kwam maar geen eind aan de kolen. Wassiljok begon al te denken, dat hij niet op de goede plaats bezig was. Hij wond zich op en werd bang. Weer begon hij te huilen.

„André, Andrjoe-oe-oesjka! . . .” schreeuwde hij zo hard hij kon.

André sprong op, als door een adder gebeten.

„Alle duivels!”

Het was, alsof hij ergens achter zich Wassiljok hoorde huilen. Ptacha stond in de kolenkist met de karabijn in de hand en keek onafgebroken naar de vensters.

De slang lag vlak naast hem. De stoom, die hem bijna had doen stikken, trok langzaam weg door de vensters. Het was donker en benauwd in de stookruimte.

Nu en dan scheen het André, dat het alles slechts een boze droom was. Hij zat hier nu al meer dan drie uur en nog steeds kwam niemand hem te hulp. Alles wat hij gedaan had was voor niets geweest. Ze zouden hem toch te pakken krijgen en neerschieten. En niemand bekommerde zich erom. Alle anderen hielden zich erbuiten en alleen hij, Ptacha, moest er met zijn hoofd voor boeten! . . .

„Andrjoesjka!” riep Wassiljok, ergens heel dichtbij.

Een stuk steenkool viel van boven in de kist en trof André's schouder. Ptacha wilde juist schieten, toen de vrolijke kreet „Ik ben het, Waska!” hem terughield.

De echte Wassiljok, in levende lijve, gleed naar beneden. André rilde bij de gedachte, dat hij hem bijna had doodgeschoten.

„Andrjoesjka, ik ben het. . . . Er zijn nog een hele troep mannen gekomen. . . . De hele binnenplaats is vol paarden. En een hele hoge is erbij. . . .

Ga gauw d'r vandoor! Hier is een gat.... Daar ben ik altijd doorgekomen. Maar nu waren er nieuwe kolen opgegooid en toen kon ik er niet doorheen," schreeuwde Wassiljok zijn broer in het oor, terwijl hij hem omhelsde.

André's hart begon luid te hameren.

„Hoe ben je hier binnengekomen?”

„Van het plaatsje, waar de kolen liggen.”

„Daar is toch geen ingang....”

„Ik ben door de ventilatiepijp gekropen. Die is heel breed! Daar kan jij ook wel door. Kom, Andrjoesjka, laten we gaan! D'r staan zoveel mannen op de binnenplaats! Oom Ostap zegt, dat ze je zullen doodslaan!....”

Wassiljok trok André mee naar de opening.

„Ga maar, dan kruip ik je achterna!”

Wassiljok klauterde naar boven. Ptacha keek nog eens rond in de stookplaats, waar het vuur al doofde en kroop hem toen achterna. Wassiljok wachtte boven al op hem. André legde voorzichtig de haanpal om en reikte hem de karabijn aan. Dan wrong hij zich in de opening, greep naar de losrakende steenkool en terwijl zijn schouders langs de kolen schuurden krabbelde hij met veel moeite naar boven.

Wassiljok haastte hem. André pakte een groot stuk anthraciet en gooide het gat dicht. De jongen hielp hem, door met handen en voeten stukken steenkool naar beneden te gooien. Een ogenblik later was het gat gedicht.

Wassiljok wees André de weg. Ptacha bedacht met schrik, wat er gebeuren zou, als hij niet door de ventilatiepijp heen kon. Hij slaakte een zucht van verlichting, toen hij achter Wassiljok aan hoofd en schouders in de pijp stak en langzaam vooruit kroop.

Toen zij buiten kwamen, motregende het. Het plaatsje lag buiten het eigenlijke fabrieksterrein,

waarvan het door een hoge muur was gescheiden.

Een zijtak van de spoorbaan liep tot vlak bij de stookruimte.

Wassiljok ging op verkenning uit. Spoedig kwam hij terug en berichtte, dat de spoorbaan vrij was.

„Daar staan drie rijen lege wagons. We kunnen midden onder de wagons doorkruipen, daar ziet niemand je. En bij de achterpoort staat niemand. Maar ze hebben hem afgesloten. We klimmen op een wagon, vandaar op de poort en dan — het veld in!” riep Wassiljok André in het oor.

Ze gleden van de berg steenkool af en kropen gebukt onder de wagons door.

Wassiljok's plan bleek uitstekend. De laatste wagon stond vlak voor de poort. Ze klommen over het ijzeren hek en renden over de spoordijk.

Wassiljok vloog vooruit als een vogel: met uitgebreide armen maakte hij meterlange sprongen. Telkens keek hij om of zijn broer hem wel bij kon houden. André liep zo hard hij kon. De regen sloeg hem in het gezicht. Zware laaghangende wolken bedekten de hemel.

André had de karabijn niet weggeworpen. „Ze vermoorden me toch, als ze me grijpen. Dan kan ik er tenminste eerst nog twee koud maken,” dacht hij; hij geloofde nog steeds niet, dat hij gered was. En eerst toen de fabriek al ver achter hen lag en het zijspoor omhoog naar het station, bleef André staan en liet hij zich uitgeput tegen de dijk vallen....

„Wacht even, Wassiljok, ik kan niet meer!” riep hij en greep naar zijn borst.

„Ga mee, Andrjoesjka, we moeten verder, anders halen ze ons nog in!” De jongen keek angstig om zich heen en stond ongeduldig te springen. Hij was door en door natgeremd, hij klapper-tande van kou en angst. Zijn blote benen zaten onder de modder en waren tot op het been ver-

kleumd. Hij stond op een dwarslegger en wreef zijn ene been tegen het andere. Hij vond, dat André nu al lang genoeg had gezeten.

„Nou is het genoeg, Andrjoesjka, ga nu mee!”

Ptacha draaide zich vermoeid om, hij keek naar Wasja's benen en naar de oude pet, die als een pannekoek aan zijn hoofd kleefde, hij zag zijn gebogen, magere lichaampje in de oude vrouwenbloeze; een hevig medelijden en een bittere haat tegen het hondeleven, dat hem niet eens genoeg liet verdienen om schoenen en kleren voor het kleine ventje te kopen, knepen hem de keel dicht.

„En nu zal er zelfs geen stukje brood meer zijn. Zelf weet ik nu niet waar ik heen moet....”

„Andrjoesjka,” smeekte Wassiljok klagelijk.

André stond op. Vanuit de verte, waar de fabriek in de dichte nevel schuilging, klonk het dreigende gehuil van de sirene.

„Ze gaat nog,” fluisterde hij trots en hij luisterde voldaan naar de diepe basstem van zijn medeplichtige. Hij rende nu niet meer, maar zette er alleen flink de pas in. Wassiljok draafde naast hem, telkens omkijkend.

Van de hoge dijk zag Ptacha het bekende huisje bij de watertoren en eerst nu geloofde hij aan zijn redding.

„Wassiljok, broertje! Kerel.... Waska, jij ben-gel! Nu kunnen ze ons gestolen worden! En voor jou zal ik nog wel eens met ze afrekenen....” Hij omhelsde zijn broertje, drukte hem tegen zich aan. Goddank, nu hoefde hij zijn tranen niet meer in te houden. Niemand zou het immers zien, nu de regen in stromen neerplensde....

„Wij mogen pas vannacht beginnen. Er nu met een groepje van dertig man op lostrekken is een domheid,” besliste Rajewski geprikkeld.

Tsjobot schudde koppig het hoofd.

„Vóór vanavond hebben ze ze allemaal al uitgejaagd en zitten de onzen in de gevangenis. Het is nu het moment. Ik ben het er niet mee eens en daarmee basta!”

Nu mengde zich ook Metelski opgewonden in het gesprek.

„Kameraad Sigismund, Tsjobot heeft gelijk. Wanneer de massa's op straat zijn, wanneer men op de arbeiders schiet, zijn wij verplicht gewapend op te treden. Laten ze ons dan maar vernietigen, maar wij mogen niet thuis blijven zitten. Anders spreekt men nog schande van ons. . . . Dat is toch een axioma van het Marxisme. . . . Ook al is het optreden van de massa voortijdig, toch moeten wij ons aan het hoofd stellen, wanneer het eenmaal begonnen is.

Rajewski keek hem afkeurend aan.

„Aan het hoofd stellen is niet hetzelfde als er achter aan komen.”

Metelski vloog op.

„Dat hoor ik voor het eerst, dat gewapend optreden zo genoemd wordt. Ik vind het merkwaardig dat van jou te horen. . . .”

„Dat is zo,” bromde Tsjobot.

Metelski liep zenuwachtig heen en weer. Zijn gezicht met de fijne trekken, het hoge, mooie voorhoofd, werd weer bleek. Zijn grote, donkere ogen brandden van innerlijk vuur. Hij zag er teer uit. Rajewski keek den jongen arts nog eens aan en antwoordde toen wat rustiger:

„Wij hebben onze bespreking al te lang gerekt. Ik geloof, dat we een eind moeten maken aan deze nutteloze discussie. . . . Tsjobot en de dokter zijn ertegen. Kowallo en ik zijn er voor, om eerst van nacht op te treden. Tegen die tijd zullen wij een tweehonderd spoorwegmannen en arbeiders van de suikerfabriek bijeen kunnen brengen en wapenen. En dan komt ook Sjabel uit Sosnowka terug,

misschien brengt hij boeren mee. . . . Maar optreden, aanvallen, alleen om aan te vallen is niet bolsjewistisch. Kameraad Metelski, men zal schande van ons spreken, wanneer wij dertig communisten nutteloos laten vernietigen. En als we zouden doen wat jullie wilt, dan zouden we den vijand die mogelijkheid geven. Ik herhaal nog eens: alle communisten moeten thans de arbeiders mobiliseren. Ja! Wij moeten thans met iedereen spreken, van wie wij kunnen vermoeden, dat hij de wapens op zal nemen. Jullie hebt zelf gezien, hoe een handjevol gewapende lieden duizenden mensen de baas konden worden. Waarom? Omdat de arbeiders niet georganiseerd waren, daarom werden zij verslagen. Daarvoor bestaat de partij, om het verzet te organiseren. Mooie frazes zijn hier volkomen overbodig. Laat ons liever bedenken, hoe we de arbeiders het vlugst en het best kunnen bewapenen. Ik geloof, dat we alles al voldoende besproken hebben. In die tijd deden de kameraden, die wij hebben weggestuurd, meer dan wij hier. . . . Wij hebben wapenen, maar nog geen patronen. Daar moeten we iets op vinden. Ik ben tegen jullie voorstel om ieder afzonderlijk patronen te gaan halen en ze hierheen te brengen. Het arsenaal is vlak bij het station en er behoeft maar iets mis te gaan, of we krijgen geen patronen. Daarom moet de afdeling hier bijeenkomen en dan gezamenlijk naar het arsenaal trekken. We nemen den schildwacht gevangen, halen de patronen weg en dan kunnen we gewapend naar de stad optrekken. In de arbeiderswijk wapenen we de mensen, die zich nog niet bij ons hebben gevoegd. Onze basis blijft de arbeiderswijk. Daar wonen haast al onze mensen. Nu, dat is alles!"

Kowallo bromde goedkeurend.

„Het is jammer, dat kameraad Patlaj niet hier is. Maar vannacht zullen we hem bevrijden, want

onze eerste aanval geldt de gevangenis. Dus dat is besloten, kameraden. Als voorzitter stel ik U voor nu dadelijk aan het werk te gaan. Maar voor alle zekerheid vraag ik jullie nog even — onderwerpen allen zich aan deze besluiten?"

Tsjobot keek Rajewski verontwaardigd aan.

„Hoe kun je daar nu nog aan twifelen? Dacht je, dat wij niet weten wat partij-discipline is?"

Rajewski glimlachte vermoeid. Hij stond op, ging naar Metelski toe en legde hem vriendschappelijk de hand op de schouder:

„Zeg eens, dokter, kun jij voor al het verband-goed zorgen, dat we nodig zullen hebben? Zonder bloedvergieten zal het wel niet gaan. . . .”

„Ik zal zorgen, dat alles er is. Wat zijn je verdere bevelen?"

„Wees nu geen kind, Metelski. Daar is het nu geen tijd voor. Ga naar het station en kijk eens wat de Duitsers daar doen. Als spoorwegarts kun je met de officieren spreken. Zie eens hoe ze gestemd zijn. Het zou goed zijn als we wisten wat ze zullen doen, wanneer wij met de legionairs in botsing komen.”

Samen liepen ze naar buiten. Het schemerde al. Het was somber, vochtig weer.

„Het is goed, dat het regent,” zei Rajewski. „Welnu vrienden, tot vanavond negen uur dus. Kowallo, ga jij naar je arbeiders van het dépot. Laten vijf partijleden hier komen. Wij moeten hier een steunpunt hebben. Als ze wapenen hebben, laten ze die dan meebrengen. . . . Kijk, daar komt je meisje net aan!” Rajewski glimlachte.

Oljosja kwam van de spoordijk naar beneden.

„Alles wat je me opdroeg is gedaan, vader,” zei ze, hijgend van het harde lopen.

Ze was nog altijd een beetje verlegen voor vreemden. Haar jurk, die doornat was geregend,

kleefde aan het lichaam en ze trachtte snel de kamer binnen te glippen.

„Waar is Raymond?” hield Rajewski haar tegen.

„Twee uur geleden was ik nog met hem in de stad. Nu is hij in de fabriekswijk. . . . Uw vrouw heeft een pakje met papieren naar Uw oude woning gebracht. . . . Raymond laat zeggen, dat er vijf man met een machinegeweer bij de gevangenis staan. Ik ben even bij Worobejko geweest en hij zei, dat hij voor een locomotief zal zorgen,” zei Oljosja snel en liep gauw naar binnen.

„Een flinke dochter heb je,” zuchtte Tsjobot.

Hij had zelf geen kinderen.

„Ja, alleen jammer, dat zij mijn enige is. Maar het is zeker een flinke meid,” antwoordde Kowallo zachtjes, terwijl hij plotseling de wenkbrauwen fronste.

Het begon harder te regenen. De schuine regenstralen sloegen tegen de deur. Metelski trok zijn hoed over zijn ogen en sloeg zijn wijde cape dicht: „Ga je mee?”

Rajewski keek hen na, totdat ze bij het wisselwachtershuisje waren. Eerst toen hun wegen zich daar scheidde, ging hij het huis weer binnen.

Oljosja had zich al verkleed en kwam juist uit haar kamer.

„U hebt zeker nog niets gegeten?” vroeg ze verlegen, terwijl ze haar natte vlecht uitwong. „Ik zal dadelijk wat aardappelen koken en wat zuurkool halen. . . . Vader denkt er ook nooit aan de pan in de oven te zetten. Ik had toch alles al voor hem klaargemaakt,” zei ze en deed alsof ze werkelijk boos op hem was.

Mogelnitski sloeg woedend met zijn gevlochten karwats tegen de schacht van zijn laars.

„Denkt U wat sneller na, mijnheer Strumil! Ik heb weinig tijd. U hebt dit schandaal laten gebeu-

ren en als U binnen tien minuten niet bedenkt, hoe we de sirene tot zwijgen kunnen brengen, vrees ik, dat ik U zal moeten laten fusilleren."

Edward zag hoe de knieën van den mecanicien begonnen te trillen. Hij keek hem zelfs niet aan.

"Hebt toch medelijden kolonel, het was mijn schuld toch niet?"

"Verontschuldig je nu maar niet, maar bedenk, hoe we hem daar weg kunnen krijgen."

"Ik heb er al over nagedacht...."

"Maar slecht," viel Edward hem in de rede.

Ze stonden in de machinehal.

"Kunnen we geen stoom in de stookruimte laten?"

"Hij heeft de machinehal uitgeschakeld," mompelde Strumil wanhopig.

Plotseling ging zijn mond open en met een idiote uitdrukking op zijn gezicht bleef hij zo even staan; hij had iets bedacht; opgetogen sloeg hij zich tegen het hoofd:

"Ik heb het gevonden! We zullen de schoorstenen afsluiten. Dan stikt hij van de rook...."

"Vooruit, doe het snel."

Een half uur later, toen er eindelijk geen dikke zwarte rook meer uit de vensters van de stookruimte kwam, beval Edward enige mannen naar binnen te klimmen.

Even later ging de nooddeur open en de korporaal met een paar legionairs, die in de stookruimte waren geklommen, kwamen hoestend en met tranende ogen weer naar buiten.

"We hebben niemand gevonden, kolonel...." rapporteerde de korporaal.

"Wa-a-at?" Edward kneep zijn karwats zo vast, dat al zijn vingers kraakten.

Uit de stookruimte sloeg kolendamp naar buiten. Edward draaide zich plotseling om en liep zonder iemand aan te kijken weg.

Zaremba, Wrona, Zajontsjkowski en Strumil gingen de stookruimte binnen. Edward liep over de binnenplaats, zonder acht te slaan op de neerstromende regen.

„Wel?” vroeg hij nijdig, toen Wrona en Zaremba terugkwamen.

Zajontsjkowski en Strumil vonden het beter hem niet onder de ogen te komen.

„Hij is er inderdaad niet. . . . En niet het minste idee waar hij verdwenen kan zijn. . . .”

Nu de sirene zweeg, was het plotseling merkwaardig stil geworden.

„Dat wil dus zeggen, dat er niemand geweest is? Of hoe moet ik dit eigenlijk begrijpen?”

„Hij was er wel, maar hoe hij eruit is gekomen — dat is me een raadsel. . . .” Zaremba maakte een hulpeloos gebaar.

„Dus U hebt hem weg laten lopen?”

„Dat kan onmogelijk — alle deuren werden bewaakt. Ik begrijp er niets van, kolonel. . . .”

„Als U geen officier was, luitenant, zou ik wel anders tegen U optreden. Kapitein Wrona, wanneer er weer rust is in de stad beveel ik U den luitenant veertien dagen streng arrest te geven. Hédaar, breng mijn paard hier!”

Het huisje bij de watertoren vulde zich met mensen. Jadwiga was het eerst gekomen. Terwijl Oljosja in de keuken bij de kachel bezig was, vertelde zij haar man al het nieuws.

Na haar kwam Worobejko. Hij haalde van onder zijn jas een uit elkaar geschroefd dubbelloopsgeweer en een patroentas te voorschijn. Hij zette het geweer in elkaar, laadde het en zette het toen voldaan in een hoek.

„Ik heb de patronen met schroot geladen. Op twintig schreden afstand kun je gerust schieten. 's Nachts merk je niet waarmee ze schieten en

lawaai maakt het genoeg. Om te beginnen gaat het best! En dat wordt dan de echte maaltijd," zei hij, terwijl hij trots een patroonlint met Duitse patronen uit de zak haalde.

„Vijf stuks. . . . Die heb ik van een buurjongetje gekregen. Die duivel had ze ergens opgepikt. Waarvoor heeft hij ze nodig? Maar wij kunnen ze maar al te goed gebruiken. . . . We geven er vijf elk een patroontje, en dan zijn ze er alle vijf geweest. . . .”

Worobejko legde het patroonlint voorzichtig op tafel. Het water stroomde van hem af. Maar de tweede machinist was goed gestemd. Zijn witte wenkbrauwen wipten grappig op en neer, hij trok telkens zijn neus op en vertelde levendig, wat een prachtig stel kerels hij mee zou brengen.

„Ze lopen zich de zolen van de schoenen!" een sterkere uitdrukking kon hij niet vinden. „Zodra het helemaal donker is, breng ik ze mee. Maar nu moet ik weer terug. Ik moet nog met een paar lui spreken en de locomotief klaarmaken. Als die Duitsers er niet waren zou het een werkje van niks zijn. . . . Maar natuurlijk moeten die juist nu aankomen! Ze zeggen, dat ze niet verder kunnen — de Poolse heren houden hen daar tegen. Nou, ik moet weg," zei hij haastig.

Toen hij al bij de deur was herinnerde hij zich plotseling iets en kwam weer terug.

„Zou ik niet vast een paar geweren meebrengen? Je kunt niet weten of de een of ander hier niet eens rond komt neuzen en dan hebben jullie niets om je mee te verdedigen!"

Rajewski stemde toe.

Toen Worobejko weer terug kwam, waren Raymond en enige arbeiders aangekomen. Ook een lange blonde jongen was bij hen, dien Raymond met zijn vader liet kennismaken.

„Dit is nu Psjenitsjek. Hij kan je alles van Patlaj

en de andere kameraden vertellen. Ik ontmoette hem toevallig bij Stepowy."

Rajewski drukte den jongen stevig de hand.

„En dat," fluisterde Raymond, op de binnekomende arbeiders wijzend, „zijn de mitraillisten. Weet je wel, je zei toen, dat je ze graag wilde leren kennen. Die lange is Stepowy, en die andere, met de snor, is Gnat Werba, — het zijn oude soldaten. Het machinegeweer hebben ze trouwens meegebracht, ze hebben het uit elkaar gehaald en in zakken gestopt. We zullen het straks weer in elkaar zetten. We hebben wel een lint, maar geen patronen... De anderen komen later, zoals je gezegd had."

Het werd vol in de kamer. Een lange arbeider bekeek 't geweer, dat Worobejko had meegebracht.

„Dat is een nieuw soort! De bajonet zet je er zo op: een, twee en klaar is-ie!"

Rajewski vroeg de arbeiders, hoe de stemming was in hun buurt.

Jadwiga ging Oljosja helpen. Raymond liep ook naar de keuken en nam Psjenitsjek mee.

„Kijk, Oljosja, dat is onze nieuwe kameraad. Ken je hem nog?"

Psjenitsjek draaide zijn natte pet verlegen in zijn hand. Hij had reeds gehoord, dat zijn vader gearresteerd was. Hij maakte zich ongerust over den ouden man.

„Ga hier maar zitten, op de bank. Er is wel niet veel plaats, maar dat moet je maar niet kwalijk nemen," zei Oljosja vriendelijk en handig gooide ze de gekookte aardappelen uit de pan in een grote schaal.

Jadwiga goot olie over de zuurkool.

Raymond voelde, dat hij het meisje moest vertellen, wat André deed.

„Oljosja, weet je, wie daar de sirene laat gaan?"

„Nee, wie dan?"

„Ze zeggen, dat Ptacha zich in de stookruimte heeft opgesloten.”

De donkere wenkbrauwen van het meisje fronsen zich. Ze voelde niet hoe het hete ijzer haar vingers brandde.

„Wat? André? Helemaal alleen?”

„Ja. Ze hebben hem nu omsingeld.... Maar hij verdedigt zich nog steeds.”

Psjenitsjek keek somber toe hoe Oljosja het opnam.

„Maar hoe kan dat nu, Raymond? Waarom hebben ze hem in de steek gelaten? Waarom doet hij het alleen?”

Raymond kon haar niet in de ogen zien, hij verliet de keuken.

„Vader, weet je nog wel, dat ik je van André Ptacha heb gesproken?”

„Ja zeker.”

„Hij laat de sirene gaan in de fabriek. Ze zullen hem doodslaan. Toe vader, laat ons....”

Raymond voelde, dat Oljosja achter hem stond.

„Laat ons.... Zo dadelijk komen er nog meer kameraden uit de fabriekswijk. Ze kennen Andrjoesja allemaal. Mogen wij hem gaan bevrijden?”

„Ja, het is jammer van den jongen! Ze zullen hem niet in leven laten,” zei een lange arbeider, die bij de deur stond zachtjes. Het was een van de mitraillisten, over wie Raymond had gesproken.

Sigismund's wenkbrauwen trokken samen tot een strenge lijn.

„We hebben geen patronen. En bovendien moeten we niet afzonderlijk optreden.”

Niemand bewoog zich. Raymond stond als een stomme bede voor zijn vader.

Rajewski keek in de wijd geopende ogen van het meisje; ze begreep, dat hij niet toe zou geven.

„Mijn God! Hebt U dan niets geen gevoel!” fluisterde zij nauwelijks hoorbaar.

Rajewski liet zijn grijze hoofd even vermoeid op zijn hand rusten. De punten van zijn snor hingen somber naar beneden. Oljosja bedacht, dat deze man twee nachten niet geslapen had. En hoeveel van zulke slapeloze nachten waren er daarvóór al niet geweest! Met hoeveel liefde en eerbied spreekt vader over hem....

Deze man, die zo zelden glimlacht, heeft haar steeds vriendelijk bejegend. Zij schaamde zich nu voor haar eerste gedachte....

Eensklaps brak de sirene af. Een paar seconden lang zei niemand iets. Oljosja brak in tranen uit en liep naar haar kamer. Zij viel op haar bed neer en snikte wanhopig.

Zwijgend streek Jadwiga haar over het haar. Steeds meer mensen kwamen binnen. De machine-ruimte van de watertoren, de schuur, de grote kamer en de keuken boden nauwelijks plaats genoeg voor allen.

Kowallo en Tsjobot waren teruggekeerd met de spoorweglieden.

Allen werden gekweld door de vraag, waarom de sirene bleef zwijgen.

„Ze zijn zeker toch binnen gekomen!...”

Plotseling verscheen Ptacha in de deur. Achter hem stond Wassiljok.

„Wel heb ik ooit!” riep iemand verbaasd.

Het scheen Ptacha alsof er in die uitroep iets als teleurstelling, bijna ergernis klonk.

„Ptacha, ben jij het?” riep Raymond, die uit de keuken aan kwam lopen.

„Wie dacht je dan?” bromde André, verbaasd over de vele mensen, die hier bijeen waren; hij begreep ook niet, waarom de gewapende Worobejko hem en Wassiljok bij het bruggetje had aangehouden.

Nu begonnen allen tegelijk te praten.

„Kijk eens aan, ze zeiden, dat hij daar op de fa-

briek de sirene liet gaan en nu loopt hij hier rond!"

Toen Oljosja Raymond's uitroep gehoord had, was zij snel binnengekomen. Kowallo keek André ontevreden aan en zei:

„Hier worden praatjes verteld, dat jij de sirene liet gaan, dat was dus allemaal onzin, is 't niet?"

„Daar zit dus een ander. In hun angst hebben die stomme stokers zich vergist...."

„Maar wie was het dan?"

„Dat moet een moedige kerel zijn!"

„Een echte strijder! Een prachtkerel! Ontzettend jammer, wanneer die schoften hem vermoord hebben," zei Rajewski opgewonden en hij richtte zich in zijn gehele lengte op.

André voelde zich zo beledigd, dat het hem zwart voor de ogen werd. Uitgeput en vermagerd van die enkele uren, stond hij daar met hangend hoofd, door en door nat en geheel bedekt met kolenstof. Maar niemand had het bemerkt. Zo gaat het vaak: afgeleid door iets wat hen opwindt, zien de mensen over het hoofd, wat hun in rustige omstandigheden dadelijk zou zijn opgevallen.

Men vergat Ptacha dadelijk weer. Hij was een pijnlijke episode. Men had hem voor een held gehouden en hij bleek een doodgewone jongen te zijn. De mensen kregen een ontevreden gevoel, ze ergerden zich zelfs over hun vergissing.

Oljosja schaamde zich nu over haar tranen; iedereen had het gezien en wat zouden ze nu wel van haar denken? Dat Ptacha zo'n gek figuur sloeg, ook al was het niet zijn eigen schuld, kwetste haar vrouwelijke ijdelheid.

Ze keek vol verachting naar André's droevige gestalte. „Wat heb ik ooit voor goeds in hem kunnen zien? Daar staat hij als een idioot! Ging hij nu maar weg!" dacht ze boos.

Raymond trachtte haar niet aan te zien. Ook hij vond het een pijnlijk geval.

Wassiljok keek verontwaardigd van achter zijn broers rug de kamer in. Hij begreep niet, waarom Andrjoesja dat allemaal verdroeg. „Ze schijnen waarempel te denken, dat we helemaal niet in de fabriek zijn geweest! En dat ik al mijn vingers kapotgeschuurd heb aan die steenkool, dat kan hun zeker niets schelen?” Om de een of andere reden moest hij juist aan zijn vingers denken. „En moeder geeft me er nog van langs ook,” dacht hij wanhopig en bijna begon hij weer te huilen. Hij haalde zijn neus al op.

André keek op.

Oljosja zag, hoe hij plotseling verbleekte. Hij wankelde en greep met de hand naar de muur om niet te vallen.

„Is hij nu ook nog dronken? Dat moest er nog bijkomen!” dacht Oljosja verschrikt. Maar toen merkte zij toch, dat het iets anders was. Ze kreeg medelijden met hem. Ze ging naar hem toe en zei zachtjes:

„Wat sta je hier toch? Loop door naar de keuken. Wat zie je er uit! Een mooie held....”

André deed een stap naar voren en duwde haar hand opzij.

„Dus jullie maakt je hier vrolijk over mij? Ik heb mijn leven niet gespaard.... Jullie bent allemaal weggelopen en je hebt er mij alleen voor laten opdraaien! Ik heb alleen tegen hen moeten vechten, ik wachtte op jullie hulp, maar jullie zaten rustig hier.... En nou lachen jullie me nog uit....” André slikte zijn tranen in.

Weer keken allen hem aan. Zijn stem, die gespannen leek als een snaar, zijn opwindings, zijn verwilderd en afgemat uiterlijk maakte, dat men hem met andere ogen bekeek.

Ptacha kon niets meer zeggen. Hij wankelde naar de keuken en liep vandaar naar Oljosja's kamer. Hier liet hij zich op de grond vallen en

bleef zo, bijna bewusteloos liggen. Oljosja trachtte tevergeefs iets naders van hem te horen. Ze was geheel verbijsterd door alles wat er gebeurd was.

Wassiljok daarentegen vertelde in de keuken maar al te graag aan Raymond en Psjenitsjek hoe het allemaal gegaan was. Ze brachten den kleinen getuige bij Rajewski. Wassiljok was weer warm geworden en voelde zich al helemaal thuis, hij herhaalde zijn verhaal en vergat niet eraan toe te voegen:

„En Andrjoesja heeft het geweer ook meegebracht, heus waar! Het staat achter de schuur. Ik zal het even gaan halen.” Zonder op toestemming te wachten, liep hij naar buiten.

Spoedig kwam hij weer terug.

„Kijk! Het is geladen.”

Sigismund ging naar Oljosja's kamer. Ptacha lag nog steeds op de grond.

Rajewski tilde met beide handen André's hoofd op. De ogen van den jongen stonden vol tranen.

„Je bent een prachtkerel, Ptacha! Die woorden neem ik niet terug... Je moet de kameraden hun vergissing maar vergeven.”

Ptacha vond zijn hand.

„Ik liet de sirene toch loeien,” fluisterde hij.

„Daar twijfelt niemand nu meer aan.”

Rajewski voelde de gezwollen vingers in zijn hand.

„Wat is er met je handen gebeurd?”

„Die heb ik verbrand met de stoom.”

„Je blijft hier en rust wat uit. Jij hoeft aanstonds niet met ons mee. Je bewaakt hier de vrouwen.”

ACHTSTE HOOFDSTUK

Het rode vlammetje van het oliepitje lekte aan de rand van het bakje met ossevet.

De schaduw van een reusachtige vleugel klapwickerde tegen de muur van de gang.

Sarra zat ineengedoken met de handen om de knieën en keek naar het kleine vlammetje. Meier naaide aan de schacht van een laars.

Achter de deur in het kamertje was het stil geworden. Daar had men zich reeds te slapen gelegd. Meier had juist een werkje uitgezocht, dat geen lawaai maakte om hen binnen niet te storen. Zijn oude vader maakte het niet te best meer. Al die tegenslagen van de laatste tijd — het feit, dat ze uit hun woning waren gezet, de verhuizing — hadden zijn gezondheid ondermijnd. De oude klanten kwamen hier niet meer — het was te ver weg en nieuwe kreeg je niet zo gauw. Het duurt jaren voordat je de reputatie van een goeden, eerlijken schoenmaker krijgt. Op een nieuwe plaats moet je alles weer van voren af aan beginnen. Dat is moeilijk, heel erg moeilijk, wanneer je al vierenzestig jaar bent. . . .

Hoe weinig goeds of prettigs had vader in zijn lange leven meegemaakt! Sarra herinnerde zich zijn verhalen. Het leven van haar vader scheen haar een eindloze reeks van kleine, grijze, precies gelijke houten spijkertjes. Het centonige geklop van de hamer, de lucht van het leer, een gebogen rug en arbeid, afmattende arbeid van vroeg in de morgen tot laat in de nacht. En dat van zijn elfde jaar af. . . .

De vogel op de muur sloeg met zijn vleugels. Sarra kneep de ogen toe. Zou nu werkelijk ook haar, en Meier, en Mojsje, dien kleinen, roodharigen Mojsje, hetzelfde lot wachten? Lang geleden, toen ze nog een klein, dom meisje was, zei grootmoeder: „Het lot is een geheimzinnige gast en ieder meisje wacht met kloppend hart op zijn komst. God zelf zendt je dat lot. Het is onafwendbaar. Je kunt het niet ontwijken. En je moet niet vertoornd zijn over je lot. Hoe gedweeër de mens het aanneemt, des te genadiger zal het lot hem zijn. . . .”

Grootmoeder was al lang dood. Haar sprookjes waren vergeten, het bijbelse zaad, dat zij in het kinderhoofdje had gestrooid, was niet opgekomen. En wanneer thans, op deze koude herfstavond, het van zijn geheimzinnigheid beroofde lot was binnengekomen, dan zou Sarra de deur voor deze ongeluksbode hebben gesloten. Ze weet toch wel, dat de blikwerker Falstock alleen maar bij hen komt, om haar het leven te vergallen. Hij is zeker van zijn zaak — hij heeft een eigen werkplaats en is een solide vrijer. En al is zijn moeder een ware furie (ze slaat zelfs nu haar zoon nog), wat kan het hem schelen, hoe zijn vrouw het bij die heks zal uithouden? Hij heeft drie arbeiders en een huis. . . . Hij wil nu trouwen. En waarom zou Sarra een slechte vrouw zijn? Ze zal hem kinderen baren en goede vis voor hem klaarmaken. . . . Dat ze over vijf jaar een oude vrouw zal zijn, — och, dat is nu eenmaal het lot van een Joods meisje, als haar vader niets anders bezit dan een dochter. . . .

Iemand klopte zachtjes aan de deur. Meier draaide zich om.

Nu tekende zich op de muur de schaduw van zijn profiel met de verwarde haardos en de adelaarsneus af.

„Dat is Raymond. Hij... komt me halen,” zei Sarra zachtjes en stond op.

Raymond bracht de geur van de vochtige herfstnacht mee.

„Ik trek even een mantel aan,” Sarra opende zachtjes de kamerdeur.

Raymond drukte Meier de hand en ging tegenover den schoenmaker op het stoeltje van zijn vader zitten.

Sarra kwam weer te voorschijn met haar mantel aan. Meier smeerde zijn draad met pek in. Sarra zag, dat hij zich over iets ergerde.

„Waar gaan jullie heen in die regen... en zo laat. Kun je geen betere tijd uitzoeken?” Meier zei het in het Jiddisch.

Toch begreep Raymond, waarover hij sprak en het bloed steeg hem naar de wangen. Sarra weifelde even en vroeg dan zachtjes:

„Mogen we het hem vertellen?”

„Ik weet niet,” antwoordde Raymond ongerust.

„Ik geloof, dat het wel kan,” besloot Sarra.

„Luister eens, Meier, laat nu je werk even liggen!”

„Het is een bestelling waar haast bij is, ik heb geen tijd...”

„Meier, vandaag begint er een opstand in de stad...” Zij zweeg, toen ze zag hoe onbeweeglijk Meier's ogen, even groot en donker als de hare, haar aanstaarden.

„Een opstand? Hoe weet je dat? En...” hij maakte zijn zin niet af.

Sarra raakte zijn schouder aan:

„Meier, misschien ga je met ons mee?”

„Waarheen?”

„Dat zullen we zeggen, als je meegaat.”

Meier knipte snel met zijn ogen, nerveus trok zijn mond.

„Ik denk er niet aan om mee te gaan!” zei hij en rukte aan de kleverige draad.

De schaduw van de vogel op de muur klapwielte met een vleugel.

„En jij gaat ook niet.... Ga naar bed.... En zeg hem maar, dat hij hier niet meer hoeft te komen.... Ja, ja — laat hij hier niet meer komen! Ik wil niet, dat ze jou aan de galg brengen,” fluisterde hij angstig en boos.

Raymond luisterde naar de vreemde woorden en trachtte hun zin te raden. Aan de kleine hoofdbeweging naar zijn kant begreep hij, dat Meier over hem sprak.

„Goed, blijf jij dan maar thuis, maar ik ga. Ik had niet gedacht, dat jij zo'n....” Zij had willen zeggen „lafaard bent”, maar ze kon het woord niet over de lippen krijgen.

De leest viel van Meier's knieën op de grond. Even keken ze verschrikt naar de deur.

„Je moest liever eens aan je familie denken.... aan je vader! Wat wil je nu? Dat ze ons allemaal kapotmaken? Waar is je geweten? Wat moet je daar bij hen?” fluisterde hij steeds opgewondener.

„Mijn geweten? Ik wil leven, Meier! Leven wil ik! Is dat dan soms een misdaad?”

„Zo! Wil je leven? En je gaat je dood tegemoet....”

„Zo kan ik het niet langer uithouden! Eeuwig hongerlijden, altijd die armoede.... Dat iedereen, die geld en macht heeft, je maar met zijn laars in je hart kan trappen.... Waarvoor zou je nog langer zo leven als een worm, die door al die ellendelingen vermorzeld kan worden? Laten ze me dan maar liever op straat vermoorden!” fluisterde Sarra hartstochtelijk.

„Wie heeft je dat geleerd?”

„'t Leven heeft 't me geleerd, dat vervloekte leven.”

„Mensen, die heel wat knapper zijn dan jij hebben niets kunnen doen, en nu denk jij, dat je de wereld kan veranderen?”

Sarra stond op.

„Zij konden niets doen? En jij wacht, totdat een ander iets voor je doet. En zelf blijf je kruipen voor mensen als Spielmann en Barankewitsj! Je lot vervloeken en met je vuist dreigen, als niemand het ziet. . . . Maar wij willen afrekenen met die mensen! Het zijn toch ook jouw vijanden. Waarom ben je bang om je hand tegen hen te verheffen? Waar is jouw geweten?”

Meier keek haar geprikkeld aan.

„Mijn geweten, dat is mijn gezin.” Nerveus kneedde hij een balletje pek tussen zijn vingers.

„Zonder ons verrekken ze van honger. Snap je? Ze verrekken van de honger! En niemand zal hun helpen. . . . Als jij wilt gaan, doe het dan maar!” Woedend wees hij naar de deur. „Vooruit, ga dan! Ik ben een Jood, een arme schoenmaker. . . . Ik heb geen vaderland, waar ik mijn hoofd voor moet geven. . . . Toen we den Russischen tsaar hadden, hebben ze me opgejaagd als een hond. Onder de Duitsers was het net zo. Nu hebben we de Polen en je bent bang om op straat te komen. En als nu in plaats van hen die Oekraïense hetlieden komen, zullen wij het dan beter krijgen? Ik weet alleen, dat een Jood thuis hoort te blijven. . . .”

„Vannacht komen de arbeiders in opstand.”

„De arbeiders?” herhaalde Meier verbluft.

Op het station floot een locomotief. Even werd het weer stil. Daarna nog drie korte fluitstoten. Je hoorde het geluid dof, van heel veraf. Raymond stond snel op:

„Vaarwel, Meier!” zei Sarra ontroerd.

„Dus je gaat toch?” Meier's stem sidderde.

„Ja.”

Meier keek haar verdrietig aan. Sarra wachtte nog even.

„Ze zullen jullie vernietigen. Waarmee wil je

tegen hen vechten?" mompelde hij nauwelijks hoorbaar.

Dan knipperde hij zenuwachtig met zijn ontstoken oogleden, bukte zich en raapte zijn schoenmakersmes in de leren schede op.

„Neem dat dan tenminste mee. . . .”

De deur sloot zich achter hen. Meier zat nog lang stil voor zich uit te staren. Hij kon zich niet losmaken van allerlei opwindende, slechte gedachten.

Ongeveer vijftig mensen konden, dicht tegen elkaar aangedrukt, in de kamer staan. De overigen stonden op de binnenplaats, voor het huis en in de gang, die naar de machinekamer voerde. Allen waren gewapend met geweren en bajonetten.

Oljosja had een deken gehangen voor het venster, dat op de weg uitkwam.

André, gekleed in een droog pak van Kowallo, dat hij op zijn bevel had moeten aantrekken, stond met de anderen in de keuken. Oljosja had ook Wassiljok een broek van haar vader gegeven en een oude trui van haarzelf; nu was hij ijverig bezig haar kousen aan te trekken. Naast hem stonden een paar van Oljosja's schoenen. De vuile, natte kleren van de broers had Oljosja in de bijkeuken gelegd.

„O jé, wat zijn ze lang!” zuchtte Wassiljok.

Hij haastte zich, want hij wilde horen, wat die lange oom met de grijze snor vertelde.

„Ik geloof, vrienden, dat ik niet veel meer hoeft te zeggen,” zei Rajewski. „Ieder van jullie is hier vrijwillig gekomen, iedereen weet waarvoor. Kameraden, laat ons hier nu het vaste besluit nemen: wie bang is, dat hij de strijd niet kan verdragen, laat die naar huis gaan. Maar zij die blijven, die besloten hebben af te rekenen met die rovers, met onze eeuwenoude vijanden, laat die zijn arbeiders-

woord geven, dat hij niet zal vluchten in de strijd." Rajewski zweeg even. „Hij die vlucht. . . .” hij keek de kameraden aan, alsof hij hun antwoord vroeg.

„Die krijgt de kogel!” zei Stepowy voor hem. Rajewski keek hem aan.

„Ja, wie vlucht is niet alleen een lafaard, maar ook een verrader.”

Rajewski stond bij het venster, op zijn geweer geleund. Hij sprak zonder zijn stem te verheffen, rustig als altijd, ieder woord duidelijk uitsprekend, iedere zin overwegend, om zijn gedachten zo eenvoudig en helder mogelijk uit te drukken.

En door de rust van dezen sterken man met zijn brede schouders en alwetende ogen, werden allen nog zekerder van hun kracht. Zijn eenvoud, zonder enige aanstellerij, zijn onwankelbare zekerheid van de juistheid van zijn zaak, zo typisch voor mensen, die hun hele leven aan de revolutionaire strijd hebben gewijd, nam iedereen dadelijk voor hem in. Kowallo keek op de klok.

„Sigmund, het is tijd!”

Rajewski zette zijn muts op.

„Ja vrienden,” zei hij luid, „beter het nog eens te overleggen en bijtijds weg te gaan, dan later te vluchten. . . .”

Niemand bewoog zich.

Vol zorg bekeek hij zijn strijdkameraden van het hoofd tot de voeten. Je kon zien, dat de meesten van hen nog nooit aan het front waren geweest.

Ze droegen de geweren met de grendel naar zich toe, de riem was zo strak aangetrokken, dat je je hand er niet tussen kon steken. Maar aan de gezichten kon je zien, dat ze zouden vechten! Daar stond bij voorbeeld een jonge man met een wipneus, zijn pet had hij ver over zijn oren getrokken, — hij drukte zijn geweer tegen zich aan

alsof het een meisje was. Zijn ogen stonden ernstig, maar de naïeve, kinderlijk volle lippen verrieden, dat hij pas achttien jaar was. . . .

Van achterin de kamer antwoordde een magere arbeider met een leren pet op voor de anderen:

„We hoeven niets te overleggen. Wie bang is voor z'n hachje is wel thuis gebleven. Maar wie eenmaal hier is gekomen, die deed het niet, om weer terug te keren.”

Rajewski wierp zijn geweer over de schouder.

„Vrienden, vertelt aan de mensen, die buiten staan, wat wij besloten hebben. Het Revolutionaire Comité heeft mij tot commandant benoemd. Kiezen jullie nu zelf twee helpers,” zei Rajewski.

„Tsjobot!”

„Stepowy!”

„Verder niemand?”

„Neen!”

„Dan gaan we. Wie patronen hebben gaan vooraan. We nemen het arsenaal in, vandaar gaan we naar de fabriekswijk en dan naar de gevangenis. Kent ieder tiental zijn leider?”

„Natuurlijk!”

„Dat spreekt vanzelf! . . .”

Honderddrieenzestig man trokken de donkere nacht in. Het geluid van hun stappen vermengde zich met het gekletter van de regen en het gieren van de wind.

Kowallo was de laatste, die het huis verliet. Hij had zijn dochter zelfs niet omhelsd, — hij geneerde zich voor Jadwiga en Ptacha.

„Ze zullen nog zeggen, dat die oude kerel wel het goede ogenblik heeft uitgezocht om sentimenteel te worden. Aanstonds gaat hij nog huilen ook.” Hij keek nog even rond in de bekende kamer, en dan zei hij gemaakt onverschillig, met neergeslagen ogen:

„Nou meisje... wees maar niet bang! Tegen het eten zijn we weer terug. Bak jij maar wat aardappels voor ons tegen die tijd en haal wat augurken uit het vat... Nou, het ga je goed...”

Op de drempel keek hij nog even om. Oljosja's ogen stonden vol tranen.

„Nou, wat is dat nou! Ik zei je toch, dat we tegen het eten terugzijn...” En snel voegde hij eraan toe: „André let jij hier goed op. Sluit de deur af en laat niemand binnen. Ik zou wel een geweer voor je hier laten, maar dat kan alleen maar kwaad. De bijl staat daar, in de schuur...” Op de drempel zei hij nog eens zachtjes tot André: „Als het mislukt, neem dan Oljosja en Jadwiga mee en vlucht naar Sosnowka.”

„En het huis dan?”

„Laat dat maar in de steek! Als ze ons verslaan, dan kunnen we hier toch niet meer wonen. Pas goed op m'n meisje...”

„Grigori Michajlowitsj, maar ik...”

„Ik weet, dat jij... Let nu maar goed op. En als ze mij...” Kowallo zweeg. Ze stonden al bij het hekje.

André kon den ouden man in het donker niet zien.

„Zorg dan voor haar als een broer...”

Onder het geruis van de regen verstond André met moeite:

„Behalve haar heb ik niemand...”

„Ik heb ook, behalve haar...”

„Nou, dat zien we dan wel, kijk nu maar goed uit je ogen...”

André liep naar binnen. Hij wilde de grendel voor de deur schuiven, maar het lukte hem niet. Voor het eerst voelde hij een ondragelijke pijn in zijn vingers.

„Oljosja, doe jij de deur dicht, mijn handen zijn zo verduiveld gezwollen!”

Men had het licht in de grote kamer uitgeblazen. Jadwiga zat bij het venster. Wanneer er een locomotief met een wagen langs zou komen, naar de fabriek toe, dan betekende dat, dat ze de patronen gekregen hadden.... Sigismund had gezegd, dat de vrouwen hier moesten blijven. Als ze maar bij hem was zou ze rustiger zijn. Nu kwam nog de drukkende nacht, het kwellende, angstige wachten....

„Laat je handen eens zien! Jongen, waarom heb je niets gezegd,” riep Oljosja verschrikt uit.

Snel haalde ze het pak verbandgoed, dat Metelski had achtergelaten, en begon André's verbrande vingers, waarvan het vel bij stukken losliet, te verbinden. Pijnlijk vertrok haar gezicht van medelijden.

Wassiljok zat al te knikkebollen.

„Ga naar de keuken, daar kun je op de oven slapen,” zei André vriendelijk.

Wassiljok schrok op.

„Maar zou ik niet liever naar huis gaan? Moeder zal me er van langs geven. Waar heb jij nu weer de hele dag uitgehangen, zal ze zeggen,” antwoordde de jongen bedrukt.

„Daar komt niets van in. Ga nu maar slapen, morgen gaan we samen naar huis. Ik heb je toch al gezegd, niemand zal je met een vinger aanraken! Als je jou hoort zou je denken, dat moeder niets anders doet dan slaan.”

„Voor jou geeft het niets, maar ik krijg altijd de volle laag....”

„Wou jij dan soms, dat ze je voor je streken over het hoofd aaide?”

Wassiljok veegde beledigd met zijn mouw langs zijn neus en ging zwijgend naar de keuken. Nauwelijks lag hij op de oven of hij sliep al.

André beet zich op de lippen en keek hoe Oljosja's handige vingers, nauwelijks zijn hand

aanrakend, de dode stukjes vel wegnipten en zijn vingers in het sneeuw witte verband wikkelden. Voor het gemak was zij op de grond gaan zitten. André keek van boven op haar neer en hij zag, hoe telkens wanneer hij een beweging van pijn maakte, de prachtige oogharen van het meisje trilden en hoe haar mooie meisjesmond, zo fris en ongenaakbaar, vertrok. André had die mond nog nooit gekust. Hij durfde het niet, want hij wist, dat ze ook niet de minste vrijpostigheid zou verdragen. En hij wachtte, streed tegen zijn opwellingen, om haar vriendschap te behouden.

Oljosja was bijna klaar. Ze bukte zich om de schaar op te rapen, waarmee ze de zwachtel wilde afknippen en zei:

„Je bent een geduldige patient. . . .”

Eén ogenblik zag André haar volle borst onder de hals van haar bloeze; het wond hem op en deed hem pijn. Die uitdaging, waar zij zich niet bewust van was, maakte hem verlegen. Een diepe droefheid maakte zich van hem meester.

„Wat is er? Heb ik je pijn gedaan?”

„Ja. Maar het hindert niet. . . .”

„Zie je wel, hoe onhandig ik ben, ik stootte tegen je hand en merkte het zelfs niet.”

André zweeg.

„Ga nu wat liggen rusten. Ik ga bij Jadwiga Bogdanowna zitten. Ik zal het licht maar uitdoen. . . .”

Lang bleef hij nog met het hoofd in de handen aan tafel zitten, geheel in sombere gedachten verzonden. Dan ging hij vermoeid op de grond liggen, op de matras, die Oljosja voor hem had klaargelegd en trachtte in te slapen.

„Waarom maak ik me toch zo druk om haar? Alsof er geen aardige meisjes genoeg op de wereld zijn. . . .”

André trachtte zich wijs te maken, dat Oljosja

niets bijzonders was. Er waren wel veel knapper meisjes dan zij. Daar had je bijvoorbeeld Pasja Sollogoeb of Marina Konopljanskaja. Daar zat vuur in! En toeschietelijk waren ze! Met haar kon je plezier hebben. . . . Ja, er waren toch meer dan genoeg aardige meisjes! Maar hij moest het natuurlijk net van die éne hebben. Ze lacht je uit, ze plaagt je, ze commandeert. . . . En met geen vinger mag je haar aanraken! En hij verdraagt dat maar allemaal, hij, die aan iedere vinger een nog heel wat aardiger meisje zou kunnen krijgen.

Door deze gedachten kreeg André nog meer medelijden met zichzelf.

„Dat schijnt nu eenmaal het lot te zijn. Alles moet net tegen de draad in gaan. . . .”

Hij was al half ingesluimerd, toen een plotselinge herinnering hem weer wakker deed schrikken. Eensklaps zag hij de prachtige lange oogharen van het meisje weer voor zich, haar guitige ogen met de spottende vonkjes. . . .

De vrouwen stonden angstig en stil bij het raam.

Jadwiga ried Oljosja aan wat te gaan rusten.

„Ik zal je wekken, als ik iets hoor.”

Wassiljok lag heerlijk te slapen in de keuken.

Oljosja liep op haar tenen haar kamer binnen.

De stilte in huis maakte haar onrustig.

Het gevaar was voorgoed hier in huis gekomen, sinds de dag, dat haar vader voor het eerst Rajewski had ontmoet. Oljosja hield veel van haar vader. Geen ogenblik was hij uit haar gedachten.

Voorzichtig, om André niet te wekken, ging ze op bed liggen.

Maar Ptacha sliep nog niet. Zijn handen deden hem pijn.

„Slap je niet?” vroeg Oljosja zachtjes, toen ze hem hoorde woelen.

„Nee.”

„Doen je handen pijn?”

„Wat kunnen mijn handen me schelen? Mijn hart laat me niet met rust.”

Hij ging overeind zitten en liet het hoofd somber op de borst zinken.

„Wat bedoel je?” Oljosja boog zich wat naar hem toe.

„Ik bedoel, dat er geen geluk bestaat. Niets dan ellende. . . . De duivel weet, waarom de mensen eigenlijk willen leven? Waar je ook heen kijkt, je ziet niets dan onrechtvaardigheid. . . .”

Oljosja was ook gaan zitten. Hij voelde haar naast zich. Een onbedwingbaar verlangen om haar zijn verdriet te vertellen maakte zich van hem meester.

„Ik zeg haar alles en dan ga ik weg. Laten ze me dan op straat maar vermoorden.”

Hij strekte de hand uit, om op te staan en raakte onwillekeurig haar knieën aan. Dadelijk legde Olosja haar hand op zijn verbonden hand. Bang om hem pijn te doen, duwde ze hem voorzichtig van haar knie af.

André vergat alles — zijn verdriet en de verwijten. Hij verlangde alleen nog naar een vriendelijke aanraking, al was het ook maar een woord, van dit lieve, verrukkelijke meisje.

„Oljosja,” zei hij droevig, „Oljosja, waarom ben je zo?”

„Wat bedoel je?”

„Oljosja, al mijn geluk, dat ben jij. . . .”

Hij omhelsde haar knieën. Ze kon zich niet verzetten. Hoe had ze die gewonde handen weg kunnen duwen?

„André,” fluisterde zij waarschuwend.

Met zijn lippen raakte hij haar knieën aan. De grove stof van haar rok hinderde hem. Hij vergat alles en zonder de pijn te voelen, rukte hij de stof weg.

„André! . . .”

Maar hij kuste haar knieën reeds en ze vond de kracht niet om het te verhinderen. Volkomen verrast, verward door zijn wilde hartstocht, wist Oljosja niet, wat zij met dien woesten jongen beginnen moest. Toen zij van de eerste schrik bekomen was, had hij zelf de naakte knie alweer bedekt.

„Oljosja.... Mijn meisje....”

Opgewonden sprong Oljosja op. André liet haar los. Zonder een woord te zeggen liep zij de kamer uit naar Jadwiga Rajewski.

„Wat heb ik gedaan? Nu is alles uit. Nou, in godsnaam!” André maakte een wanhopig gebaar met de hand.

Weer voelde hij de stekende pijn. Hij liet zich op de matras vallen. Zijn hart bonsde.

„Zo is het nu altijd — alles net verkeerd. Nou, wat zou het. Morgen ga ik weg en dan zie ik haar nooit weer,” terwijl hij het zei, wist hij al, dat hij het zelf niet geloofde. „Als ze je eens flink op je gezicht geeft, dan ga je misschien weg. En ook dan moet ik het eerst nog eens zien.... Maar dat je zal wachten totdat het zover is, dat weet ik ook nu al. En wat moet ze wel van me denken? De anderen zijn in de strijd getrokken. Misschien gaan ze hun dood tegemoet.... Het meisje maakt zich ongerust over haar vader en nu maak je het haar nog lastig. Alsof je geen ander ogenblik kon vinden.”

Hij schaamde zich nu over zijn gedrag.

„Maar wanneer had ik het haar dan moeten zeggen? Misschien ben ik morgen al niet meer in leven.”

Was hij vandaag niet als door een wonder aan de dood ontsnapt?

Ergens in de verte klonk een vaag geknetter. André luisterde. Dan ging hij overeind zitten.

„Zou het begonnen zijn?” dacht hij. Hij stond

op en voorzichtig in het donker zijn weg zoekend, liep hij naar de andere kamer.

Daar stonden de beide vrouwen vlak voor het venster.

„Ik ben het,” zei André, toen hij tegen de tafel stootte.

„Ik zal het raampje opendoen,” fluisterde Jadwiga.

Vochtige lucht stroomde naar binnen. Buiten regende het. Het was donker en stil. Zo stonden ze daar lang met z'n drieën, zonder een woord te zeggen luisterden ze gespannen.

„Kijk eens, lichtjes! Dat is de locomotief! Dus het is gelukt!” riep Oljosja.

Uit de ondoordringbare duisternis gloeiden twee ogen op. Het was alsof daarboven het een of andere monster voortkroop, luid zuchtend en proestend.

Ze hoorden hoe het lawaai zich langzaam verwijderde.

De stad sliep.

Plotseling klonk door het gekletter van de regen en het ruisen van het water een korte slag. En enige ogenblikken later was het, alsof iemand een handvol stenen op een ijzeren dak wierp.

Een onrustige nachtwaker liep door de fabriekswijk. Hij wekte de mensen, klopte aan de luiken en bracht allen op de been. De stille, lege straten begonnen te spreken. Lichtjes vlamden op. Je zag de mensen niet, maar je hoorde hen. Ze begonnen wat al te luid te spreken. Sergeant Kobylski was een vaste slaper, maar ook hij werd gewekt door het lawaai. Hij sprong blootsvoets, slechts in een broek gekleed naar buiten. . . . Hij had geen tijd om laarzen en een jas aan te trekken — als hij het vege lijf maar kon bergen. . . .

De ruiten kletterden in gruzelementen. Het

kookte op straat. Iemand stond wild te dansen op het ijzeren dak van de staf.

Vlak voor Kobylski's gezicht schoot een lichtstraal op en er klonk een oorverdovende slag. Hij sprong opzij, rende gebukt over de straat en liep aan de overkant een huis binnen.

Tussen het verwarde geratel klonk een regelmatig en luid getik. Dat was Stepowy, die vanuit een zijstraat op de gevangenispoort schoot.

„Voorwaarts vrienden!” klonk Rajewski's zware stem.

Raymond rende naast hem over het plein; hij was bang zijn vader in het donker uit het oog te verliezen. Bij de gevangenispoort struikelde hij over iemands lichaam en liep dan achter zijn vader de binnenplaats op. Bij de ingang van de gevangenis brandden een paar lantarens.

Uit de deur werd geschoten. Zijn vader liep er heen. Achter hem klonk het getrappel van vele laarzen. Van alle kanten werd geschoten. Gekletter van bajonetten. Iemand vluchtte. Iemand was geraakt. Er werd geschreeuwd. Een kort handgemeen in de deur....

Raymond sloeg met de bajonet naar een legionair, die op zijn vader mikte.

„Weg met de Poolse adel! Sla ze dood!” brulde Tsjobor, terwijl hij de gang binnendrong.

Voor zijn bajonet vlogen de legionairs op de vlucht. Rajewski liep reeds de trap op. Een jonge kerel met zijn pet over een oor was hem al voor.

Tsjobor's basstem schalde over de gang:

„Hé Patlaj, waar ben je? Antwoord toch! Wij zijn het.... Patla-aj!”

Dzebek vluchtte door de achterdeur, al lopende rukte hij zijn épauletten af. Hij had maar één gedachte: „Het is uit.... het is uit.... Dadelijk vinden ze me hier. Waarheen kan ik vluchten?”

Hij kon niet meer weg. De binnenplaats had geen uitgang.

Hij rende naar de privaten. De vrees joeg hem in de stinkende, vuile greppel. Hij kroop in het walgelijke vuil onder de planken en voelde, dat hij bijna stikte van de ondragelijke stank. Maar toch dacht hij maar aan één ding — z'n leven te redden!

Het kantoor van den gevangenisdirecteur werd het laatst ingenomen. Hier kwamen allen bij elkaar. Nu zag men ook de bevrijde Psjigodski, Patlaj en Tsibulja, de reusachtige boer, met wien Psjigodski in de cel had gediscussieerd.

Stepowy en de andere mitraillist, Gnat Werba, waren bij de poort gebleven. Gnat had nu een eigen machinegeweer, dat hij bij de aanval op de gevangenis op de legionairs had veroverd. Hij bekeek het aan alle kanten.

„Laat mij hier blijven helpen,” zei Sarra verlegen. „Ik zal alles doen wat jullie me opdragen.”

Werba, die op zijn hurken zat en nakeek of alles in orde was, keek verwonderd op. Hij dacht even na en zei toen heel beslist:

„Dat is geen werk voor vrouwen! Een machinegeweer is geen naaimachine, juffrouw.”

Sarra liep weg, diep gekrenkt door dit antwoord.

„Waarom beledig je haar?” zei Raymond verwijtend tot Werba.

Psjenitsjek kwam met een groep arbeiders bij hen.

„Hij is er vandoor, die verduivelde schoft!” riep hij woedend.

„Wie is er vandoor?” vroeg Stepowy.

„Die ellendeling. Hoe heet hij ook weer?.... Dzebek! Overal hebben we hem gezocht — maar hij is er niet! En de gevangenen zeiden toch, dat hij hier was.”

Werba legde het patroonlint in de mitrailleur en ging er wat gemakkelijker bij zitten:

„Stepowy, we zullen eens over de daken heen-schieten om te proberen....”

Het geweer ratelde.

„Alles in orde.”

Stepowy vloekte.

„Psjenitsjek, loop gauw naar het kantoortje! Zeg, dat het maar een proefschot was. Verder is het nog rustig, de heren hebben ons nog niet in de gaten....”

Reeds in de gang hoorde Psjenitsjek Rajewski's stem:

„Het voorstel om ons in de fabriek en in de gevangenis te versterken en te wachten op de komst van de boeren uit Sosnowka en Cholmjansk is volkomen verkeerd! We moeten zo snel mogelijk handelen, hun geen tijd geven om tot bezinning te komen. Tegen de ochtend moet de stad in onze handen zijn. Nu, nu zij hun hoofd kwijt zijn, moeten wij er op los slaan. Vergeet niet, dat de helft van hun soldaten op het landgoed is. Die kunnen spoedig hier zijn....”

Enige stemmen vielen hem in de rede.

Tsjobot's bas overstemde hen allen.

„Dat is zo! Mijn mening is, als je slaat, sla ze dan bewusteloos. We moeten die heren naar het station jagen!”

Iedereen stond op. Rajewski gaf de laatste aanwijzingen.

„Laat de wagens met geweren komen. De gevangenen, die dat willen, kunnen wapens krijgen. Kameraad Tsibulja, haal een paard van de fabriek en rijd dan naar Sosnowka. Sjabel is daar ergens blijven steken.... Laat je boeren maar hier blijven om ons te helpen. We zullen hun dadelijk wapens geven. Tsjobot, neem vijftig man mee en trek van de markt naar de rivier op. Drijft hen

terug naar het station! Wij gaan het stadhuis innemen. . . . Houd verbinding met ons. Denkt aan het wachtwoord. En vergeet niet, dat het Revolutionaire Comité in de fabriek zetelt."

Ze liepen naar buiten. Psjigodski kwam naar Rajewski toe.

„Wat moet ik doen, kameraad. . . . Chmoeri?"

Zijn gezicht zat vol blauwe plekken.

„Is dat hier gebeurd?" vroeg Rajewski kort, op de gekneusde plekken wijzend.

„Ja," antwoordde Psjigodski somber. „Vindt U het goed, dat ik nu bij U blijf?"

„Ja, dat kan wel."

„Kameraad commissaris, misschien trekken we nu meteen naar het landgoed? Daar kunnen we dat hele gebroed overrompelen. Als we maar eenmaal met hen hebben afgerekend, kun je met meer plezier aan de slag gaan," zei hij met doffe stem.

Rajewski voelde hoe fel de haat was, die Psjigodski dreef.

„Nee, dat kunnen we niet doen. Eerst nemen we de stad in, dan pas. . . ."

Psjigodski nam zwijgend zijn geweer op en gespte de gordel met de patroentas met een woedende ruk vast.

In de gang wachtte Tsibulja op Rajewski.

„U bent hier geloof ik zoveel als de chef?"

„Ja, wel iets dergelijks," glimlachte Rajewski.

„Dan wilde ik U zeggen, dat ik nu niet naar Sosnowka ga. In het donker val je te gemakkelijk in hun handen. . . . Eerst zullen we U hier wat helpen en tegen de ochtend ga ik dan op weg. Dan kun je ook beter zien, bij wie je terecht komt."

„Een voorzichtige boer," dacht Rajewski goedkeurend.

„We hebben hier een stuk of twintig boeren uit

de gevangenis gehaald, neem die dan maar onder je commando."

Zaremba bonsde woedend op de telefoon.

„Hallo! Hallo!" riep hij, terwijl hij met zijn hand de hoorn bedekte.

Het schieten naderde.

„Hallo! Het landgoed? Ze zwijgen, de duivel hale ze! Ze zijn er vandoor en nu kun jij hier voor alles opdraaien. Hallo, hallo! Geen antwoord...." Zaremba vloekte.

In de deur verscheen Wrona met zijn revolver in de hand.

„Schei toch uit met die telefoon, luitenant! Ze hebben de draden immers doorgesneden. Kom, we moeten gaan."

Kletterend vielen een paar ruiten kapot.

„Ziet U wel, we zullen het stadhuis moeten overgeven. Anders worgen ze ons hier als in een muizenval. We moeten terugtrekken naar het station. Die beesten rukken ook al van de markt op. Als ze ons er van twee kanten tussenknippen komen we niet meer weg.... En Mogelnitski is me ook een mooie, — die gaat maar naar huis. De helft van de troepen houdt hij bij zijn slot," zei Zaremba woedend, terwijl hij al naar beneden liep.

„Het hemd is nader dan de rok," zei Wrona.

Op straat bleef Zaremba staan.

„Denk toch eens, kapitein, tegen wie strijden we eigenlijk? Tegen die snotapen? Ze zijn nog niet droog achter de oren. Verduiveld mooie soldaten!"

„Het is waar, dat het maar gemeen plebs is. Had ik maar een afdeling Beieren, dan zou ik dat gespuis wel in een ogenblik klein krijgen."

Zaremba greep hem bij de mouw.

„Wacht eens even, als we nu heus de Duitsers eens om hulp gingen vragen?"

Het schieten werd heviger.

„Dat doen ze niet. Ze willen alleen provoceren....”

Een paar legionairs kwamen naar hen toe.

„Ze zijn al bij de rivier, luitenant,” meldde de een, hijgend van het harde lopen.

„Houd je mond!” beet Zaremba hem toe. „Hédaar! Waar vluchten jullie heen, verdomde....”

Vlakbij, alles overstemmend, ratelde een machineweer. De kogels vlogen over hun hoofd.

Nu renden ook Zaremba en Wrona reeds.

Voor hen draafde een ordeloze groep legionairs. Achter hen, steeds dichterbij, klonken de schoten.

Op het stationsplein bleven Zaremba en Wrona staan.

„We moeten die lafaards tegenhouden,” riep Wrona.

„Hierheen! Hierkomen!” schreeuwde Zaremba en sloeg den eersten die binnen zijn bereik kwam met de revolver op het hoofd. „Waarheen ren je? Halt, zeg ik je! Ik zal je wel leren te vluchten, hondezoon!”

De man, die hij geslagen had, gilde:

„Sla me niet, ik ben het, luitenant!”

Zaremba vloekte.

„Vaandrig Zajontsjkowski! Waar zijn Uw soldaten? Waar zijn Uw soldaten, vraag ik U? Een snotaap bent U, maar geen officier.... Voorwaarts mars!”

Iets verder hield Wrona de vluchtenden tegen. Langzamerhand herstelden zij de orde weer enigszins. Zij bezetten het station en begonnen toen terug te schieten.

NEGENDE HOOFDSTUK

De Mogelnitski's zaten met hun gasten aan tafel. Edward, die juist thuis was gekomen, vertelde wat er in de stad gebeurde. De aanwezigheid van de bedienden belette hem vrijuit te spreken. Wladislaw daarentegen pochte luidruchtig als steeds:

„Nou hebben ze voor een heel jaar genoeg! Ja, we hebben prachtig werk gedaan....”

Ludwiga zat er stil bij en at bijna niets.

Barankewitsj morste wat van de rijst, waarmee het speenvarken was gevuld en klaagde tegen den ouden graaf:

„Wat ik met de bieten beginnen moet, weet ik niet. En de suiker.... Waar moet ik de suiker opslaan? Ja!” Plotseling herinnerde hij zich iets onaangenaams, waardoor hij zich bijna verslikte. „Weet U,” hij wendde zich nu tot Edward, „vandaag kreeg ik een briefje van den een of anderen kapitein van de Duitse troepen, hij beveelt me onmiddellijk zes wagon suiker te leveren aan de Duitse troepen op het station.... Wat zegt U daarvan? — Zes wagon suiker! Dat is nou toch het toppunt van brutaliteit!”

Edward fronste de wenkbrauwen.

„En wat denkt mijnheer Barankewitsj te doen?” vroeg vader Hieronymus gemaakt vriendelijk.

De suikerfabrikant was verontwaardigd over deze vraag.

„Hoe bedoelt U dat? Ik zal hun geen korrel suiker geven, laat staan zes wagon.”

„Dan zullen ze het zelf nemen,” antwoordde vader Hieronymus, terwijl hij voorzichtig een stukje van het varken afsneed.

„Ik hoop, dat mijnheer Edward dat niet zal toelaten!” Edward antwoordde niet.

„Zes wagon — dat is nog niets. Bij ons hebben ze alles genomen en zelf hebben we ons maar nauwelijks kunnen redden,” merkte de oude Zajontsjkowski bitter op. „Ik denk, dat graaf Edward zijn troepen wel eerst naar ons landgoed zal sturen. Ik zou graag willen, dat dat reeds morgen gebeurde, voordat de boeren gelegenheid hebben het geroofde goed te verbergen.”

Barankewitsj vergat zelfs te kauwen.

„Dus volgens U is zes wagon suiker een kleinigheid? Maar dat is zesduizend poed! Zesduizend poed,” schreeuwde hij hees, terwijl hij met zijn vork zwaaide. „Dat is achtentwintig duizend achthonderd goudroebel....”

„Ja, maar dat is toch altijd nog maar een klein gedeelte van Uw vermogen, en ons heeft men alles afgenomen,” viel mevrouw Zajontsjkowski hem in de rede.

Barankewitsj draaide zich met een ruk om.

„Neemt U me niet kwalijk.... Hm.. mm.. ja! Maar dan weet mevrouw zeker beter dan ikzelf hoe groot mijn vermogen is....”

Het onaangename gesprek werd onderbroken toen Jozeph binnenkwam.

„De majoor en de Ober-luitenant vragen permissie om binnen te komen. Ze vertrekken naar het station en wilden graag afscheid nemen,” zei de oude lakei.

De Mogelnitski's keken elkaar even aan.

„Laat hen binnenkomen,” antwoordde Edward.

De Duitsers werden aan tafel genood. Het gesprek wilde niet erg vlotten.

„Kunt U mij soms zeggen, heren, hoe de com-

mandant van de Duitse troepen, die vandaag zijn aangekomen, heet?" vroeg Edward plotseling.

„Kolonel Pflaumer," antwoordde de majoor kortaf.

„Vertrekken die troepen vandaag nog?" vroeg Barankewitsj hoopvol.

Sonnenburg glimlachte even.

„Daarover wordt gewoonlijk niet gesproken.."

„Neemt U me niet kwalijk, ik vroeg het zo maar," zei Barankewitsj beledigd.

Weer kwam Jozeph binnen.

„Er staan enige ruiters voor de poort. De chef van de wacht vraagt den jongen graaf even buiten te komen," zei hij tot Wladislaw.

Wladislaw stond haastig op.

„Dus U verkoopt ons de paarden van het eskadron?" vroeg de oude graaf zachtjes aan den luitenant.

Sonnenburg zat een eind van hen af.

„Wat zal ik U zeggen.... Het gaat eigenlijk heel moeilijk. De majoor is er tegen...."

„Maar U kunt het toch zonder hem doen. U vertrekt nu toch. De helft van Uw soldaten is gedeserteerd, de overigen haasten zich naar huis. U kunt de paarden toch niet meenemen? U reist immers per trein."

„Dat begrijp ik wel, graaf, maar het gaat om.."

„De betaling," vulde de graaf aan.

„Och ja, dat is ook van belang. Ik heb U een som genoemd — veertig duizend mark. Maar de mark valt. Ik ben bang, dat ik bij mijn komst in Berlijn er nog slechts een stuk brood voor kan kopen. U ziet zelf, dat dat wel wat erg goedkoop is voor negentig mooie paarden."

Kazimir Mogelnitski kuchte nijdig.

„Maar U kunt ze toch immers niet meenemen! Stel, dat U vannacht vertrekt, dan hebben wij de paarden voor niets...."

De gasten waren in een druk gesprek gewikkeld en letten niet op hen.

Schmultke vloekte inwendig, maar hij bedwong zich en antwoordde:

„Natuurlijk nemen we ze niet mee. Maar ik zou hier misschien nog een paar dagen kunnen blijven. Ons Frankforter regiment, waarin naar ik hoorde Uw zoon dient, is op weg hierheen. Wanneer men hen niet ophoudt, kunnen ze binnen enkele dagen hier zijn. . . .”

De oude graaf maakte zich ongerust. Edward had hem opgedragen de paarden in ieder geval te kopen.

„Nu goed, dan zal ik U vijftigduizend mark geven, alleen om U een dienst te bewijzen. We zijn toch immers goede vrienden.”

„Neemt U mij niet kwalijk, graaf, de majoor geeft mij een teken, dat wij vertrekken moeten. . . Weet U wat, ik zal U ook een dienst bewijzen. Ik mag het eigenlijk niet vertellen, maar de majoor heeft mij de opdracht gegeven alle paarden af te maken. . . . Als U echter duizend goudroebels kunt neerleggen, in goud bedoel ik, dan zal ik zijn opdracht niet uitvoeren en dan krijgt Uw zoon de paarden, die hij nodig heeft! Besluit U dus maar, wat U wilt doen!”

De deur ging open en Wladislaw kwam binnenrennen.

„Er is goed bezoek gekomen, Edward! Graaf Roman Pototski is hier met zijn mannen.”

Edward stond haastig op.

De gasten fluisterden met elkaar. Men was verast door de komst van den machtigen magnaat.

„Laat hen toch binnenkomen! Wat sta je daar?” riep de oude graaf Jozeph toe.

Enige militairen kwamen binnen. Vooraan liep de lange Roman Pototski, gekleed in een blauwe rijbroek en een grijze officiersjas zonder épaulet-

ten of andere onderscheidingstekens. Hij droeg hoge rijlaarzen met doffe sporen. Zijn sabel en revolver had hij in de hall gelaten.

Pototski keek snel de kamer rond. Zijn hoogmoedige grijze ogen bleven even op Ludwiga rusten, daarna keek hij de Duitsers aan. Zijn mond kneep dicht.

Edward kwam naar hem toe.

„Wees welkom in ons huis.”

Pototski en zijn metgezellen werden aan het gezelschap voorgesteld.

„Hoe maakt graaf Jozeph het?”

„Dank U, mijn vader maakt het goed,” antwoordde Pototski.

Sonnenburg stond op.

„Vaarwel dan! Wij vertrekken,” zei Schmultke tot den ouden graaf en reikte hem de hand.

„Ach ja!” schrok Mogelnitski op. „Kunt U nog niet een paar minuten wachten? Ik wil even met mijn zoon spreken.”

„Goed! Wij maken ons intussen gereed....”

De Duitsers bogen en verlieten de eetzaal.

De nieuwe gasten zetten zich aan tafel. Edward vertelde Pototski:

„Zij woonden hier in huis. Nu vertrekken ze naar het station — daar staat een trein met hun troepen....”

Pototski keek nors naar de deur, waardoor de Duitsers verdwenen waren.

„Dat weet ik. Om hen moesten we dertig werst te paard afleggen. Een afdeling Pilsudski-soldaten had hun de weg afgesneden door een brug op te blazen. Maar U schijnt met hen in een goede verstandhouding te staan?” voegde hij er met lichte ironie aan toe.

Edward bemerkte de ironie.

„Om te vechten heb je macht nodig en die bezit ik niet. Bovendien zijn er hier nog wel an-

deren, waar we ons mee bezig moeten houden."

De oude graaf onderbrak hun gesprek:

„Pardon, Eddie, dat ik je in de rede val, maar de luitenant vraagt duizend goudroebel voor de paarden. Anders...."

Edward vond het onaangenaam, dat zijn vader in tegenwoordigheid van Pototski over deze gelegenheid sprak en liet hem niet uitspreken:

„Doet U maar alles, wat U nodig acht."

De oude man stond hoestend op. Jozeph kwam al naar hem toe om hem te helpen.

„Vertelt U ons eens, graaf, wat er in Warschau voor nieuws is," vroeg Edward.

„Wat er in Warschau voor nieuws is? Die vraag is niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Er is heel veel nieuws!" antwoordde Pototski ontwijkend en zei dan zachtjes tegen Edward: „Ik zou graag even met U alleen willen spreken."

„Goed," antwoordde Edward.

In Edward's kamer kwamen de heren bijeen. Behalve Barankewitsj, vader Hieronymus, Zajontskowski waren hier nog enige landheren, die uit Sjepetowka, Staro-Konstantinowna en Antonia waren gevlucht.

Pototski liep met de handen in de zakken van zijn rijbroek heen en weer door de kamer. Hij keek niemand aan, maar sprak voortdurend tegen Edward, als om te onderstrepen, dat hij alleen met hem rekening hield.

„U vraagt me, wat die Pilsudski eigenlijk vertegenwoordigt? Voor mijn vertrek heb ik met hem gesproken. Het is een sterke persoonlijkheid."

Hij bleef bij de tafel staan en bekeek het miniatuurtje van Ludwiga, in de prachtig bewerkte ivoeren lijst. „Ja, het is een sterke persoonlijkheid en we zullen rekening met hem moeten houden...."

Barankewitsj viel hem met zijn gewone onge-
manierdheid in de rede:

„Maar men zegt, dat hij socialist is?”

Pototski keek hem verachtelijk aan en lachte:

„Pilsudski socialist? Wie heeft U daarmee bang
willen maken?”

„Maar hij was toch vroeger in de socialistische
partij?” vroeg Zajontsjkowski, die Barankewitsj
wilde helpen.

Pototski zette Ludwiga's portret voorzichtig
neer.

„Ik weet niet, wat hij daar vroeger gedaan
heeft. Een mens kan heel wat domheden begaan
in zijn leven. Ik weet alleen — en dat is niet
slechts mijn mening, — dat Pilsudski in de eerste
plaats Pools patriot is en dat is het belangrijkste.
En voor ons is het natuurlijk heel wat gemakke-
lijker wanneer hij en niet vorst Sapega bij voor-
beeld „staatshef” wordt, al zou dat misschien
ook aangenamer zijn. . . .”

Vader Hieronymus, die zoals gewoonlijk in een
hoekje was gaan zitten, vroeg voorzichtig:

„Zou er geen gevaar kunnen bestaan, graaf, dat
generaal Pilsudski tegen zijn eigen wens in een
speelbal wordt in de handen van zijn partij, van
demagogen als Dasjinski en dergelijken?”

Pototski keek vader Hieronymus een paar ogen-
blikken onderzoekend aan.

„Aha, onze priester bemocit zich ook met poli-
tiek. . . .”

De hooghartige toon van den magnaat beviel
Edward niet.

„Vader Hieronymus heeft een zeer interessante
vraag gesteld,” zei hij droog.

„U hebt een verkeerde voorstelling van Jozeph
Pilsudski en van de P.P.S.! Ik ben van mening,
dat hij veel dichterbij ons staat. En hij heeft de
partij volkomen in handen, het is een middel om

hem bij de massa populair te maken. Dat is allemaal voor het gepeupel! Ook voor ons is het veel beter, wanneer het gepeupel in hem gelooft. We moeten helaas nu eenmaal manoeuvreren. . . . Zijn steunpunt is de militaire organisatie, de zogenaamde „Pilsudski-soldaten”. Daaronder zijn inderdaad heel wat P.P.S.-ers, maar dat is een soort van socialisten, weet U. . . . Wanneer Pilsudski met iemand rekening houdt, dan is het met ons, want wij hebben de macht en het goud! Om U een idee te geven, wat voor een man het is, zal ik U vertellen, hoe de regering gevormd werd.”

„O, alstublieft! Hier in die vervloekte provincie kom je nooit iets te weten. . . .” zei Barankewitsj.

„Natuurlijk begon het zoals gewoonlijk met een gevecht om de portefeuilles. Vorst Sapega heeft mij verteld, dat de pretendents, al die nationaal-democraten en hoe ze meer heten, elkaar bijna aangevlogen zijn. Toen heeft Pilsudski Moratsjewski, den kapitein van de tweede brigade van de legionairs bij zich laten komen, een oude P.P.S.-er en aanhanger van Pilsudski en heeft hem gezegd: „U wordt benoemd tot eerste minister. In de houding!” Moratsjewski salueerde. „U kunt gaan”. De eerste minister maakte rechtsomkeert en vertrok. . . . U kunt er zeker van zijn, dat die Moratsjewski, dien sommigen van die democratische heren als hun man beschouwen, geen kík zal durven geven, wanneer Pilsudski het hem niet beveelt! . . .”

Edward doofde zijn cigaret uit.

„Maar wat zijn zijn plannen? Wat is zijn mening over onze actie?”

Pototski bleef voor Edward staan.

„Daar hoeft U niet bezorgd over te zijn, graaf. Men zegt, — en dat staat volkomen vast! — dat Pilsudski, toen hij de titel van „staatsheofd” aannam, gezegd moet hebben: „Ik zal dit ambt niet

neerleggen, voordat het Poolse zwaard de grens van Polen van de Baltische tot de Zwarte Zee doorgetrokken heeft!" En hij zal het doen, als wij tenminste het muitende gepeupel onder de duim krijgen!" Pototski bleef bij het venster staan en staarde lang met gefronst voorhoofd in de duistere nacht.

„Staan wij er dan heus zo slecht voor?" vroeg Kazimir Mogelnitski hevig verschrikt. Een verstikkende hoestbui belette hem verder te spreken.

Pototski wachtte, totdat de hoest zou bedaren. Maar de aanval werd steeds erger. De oude man greep met de hand naar de keel. Edward, die in sombere gedachten verdiept was, schrok plotseling op.

Pototski keek met kille verachting naar het schokkende lichaam van den ouden man. Eindelijk hield het schorre hoesten op.

„U vraagt hoe wij ervoor staan, graaf," begon Pototski opgewonden en in zijn ogen vlamde een felle haat op. „U voelt zeker ook wel hoe de grond onder onze voeten trilt.... Het is een ware aardbeving, mijne heren! Het vreselijkste is wel, dat dat niet alleen hier het geval is. Terwijl je vroeger altijd nog wel kon vluchten, is dat nu bijna onmogelijk geworden. Er blijft ons slechts één ding over — de woedende bende te bedwingen!" Pototski liep opgewonden naar de tafel. „In Warschau zijn er heel wat heren, die hun koffers al gepakt en hun spoorkaartjes al gekocht hebben...." Hij lachte bitter. „Ik zou alleen wel eens willen weten, waar zij heen willen vluchten? Ik weet niet, wat U hier van plan bent, maar wij, Pototski's en met ons de Sangoesjki's, de Radziwill's, de Zamojski's en alle vooraanstaande Poolse edellieden, die hier in de Oekraïne hun bezittingen hebben, wij zullen de wapenen niet neerleggen, voordat we al het gespuis hebben uitgeroeid, dat

zijn hand naar onze bezittingen durft uit te steken! Ja, wij zullen die hand en het hoofd afslaan!"

Edward keek Pototski even aan.

„Ja, die heeft wat te verliezen! Tientallen suikerfabrieken, honderdduizenden desjatinen grond, een halfmilliard vermogen, — natuurlijk zal hij vechten! Wanneer ik hier voor mijn ongelukkige vijf millioen mijn leven op het spel zet, dan moet hij zeker wel willen vechten,” dacht hij.

„Hm... mm-mm... ja! Dat mag ik horen. De hand en het hoofd afslaan, ha-ha-ha! Maar dan moeten ze in Warschau die socialistenschurken niet aan het bewind laten. Toen ik hoorde, dat Pilsudski Ignat Dasjinski tot minister had benoemd, heb ik een hele dag buikpijn gehad,” zei Barankewitsj, grof en luid als altijd. „Nou, dacht ik, als ze die tot minister maken, dan kan je je wel opbergen! Dat monster heeft daar bij zich in Lublin al genoeg kwaad gedaan.... Hm.... mm ja! De achturige werkdag! Wat zegt U daarvan? Zelfs met de twaalfurige dag ga ik nog bankroet! En zij....”

Pototski bracht hem met een gebaar tot zwijgen.

„Ik merk, dat U het allemaal veel te eenvoudig inziet. Dasjinski, die leider van de Poolse socialisten, die U zo'n schrik aanjaagt, is op zijn wijze een zeer nuttig mens. In die krankzinnige maastroom, waarin Polen zich thans bevindt, kunnen alleen mensen als hij ons redden. En U scheldt hem ten onrechte uit. Wanneer Dasjinski inderdaad een gevaarlijk mens was, dan zou Pilsudski, dat verzeker ik U, hem niet tot minister benoemd hebben,” zei hij geërgerd.

„Hm.... mm.... ja! Maar....”

Pototski liet Barankewitsj niet aan het woord komen.

„U lijkt werkelijk wel een telegraafpaal. Neemt U mij niet kwalijk, ik wil U heus niet beledigen.

Een vaste overtuiging is nuttig, maar niet in een dergelijke mate," lachte Pototski verachtelijk. „U hoeft U trouwens al niet meer ongerust te maken: op achttien November heeft Dasjinski zijn ontslag genomen."

„Waarom?" vroeg vader Hieronymus belangstellend.

„Blijkbaar was het niet in zijn belang om nu minister te zijn. U begrijpt dat hij toch altijd nog de „vertegenwoordiger van het volk" is en de P.P.S. moet of ze het wil of niet in de oppositie zijn. Ons gewettigd streven bijvoorbeeld om direct de oorlog te beginnen tegen de Oekrainers, de Witrussen en de Lithauers, bevalt niet iedereen. Het gepeupel, ziet U, wenst geen oorlog meer te voeren. Maar wat spreek ik van gepeupel! Zelfs sommige fabrikanten en landheren, wier bezittingen voorlopig nog geen gevaar lopen, vinden onze plannen veel te gewaagd. Maar gelukkig zijn er niet veel van dergelijke lafaards. In ieder geval zullen we hen wel dwingen hun portemonnaie te openen. Wanneer ze denken, dat wij alleen voor ons eigen geld hele regimenten zullen organiseren en hun brandkasten zullen verdedigen, dan vergissen ze zich deerlijk."

Barankewitsj meende, dat hij hiermee bedoeld werd.

„Hm.... mm.... ja! Maar niet ieders vermogen is even groot."

Edward merkte, dat Barankewitsj Pototski iets onaangenaams wilde zeggen en mengde zich haastig in het gesprek:

„Waarheen dacht U van hier te gaan, graaf, als dat tenminste geen geheim is?"

„Hier kan ik mijn plannen wel vertellen. Ik ben op weg naar Zdolbunowo. Daar wordt het regiment gevormd, dat ik zal aanvoeren. Ja, dat wilde ik U nog vragen, hebt U aan het „staats-

hoofd" reeds Uw rapport gezonden en hebt U hem gevraagd de officieren van Uw troepen te bekrachtigen?"

„Neen," antwoordde Edward. „Is het dan nodig, dat ze door Pilsudski bekrachtigd worden?"

„Ja, maar daar hoeft U zich niet ongerust over te maken. In een tijd als de onze kunnen we ons niet met formaliteiten ophouden. U wilt toch ook een regiment organiseren? Nu, dan kunt U zeker zijn, dat men U tot kolonel van het Poolse leger benoemt."

Edward vloog verontwaardigd op.

„Al vijf jaar ben ik kolonel van de garde, graaf, en op het ogenblik kolonel in Franse dienst. En ik ben niet van plan aan dezen nieuwbakken generaal te gaan vragen, of hij mij de rang van kolonel wil geven, of niet...."

Pototski beet zich op de lippen.

„Dat moet U weten, graaf. Maar voor de vorm zoudt U het toch kunnen doen. Dat versterkt de autoriteit van het leger. Ook voor mij is Pilsudski geen god. Maar ik heb van hem de benoeming tot kolonel aangenomen, mijn broers ook. En ik beschouw dat niet als een belediging," zei hij droog.

Dan stond hij op en klapte de hielen tegen elkaar.

„U wilt me wel verontschuldigen, graaf? Mijn metgezellen en ik moeten thans wat gaan rusten, morgen vroeg vertrekken we."

Edward begeleidde Pototski naar de kamer, die voor hem gereed was gemaakt. Toen ze onder vier ogen waren, zei Pototski:

„In tegenwoordigheid van deze heren was het mij onmogelijk U alles te vertellen. Zij hebben hun tong niet al te best in bedwang, daarom heb ik hun het voornaamste niet verteld. Hebt U nu misschien nog een ogenblikje tijd?"

„Natuurlijk!"

Zij gingen zitten.

„Weet U, dat Pilsudski bevolen heeft de Duitsers in geheel Polen te ontwapenen?” vroeg Pototski.

„Ja. Maar dat is niet altijd mogelijk.... Ik had bij voorbeeld geen mensen genoeg.”

Pototski keek Edward wantrouwend aan.

„Spoedig komt vorst Radziwill hier. En verschillende kleinere afdelingen legionairs zijn ook op weg hierheen. Wanneer het U lukt de Duitsers nog een dag of drie hier vast te houden, zult U hen kunnen ontwapenen. Wij hebben de wapens en de munitie zeer nodig....”

„Natuurlijk, wanneer ik hulp krijg, zal ik hen ontwapenen. Maar vergeet niet, dat in de dorpen hier in de omtrek een opstand begint. Op twintig werst hier vandaan ligt bij voorbeeld het dorp Sosnowka; daar is het landgoed van Zajontsjkowski. Toen deze een partij rogge en hooi, waarover getwist werd, van de boeren afnam, hebben die naar de hooivork gegrepen. Er waren daar slechts tien legionairs. Natuurlijk konden zij niet tegen de boeren op, ze werden ontwapend en afgeranseld. De Zajontsjkowski's konden zich maar nauwelijks redden. In het dorp Cholmjansk is hetzelfde gebeurd. En in Pawlodz is het hele dorp in opstand: daar hebben ze den landheer vermoord en alle legionairs doodgeschoten.”

Pototski luisterde; hij perste de lippen op elkaar.

„Dat zijn kleine onaangenaamheden.... Maar nu wil ik U op de hoogte brengen van onze plannen voor de Oekraïne,” zei hij.

„Ik luister.”

„U weet natuurlijk, dat de Galiciërs op 1 November de West-Oekraïense republiek hebben gesticht.”

„Dat heeft vader Hieronymus mij verteld.”

„Ja, dat wilde ik U vragen — wat is dat voor een priester?”

„Het is een Jezuiet. . . . De kardinaal stelt vertrouwen in hem. Hij geeft ons goede inlichtingen.”

„Aha! Dat dacht ik al. Hij is natuurlijk intelligenter dan die dikke fabrikant. . . . Maar ik dwaal af! In Warschau is men van mening, dat Galicië in de eerste plaats door ons moet worden ingenomen — daar is petroleum en ijzer. Wij hebben eerst tegen dat plan geprotesteerd — de meeste van onze bezittingen liggen immers in Wolhynië en Podolië en niet in Galicië. Maar de Pilsudskimensen hebben ons verzekerd, dat we dadelijk na Galicië de Oekraïne zullen aanvallen. Wij hebben het besproken met de families, die daar belang bij hebben en kwamen tot de slotsom, dat de inname van Galicië geenszins in strijd is met onze plannen, integendeel — onze achterhoede is dan gedekt. Toen hebben wij toegestemd onder de voorwaarde, dat Pilsudski zijn reserves en de troepen van de Galicische landheren naar Galicië laat oprukken, en dat wij onze troepen naar Wolhynië en Podolië sturen.”

Edward knikte goedkeurend.

„Dat is juist. Iedereen strijdt met veel meer vuur voor zijn eigen bezittingen, dan slechts voor het abstracte begrip van een „Groot-Polen”.”

Pototski lachte.

„En hoe staat het met Moskou?” vroeg Edward.

De glimlach verdween van Pototski's lippen.

„Tegen Moskou zullen we een grote oorlog moeten voeren. Pilsudski droomt van de weg van Napoleon. . . . Als het dan al niet tot Moskou is, dan tenminste tot Smolensk.”

Nu was het Edward's beurt om te glimlachen.

„Vindt U niet, dat dat een gevaarlijke historische vergelijking is?”

„Neen! Toen was het een andere situatie. In

Warschau zijn ze heus niet zo dom. Moskou wordt in een ijzeren ring geklemd en Pilsudski is slim genoeg om daar gebruik van te maken en een flink stuk van het Russische vlees voor Polen in te pikken. Het ongeluk is alleen, dat wij geen kruit genoeg hebben voor een grote oorlog.... En nu die Oekraïne nog."

„Ja, graaf, U wilde mij daarnet inlichten...."

„U ziet het, wanneer je over het ene spreekt, kom je vanzelf op het andere. Ja, wat weet U van Simon Petljoeva?"

„Bijna niets, alleen dat die kerel nu aan het hoofd staat van dat zogenaamde Oekraïense Directorium," antwoordde Edward.

Pototski zocht iets in zijn zak.

„Dan moet ik U iets over hem vertellen. Want U zult met hem in aanraking komen. Op het ogenblik hebben zijn bendes bijna heel Wolhynië en Podolië overstroomd. Er liggen daar op verschillende plaatsen groepen van de roden."

„Kijk!" Hij haalde een in vieren gevouwen blad papier uit zijn portefeuille. „Hier heb ik een korte karakteristiek, vorst Sapega verzocht mij die aan U te geven, het is de copie van een rapport van onze agenten uit Kiew."

Edward nam het blad aan.

„In Parijs, op het Ministerie van Oorlog heb ik reeds van hem gehoord. Die avonturier heeft generaal Tabouis verleden jaar om de tuin geleid, toen de zogenaamde Centrale Rada in Kiew aan het bewind was."

„Volkomen juist. Leest U maar eens, zijn portret is daar vrij nauwkeurig getekend."

Edward las:

„Zijn ovale gelaat met de regelmatige trekken heeft niets opvallends. De grijze diepliggende ogen ontwijken de blik. De zware kaken, de gevoelige mond met de vermoeid neerhangende onderlip,

de slappe kin, de grote, iets afstaande oren, — niets verraadt de energie, de moed en de wilskracht, die karakteristiek zijn voor een leider. Petljoera, die geen grote intelligentie bezit, meer geneigd tot intriges dan tot grote politieke combinaties, is zeer geraffineerd in het voorbereiden van kleine, illegale „incidenten”; hij werkt vaak volgens twee tegenovergestelde lijnen van actie, weet snel door te tasten en zijn daden zijn vaak niet alleen onverwachts voor zijn tegenstanders, maar ook voor zijn vrienden. Hij is egoïst en eerzuchtig, stelt zijn persoonlijke belangen steeds hoger dan de plichten van zijn dienst. Hij heeft niet veel ontwikkeling genoten en bleef een middelmatig mens in de enge, slechte betekenis van het woord.

Petljoera werd in 1877 in Poltawa, in een welgesteld kozakkengezin geboren en kreeg zijn opleiding op een van die seminaria, waar de Oekraïense nationale beweging werd voorbereid. Tijdens de revolutie van 1905 is hij rechts sociaal-democraat. Hij is een journalist van klein formaat, zelfs voor de toenmalige verhoudingen, toen de Oekraïense intellectuelen over weinig krachten beschikten. Dat blijkt uit zijn artikelen, die later in boekvorm werden uitgegeven. In Kiew is hij redacteur van het weekblad „Het Woord”, daarna in Moskou van het tijdschrift „Oekraïens Leven”, dat in het begin van de oorlog vaderlandslievende oproepen publiceerde. Daarom is Petljoera ook nooit aan het front geweest. Hij werd gemobiliseerd voor administratief werk in het achterland, waar hij rustig het einde van de oorlog afwachtte. In Juni 1917 bekleedde hij de post van algemeen secretaris voor militaire zaken bij de regering van de Centrale Rada. Hij ging Kerenski nabootsen, nam alles van hem over, zelfs zijn gebaren en zijn houding. Petljoera hield redevoeringen voor de

soldaten en ging net als Kerenski in de traditionele Napoleon-houding staan. Toen de Centrale Rada door de opstandige arbeiders en boeren uit Kiew verjaagd was, werd Petljoera een van de meest actieve aanhangers van de meedogenloze strijd tegen de bolsjewiki, waarbij hij aan het hoofd stond van de uiterst rechtse vleugel van de Centrale Rada. In het begin van 1918 verlaat hij dadelijk de Franse oriëntatie, wordt aanhanger van de Duitsers en keert met de tros van de Duitse bezettingstroepen in Kiew terug. Hier weet hij een goed plaatsje te bemachtigen bij hetman Skoropadski, maar al spoedig krijgt hij ruzie met hem, waarvoor hij onder arrest wordt gesteld. Later heeft hij dat handig gebruikt, door zich uit te geven voor een „strijder” tegen de Duitsers en den hetman, wien hij nog pas te voren de hielen had gelikt. In het Directorium is hij de meest rechtse en eigenlijk is niet Winnitsjenko, maar hij daar de leider. Feitelijk staat het reeds vast, dat Winnitsjenko zal verdwijnen en dan zal Petljoera ongetwijfeld zijn plaats innemen. Thans gebruikt deze demagoog en avonturier de opstandige beweging tegen de Duitsers en de landheren voor zijn persoonlijke doeleinden. Hij kent geen enkele scrupule en strooit de leuzen rond: „Voor een zelfstandige Oekraïne”, „Weg met de Poolse landheren”, en aan de andere kant — „Weg met de Moskouse overheersing” enz. Onze agenten bij Denikin's staf delen mee, dat Petljoera een vertrouwensman naar generaal Denikin heeft gestuurd om hem zijn diensten aan te bieden. Maar men zegt, dat Denikin niets met hem te maken wilde hebben. Wij zijn van mening, dat men Petljoera voor een behoorlijke morele en materiële vergoeding kan kopen en dat hij ook het Poolse rijk zal dienen, wanneer men hem natuurlijk goed in het oog houdt en niet vergeet, dat deze man steeds

iedereen zal verraden, wanneer hem dat voordeel brengt.

Wij verzoeken daar in Warschau rekening mee te houden. Wij herhalen, Petljoera kan voor Polen van nut zijn, wanneer hij goed bewerkt wordt. Hoewel zijn troepen geheel uit boeren bestaan, die tegen ons zijn, toch heeft hun „hoofdman” reeds meer dan eens bewezen, dat hij in staat is zijn politiek volkomen te veranderen. De enigen, tegen wie Petljoera inderdaad steeds zal strijden, dat zijn de bolsjewiki, die hij haat en die hij met loffelijke ijver tracht te vernietigen. Wij menen, dat het thans het meest geschikte oogenblik is, om tenminste Wolhynië en Podolië in te nemen. Wij moeten gebruik maken van de situatie, nu Rusland al zijn krachten op de andere fronten heeft samengetrokken. Wij wijzen er op, dat het veel moeilijker zal worden, wanneer de rode partisaantroepen zich tot één leger zullen hebben verenigd. Het moet zo onopvallend mogelijk gebeuren, door de Petljoera-troepen naar het Zuiden te drijven en terwijl zij daar rooftochten en pogroms organiseren, zal men het Noorden van Wolhynië van zijn bendes kunnen zuiveren en het Poolse bewind daar kunnen herstellen.”

Edward legde de brief neer.

„Ja, dat past volkomen bij onze plannen,” zei hij na even te hebben nagedacht.

„Dus U bent het ook met ons eens?” vroeg Pototski levendig.

„Ja!”

„Nu begrijpt U ook, wat onze politiek moet zijn: zolang we nog weinig troepen hebben, moeten we in alle stilte optreden en het ene district na het andere aan Rusland en de Oekraïne ontnemen. Zij hebben bijna geen troepen in Witrusland. Voorlopig verklaren wij Rusland nog niet de oorlog, maar wij maken van iedere gun-

stige gelegenheid gebruik om de Roden uit Witrusland en Lithauen te verdrijven. Daarvoor is de nieuwe minister van Buitenlandse Zaken, Wasiljewski, reeds begonnen met een pers-campagne tegen de Sowjet-regering. Gelukkig hebben wij een goede aanleiding daarvoor!"

„Welke aanleiding?" vroeg Edward.

„In Moskou heeft men Zjarnowski, die door den gezant van de Regenten-Rada Lednitski als plaatsvervanger in Moskou was achtergelaten, de diplomatieke voorrechten ontnomen. Wasiljewski heeft al geprotesteerd en de bolsjewiki ervan beschuldigd, dat zij het internationale recht schenden, hij heeft hun twee ultimatus gestuurd, geëist, dat Zjarnowski onmiddellijk in zijn rechten hersteld wordt en dat de archieven van het gezantschap worden teruggegeven."

Edward keek hem verbaasd aan.

„Pardon, ik begrijp U niet goed. Zjarnowski was toch geen vertegenwoordiger van Polen, maar van de Duitse bezetting? Onze regering heeft die Regenten-Rada toch immers voor onwettig verklaard!"

Pototski lachte.

„Voor ons is dat inderdaad zo. Iedereen in Polen weet immers, dat de Regenten-Rada uit Duitse lakeien bestond, die Polen „bij stukjes en voor export" aan de Duitsers hadden verkocht. Het is ook waar, dat zij onwettig verklaard zijn; maar voor diplomaten is het feit, dat Moskou, uitgaande van dit besluit, Zjarnowski van zijn volmachten als gezant vervallen heeft verklaard, voldoende om te protesteren, dat het internationale recht verkracht is, al valt dat voor het gezond verstand ook moeilijk te begrijpen. Maar het gaat er immers om, een incident te vinden. Onze pers schreeuwde reeds, dat de bolsjewiki de Poolse eer beledigd hebben, dat zij haar gezanten arresteren

en meer in die geest. . . . Dat brengt de openbare mening in beweging, dat geeft ons een rechtvaardiging om aan het Witruussische front een aanval te ondernemen. . . .”

Edward liep heen en weer, hij trachtte de beste formulering te vinden.

„Natuurlijk, wanneer het een andere staat betrof, zou het onzinnig zijn. Maar in de strijd tegen de bolsjewiki zijn alle middelen geoorloofd!” Hij keek op zijn horloge. „Ja, dat is waar, ik heb den chef van de gendarmerie bevolen vannacht twaalf roden terecht te stellen, die wij gevangen hebben. Excuseert U mij een ogenblik, dan bel ik de staf even op.”

Pototski stond op.

„Ik zie U zeker morgen voor Uw vertrek nog wel?” vroeg Edward.

„Waarschijnlijk niet. Wij vertrekken in alle vroegte. Ik verzoek U voortdurend met mij in verbinding te blijven.”

„Dat beloof ik! Weest U vooral voorzichtig onderweg!”

Ludwiga luisterde angstig naar het slaan van de klok.

„Mijn God! Wat een vreselijke nacht,” fluisterde ze.

Ze kon niet in slaap komen. Al deze nachten had Edward in zijn eigen kamer geslapen. Nu logeerden daar de officieren van Pototski. Edward zou waarschijnlijk bij haar komen. Ze wilde hem liever niet zien. Waarover zouden ze nu kunnen spreken? . . . Ze wikkelde zich in de deken, toen ze de deur hoorde opengaan.

Vroeger had ze verlangd naar deze ontmoetingen. Maar nu voelde zij alleen, dat ze feitelijk de slavin was van dezen man. Een slavin gekleed in zijde, met het recht de bedienden te bevelen, en

zich een kleine tsarin te voelen, maar in alles onderworpen aan zijn wil. . . .

Hoe prettig had ze dat vroeger gevonden en hoe vreselijk was het thans.

Edward kwam binnen.

„Ik blijf hier vannacht,” zei hij, overtuigd, dat zij nog niet sliep.

Ludwiga zweeg. Hij kleeedde zich uit. Toen ze hoorde hoe driftig hij zijn riem losgespte, begreep ze, dat hij boos was.

Hij ging naar het bed toe, sloeg de deken terug en zei:

„Vannacht wil ik bij je zijn. . . .”

Ludwiga trachtte de deken over haar naakte schouders te trekken, maar hij trok het dek los.

„Wat is dat Eddie? Ik wil niet, dat je hier blijft! . . .” riep Ludwiga verontwaardigd.

„Maar ik wil het wel!”

Hij ging op het bed zitten en legde zijn hand op haar borst.

„Ga weg, Eddie! Ik wil je niet zien. . . . Ga weg!” verdedigde zij zich.

„Hoor eens Ludwi, dit verveelt me allang. Denk je nu heus, dat ik voortaan maar altijd op de divan wil slapen en afwachten totdat jouw boosheid weer eens in vriendelijkheid omslaat? Dat spelletje is niets voor mij. . . . Laten we nu maar liever vrede sluiten!” Hij boog zich over haar heen. Ludwiga duwde hem weg.

„Laat me met rust! . . .”

Maar de nabijheid van haar half ontblote lichaam bedwelmde hem. Hij duwde haar hand opzij en maakte zich met geweld van haar meester. . . . Dan draaide hij zich om en sliep dadelijk in.

Ludwiga snikte vernederd. Het bitterste was, dat zij zich willoos voelde, dat zij slechts met tranen op zijn ruw geweld kon antwoorden.

Edward boezemde haar afkeer in. En hij kon slapen, nadat hij haar zo beledigd had! Hij trok er zich niets van aan, dat er vannacht op zijn bevel mensen worden doodgeschoten. Vol afkeer schoof ze naar de rand van het bed en voorzichtig, om hem niet te wekken, stond ze op en ging naar haar boudoir. Daar, in een hoekje van de divan, lag ze lang zachtjes te huilen.

Adam, die juist van zijn wacht was teruggekeerd, dronk wat koude thee. Zijn vrouw en Chelja sliepen al. De vleugel lag weer vol vreemd volk — daar sliepen de drieëntwintig man van het konvooi van graaf Pototski.

Hij kauwde somber op een stuk brood en staarde voor zich uit.

Iemand klopte aan het venster. Adam stond met tegenzin op en deed de deur open.

Op de drempel stond Francisca. Ze was juist uit de stad teruggekeerd.

Zwijgend liet hij haar binnen, sloot de deur en vroeg dof:

„Wel?”

Francisca nam zenuwachtig de natte omslagdoek van haar schouders.

„Niets!” antwoordde ze met gebroken stem. „Ik kon hem niet zien, ze lieten me niet bij hem toe....”

Adam stond somber voor haar, in de hand hield hij het afgebeten stuk brood.

„Ze zijn je hier komen roepen....”

„Waarvoor?” vroeg Francisca vol haat.

Adam slikte even, keek langs haar heen en antwoordde:

„Vader kwam zeggen, dat je Pototski's bed moest opmaken....”

Francisca haalde diep adem, alsof zij het benauwd kreeg.

„Het bed opmaken?” Haar keel werd toegeknepen. Vol verachting keek zij Adam aan. „En wat heb jij gezegd?”

„Dat je komen zou zodra je terug was.”

Francisca's grote grijze ogen kregen een groene glans. Iets wilds, ongebreidelds vlamde erin op.

„Jullie zijn allemaal schoften!” fluisterde ze vol haat. „Hoor je 't? Schoften! Jij en je vader ook. . die vervloekte oude hond! . . .”

Adam week achteruit.

„Waarom heb je Chelja niet gestuurd?”

„Zij kan het niet. . . .” mompelde hij verlegen.

„Ze kan het best! Die ellendige Wladislaw heeft het haar wel geleerd. . . . Maar jullie hebt ons allemaal verkocht. . . . Je mag van geluk spreken, dat Barbara zo lelijk is, anders zou iedereen, die er zin in had, ook met haar. . . .”

„Wat zeg je?”

„Vraag het maar aan Chelja — ze zal het je wel vertellen. . . . Och, welk noodlot heeft me toch ooit hier gebracht!”

Adam keek haar woedend aan.

„Wat sta je te kijken?” vloog Francisca op. „Misschien hangen ze op dit ogenblik je broer op en jij waakt er als een hond voor, dat toch maar niemand den graaf een mes tussen de ribben steekt. . . . Ellendige lakei!” Ze duwde hem opzij en liep weg.

Adam, hevig verontrust door Francisca's woorden, schudde zijn dochter wakker.

TIENDE HOOFDSTUK

De drie mensen bij de watertoren luisterden in angstige spanning naar het steeds heviger schieten. Nu ratelden 'de schoten al bij het station. Aan deze loeiende storm van geluiden merkte je hoe fel de strijd was. André stond doodstil, de handen tegen de borst geklemd.

„Waarom hebben ze ons toch hier achtergelaten? Wat is dat voor onzin, dat ik hier rustig moet blijven afwachten, wie winnen zal? Denken ze dan, dat ik helemaal onbruikbaar ben?” zei hij bitter.

Jadwiga, die naast hem stond, trok hem moederlijk naar zich toe en trachtte hem te kalmeren.

„Wat kunnen we anders doen? Wij hebben de opdracht om hier te blijven.”

Oljosja zweeg. Buiten klonken stemmen, en naar het André toescheen, het gesnuif van paarden. Oljosja greep Ptacha bij de schouder.

„André, wat is dat?”

Ptacha verbleekte.

„Als dat de legionairs zijn? Dan is alles verloren,” dacht hij en hij voelde hoe zijn hart begon te hameren.

Er werd aan de deur geklopt. André struikelde over een tabouretje en haastte zich naar de deur. Daar lag de bijl op de grond.

„Kowallo! Ik ben het, Sjabel. Doe open!”

„O, Sjabel is het!” riep Oljosja opgelucht en rende naar de deur.

„Wie is dat?” André hield haar tegen.

„Dat zijn de onzen.... Ik doe al open.” Ze schoof de grendels weg.

„Daar ben ik dan,” zei een lange, in het donker nauwelijks zichtbare gestalte.

„De anderen zijn al weg,” zei Oljosja verwijtend.

„Dat horen we! We zijn wat laat, omdat we zo lang met de boeren uit Cholmjansk moesten onderhandelen. Ze wilden afgezanten sturen naar Mogelnitski. Als je ons niet aanraakt zullen wij jou ook niets doen, wilden ze hem zeggen. Het heeft ons veel tijd gekost voordat we ze hadden overreed.... Steek de lamp aan, Oljosja.” Sjabel streek een lucifer aan.

In het schijnsel zag hij André.

„Wie is dat?” vroeg hij angwanend.

„Dat is André,” antwoordde Oljosja plotseling verlegen. „Vader heeft gezegd, dat hij hier moest blijven.”

Een kleine, breedgebouwde boer was na Sjabel de kamer binnengekomen.

„Goedenavond!”

Sjabel drukte Jadwiga de hand.

„Dat is Jewtichi Satsjok uit Sosnowka,” zei hij.

Oljosja zette de brandende lamp op tafel en trok snel het gordijn voor het venster dicht.

„We hebben hier ongeveer vijftig boeren uit Sosnowka en een stuk of dertig uit Cholmjansk. We moeten hun nu geweren geven,” zei Sjabel.

Jadwiga nam hem even apart.

„Rajewski heeft gezegd, dat ze onderweg patronen bij het riviertje zouden leggen. Ik moest U zeggen, dat U met Uw afdeling naar het landgoed van de Mogelnitski's moest gaan. Dan wordt daar een deel van de legionairs vastgehouden, terwijl de onzen de stad innemen. En U moest vooral proberen de boerderij te bezetten. Daar staan de paarden van de Duitsers....”

Sjabel wendde zich tot Satsjok.

„We gaan eerst de geweren halen en dan naar de boerderij. Zeg maar aan je mannen, dat we daar goede paarden kunnen buitmaken....”

„Dat mag ik horen!” riep Satsjok verheugd. „Mijn paarden beginnen al aardig kreupel te worden en een stel nieuwe kan ik best gebruiken....”

„Nu, wind je nog maar niet zo op! We moeten gaan. Hoor je, hoe warm het toegaat in de stad? We hebben geen tijd om hier te blijven treuzelen.”

Zij liepen naar buiten, waar de boeren stonden te wachten. Ptacha zei plotseling tot Jadwiga:

„Ik ga met hen mee!”

„Hoe wil je nu meegaan? En je handen dan?” riep Jadwiga verschrikt.

„En wou je ons hier alleen laten? Een goede beschermer! Dan ga ik ook mee. Voor geen geld blijf ik hier alleen!” vloog Oljosja op.

„Dan zou ik ook mee moeten gaan,” zei Jadwiga zachtjes.

„Dan gaan we allemaal samen. Ik wil hier niet langer blijven, ik ben bang hier,” hield Oljosja koppig vol.

„Wat wou je daar doen? Er wordt toch gevochten,” zei André, die zich nu schaamde, dat hij hen in de steek had willen laten.

„Wat zou dat? Dan nemen Jadwiga en ik dat pakje verbandgoed mee en helpen de gewonden.”

André wist niet wat hij moest antwoorden.

„Maar wat zal je vader wel zeggen?”

„Daar hoeft je niet bang voor te zijn, ik zal hem wel antwoorden. Kom, Jadwiga Bogdanowna, laten we gaan.”

Jadwiga trok haar mantel reeds aan.

„Oljosja, haal het verband eens van mijn rechterhand af!”

„Het verband? Maar je hand is toch helemaal verbrand?”

„Maak dan twee vingers los, zodat ik tenminste de haan kan overhalen.”

„Dat doe ik niet — je vingers zijn helemaal rauw....”

André ging naar Jadwiga toe.

„Maakt U alstublieft mijn vingers los uit het verband! Anders scheur ik 't er met mijn tanden af.”

Jadwiga keek hem even aan en wikkelde toen het verband los.

Sjabel kwam binnen.

„Alles is in orde — we hebben de patronen en de geweren gevonden! Zo dadelijk gaan we op weg.... Het regent niet meer....”

„Wij gaan mee,” zei Jadwiga.

Pracha liep naar buiten en kwam terug met een geweer. Zijn zakken zaten vol patronen.

„Heb je voor mij ook wat meegebracht?” vroeg Oljosja.

Voor het eerst keken ze elkaar weer aan.

„Voor jou?” herhaalde hij verbaasd en glimlachte.

Hij gaf haar zijn geweer en stopte haastig de zakken van haar manteltje vol patronen.

„Ik zal je even laten zien, hoe je het moet laden. Kijk, je pakt dit dingetje — dat is één! Dan haal je het naar je toe.... Aj, de patroon is eruit gesprongen. Zo, die duw je in de loop.... Weer naar je toe! Dan trek je aan de haan — en er is een schoft minder op de wereld.... Druk de kolf stevig tegen je schouder aan. Hier, neem het maar, ik haal dadelijk wel een ander.”

Toen ze reeds op het punt stonden weg te gaan, schrok André plotseling.

„En Wassiljok!.... Wat moeten we met hem doen?” Hij rende naar de keuken. „Waska, sta gauw op! Word toch wakker, slaapkop! Wij gaan weg. Hoor je 't? We gaan weg! Doe de deur op

de grendel en ga dan weer slapen. We komen gauw terug...."

De slaperige Wassiljok begreep er niets van. André duwde hem al naar de deur.

„Doe de grendel erop en ga dan weer slapen.”

Wassiljok knipte slaperig met de ogen, bromde iets, maar begreep eindelijk toch, dat hij de deur dicht moest doen en dan gaan slapen. En dat deed hij ook.

Sjabel nam de boerderij in zonder één schot te lossen. Hun aanval kwam volkomen onverwacht. Op het landgoed had Edward iedereen, die maar een wapen kon dragen opgeroepen en was met hen naar de stad getrokken.... Alleen graaf Pototski met zijn konvooi was in het slot gebleven. Toen Edward hoorde, dat er in de buurt van het landgoed geschoten werd, was hij haastig teruggekeerd.

„Wat is dat nu?” dacht hij. „Er wordt in de stad gevochten? De duivel mag weten, wie daar met elkaar vecht. Zouden de Duitsers nu zo brutaal geworden zijn? Maar wie schiet er dan bij de boerderij?” Hij liet het landgoed omsingelen.

Bij de ingang van het park stond Pototski. Hij was te paard.

„Wat is er aan de hand, graaf?”

„Ik weet het niet. De verbinding met de stad is verbroken.”

Zo nu en dan klonk er een schot van de kant van de boerderij. Mogelnitski achtte het beter er in het donker niet heen te gaan. Hij besloot op het landgoed te blijven en de ochtend af te wachten.

Intussen was er bij de boerderij een hevige ruzie ontbrand. De boeren uit Cholmjansk kregen het aan de stok met die uit Sosnowka, die al met het verdelen van de paarden waren begonnen.

„Wij zijn hier het eerst binnengekomen, de paarden zijn van ons!” riep een lange boer uit Cholmjansk, die al op een gezadeld Duits paard zat en er nog drie aan de teugel hield.

Satsjok sprong op hem af.

„Geef op, zeg ik je! Je mag dankbaar zijn, dat je er één hebt gekregen. Jij wou zeker alles voor jezelf houden! Mijn paarden kunnen nauwelijks meer op hun benen staan en jij haalt ze allemaal weg....”

Aan alle kanten werd getwist over de paarden. Sjabel die met een groep boeren het landhuis beschoot, begreep aan de weinige schoten die hij hoorde, dat een deel van zijn mannen was weggelopen. Hij galoppeerde naar de boerderij.

„Hé boeren! Waar blijven jullie?”

Maar niemand luisterde naar hem. Hier en daar bewerkte men elkaar reeds met de geweerkolven. De lange boer uit Cholmjansk vuurde de anderen aan:

„Neem de paarden mee en dan smeren we 'm naar huis! Laten ze zelf de kastanjes maar uit het vuur halen.... Waarom zullen we onze kop in de strop steken? Vooruit, naar huis, jongens! En wie ons niet wil doorlaten, sla die met je geweer op z'n kop!”

Sjabel begreep het gevaar te laat.

„Waarheen mannen? Wat betekent dat — verdraat jullie ons?” riep hij.

„Versper ons de weg niet!” schreeuwde de lange boer hem toe.

„Laten de anderen de paarden teruggeven, dan blijven we.... Die Mogelnitski heeft ons al alles afgenomen, nou willen we dit tenminste hebben.”

„Wat praat je nog met hem? Vooruit mannen, naar huis! Anders omsingelen ze ons hier nog, en dan ben je er geweest....”

Sjabel werd opzij geduwd.

Nog maar net kon Ptacha Oljosja voor de hoeven van de paarden wegtrekken. De boeren uit Cholmjansk legden de zweep erover, drongen tegen elkaar aan en galoppeerden wloekend langs hen. Een ogenblik later hoorde men hen al niet meer.

Bij de eerste schoten kwamen de Duitsers in beweging. Onderofficieren renden langs de trein met soldaten. Korte commando's weerklonken. Toen het schieten steeds heviger werd en dichterbij het station kwam blies een hoornblazer voor de wagon van de staf alarm.

„Kolonel, daar is een officier, die U wil spreken. Hij noemt zich officier van het Poolse leger.”

„Laat hem hier komen,” antwoordde kolonel Pflaumer.

„Mag ik mij even voorstellen, kapitein Wrona.”

„Wat betekenen die schoten?” vroeg de kolonel dreigend.

„Het gaat om het volgende, kolonel, — in de stad is een bolsjewistische opstand uitgebroken. Men heeft ons het ultimatum gesteld om niet in te grijpen. Zij willen Uw troepen ontwapenen en de officieren doodschieten. Wij hebben de gehele nacht gevochten, maar moeten U nu om hulp komen vragen.... Wij hebben alles gedaan om deze opstand te voorkomen. Onze krachten zijn thans uitgeput en wij zullen de stad moeten verlaten....”

Het geratel van de schoten bij het station scheen zijn woorden te bevestigen. Achter den kolonel stonden enige Duitse officieren met stalen helmen.

In dichte rijen lagen de Duitsers op het perron van het goederenstation, een groep soldaten was aan 't werk bij de gepantserde auto's en de kanonnen.

„Zo-zo,” zei Pflaumer en spuwde het peukje

van zijn sigaar uit. „Willen ze ons ontwapenen? Nu, dat zullen wij nog wel eens zien. . . .”

„Natuurlijk, kolonel, wanneer U ingrijpt, zal er van dat gespuis niet veel over blijven.”

Wrona zag Schmultke tussen de officieren staan. De luitenant fluisterde den kolonel iets toe.

„Pardon, hoe was Uw naam ook weer?”

„Kapitein Wrona,” antwoordde Schmultke voor hem.

„Aha! Wij zullen hier zeer zeker ingrijpen. Laat Uw soldaten zich daar opstellen!” Hij wees naar links. „We zullen dadelijk beginnen. De kanonnen afladen! Brengt de pantsrauto's hier! Laat de voorzitter van de regimentssowjet de soldaten uiteenzetten, waarom we vechten.”

Tegen de ochtend was de stad in handen van de arbeiders. Sjabel had zich stevig vastgezet op de boerderij, waardoor hij Mogelnitski op het landgoed vasthield.

Maar toen de volledige overwinning nabij scheen, begonnen de zware kanonnen van het station te bulderen. Vuur en staal werden over de stad gespuwd. Plotseling begonnen een stuk of vijftien mitrailleurs te ratelen. De Duitsers trokken op naar de stad.

Een uur lang bood Rajewski wanhopig verzet, op iedere straathoek verdedigde hij zich. Maar de onkwetsbare pantsrauto kroop door de straten en richtte het vuur van zijn mitrailleurs op alle straatjes en binnenhoven.

„Ach, waarom hebben we geen bommen!” riep Tsjobot woedend.

De opstandelingen trokken terug, straat na straat moesten zij prijsgeven. De grijsgroene Duitse troepen trokken planmatig en geleidelijk voorwaarts. Even planmatig donderden op het station de vier kanonnen en slingerden hun zware projectielen de stad in.

„Dus we schijnen het verloren te hebben, Sigmund?” vroeg Kowallo, die snel naast Rajewski voortstapte.

„Ja, hier was ik al bang voor. Zonder provocatie is dat niet gegaan.... Metelski wilde gisteren met hun regimentssowjet spreken, maar hun voorzitter, die omkoopbare hond, heeft gedreigd hem te laten arresteren. Nu moeten wij er voor zorgen, dat wij onze mensen bijeen houden. We zullen terugtrekken naar Sosnowka. We moeten zo snel mogelijk, voordat het licht wordt, de stad zien te verlaten, anders omsingelen ze ons hier.”

De stad was in morgennevel gehuld. De laatste groepen arbeiders verlieten de buitenwijken.

Sjabel luisterde.

„De onzen schijnen de stad te verlaten.... Hoor je wel, ze schieten al in de buitenwijken. Blijkbaar hebben de Duitsers zich in het gevecht gemengd. Ja, dan zullen ook wij hier weg moeten, voordat het licht wordt.... Als de boeren uit Cholmjansk maar hier waren, zouden we het landhuis kunnen aanvallen, maar nu kunnen we niets doen. Zeg hun, dat we wegtrekken!” beval hij Satsjok.

„Zullen we de boerderij in brand steken?” vroeg deze.

„Dat is niet nodig. Die komt toch in ons bezit,” verbood Sjabel. „Laat je mannen opstijgen.”

„En wat doen we met de vrouwen?” bromde Satsjok ontevreden.

„Die moeten ook te paard.”

„Ik heb hier een wagen met allerlei rommel, daar kan er nog wel een op meerijden!....”

Sjabel hielp Oljosja in het zadel.

„Zul je er niet afvallen?” vroeg hij en gaf haar de teugels.

„Nee, vroeger in het dorp heb ik wel vaker gereden.”

„Nu, hang je geweer maar over de schouder. Tjonge wat ben je nu een dappere ruiter!” schertste hij, maar werd dan dadelijk weer ernstig.

Ptacha draafde naast Oljosja. Aldoor was hij bang, dat het meisje van het paard zou vallen. . . .

Een half uur later hadden zij zich aangesloten bij de arbeiders, die uit de stad wegtrokken.

Edward Mogelnitski reed naar het station, om kolonel Pflaumer persoonlijk te bedanken voor zijn hulp.

„Waarmee kan ik U van dienst zijn? Zegt U maar wat U wenst, alles wat in mijn macht is wordt dadelijk voor U gedaan.”

Kolonel Pflaumer wilde niets van hem aannemen.

„Dank U zeer. Wij hebben alles wat we nodig hebben. Maar een infanterie-regiment is op weg hierheen. Luitenant Schmultke zegt, dat Uw broer daarin dient. Ik heb gehoord, dat zij gebrek hebben aan levensmiddelen en aan warme kleding. De winter is op komst. Als U hun zoudt kunnen helpen, zou dat zeer goed zijn.”

„Natuurlijk, natuurlijk!” verzekerde Edward hem. „Maar U staat mij zeker wel toe Uw dappere soldaten een beloning te geven? Ik zou hun ieder honderd mark willen geven. . . .”

„Daar heb ik niets tegen. Ik zal de regiments-sowjet ervan op de hoogte stellen. Nog iets — wij wilden hier blijven totdat het Frankfurter regiment aankomt. Wij verzoeken U ons geen moeilijkheden in de weg te leggen bij het inslaan van brood.”

Mogelnitski salueerde.

„Ik zal er dadelijk voor zorgen, dat het brood U hier, aan het station geleverd wordt. En mag ik U en Uw officieren nu uit naam van mijn vrouw en mijn familie uitnodigen voor een soirée,

die wij te Uwer ere wilden geven? We zullen onze rijtuigen sturen om U af te halen."

„Dank U! Ik zal Uw uitnodiging aan mijn officieren overbrengen. Als alles rustig blijft zullen we graag komen."

Mogelnitski reed weg met zijn staf.

„We mogen ons wel haasten, anders spelen we het niet klaar," zei Mogelnitski tot Wrona, toen ze weer in de stad waren. „Stuurt U twee koeriers naar Zamojski. Laat hij zijn afdeling uit Pawlodz weghalen en zijn mannen hierheen sturen. Laten ze hem maar uit mijn naam zeggen, dat ik hem zal helpen de boeren uit Pawlodz te verslaan, zodra wij hier met de Duitsers klaar zijn. Bereidt U intussen aan het station alles voor. Wanneer ons plan mislukt, zullen we de stad moeten ontluimen en de weg voor de Duitsers openen.... Let goed op de boeren uit Cholmjansk, wanneer ze zich vertonen. Treedt energiek op!"

Pototski vertrok niet, zoals hij van plan was geweest. De opstand in de stad hield hem op. Toen de rust weer hersteld was werd in Edward's kamer Pototski's plan voor de ontwapening van de Duitsers besproken. Pototski verdedigde zijn plan met zoveel vuur, dat Edward zich er niet tegen kon verzetten, zonder voor een lafaard te worden gehouden.

„U spreekt van risico, maar waar is die niet? Ik zal U zelf helpen en ik ben er zeker van, dat wij de Duitsers zullen ontwapenen," zei Pototski vol zelfvertrouwen.

Tijdens hun gesprek kwam vader Hieronymus melden, dat er een delegatie van boeren uit Cholmjansk was gekomen. Edward wilde hen laten arresteren.

„Ik zal ze laten ophangen. Ze hebben onze boerderij in Cholmjansk vernield en hier de paar-

den gestolen, die ik gekocht had," riep hij uit.

Maar plotseling greep Pototski in.

„Ophangen kan men altijd nog. Zouden we hen niet voor ons plan kunnen gebruiken?"

Edward keek hem verbaasd aan.

„Dacht U werkelijk? Dat gespuis?..."

„Dat geeft niets. Laat vader Hieronymus maar eens met hen spreken. Zegt U hun maar, dat ze, wanneer ze vanavond vijftig man naar het station sturen en ons helpen de Duitsers te ontwapenen, een deel van de buit, geld en de vergiffenis van den graaf krijgen," commandeerde Pototski, zich tot vader Hieronymus wendend. „Nu, U weet zelf het best, hoe U met hen moet spreken..."

Vader Hieronymus verliet de kamer, maar kwam spoedig weer terug.

„Ze willen, dat de graaf het hun zelf belooft."

Edward keek Pototski aan.

„Doet U het gerust maar. Het verplicht ons immers tot niets."

Edward stond op.

's Avonds, toen bijna alle Duitse officieren op het landgoed van de Mogelnitski's bijeen waren, vertrok Edward met Pototski en een groep legionairs naar het station.

De in allerijl bijeengeroepen dames hielden de gasten ijverig bezig. Jozeph spaarde de wijn niet.

De Duitsers voelden zich geheel op hun gemak.

Schmultke en Sonnenburg maakten Stefanie het hof. De handige Poolse flirtte en lachte vrolijk. En niemand kon ook maar enig vermoeden hebben van wat er op het station gebeurde.

Een lange Duitse soldaat liep langs de trein en riep door de open portieren:

„Kom gauw je honderd mark halen! Anders is het op en vis je achter het net. Het geld wordt in de eerste klasse wachtkamer verdeeld..."

De trein stroomde leeg. Een dichte menigte soldaten vulde de wachtkamers. Een sergeant riep de namen af en drie klerken deelden de honderdmark-biljetten uit. Bij de tafels werd hevig gedrongen, er werd geschreeuwd en ruzie gemaakt. Iemand werd erop betrapt, dat hij zich tweemaal honderd mark had laten geven....

Intussen liet Dzebek, die nog steeds afschuwelijk stonk, hoewel Wrona hem al driemaal naar het badhuis had gestuurd, Worobejko door enige gendarmes naar de locomotief brengen.

„Rijd daarmee naar de Duitse trein. Geef dan volop stoom en zorg, dat hun trein zo snel mogelijk buiten het station wordt gereden. Een kilometer of vier verder laat je hem staan. Doe precies wat ik je gezegd heb, anders....” en hij wees op zijn revolver.

„Maar ze zullen me daarvoor koud maken!”

„Niets zullen ze je doen! Vooruit nu maar. Als je nog langer kletst, krijg je er van mij van langs!”

Worobejko, zichzelf vervloekend, dat hij op het station was gebleven, sprong op de locomotief.

Verschrikte kreten klonken door het station. Ratelend over de wissels reed de trein in steeds sneller vaart langs het stationsgebouw en verdween dan achter het dépot.

Sommige soldaten trachtten de trein nog in te halen, maar al spoedig zagen ze de nutteloosheid daarvan in en bleven staan.

De meeste soldaten waren ongewapend. Alleen de onderofficieren hadden hun revolvers bij zich en sommige soldaten droegen een kort zwaard.

„Verraad! Ze hebben ons bedrogen!” klonken van alle kanten verontwaardigde kreten.

De woedende soldaten ranselden de volkomen

onschuldige klerken af, wierpen de tafels met geld omver.

Een blonde luitenant met een lorgnet op, een van de officieren, die op het station was gebleven, trachtte de orde te herstellen.

„Wie wapenen heeft zich hier opstellen!”

Maar het was al te laat. Het station was omsingeld door de afdeling van Mogelnitski en de mannen van Pototski. De boeren uit Cholmjansk versperden de weg naar het Noorden.

Nadat men een salvo gelost had, kwamen de Duitse soldaten, zoals men het hun bevolen had, een voor een uit het stationsgebouw naar buiten.

Anderhalf uur later werden zij zonder hun overjassen, die men hun had afgenomen en sommigen ook zonder schoenen buiten het station geleid.

„Geeft acht!” schreeuwde Zaremba. „Jullic marcheert nu verder, zonder ergens stil te houden. Te voet kan je ook wel naar je Vaterland komen!”

Geen van de Duitsers zei een woord.

Een paar honderd man liepen zwijgend door de modder, somber lieten zij het hoofd hangen. Een woedende haat welde in hen op tegen de mensen, die hen zo bedrogen hadden....

„Wel, wat had ik U gezegd?” riep Pototski tevreden uit, terwijl zijn paard onrustig stond te trappelen. „Nu gaan we naar de officieren. Met hen zullen we wat beleefder moeten zijn. We mogen niet vergeten, dat ze zich vandaag toch behoorlijk gedragen hebben. Ik zal aan vorst Zamojski schrijven, dat hij hen zonder moeilijkheden door moet laten.”

„Natuurlijk, dat moeten we doen,” zei Edward dadelijk.

De trein raasde langs een verlaten halte en

reed een half uur later het volgende station binnen.

Worobjko liet de locomotief stilhouden en sprong op het perron.

Van alle kanten kwamen gewapende mannen aanlopen.

„Hé mannen, wat is dat? Wat voor een trein is dat nu? Kijk, daar heb je twee Duitsers! En daar nog een....”

Ze kwamen om Worobjko heen staan. Een stevige boer met een lange baard, patroonlinten over zijn schouders en een revolver en een bom aan zijn riem, vroeg:

„Wie ben jij? Antwoord me! Ik ben hetman Bereznja.”

„Dus opstandelingen?” riep Worobjko verheugd. „En ik was al bang dat ik in handen van de Poolse heren was gevallen....” Hij glimlachte blij. „Nou kameraden, ik breng jullie een pantserauto en vier kanonnen. Nu kunnen we het de heren flink warm maken. Bij ons is het niet gelukt. Wij kwamen in opstand en toen hebben we de onzen uit de gevangenis gehaald, de legionairs hadden we al op de vlucht gejaagd, maar jawel hoor, toen moesten de Duitsers er zich mee gaan bemoeien! Een heel regiment! Natuurlijk konden we daar niet tegenop. De onzen hebben zich naar Sosnowka teruggetrokken, maar toen kwam er herrie tussen de Poolse heren en de Duitsers. De Polen grepen mij bij m'n kladden en dwongen me de Duitse trein uit het station te rijden. Nou, en toen ben ik hierheen gevlogen. Zo is het gegaan, kameraden!”

De mannen, die om Worobjko heenstonden, luisterden zwijgend.

„Dan ben jij dus een van die bolsjewieken?” vroeg de man met de baard, die zich Bereznja had genoemd.

„Inderdaad ben ik bolsjewiek en partijlid,” antwoordde Worobejko trots.

„Aha, een communist!” De man met de baard vloekte gemeen. „Zulke kerels als jij bent, die knijpen we tussen onze nagels fijn. Neem hem mee, jongens!”

Worobejko keek verschrikt rond.

„Wie zijn jullie dan?”

„Wij zijn aanhangers van Petljocra. Daar heb je nooit van gehoord, zeker? Jodengebroed!” De man met de baard trok wreed zijn lip op.

„Dus jullie zijn contra?” vroeg Worobejko met wanhoop in zijn stem.

„Dat kun je opvatten zoals je wilt. Breng hem over de spoorweg en stuur hem naar hun God, Karl Marx. . . .”

Een paar mannen grepen Worobejko en namen hem mee.

De anderen waren reeds begonnen de trein leeg te roven.

„Zullen we hem hier maar afmaken? Waarom hem nog verder te slepen?” zei een van de Petljocra-mannen.

Worobejko keek wanhopig om zich heen.

Achter de spoorweg lag het open veld. Er woei een koude wind. Worobejko sidderde van angst, dat ze hem hier dadelijk zouden vermoorden, en dat niemand daar ooit iets van zou horen. En dat ging allemaal zo eenvoudig.

„Ben je gelovig? Sla dan een kruis, anders maken we er zo een eind aan,” zei een van de mannen kalm.

„Waarvoor?” vroeg Worobejko haast machinaal.

„De hetman heeft gezegd, dat we je de kogel moesten geven, dan zal je het wel verdiend hebben ook. . . .”

„Maar wat heb ik jullie dan gedaan? Ik heb

jullie een trein met allerlei goede dingen gebracht. Schamen jullie je niet om een arbeider zo maar voor niets af te maken?"

„Je bent toch communist?"

Worobejko was bang, dat ze hem in de rug zouden schieten en hij sprak nu eens tot den een, dan weer tot den ander.

„Wij arbeiders zijn toch allemaal bolsjewiki! Wat is daar voor bijzonders aan? Mijn vader heeft zijn hele leven als dagloner gewerkt. Waarvoor willen jullie me nu doorschieten?"

Een van de Petljoera-mannen zei aarzelend:

„Misschien konden we hem eigenlijk wel laten lopen? Wat gaat hij ons aan?"

De tweede zei na even te hebben nagedacht:

„Wat mij betreft kan hij de benen nemen!"

De derde, die zijn geweer al van de schouder had genomen, wierp het weer op de rug.

„Maak dat je weg komt, — maar pas op, dat je den hetman niet onder de ogen komt. En laat die commune in de steek, stommerd!"

„Knallen jullie me dan niet in de rug?" vroeg Worobejko openhartig. „Geef me anders maar liever een kogel in 't hart, dan heb ik minder te lijden. Het einde blijft toch hetzelfde...."

„Vooruit, ga nu maar!"

Bij de eerste tien stappen keek Worobejko telkens om, hij verwachtte ieder ogenblik een schot. Maar dan begon hij te rennen en liep het veld in.

Tegen de ochtend begon het te vriezen. Een laagje ijs bedekte de plassen en de moerassen. De revolutionairen waren bijeengekomen in Tsibulja's huis, in Sosnowka. Er werd besloten, dat de leden van het Revolutionaire Comité weer naar de stad zouden terugkeren. Ook de arbeiders, die meenden, dat ze niet ontdekt zouden worden, keerden naar de stad terug. Enige mannen bleven

bij Tsibulja's afdeling. De overigen zouden naar Pawlodz gaan. Toen de vergadering bijna was afgelopen kwam een boer uit Cholmjansk aanrijden, die het vreselijke bericht bracht, dat Mogelnitski elf boeren uit Cholmjansk in de stad, tegenover het stadhuis, had laten ophangen. De overigen hadden ieder vijftig stokslagen gekregen; men had hun de paarden afgenomen en hen daarna naar huis gestuurd.

Patlaj, Sjabel, Tsjobot en een deel van de arbeiders laadden machinegeweren op een boerenkar en trokken naar Pawlodz.

Stepowy wilde niet naar de stad terugkeren en ging met hen mee.

Van de zestig paarden, die men op de boerderij had gevonden, had Sjabel er slechts tien van de boeren uit Sosnowka kunnen krijgen.

Toen de karren volgeladen met kisten geweren en munitie, die men uit de stad had meegenomen, het dorp verlieten, ging ook Sjabel met een tiental ruiters op weg.

„Huil maar niet om ons, meisjes! We komen spoedig weer terug en dan gaan we in geluk en voorspoed leven,” schertste hij, toen hij afscheid nam van Oljosja en Sarra.

Men had besloten, dat de jonge mensen in Sosnowka zouden blijven.

Na elkaar kwamen ze allen weer terug in de stad — Kowallo, Metelski, Jadwiga en Rajewski.

Kowallo was niet weinig verwonderd, toen hij bij zijn huisje bij de watertoren een onbekende vrouw zag, die de samowar gereed maakte.

„Wat is dat nu weer?” dacht hij.

Toen de vrouw hem zag glimlachte ze.

„U bent zeker de heer des huizes? Het is niets prettig om in andersmans huis de baas te spelen. Ik ben André's moeder, Maria Ptacha.”

„Goeden morgen! Dus zo maken we nu kennis.” Kowallo drukte haar hartelijk de hand.

André's moeder was een lange, sterke en — wat Kowallo verwonderde — jonge vrouw.

Toen Rajewski even na hem het tuintje binnenkwam, vond hij hen in een levendig gesprek gewikkeld.

„En toen zei ik tegen hem: „De duivel mag weten, waar hij uithangt! Ben ik soms zijn kindermisje? Goddank is hij al zeventien jaar! Ik ben niet meer verantwoordelijk voor hem. Ziet U maar of U hem te pakken krijgt en dan mag U er hem flink van langs geven!” Mijn hart deed pijn terwijl ik het zei. Als ze hem maar niet in handen krijgen, dacht ik, maar mijn Andrijka is geen jongen om zich zo gemakkelijk te laten pakken. Och, wat ik een ellende met die jongens heb! De een is al net zo erg als de ander.... De kleinste kan ik tenminste nog voor zijn broek geven, maar wat kun je met den ander doen, nu hij al groter is dan ikzelf?”

Toen ze Rajewski zag, zweeg ze.

Een week ging voorbij. Plotseling was de winter begonnen. Jadwiga woonde bij haar oudste zuster. Marcelina werkte als verkoopster in een Poolse coöperatieve winkel. Ze was een stille, religieuze vrouw, en nooit erg bevriend geweest met haar zuster. Als alle oude vrijsters had zij haar eigenaardigheden: in haar kamer woonden zeven katten. Ze had hun de merkwaardigste namen gegeven en bracht al haar vrije tijd met de katten door. Iedere Zondag ging ze trouw naar de kerk, was zeer gezien bij den priester. Soms ging ze op bezoek bij zijn huishoudster, haar enige vriendin.

Toen ze die avond bij haar aanbelde, trof Marcelina haar niet thuis. De priester zelf, een goed-

moedige dikke man met een grote kale schedel, deed haar open.

„Komt U binnen, juffrouw Marcelina, juffrouw Wanda komt dadelijk terug,” zei hij vriendelijk. „Wel, en hoe gaat het bij U?” vroeg hij toen ze bescheiden in een hoekje van de kamer plaats had genomen.

„Goed, dank U. Mijn zuster woont nu bij me.”

„Zo, zo!” zei hij, om maar iets te zeggen.

„Vertelt U eens, waarom ken ik Uw zuster eigenlijk niet?”

Marcelina sloeg de ogen neer.

„Zij gaat niet naar de kerk, Eerwaarde.”

„Zo, is dat het! Zij is meen ik weduwe? Ik meen, dat U mij in de herfst gevraagd had om voor haar man te bidden?”

„Goddank is hij nog in leven. Kort geleden is hij teruggekeerd.”

„Zo, zo!”

De priester liep heen en weer door de kamer, vol deelneming vroeg hij haar uit en hij was zo vriendelijk, dat Marcelina hem alles vertelde wat hij vroeg....

„Goeden avond, vader Hieronymus. Wat een wintertje. Het sneeuwt ook al. Komt U binnen.”

„Vindt U dat alles ook niet ietwat vreemd, vader Hieronymus?”

„Ja, natuurlijk. Vooral in deze situatie. U zegt, dat haar naam Rajewskaja is?....”

Twee dagen lang volgde Dzebek, in burger gekleed, Jadwiga overal waar zij ging. 's Nachts werd hij afgelost door Kobylski. Tweemaal gelukte het Dzebek haar in het gelaat te zien. Hij prentte zich de trekken van dit brede, knappe vrouwen-gelaat goed in, hij kende het witte gebreide mutsje

dat zij droeg, haar soepele gang, haar zachte, prettige stem. Nu zou hij haar reeds uit de verte kunnen herkennen. Eerst schatte hij haar leeftijd op dertig jaar. Maar bij een tweede ontmoeting, toen hij een verraderlijke grijze lok in haar haar ontdekte, voegde hij er nog vijf jaar aan toe.

De vrouw deed echter niets verdachts. Van 's ochtends tot 's avonds werkte zij in de confectiefabriek. Vandaar ging ze wat inkopen doen in de winkel. Dan, om een uur of negen, ging ze naar den dokter, Metelski en dan naar huis. 's Nachts ging ze niet uit.

Na de tweede dag had Dzebek genoeg van het nutteloze geloop. Hij gaf het werk over aan een van zijn agenten en ging zelf op onderzoek uit.

Al spoedig kwam hij te weten, dat vrouw Rajewskaja vroeger in een andere straat had gewoond, en wel niet alleen, maar met haar zoon. Onder het voorwendsel, dat hij zijn schoenen wilde laten repareren, bezocht hij den schoenmaker Michelson. De kluwen begon zich geleidelijk te ontwarren. Kapitein Wrona hoorde van Spielmann over Sarra.

„En die dochter van den schoenmaker is ook niet thuis! Precies als de zoon van Rajewskaja. . . . Hier is iets niet pluis, chef!”

Toen Barankewitsj hem alles over Raymond Rajewski verteld had, nam Wrona zelf het onderzoek in handen.

De derde dag ging Jadwiga 's morgens vroeg naar Patlaj's vrouw.

„Aha!” riep Dzebek verheugd uit.

Het was het eerste belangrijke bewijs tegen haar. Patlaj's vrouw, die tijdens de opstand uit de gevangenis bevrijd was, had men voorlopig nog met rust gelaten. Maar haar huisje werd voortdurend in het oog gehouden.

„Wees maar voorzichtig, anders bederf je alles nog!” waarschuwde Wrona den praatgragen Dzebek, toen deze hem zijn succes kwam melden. „Voorlopig weten we nog niets.”

De volgende ochtend werd Wrona vanuit de fabrieken door de gendarmerie-afdeling van het station opgebeld.

„Vannacht zijn er weer oproepen van het Revolutionaire Comité aangepakt, met de volgende inhoud: „Kameraden arbeiders! Wij zijn niet verslagen. Wij hebben ons alleen tijdelijk teruggetrokken. Wacht op ons — wij keren spoedig terug. Laat de vijand dat maar weten. Leve de macht van de arbeiders en boeren! De voorzitter van het Revolutionaire Comité Chmoeri”.

Wrona legde de hoorn van de telefoon neer en dacht na. Vervolgens haalde hij een klein metalen doosje uit zijn zak, nam er wat wit poeder uit en snoof het met wellust op.

Rajewski bleef op de hoek bij de winkel staan, hij wachtte op Jadwiga. Na haar werk moest zij hierlangs komen. Hij moest haar spreken. Tot nog toe hadden zij elkaar slechts bij Metelski ontmoet. De wachtkamer van den dokter was daarvoor de meest geschikte plaats.

Iets verder in de straat stond een kleine man met een warme korte pels aan. Rajewski, die reeds lang gewend was om niet door stil te blijven staan de aandacht te trekken, keerde zich met de rug naar de wind en stak een cigaret aan. De wind deed de fijne sneeuw door de straten stuiven.

„Mag ik even wat vuur van U?” vroeg de man in de pels, terwijl hij met zijn verkleumde vingers een goedkope cigaret uit een pakje haalde.

„Alstublieft.”

Aan het accent hoorde Rajewski, dat het een

Pool was. Er liepen een paar mensen langs het trottoir. De koude wind joeg hen voort. In het venster van de winkel zag Rajewski, dat Jadwiga voorbij liep. Ze had hem niet gezien. De man in de pels kreeg plotseling haast. Hij stak zijn cigaret zelfs niet aan.

Rajewski keek hem even na, dan volgde hij hem rustig. Hij zag, dat Jadwiga een bakkerswinkel binnenging. De man in de pels bleef bij de winkel staan. Rajewski bekeek een aanplakbiljet. Toen Jadwiga weer buiten kwam volgde de man haar weer. Rajewski liep aan de overkant van de straat langs het huis waar Jadwiga woonde, zonder ook maar even op te kijken.

In de zijstraat was de man in de pels aan het onderhandelen met een koetsier van een huurrijtuigje.

Rajewski liep in gedachten verzonken verder. Een bittere smaak in zijn mond herinnerde hem aan zijn cigaret. De tabak was opgebrand en het kartonnen mondstuk begon reeds te schroeien.

Met één oogopslag had hij gezien, dat er ook iemand voor Metelski's huis stond.

„Kowallo is nu bij Metelski. Kijk, daar staat er nog een! Nou, dat is vast een beginneling. Ze hebben zeker nog geen ervaren mensen kunnen vinden.”

Rajewski liep nog een paar huizenblokken verder en sloeg toen een zijstraat in. Hij keek om, niemand volgde hem.

„Jadwiga, Kowallo, Metelski, — wie van hen zou onvoorzichtig geweest zijn? Nu kon je al geen van hen meer waarschuwen. Natuurlijk had Jadwiga niet terug moeten gaan naar de stad. . . .” Het was alsof zijn hart zich in zijn borst samenknep. „Jadwiga!” Hij stootte tegen een lantaarnpaal aan maar herwon toen dadelijk zijn zelfbe-

heersing. Snel liep hij naar de fabriekswijk. Hij moest de anderen waarschuwen....

Gnat Werba klopte bij iedereen aan en ried hen zo snel mogelijk de stad te verlaten.

Daarna stuurde Rajewski hem de stad in. Een uur later kwam hij terug met droevig nieuws.

Zodra het donker werd gingen ook Rajewski en Werba weg. Een boer, die van de markt naar huis terugkeerde, nam hen mee in zijn slee.

Onderweg kwamen zij Sjabel tegen. Deze liet zijn paard in het dorp achter en ging te voet naar de stad.

's Nachts werden in de fabriekswijk een reeks mensen gearresteerd.

ELFDE HOOFDSTUK

De sneeuwstorm woedde over het land.... Bij handenvol sloeg de sneeuw tegen de ruiten van de houtzaagmolen. De eeuwenoude eiken bogen onder de windstoten.... Angstig gierde de storm door het bos....

André voelde zich niets op zijn gemak. Hij stond tegen een grote boom geleund met de karabijn in de hand en keek gespannen in de donkere nacht. Bij ieder gekraak van een gebroken takje meende hij, iemand te horen lopen. Wanneer hij de nerveuze spanning niet langer kon verdragen, liep hij om de boom heen en gaf hij zijn ogen even rust door naar het licht te kijken, dat uit de vensters van de oude houtzagerij straalde.

Het licht getuigde van leven, van mensen, die in de warme kamer van den molenaar beschermd waren tegen de woedende sneeuwstorm....

„Psjenitsjek is zeker weer iets over mij aan het vertellen.... Oljosja lacht natuurlijk. Nou, laat ze maar lachen.”

André glimlachte onwillekeurig. Warm stroomde het bloed naar zijn hart zoals altijd, wanneer hij aan Oljosja dacht. De mensen noemen dat liefde. Nu, waarom niet?

André raakte in gedachten verzonken, hij droomde.... Als hij nu eens een beroemd strijder werd? Dan zouden er in de dorpen legenden over hem verteld worden, zijn naam werd een schrikbeeld voor de vijand en hij zou jong en dapper voor zijn eskadrons uit galopperen en

zijn vaderland van de Poolse heren zuiveren.

Brankewitsj zou voor hem vluchten en tegen die dooie kat van een vrouw van 'm zeggen:

„Dat is nou die Ptacha, de duivel hale hem, je weet wel, die stoker van onze fabriek.”

Oljosja zou van zijn heldendaden horen en ze zou er stilletjes trots op zijn, dat die jongen, waarover iedereen nu spreekt, haar knieën gekust heeft en zulke warme woorden tot haar gezegd heeft. Ze zal hem niet meer plagen en in haar ogen zal hij niet meer die verborgen spot ontdekken.

Oljosja zal hem zien in al zijn glorie en voor het eerst straalt er verrukking en liefde uit haar blik....

Vlak bij hem kraakte een dode tak. Instinctief legde hij de karabijn aan. Scherp klonk zijn stem door de nacht:

„Halt! Wie is daar? Ik schiet!”

Iets hoogs en donkers bewoog zich voor hem en een schorre stem antwoordde:

„Hallo! Wie is daar bij de molen? Ik ben het, Sjabell!”

André liet de karabijn zakken. Hij herkende de stem.

„Ik ben het, Ptacha!” riep hij.

De kop van een paard dook naast hem op en de ruitser, in een grote schapenpels gewikkeld en met een muts van hetzelfde vel op het hoofd, boog zich naar André om te zien of hij het wel was.

„Waar kan ik mijn paard zetten? Wie is daar binnen? Is Tsibulja er?”

„Ze zijn er allemaal!” riep André. „Hoe gaat het in Pawlodz?”

„Ik kom uit de stad. Het is misgelopen. Het Revolutionaire Comité is gearresteerd....”

Ptacha week verschrikt achteruit:

„Wat zeg je?”

Tot diep in de nacht werd er hevig gediscussieerd. Het bericht, dat het Revolutionaire Comité gearresteerd was, had allen droevig gestemd.

Sjabel trok zijn schapenpels uit en riep:

„Iemand moet ze verraden hebben! Ze zijn allemaal gepakt. . . .”

Sjabel wist niet, dat Rajewski naar Pawlodz had kunnen vluchten.

Lang, heel lang was het drukkend stil in de kamer. Raymond was doodsbleek geworden. Tsibulja streek somber door zijn lange baard. Hij staarde naar een hoek van de kamer, alsof daar in het donker onder de bank iets was, wat zijn aandacht trok.

Oljosja zat in een hoek bij de kachel; ze liet het hoofd op de knieën zinken om haar tranen van wanhoop te verbergen. Nog maar een ogenblik tevoren had haar opgewekte lach allen vrolijk gemaakt. Met wijd open ogen, vol angst en ellende, keek Sarra den groten Tsibulja aan, tevergeefs trachtte ze bij hem ook maar een vonkje hoop te ontdekken. De opstandige boer uit Sosnowka bleef zwijgen.

Ptacha, die juist door Psjenitsjek was afgelost, sprong plotseling op en wierp zijn muts woedend op tafel:

„Wat zitten jullie hier toch, mannen? We moeten het Revolutionaire Comité gaan bevrijden! Met de hele afdeling zullen we de stad binnenvallen en dan is het met hen gedaan! We slaan ze neer en bevrijden de onzen!”

Tsibulja draaide zijn zware kop langzaam naar hem toe.

„Waarmee wil je ze neerslaan, snotaap? Ik zou maar liever je mond houden, dat is verstandiger!”

André sprong op alsof hij gestoken was:

„Wat bedoel je? Ik zeg toch met de hele af-

deling? De boeren in de dorpen op de been brengen! En snotaap heb je me niet te noemen, anders zou ik je hele baard kunnen vergeten en je d'r zo van langs geven, dat. . . .”

„André. . . .” zei Sarra zacht.

Ptacha kwam weer tot bezinning.

„Niet zo opgewonden, ventje! Voor zulke woorden kun je ransel krijgen. Al hebben we hier geen tsarenleger, toch blijft een commandant een commandant en wanneer die je wat zegt, moet je gehoorzamen. Als je groot bent, kunnen ze jou als commandant kiezen en dan kun je laten zien waartoe jij in staat bent.”

„Van ransel moest je liever maar niet spreken!” riep Psjigodski. „Dat zijn nog je oude onderofficiersmanieren.”

Raymond vroeg, langzaam de Oekraïense woorden uitsprekend:

„Kameraad Tsibulja, weigert U een aanval te doen op de stad, of tenminste op de gevangenis? Of, om het maar ronduit te zeggen, U wilt Uw afdeling niet naar de stad sturen om de onzen te bevrijden?”

Tsibulja steunde zijn zware lichaam op tafel en hoestte verlegen.

„Heb ik dan gezegd, dat ik weiger? Maar hoe kunnen we het doen? Jullie weet het zelf, — we hebben vijftig bereden boeren, twintig hebben geweren, de overigen alleen maar jachtbuksen. Dan kunnen we misschien nog een man of vijftewintig op sleden meenemen. Ik spreek van onze eigen boeren uit Sosnowka. Van de andere dorpen kun je niet te veel verwachten. Daar komen ze alleen voor zichzelf op. Als er een straf-expeditie tegen hen optrok, dan zouden ze natuurlijk van zich afbijten. Maar om stedelingen te bevrijden, daar zijn ze niet voor te vinden. In de stad liggen meer troepen dan waarover wij beschikken. Wie voelt

er nu voor zich door de machinegeweren te laten afmaken?"

„Dus je durft niet?" vroeg Sjabel vijandig.

Tsibulja werd rood.

„Wat zijn jullie toch een opgewonden volkje, jullie uit de stad! Alles moet maar halsoverkop besloten worden. . . . Stel, dat ik met jullie meega, dat weiger ik niet. Ik ben nog niet vergeten, wie mij vlak voor de terechtstelling bevrijd heeft, maar wat kan dat de andere boeren schelen? En eerlijk gezegd, ze zullen ons tot op den laatsten man afslachten als ganzen, we zullen niemand bevrijden en er onze eigen kop nog bij verliezen. Als commandant ben ik verantwoordelijk voor mijn mensen."

Sjabel viel hem scherp in de rede.

„Houd toch op met die onzin, Tsibulja! Zeg het nu maar ronduit, — jullie partisanen hebt niet veel fut. Als het niet vlak bij je huisje is willen jullie niet vechten. Als jullie maar dicht bij je vrouwen zit, dan kan de revolutie jullie verder niets schelen! Bah! Vervloekte kleine bourgeois zijn jullie!"

„Bedoel je ons met die bourgeois?" vroeg Satsjok verwonderd.

„En wat ben jij dan anders?" riep Ptacha.

„Toen we jullie mensen uit de gevangenis haalden zetten we ons leven op 't spel. En nu, nu ze de galg al aan 't bouwen zijn voor het Revolutionaire Comité, nou weten jullie niets anders te zeggen dan „mijn huisje staat niet aan de weg, ik heb niets gezien."

„André, maak nu geen ruzie. Kameraad Tsibulja heeft het zo niet bedoeld. Nietwaar, Jemeljan Zacharowitsj?" zei Sarra.

Tsibulja schoof heen en weer op de bank, hij streek door zijn baard en bromde:

„Als ik een bourgeois ben, dan hebben we hier

niks te bespreken, maar als jullie mij als een kameraad beschouwen, dan weiger ik niet te helpen. Toch laat ik mijn mannen niet naar de stad optrekken. Ze slachten ons af...." Duidelijk en nadrukkelijk sprak hij de laatste woorden uit.

„Dus dan is het met onze mensen gedaan?" zei Sjabel met doffe stem.

„Nee, nee! Dat kan niet, zolang wij nog in leven zijn!" barstte Raymond uit.

„Raymond, als zij niet willen, dan gaan we zelf," zei Oljosja verontwaardigd. „Ik ga ook mee!"

„En ik ook...." zei Sarra zachtjes.

„Schaam je je niet, Tsi bulja, dat je die kinderen de dood in stuurt?" riep Psjigodski.

„Ik blijf erbij, dat ik niet naar de stad opruk. Maar wie wil, die kan gaan. Dan krijgen ze er nog een stuk of wat in handen."

„Nou, laat-ie stikken jongens!" riep Ptacha uit. „Vooruit! Maak je klaar! Wij hebben hier niets meer te zoeken. Laten ze me maar in stukjes hakken, maar hier rustig zitten wachten, terwijl ze onze mensen ophangen, nee, dan laat ik er liever zelf het leven bij!"

Zowel Sjabel als Psjigodski begrepen, dat er geen uitweg was. Het was duidelijk, dat iedere poging om het Revolutionaire Comité te bevrijden zonder de hulp van de partisanen tot mislukken gedoemd was. Psjigodski wist hoe koppig Tsi bulja was. Het was onmogelijk hem van gedachten te doen veranderen; hij trachtte nog een andere mogelijkheid te vinden. Niemand anders dan Ptacha wees hem plotseling een weg aan.

„Wat denk je Sjabel, zullen ze hen eerst nog voor het gerecht brengen, of zo maar?...." vroeg Psjigodski.

„Van een rechtbank is natuurlijk geen sprake! Misschien een krijgsgerecht voor de schijn. Maar

de afloop staat vast. Als we morgen niets doen zal het zeker te laat zijn."

„Te laat?" fluisterde Oljosja, doodsbleek.

Niemand antwoordde. De stilte werd steeds drukkender.

„Nu, als ze omkomen, dan is het uit! Dan spaar ik niemand meer! Een jaar lang zal ik de mensen op de been brengen en dan zullen we ons wreken. Ik mag doodvallen, wanneer ik al die Mogelnitski's de hals niet afsnijd! Ik val hun landgoed binnen en ik roei ze tot op den laatsten man uit. Hun verdiende loon!" hijgde André hartstochtelijk.

„Wacht eens, jongen, maar dat is inderdaad mogelijk!" riep Psjigodski verheugd.

„Wat is mogelijk? De Mogelnitski's uitroeien? Wat vlak voor je neus ligt kun je nog niet altijd te pakken krijgen!" lachte Tsibulja verachtelijk.

Maar Psjigodski luisterde al niet meer naar hem, hij keek de anderen opgetogen aan.

„Luister maar eens, hoe prachtig dat allemaal voor elkaar komt," begon hij. „Hoe treden die heren en officieren altijd tegen ons op? Als wilde beesten! Als je in hun handen valt, dan kun je het leven wel vaarwel zeggen. Wil je niet onder het juk lopen, dan krijg je een kogel in je kop. Moeten wij dan soms heiligen zijn? Als een slang je bijt pak je hem niet met je blote handen..."

„Wat wil je nu?" viel Satsjok hem in de rede.

„Ik wil dat we vannacht tegen de ochtend geen aanval doen op de stad, maar op het grafelijke slot."

„Wat, wil je dan tegen vrouwen gaan vechten? De graaf is immers in de stad, hem krijg je niet te pakken!"

„Wees jij nu stil, Satsjok!"

„We doen dus een aanval op het slot. De wachten, die ze in Cholmjansk hebben uitgezet, kun-

nen we ontlopen. Dan moeten we een omweg van twaalf werst maken. Met zulk weer zou zelfs de duivel je niet zien. Nou, de mensen die bij het slot de wacht houden kunnen we wel aan. Mogelnitski denkt er natuurlijk niet aan om daar in de achterhoede veel mannen vast te houden. Hij weet, dat de partizanen niet gauw uit hun hol kruipen!"

"Kom, dat weten we wel, maar wat dan verder?" riep Satsjok ongeduldig.

"Nou, dan nemen we hun vrouwen gevangen en die oude schoft als toegift erbij. Wie weet, misschien valt Mogelnitski zelf ons ook nog wel in handen. Hij komt vaak uit de stad naar huis. Ik ken daar het hele huis. We nemen ze allemaal mee, zetten ze in hun eigen slee en dan er vandoor! Laten ze ze dan maar zoeken! We verbergen ze ergens ver weg op een geschikte plek en dan bellen we hem op, als hij tenminste ook niet in onze handen is en zeggen: als jullie een van de onzen ook maar met een vinger aanraakt, dan zullen we ook met jullie vrouwen geen omslag maken. Wel?"

"Schitterend Psjigodski, dat is een prachtidee! En zo verduiveld eenvoudig!" riep Ptacha verrukt uit.

Iedereen keek Tsibulja aan, in gespannen verwachting wat hij ervan zou zeggen.

De grote boer sprak niet dadelijk. Hij had altijd tijd nodig om na te denken en kon zich nooit haasten. Maar zijn zwijgen gaf hoop.

"Ja! Dat lijkt mij beter. Hier valt over te spreken. Het is verstandiger dan naar de stad te trekken. Alleen ben ik bang, dat we niemand aantreffen als we bij hun huis komen en dan zijn we nog niets verder. . . ." Nog steeds aarzelde Tsibulja.

"Dus we doen het?" drong Sjabel aan.

"Wat denk jij ervan, Satsjok?"

„Ik sluit me bij jou aan, Tsibulja. . . . Maar het idee lijkt me niet slecht. En daar in het slot zullen de boeren nog wel het een en ander naar hun gading kunnen vinden. . . .”

„Nee, zet jullie dat maar uit je hoofd!” viel Raymond hem zachtjes in de rede, maar zo beslist, dat Satsjok verlegen knipoogde.

„Maar waarom niet? Het is toch allemaal van ons geroofd.”

„Wij moeten het Revolutionaire Comité bevrijden, en jij. . . .” zei Sjabel hevig verontwaardigd.

„Goed dan, ik ben er voor,” besloot Tsibulja eindelijk. En op een rustige commandotoon beval hij:

„Satsjok, jij rijdt naar het dorp en zorg, dat de jongens over een uur te paard zitten. Neem alleen degenen mee, die een paard hebben, de anderen moeten maar thuis blijven. Zoveel mensen hebben we hiervoor niet nodig. Dus over een uur ben je klaar. . . .”

Ludwiga stond voor het grote venster van de bibliotheek. De sneeuwstorm, die in het begin van de nacht gewoed had, was wat gaan liggen. Af en toe dwarrelden er nog een paar vlokken neer op het donzige sneeuwtapijt.

Gisteren avond laat was hij vertrokken, zonder zelfs afscheid van haar te nemen.

Wat was er gebeurd? Waarom voelde zij zich zo onrustig en eenzaam in dit grote huis?

Heel veel dingen gebeurden er thans, die zij niet begreep. Hopeloos verward leek haar alles. Iedereen — zowel Edward als Pototski en vader Hieronymus — spraken van een strijd voor een onafhankelijk Polen, maar in plaats van heldenmoed, ridderlijkheid en zelfopoffering zag zij niets dan verraad, terechtstellingen en galgen. Dat was poli-

tiek. En haar persoonlijk leven? Zij voelde zich hier als een vreemde.

Het was waar, ook vroeger had zij zich hier nooit thuisgevoeld. Alleen hij had van haar gehouden en haar gekoesterd.

Ze had immers nooit iets anders dan afschuw kunnen voelen voor dien ouden, tandeloozen vrouwengek. Ze had niet geweten hoe laag en gemeen hij was, totdat de geschiedenis met Francisca haar de ogen opende. En dan Wladek? Of Stefanie? . . . Maar Eddie, haar Eddie?

„Houd ik werkelijk niet meer van hem?” dacht Ludwiga.

Hoe kwam dat toch? Was dat zijn schuld of misschien de hare? Het was nu immers gebleken, dat zij haar man nooit gekend had! Vroeger had zij hem gezien als een held, een ridder zonder vrees of blaam. Had zij ooit kunnen denken, dat hij tot zulke gemeenheden in staat was? Ze sidderde, toen ze dacht aan de galg voor het stadhuis. . . . Hij was het, Edward, die bevolen had de mensen op te hangen, die hij door verraad, omdat zij hem op zijn erewoord hadden vertrouwd, had kunnen vangen.

Wie had hem daartoe gedreven? Wrona? Hij was bang voor dien man.

Ludwiga liep de kamer in.

Hoge eikenhouten kasten met boeken stonden langs de muren. Hier, in de bibliotheek, bracht zij vaak urenlang door en dan leefde zij in een sprookjeswereld van avonturen, fantasie en romantiek.

Nu was ze hier gekomen in de hoop wat vergetelheid te vinden.

Ze liep naar een van de kasten en haar onverschillige blik gleed over de gouden letters van de banden. „Brieven uit het Verleden” las ze. Weer gingen haar gedachten terug naar Edward. . . .

Ze dacht aan de oude, vergeten brief, die ze een dezer dagen in een boek gevonden had. Daarin schreef de oude gravin, Edward's moeder, aan haar huisarts over de „jeugd Duits pattingen” van haar oudsten zoon, waar zij zich erg ongerust over maakte. De jongen zou immers de een of andere ziekte kunnen oplopen. . . .

Schaamte en gewonde trots, woede en verachting — alles vlamde weer in Ludwiga op en ze brak in snikken uit. Maar snel droogde ze haar tranen weer af. Nu wilde ze er niet meer om schreien, nu alles kapot was, nu hij alleen maar verachtelijk had gelachen, toen hij deze brief had gelezen!

Ze moest maar naar haar moeder gaan. Daar, ver van hem weg, zou ze alles nog eens goed overwegen en dan een besluit nemen.

Op de binnenplaats klonk een schot. Ludwiga liep naar het venster en bleef toen als versteend staan. Een ruiter in een schapenpels galoppeerde over de plaats. Hij hield een korte karabijn in de hand, waaruit hij blijkbaar pas het schot had gelost. Langs de oprijlaan kwamen nog enige ruiters aanrijden. Twee galoppeerden uit het park vlak naar de voordeur toe, ze sprongen van hun paarden en liepen de voordeur in.

Een ogenblik later was de hele binnenplaats vol gewapende ruiters. Een grote kerel met een baard voerde hen aan. Met een zwaai van zijn arm stuurde hij hen verschillende kanten uit, blijkbaar om het slot te omsingelen. Ludwiga kon zijn stem hier boven horen.

Er was geen twijfel mogelijk. De mensen, die het slot binnendrongen, waren partisanen. Het werd haar angstig te moede.

Zou dit de dood betekenen? Dadelijk zouden zij immers hier binnen komen stormen. Een van hen zou op haar schieten. En dan was het uit. . . . Om

erbarmen smeken, na de galg, na de terechtstellingen en het bedrog? Zij zou moeten boeten voor Eddie's wreedheid! Een ogenblik verlamde de vrees haar bewegingen, maar dan dreef het instinct van zelfbehoud haar naar de deur, om die tenminste op slot te doen. Maar na een paar passen bleef ze staan. Haar trots en het bewustzijn, dat er toch geen redding mogelijk was hielden haar terug. Ze bleef midden in de kamer staan en wachtte angstig op wat komen zou. Plotseling werd de deur woest opengeschopt. Een lange jongen in een korte schapenpels en een kleine muts over één oor, stormde de bibliotheek binnen. Toen hij Ludwiga zag, legde hij zijn karabijn aan.

„Handen omhoog! Verduiveld, alweer een vrouw!”

Dadelijk liet hij zijn geweer zakken en hijgend van het snelle lopen riep hij:

„Zeg op, waar verbergen jullie mannen zich? Laat ze te voorschijn komen, anders vinden we ze toch wel!”

Maar daarna, toen hij het doodsbleke gezicht van Ludwiga zag, liet hij er wat zachter op volgen:

„Wij zijn rode partisanen, snapt U? Dus U hoeft niet zo bang te zijn. We zoeken jullie mannen, de officieren, tegen vrouwen vechten we niet. Maar U moet ik meenemen als gijzelaar, komt U maar mee!”

Ludwiga keek in de grijze, moedige ogen van den jongen.

„Misschien hoort U wel niet bij die bourgeois?” vroeg hij.

„Ik ben gravin Mogelnitskaja.”

„Aha! Komt U dan maar mee!” Hij wees op de deur.

Gewapende lieden renden door de gangen en doorzochten alle kamers. Ludwiga zag vader Hie-

ronymus, die door twee partisanen werd weggeleid.

„Ha, Ptacha! Heb je ook een vogeltje gevangen?” riep een van hen.

„Wij kregen deze kip in handen! We pakten hem net toen hij bij de telefoon zat — hij wilde naar de staf telefoneren,” zei de tweede, die vader Hieronymus voor alle zekerheid aan zijn priesterrok vasthield.

Psjenitsjek, die juist voorbij rende, ving de laatste woorden op en lachend riep hij:

„Wij zijn niet zo dom, vader, om de draden niet van te voren al door te snijden! Dat telefoneren zal U niet veel geholpen hebben!”

Op de trap stond een lange jonge man in een korte gewatteerde jas. Aan zijn riem hing een sabel. Zijn hand rustte op een revolver, die hij achter zijn gordel had gestoken. Zijn gezicht kwam Ludwiga bekend voor, maar zij kon zich niet herinneren, waar zij hem gezien had.

Beneden, in de hall, zag Ludwiga Stefanie en enige opgewonden bedienden staan. Psjigodski kwam de trappen afrennen, zijn geweer sleepte kletterend achter hem aan. Woedend schreeuwde hij de lakeien toe:

„Hédaar, hondsvotten, wat staan jullie daar met open mond? Haalt de pelzen van de dames en snel wat! Anders....” Woedend keek hij den ouden Jozeph aan.

„Vertel eens, waar die schoft van een Wladislaw zich verborgen houdt? Ik weet, dat hij hier in huis is. Zeg op, waar hij zit! Jij weet heel goed waar dat beest zich verborgen heeft!” schreeuwde Psjigodski zijn vader toe.

Het gezicht van den ouden Jozeph vertrok.

„Ik weet niets. Mijnheer Wladislaw is zeker uitgegaan. Maar jij bent nu blijkbaar al helemaal rijp voor de galg,” voegde hij er zachtjes aan toe.

„Houd je mond maar, ik zal toch mijn handen aan jou niet vuilmaken,” antwoordde zijn zoon.

„Jammer, als hij hier is en we hebben hem niet gevonden. Hé, jongens, haal dat oude meubelstuk eens naar beneden!” riep hij naar boven.

Een paar partisanen droegen den ouden, in bontjassen gewikkelden graaf, die van schrik geen stap meer kon verzetten, de trap af. De grote deuren van de hall, die naar het plein voor het huis voerden, stonden open. Tsibulja kwam te paard de hall binnenrijden. Zijn stem weerklonk door het hele huis:

„Snel wat mannen, maak wat voort! Vooruit, we hebben geen tijd te verliezen!”

Psjigodski keek nog even alle kamers na. Boven, in Edward's kamer, legden Sjabel en Satsjok de papieren, die zij gevonden hadden, in een van de koffers van den graaf. Raymond schreef een brief aan den kolonel.

Een paar minuten later verlieten twee sleden, met berenhuiden bedekt, het landgoed. In de eerste slee zaten Ludwiga, Stefanie en Francisca, die Psjigodski met geweld gedwongen had de gravin te begeleiden. In de andere slee zaten de oude graaf en de priester.

Toen ze de grote weg hadden bereikt, ging het in vliegende vaart verder. Voor en achter de slede galoppeerden de ruiters.

Men besloot de Mogelnitski's in een oude jachthut te verbergen, die aan hun buurman, den landheer Manezjkjewitsj toebehoorde.

Het huisje stond midden in het bos. Het denbos strekte zich naar alle kanten enige kilometers ver uit. Het dichtstbijzijnde dorp lag op zeven kilometer afstand.

„Dat is een geschikte plaats. Het zal niet bij Mogelnitski opkomen om hier, zo vlak onder zijn

neus te gaan zoeken. Hij zal vast en zeker naar Sosnowka komen," drong de voorzichtige Tsibulja aan.

Oljosja en Sarra, die hier al vroeg in de ochtend waren gekomen, hadden eerst den ouden huisbewaarder en zijn vrouw in een zijkamer opgesloten. Ze hadden hun gezegd, dat die onvrijwillige gevangenschap niet van lange duur zou zijn.

Een manke partisaan, die van de dorpsjongens de bijnaam „Twintig Roebel" gekregen had, hielp hen.

Ze stookten de kachel op en legden een vuur aan in de open haard. Behalve de eetkamer bevatte het huis nog drie kamers en een keuken. Aan de muren van de eetkamer hingen opgezette dierenkoppen. De dikke laag stof en de spinnewebben getuigden ervan, dat de kamer in lang niet bewoond was.

Toen „Twintig Roebel" naar buiten was gegaan om voor de paarden te zorgen, zei Oljosja zachtjes tot Sarra:

„Wat zou er nu met hen gebeuren? Wat denk jij, Sarrotsjka?"

Sarra ging op een van de eikenhouten banken zitten en zweeg.

Oljosja liep nerveus door de kamer, even bleef ze bij het raam staan en keek of zij nog niemand zag aankomen. Ze had het witte, gelooide pelsjasje, dat Tsibulja's vrouw haar gegeven had, nog niet uitgetrokken. Een gewatteerde omslagdoek was om het hoofd gebonden. In haar zware vilt-schoenen stapte ze rond als een jong beertje.

„Als je eens wist, Sarrotsjka, hoe zwaar het mij te moede is! Ik zou er alles voor geven om te weten, hoe het met vader is!" zei ze, terwijl ze naast haar vriendin op de bank ging zitten. „Waarom zeg je niets, Sarra? Geloof je heus, dat ze hen zullen doden?"

Ze bleef stil zitten, de handen om de knieën geslagen. Nu eens leefde de hoop in haar op, dan maakte de wanhoop zich weer van haar meester. De onzekerheid en de gespannen verwachting putten haar uit. Sarra trok haar zwiingend tegen zich aan en Oljosja liet stil het hoofd op haar schouder rusten.

„Zo is het niet goed, Oljosja. Nu eens geloof je, dat ze gered worden en dan wanhoop je weer. Als ik zo naar je luister, weet ik zelf ook niet meer wat ik moet geloven.”

Droog knapte en knetterde het brandende hout in de open haard.

Het was stil in het huisje. Alleen vanuit de verte hoorde je, hoe de verschrikte huisbewaarders met elkaar fluisterden.

„Aha! daar zijn we al! Laat je gasten maar binnenkomen!” riep Ptacha, terwijl hij de eetkamer binnenstormde.

In een ogenblik was de jachthut vol mensen. Alleen Ludwiga en Stefanie had men hier gebracht, Tsibulja had den ouden graaf en vader Hieronymus meegenomen naar Sosnowka.

„Dat is veiliger. Het is niet goed, wanneer ik met mijn afdeling bij de jachthut blijf. Vijf man zijn genoeg om hen daar te bewaken. Laten jullie jonge mensen daar maar blijven, dan gaan wij weer naar Sosnowka. Zo zeker als twee maal twee vier is zal Mogelnitski daarheen trekken. Wij hebben ons werk gedaan en het zou niet goed zijn het dorp zonder boeren te laten. Zo is 't het beste, vind je ook niet?” vroeg Tsibulja aan Sjabel.

Deze dacht even na en knikte dan bevestigend.

Ludwiga en Stefanie werden met Francisca in de kamer naast de eetzaal gebracht. Hier stonden twee brede leren rustbanken en een piano.

Raymond, Ptacha, Psjenitsjek, Oljosja en Sarra

bleven in de eetkamer. De handige bakkersknecht had al vriendschap gesloten met de huisbewaarders. Hij maakte een gemoedelijk praatje met hen, stelde hen zo goed mogelijk gerust en viel zo bij hen in de smaak, dat de oude mensen hem zelfs lieten eten van hun voorraden, die, zoals hij spoedig ontdekte, lang niet gering waren.

Hij verscheen weer in de eetkamer met een heerlijk stuk ham in de hand. Toen hij de verbazing van de anderen bemerkte, zei hij lachend in zijn gebroken taaltje:

„Dat zijn nog eens aardige oude luitjes, zelfs een ham hebben ze me gegeven. Waarom kijk je me zo aan, André? Dacht je soms dat ik hem gejat had? Ga dan maar mee, dan kun je het hun vragen!”

Psjigodski en Sjabel kwamen binnen.

„Ik geloof, dat alles nu in orde is,” antwoordde Sjabel op Raymond's vragende blik. „De slede en de paarden hebben we in de stal opgeborgen, de wachtposten zijn uitgezet. Het sneeuwt hard, over een uur zijn alle sporen verdwenen. Tsibulja zal met opzet langs Cholmjansk rijden. Daar zal men hen wel opmerken en zo de aandacht van ons afleiden. Dat heeft die kerel maar wat slim bedacht!...”

„Hoe vond jij dien priester?” vroeg Raymond.

Ptacha mengde zich in het gesprek.

„Aan z'n ogen kan je al zien hoe gemeen hij is: hij kijkt niemand recht in de ogen. Ik kan door iedereen heen zien...”

„Als je dat kunt, dan zou je ook moeten zien, dat ik sinds vanochtend nog niets gegeten heb en dat mijn maag rammelt,” viel Psjenitsjek hem ongeduldig in de rede.

„Heb jij nog niets gegeten? Wat een schandelijke leugenaar ben je toch, Leon! Wat kunnen die Tsjechen toch liegen!” riep Ptacha.

„Ik heb anders gehoord, dat de Tsjechen het liegen van de Russen geleerd hebben,” beet Leon terug.

Toen ze allemaal om de tafel zaten haalde „Twintig Roebel” een stuk brood uit zijn zak en verdeelde het broederlijk in acht stukken.

Sarra sneed de ham.

Psjigodski stond van tafel op, opende de deur naar de volgende kamer en riep nors:

„Francisca!”

„Wat is er?” antwoordde ze onwillig.

„Kom hier, dan kun je meeëten!”

„Ik wil niet!”

Toen opende hij de deur verder, stapte over de drempel en herhaalde nog barser:

„Kom je nu eten?”

Ludwiga en Stefanie keken zwijgend toe. Ze zaten, nog steeds in hun pelzen, op de rustbank. Ludwiga keek somber en onverschillig voor zich, Stefanie was angstig en radeloos.

Alleen Francisca had haar mantel uitgetrokken. Zij zat aan een klein tafeltje, de mooie armen over de volle borst geslagen.

„Eet zelf maar. Ik heb geen trek,” koppig bleef ze weigeren.

Psjigodski vond het onaangenaam, dat de graven vinnen zagen, hoe zijn vrouw met hem omging. Hij had nu al spijt van het zo te onpas opgekomen verlangen vrede met Francisca te sluiten. Maar nu kon hij moeilijk meer terug.

Plotseling stond Stefanie op en kwam snel naar hem toe.

„Vertelt U ons alstublieft, mijnheer Psjigodski, wat men met ons wil doen,” zei ze opgewonden.

„Ik ben geen mijnheer, maar stalknecht, gravin!” antwoordde Metsjislaw zachtjes.

„Ik wilde U niet beledigen. U weet toch, dat men hier iedereen zo aanspreekt. Maar dat is niet

van belang. Gravin Ludwiga en ik willen weten wat er met ons zal gebeuren....” Haar stem beefde. Uit angst nam ze haar toevlucht tot een bedreiging. „Hoort U eens, mijnheer, neem me niet kwalijk....” Ze zocht even naar woorden. „Hoe moet ik U dan noemen?”

„Wij noemen elkaar kameraad,” antwoordde Psjigodski, die beleefd trachtte te zijn.

Stefanie kneep de geschminkte lippen verachtelijk samen.

„U begrijpt toch zelf wel, dat ik geen kameraad van U ben. Maar daar gaat het niet om. Wij eisen, dat U ons zult zeggen, wat U met ons zult doen. Vergeet niet, Psjigodski, dat U voor dit alles zwaar zult moeten boeten....”

„Goed, dat zullen we nog wel eens afrekenen!” viel Psjigodski haar in de rede.

„Denkt U liever eens aan Uw vader en Uw broer!”

„Die vergeet ik heus niet.”

„Schaamt U zich dan niet? Uw familie heeft ons zoveel jaren trouw gediend en nu maakt U hen met Uw roversdaden te schandel!” barstte Stefanie uit.

„Stefa!” riep Ludwiga waarschuwend.

„Vergeet niet, Psjigodski, dat de galg U wacht, als U ons niet direct in vrijheid stelt. U begrijpt zelf toch wel, dat de graaf dit zo maar niet toelaat....”

„Stefa!” riep Ludwiga hevig verontwaardigd.

Francisca stond zenuwachtig op. Aan het gezicht van Metsjislaw zag ze, dat hij zo dadelijk iets vreselijks zou kunnen doen. Snel liep ze naar hem toe:

„Kom, laten we gaan eten!”

De deur ging achter hen dicht. Weer maakte de angst zich van Stefanie meester.

„We zijn verloren, Ludwiga! Die rovers staan

immers voor niets! O mijn God!" fluisterde zij.
„Waarom erger je hen dan ook met je woorden?"

„Wilde je dan, dat ik voor dat beest in tranen uit zou barsten?"

„Huilen is niet nodig, maar je had ook zo grof niet hoeven te zijn."

„Grof? Maar het is toch een bruid! Wat jammer, dat Schmultke hem toen niet heeft opgehangen! Edward had wel gelijk, dat je zulke beesten alleen aan de galg kunt brengen. Zag je, hoe hij met me sprak?" fluisterde Stefanie, terwijl ze weer naast Ludwiga ging zitten.

TWAALFDE HOOFDSTUK

Tegen de avond begonnen de onderhandelingen tussen Sosnowka en graaf Mogelnitski. Boeren, die niets met de partisanenbeweging te maken hadden, brachten de brieven over. De eerste brief, die Tsibulja ontving, had de volgende inhoud:

„Aan Jemeljan Tsibulja, commandant van de partisanenafdeling te Sosnowka. Ik heb uw brief vanochtend om elf uur ontvangen. Ik bied U voor de gevangenen een losprijs van vijfduizend goudroebels. De prijs wordt betaald in gouden vijfroebelstukken. Het geld zal bij het vrijlaten van de gevangenen onmiddellijk worden overhandigd. De wijze waarop ge het geld wilt ontvangen en de gevangenen uitleveren kunt ge zelf vaststellen. Deze transactie moet morgen worden voltrokken. Ik waarschuw U en Uw helpers, dat ge Uw gerechte straf niet zult ontlopen, wanneer de vrouwen, mijn vader of den priester ook maar een haar gekrenkt wordt. Bovendien zullen dan alle door ons gearresteerde bolsjewiki terecht worden gesteld, die voor Uw overval voor het gerecht hadden moeten komen. Als wij de leden van mijn gezin hebben losgekocht, dreigt hun geen doodstraf, maar slechts gevangenisstraffen. Ik verwacht omgaand antwoord. Ik beloof U geen militaire stappen te ondernemen, voordat deze onderhandelingen geëindigd zijn. Kolonel Mogelnitski. 21 December 1918.”

Satsjok las Tsibulja de brief voor. Ze zaten in Jemeljan's huis.

„Wel, wat vind je ervan?” vroeg Tsibulja.

Satsjok knipte met zijn ogen, grinnikte even en antwoordde:

„Als we hem 't vuur aan de schenen leggen, geeft hij er wel tien.”

Tsibulja keek hem scherp aan, alsof hij hem voor het eerst zag.

„Tien, zeg je?”

„Dat denk ik wel.”

„En de mensen in de stad?”

„Ik zeg toch, als we hem het vuur aan de schenen leggen, krijgen we wel tienduizend goudroebels los. Hij heeft heel wat meer dan jij en ik. Hoeveel eeuwen rijden die kerels al op onze rug,” zei Satsjok snel, blij dat Tsibulja hem zo vlug begrepen had. „Met de mensen in de stad is het zo erg niet. Hij schrijft, dat ze alleen gevangenisstraf krijgen, nou, er kan nog zoveel veranderen. Gevangenis is geen doodstraf. En je zult zien, dat onze krachten toenemen. Bereznja heeft ons al een boodschap gestuurd, of we ons niet bij hem willen aansluiten. Zij zijn ook tegen de heren. Alleen zijn ze het niet eens met de bolsjewieken. Maar wat kan ons dat schelen?”

„Zo, zo...” bromde Tsibulja en streek door zijn baard. „Ik vrees, dat die kolonel ons bedriegt met de gevangenisstraf. Ik ken dat soort. De boeren uit Cholmjansk hebben hem geloofd en uit dank heeft hij ze opgehangen.”

Tsibulja keek somber voor zich; eerst nu merkte Satsjok, dat hij dat niet had moeten zeggen.

„Jij bent een schoft, Satsjok. Men had me al zoiets verteld, maar ik dacht dat het niet waar was; nu zie ik, dat je je eigen vader zoudt verkopen.”

„Waarom, Jemeljan? Ik zei maar wat.... Jij bent de baas, doe maar wat je het beste lijkt.”

„Nu, neem dan een stuk papier en schrijf op:

„Ze zijn niet voor geld te koop”. Heb je dat?
„Brengt eerst Rajewski, zijn vrouw, Kowallo en
Metelski naar Cholmjansk”. Heb je 't? Zo. „Dan
zullen we hen in het vrije veld uitwisselen, maar
zonder bedrog. Als er ook maar iets gebeurt,
schieten we Uw mensen dood. Wij zijn geen
Cholmjansker boeren”. Schrijf dat maar. Klaar?
Lees eens voor. Geef maar hier, ik zal het onder-
tekenen.”

's Avonds kwam „Twintig Roebel” in de jacht-
hut terug; hij bracht twee brieven van Mogelnitski
mee. De tweede brief bevatte een kort antwoord
van den kolonel.

„Ik stem toe in de uitwisseling van mijn gezin
tegen de bolsjewiki. De ruil zal op de volgende
wijze geschieden: in het veld tussen Sosnowka en
Cholmjansk worden kleine afdelingen van een man
of tien van Uw en van onze kant op een kilo-
meter afstand opgesteld met de gevangenen. Het
eerst moet mijn vrouw — gravin Ludwiga Mogel-
nitskaja worden uitgewisseld. U laat haar gaan en
zij loopt naar ons toe; van onze kant laten wij
een van hen gaan, die gij vrij wilt hebben, daarna
volgen de overigen op dezelfde manier.”

„Hoera!” riep Ptacha en begon als een wilde-
man te dansen.

Ze kwamen allen in een vrolijke stemming. Zelfs
de rustige Sarra klapte in de handen en kuste Ol-
josja, die van vreugde straalde.

„Zie je wel, Oljosja hoe goed het gaat, al gauw
kun je je vader omhelzen.”

„O, ik kan 'het haast niet geloven!” zei Oljosja
glimlachend.

Ptacha hield op met dansen.

„Luister eens, Leon!” Hij vloog naar Psjenitsjek
toe. „Zouden die oudjes daar niet iets hebben,
waar je een beetje vrolijk van kunt worden?” An-

dré knipoogde Raymond toe, die voor het eerst ook glimlachte.

„Bedoel je melk van een dolle koe?” Leon had hem dadelijk begrepen. „Ik geloof, dat ze van alles hebben. Als de heren op de jacht zijn dan nemen ze immers graag een hartversterking. Wacht maar, ik zal 't even vragen. Of misschien hoort dat niet bij ons program?” Reeds op weg naar de deur bleef Psjenitsjek staan.

„Ik geloof, dat we het liever niet moesten doen...” zei Raymond, onwillekeurig wat verlegen, dat hij het was die zich er tegen verzette en daardoor als het ware de rol van leider op zich nam.

„Nee, jongens, waarvoor is dat nu nodig?” viel Sarra hem bij.

„Nou, dan niet,” Dadelijk bekoelde Ptacha.

„Je hoeft het hem heus niet meer te zeggen, Sarrotsjka. Als hij z'n neus met z'n mouw afveegt, dan heeft hij 't allang begrepen!” lachte Oljosja.

Sjabel glimlachte en zelfs de sombere Psjigodski keek wat opgewekter.

„Een vrolijk volkje, die jonge mensen, met hen zou je je op je sterfbed niet vervelen,” zei hij zachtjes tot Sjabel.

Deze boog zich naar hem toe en vroeg:

„Wat vindt U, kameraad Psjigodski, zouden wij nu maar niet naar Tsibulja gaan? De jongens laten we hier met de drie partizanen, dan kunnen ze elkaar bij de wacht aflossen. U hebt toch gelezen, dat Mogelnitski hun geld aanbiedt. Er zou van alles kunnen gebeuren. Zullen wij maar gaan?”

Psjigodski dacht even na en stemde toe.

„Luister eens, jongens, kameraad Psjigodski en ik gaan nu naar Sosnowka,” zei Sjabel hardop, terwijl hij van tafel opstond, „houden jullie hier goed je ogen open. Raymond, we dragen jou het

commando over jullie kleine afdeling op. Tegen de ochtend komen we terug en dan zullen we hen, — hij wees op de deur naar de andere kamer, — naar Sosnowka brengen.”

Toen hij reeds te paard zat, drukte Sjabel Raymond nog eens op het hart:

„Wees voorzichtig. Zorg, dat er geen licht door de vensters schijnt. Controleer zelf de wachtposten. Zorg, dat de paarden en de slee klaar staan, voor het geval dat er iets gebeurt. Als jullie wachtposten een afdeling van de vijand zien of een van hun verkenners, zet de gravinnen dan in de slee, stijgt zelf te paard en dan zo snel mogelijk langs het bospad naar Sosnowka. In één woord, zie zelf maar, wat je doen moet.”

Intussen nam Psjigodski een eindje verder afscheid van Francisca.

„Wat doe je nu, ga je met hen mee, als ze uitgewisseld worden?” vroeg hij somber.

„Misschien wel. Waar zou ik anders heen moeten?”

„Ga niet met hen mee! Ga naar je vader in Sosnowka.”

„Zeker met jou meegaan? Dat je me weer kan slaan? Nee, zo stom ben ik niet. Ik wil niet met jou leven, begrijp je dat? Ik wil niet!”

„Francisca!”

„Je hoeft me niet te dreigen! Ik ben niet met je getrouwd om me door jou te laten afranselen.”

De ijskoude wind sneed in hun verhitte gezichten.

„Psjigodski!” riep Sjabel.

„Ik zal je niet slaan, maar ga naar je vader. Daar spreken we met elkaar. Ga niet met hen mee, anders vermoord ik je!...”

Toen alle gordijnen in het huisje goed waren dichtgetrokken gingen Raymond en Ptacha nog eens het erf rond. Het sneeuwde nu niet meer.

De nacht was helder. De maan kwam net boven de toppen van de bomen uit. De dennen wierpen reusachtige schaduwen over de grond.

Het was stil in het bos. De zachte sneeuw kraakte nauwelijks hoorbaar onder de voeten. Alles was als met een zware witte deken bedekt, ook het huisje en de bijgebouwtjes waren onder een dikke vacht sneeuw verborgen.

Je hoorde hoe de paarden in de stal rustig hun haver kauwden.

„Let goed op, kameraden,” zei Raymond tot de drie partizanen, „tegen de ochtend lossen wij jullie af. Als jullie onraad merkt, meldt het dan dadelijk.”

Toen André en hij de eetkamer binnenkwamen, stond Psjenitsjek, die juist van de wacht gekomen was, de meisjes iets grappigs te vertellen.

„Wat zegt hij nu weer voor onzin?” vroeg Ptacha, terwijl hij zijn riem met de patroentas losgespte.

„Hij zegt, dat jij achter je eigen schaduw aanrende, omdat je dacht, dat het een legionair was. Deed je dat heus?” lachte Oljosja.

Deze keer glimlachte Ptacha goedig en maakte een wanhopig gebaar.

„Wat zal je er aan doen, hij kan nu eenmaal niet anders dan onzin praten...”

„Wat moeten we nu gaan doen, Raymond?” vroeg Sarra.

„Oljosja en jij kunnen wel gaan slapen, wij zullen vannacht maar opblijven. We zullen maar wat zitten praten.”

„Ik heb geen zin om te slapen,” zei Sarra.

„Ik ook niet,” viel Oljosja haar bij.

„Nou, laten we dan iets doen, de hele nacht zo te zitten is veel te saai en dan gaat André me weer plagen. Aan mijn geduld komt eens een eind en dan wordt het hommeles,” begon Psjenitsjek.

„Hadden we maar een mandoline. Dan zou ik een polka spelen en jullie konden dansen. We kunnen nu gerust wat pret maken, morgen vieren we immers feest. Wat zal je vader blij zijn, wanneer hij ons ziet, Oljosja,” riep Ptacha.

„Om Oljosja natuurlijk wel, maar waarom zal hij blij zijn als hij jou ziet?” vroeg Psjenitsjek.

„Waarom laat je ze toch bij elkaar, Raymond? Stuur een van hen naar buiten op wacht, dan krijgen we wat rust,” stelde Oljosja voor.

„Neen, wij hebben onze plicht gedaan, als je wilt kun jij met een geweer buiten staan,” protesteerde Leon.

Sarra zat aan tafel en liet het hoofd in de handen rusten.

Raymond zat in een diepe fauteuil bij de haard. Hij had zijn sabel en Mauser-pistool nog niet afgelegd.

„In een kast in de kamer heb ik een paar gitaren en mandolines gezien,” zei Sarra.

„Waarom heb je dat niet eerder gezegd?” riep Ptacha verheugd uit.

„We dachten immers niet aan muziek en ook nu is het misschien nog wel te vroeg om ons te verheugen,” antwoordde het meisje.

Toen Raymond haar zachte, zangerige stem hoorde, zag hij in gedachten de uitdrukking van haar gezicht, de grote donkere, wat koele ogen en de besliste, eigenzinnige mond. Het was vreemd maar toch ook weer begrijpelijk, dat zij de enige was wie André steeds onvoorwaardelijk gehoorzaamde. Raymond kon zich niet herinneren, dat die rusteloze jongen haar ooit grof had geantwoord.

„Leon, neem een lamp. Ga mee naar die muziekinstrumenten kijken,” zei Ptacha.

Alle kamers kwamen op een gemeenschappelijke gang uit. Toen ze de zijkamer voorbij liepen,

bleef André staan en luisterde. „De oudjes slapen.”

In de kamer waar Ludwiga, Stefanie en Francisca zaten, hoorde je zachtjes praten.

„Die sleutel hoort hier niet in de deur te zitten,” zei André en stak hem in zijn zak.

„Ze kunnen toch niet anders naar buiten komen dan door onze kamer; waarheen zouden ze ook vluchten” antwoordde Psjenitsjek, maar hij probeerde toch of de deur wel goed op slot was.

Even later kwamen zij terug met drie gitaren en een mandoline.

„Die zijn zeker in geen twintig jaar bespeeld, er zijn nauwelijks snaren genoeg over voor één gitaar. Ik zal het even in orde maken,” verklaarde André en ging ijverig aan het werk.

„Sarra, hebben we hun eigenlijk wel te eten gegeven?” Raymond wees op de deur.

„Nee, die dikke heeft het eten niet aan willen nemen,” antwoordde Oljosja.

„Ja, hoe moet dat nu?” vroeg Raymond.

„Had ik haar soms moeten smeken? Ze keek me zo aan...” zei Oljosja.

„Ach wat, als ze willen eten zullen ze er zelf wel om vragen,” riep André, die handig de snaren spande.

Raymond liep naar de tafel, waar een bord met ham en brood stond en keek Sarra vragend aan. Maar zij staarde peinzend in het vuur en lette niet op hem.

„We moeten hun toch wat geven,” zei hij en nam het bord op.

Sarra keek hem aan met nauwelijks merkbare ironie.

„Geloof je, Raymond, dat ze jouw vader ook ham geven? En dat hij het ook weigert?” vroeg ze.

„Ja, maar hij is in handen van de Poolse heren, hoe kun je die met ons vergelijken? Als ze weer weigeren, laat ik het bord daar staan, dan kunnen

ze doen wat ze willen." Hij liep naar de andere kamer.

Francisca opende de deur.

Ludwiga, die op de rustbank lag, ging overeind zitten.

Stefanie bewoog zich niet.

„Ik breng U wat avondeten. Waarom wilt U niets hebben?" vroeg hij aan Ludwiga terwijl hij voor haar bleef staan.

„Dank je, we hebben geen honger," antwoordde Ludwiga aarzelend. Ze had eigenlijk wel trek, maar durfde niet goed om Stefanie, die zo koppig geweigerd had iets van die „schurken" aan te nemen.

Raymond zette het bord met brood en ham op tafel.

„Ik kan U meedelen, dat U morgen wordt uitgewisseld tegen onze kameraden, die door de gendarmes gevangen zijn."

„Worden we uitgewisseld? Is dat werkelijk waar?" Stefanie, die zich slapend had gehouden, was plotseling „wakker geworden".

„U ontmoet blijkbaar weinig mensen, die U geloven kunt," antwoordde Raymond droog.

Nu hij zijn bontmuts had afgezet, herkenden Stefanie en Ludwiga hem.

„Vertel eens, is die Psjigodski nog hier? Ik geloof, dat ik zijn stem niet meer hoor," vroeg Stefanie angstig.

„Nee, hij gaat de uitwisseling voorbereiden."

„Goddank," Stefanie ademde verlicht op. Ze scheen volkomen veranderd. Nog eens nam ze Raymond van het hoofd tot de voeten op en vroeg toen zo vriendelijk mogelijk:

„Hoe ben je toch in dat vreselijke gezelschap verzeild geraakt?"

Ludwiga, bang dat Stefanie nog iets ontaktvols zou zeggen, nam het bordje met ham van tafel.

„Laten we maar wat eten,” glimlachte zij.

Raymond liep naar de deur. Maar Stefanie hield hem terug.

„Hoe kun je bewijzen, dat je ons de waarheid verteld hebt?”

Raymond haalde de brieven van Mogelnitski uit zijn zak.

„Ik geloof je wel,” protesteerde Ludwiga, toen hij haar de brieven gaf.

Maar Stefanie nam ze begerig aan en las beide brieven door.

„Was deze nacht maar voorbij!” riep ze uit en liet Ludwiga de brieven lezen.

„Hebben jullie den graaf dadelijk de voorwaarde van het uitwisselen van jullie kameraden gesteld?” vroeg deze.

„Ja, ik heb zelf de brief geschreven.”

„En kun je me vertellen, wat jullie op zijn eerste voorstel hebt geantwoord?”

„Natuurlijk. We hebben gezegd, dat we U niet tegen geld loslaten, wij willen immers onze kameraden redden. . . .” Raymond ging weg en liet de deur iets open staan.

„Klaar! Ik heb hem gestemd!” riep Ptacha en sloeg een paar accoorden aan.

Even later gleden zijn vingers over de snaren en onder zijn handen begon de mandoline te zingen.

„Kom Oljosja, laten we ons lievelingslied spelen,” zei Ptacha en brak zijn muzikale inleiding af.

Oljosja nam de gitaar op en raakte met haar vingers de bassnaren aan. Ze dacht weer aan het huisje bij de watertoren aan de rivier, aan de avonden, die zij daar met hun drieën hadden doorgebracht. „Hoe zou het nu met vader zijn! Als hij maar wist, dat zij elkaar morgen terug zouden zien. . . .”

„Ik wacht, Oljosja.”

Een droevig lied klonk op. Nu eens scheen het achter de steppenheuvels weg te sterven, dan was het, alsof de wind het van verre deed aanzwellen. Plotseling brak er een vrolijk wijsje door de lyrische melodie.

Met een plechtige mars deed de lente zijn intrede, en aan de buitenkant van de stad zongen 's avonds warme, jonge stemmen:

O daar, o daar aan de Donau

Aan de stille Donau....

Na het lied speelden ze een polka, een wilde, speelse dans.

André vergat alles. Hij speelde met zo'n hartsucht, dat zelfs Stefanie door zijn prachtig spel werd getroffen.

„Die jongen speelt werkelijk uitstekend....” zei ze.

Ook Ludwiga genoot van het meesterlijke spel. De muziek wekte in haar een sluimerend verdriet.

„Raymond, voor wie speel ik toch?” riep André verontwaardigd.

Leon vloog naar Sarra toe.

„Peinzende vrouw!.... Beste kameraad!.... Mag ik vast een dans van je op afbetaling van morgen?”

Sarra weerde hem af.

Weer begon André te spelen en nu klonk er een wals. Leon nam Sarra vriendelijk bij de arm.

„We mogen toch wel dansen? Waarom ben je zo treurig?.... Of wil je niet met mij dansen?”

Oljosja's gitaar viel in met de prachtige klank van de basbegeleiding. Sarra stond op.

Leon pakte haar voorzichtig om het middel en walste met haar door de kamer.

Wanneer twee jonge, mooie mensen dansen is het prettig om te zien.

Raymond volgde glimlachend hun lichte, gracieuze bewegingen.

„Verduveld goed danst die Tsjech,” zei Ptacha afgunstig.

Francisca stond bij de deur en keek naar het dansen. Zij ontmoette Raymond's blik en onwillekeurig glimlachten beiden, net als vroeger, bij hun eerste ontmoeting.

Raymond weifelde nog. „Maar Sarra danst immers ook...” Toen gespte hij zijn gordel los, legde zijn sabel en revolver op tafel en ging verlegen blozend naar Francisca toe. Zonder lang na te denken legde zij haar hand op zijn schouder en een tweede paar draaide in het rond.

„Hoor je wel, Ludwiga, ze zijn aan 't dansen. Francisca ook.” Door de open deur kon Stefanie de hele eetkamer zien. „Die jongen, die net hier was, speelt blijkbaar niet, hij danst met Francisca.”

Oljosja had de gitaar al lang weggelegd, ze had haar vilt schoenen uitgetrokken en danste nu in haar zachte pantoffeltjes. Alleen Ptacha moest blijven spelen, om de algemene vrolijkheid niet te verstoren. Ten slotte ging het hem vervelen.

„Wat is dat nu, moet ik hier alleen spelen? Dat is onrechtvaardig,” zei hij.

„Niets aan te doen, Andrjoesja, wij kunnen het immers niet!” riep Leon.

„Toe speel nog eventjes, Andrjoesja, dan gaat de nacht sneller voorbij.”

Maar André stond op en liep tot ieders verwondering naar de andere kamer.

„Neem me niet kwalijk,” zei hij. „Ik heb gehoord, dat alle beschaafde mensen op zo'n ding kunnen spelen,” hij wees op de piano, „en nu wilde ik U vragen om ons een genoegen te doen en, als U dat kunt, er een polka op te spelen, anders dansen ze allemaal en moet ik maar blijven spelen,” vroeg hij aan Ludwiga.

Zijn eenvoudige oprechtheid en zijn kinderlijk verlangen om mee te dansen vertederden Ludwi-

ga. Glimlachend ging ze voor de piano zitten en begon de „Italiaanse Polka” van Rachmaninoff te spelen. Onverwachts wendde Ptacha zich nu tot Stefanie:

„Neemt U mij niet kwalijk, maar vanwege deze vrolijke avond en de dag van morgen.... Zoudt U niet met mij willen dansen?”

Met zijn grijze ogen, zijn glanzende witte tanden en zijn golvende kuif stond de jongen voor haar. Stefanie besloot, dat het voor haar plannen goed was om toe te stemmen....

André zag, dat Oljosja boos werd, ook Sarra keek ontevreden, maar dat kon hem niet meer tegenhouden....

Pas laat in de nacht werd het stil in het jachthuisje. Allen waren ingeslapen.

Ook Ludwiga sliep en in haar slaap scheen het haar, dat alles juist zo had moeten komen: juist in dit huisje, in die buitengewone omstandigheden, had ze deze mensen moeten ontmoeten. Hoe goed, dat zij zich niet vergist had: deze mensen, die zij verdedigd had, waarmee zij sympathiseerde, waren inderdaad prachtige mensen.

Rustig sliepen de gijzelaars en hun bewakers.

Op de brede bank lagen Sarra en Oljosja, door André zorgzaam met een pels toegedekt.

André zelf lag op de grond, de hand onder het hoofd, Leon sliep op tafel en Raymond op de andere bank.

Het begon de partisanen te vervelen, ieder afzonderlijk om het huis te lopen: ze kwamen met z'n drieën in de paardestal bijeen. Twee van hen kropen in de slee: „Twintig Roebel” zou buiten de wacht houden. Toen hij dorst kreeg ging hij even naar binnen, dronk een paar flinke slokken uit het tonnetje, dat in de gang stond, en bleef zich even warmen bij de kachel. Toen viel hij in slaap. De partisanen in de slee, die meenden, dat

hij de wacht hield, waren ongemerkt ook ingedommeld.

's Nachts werd Stefanie wakker, ze trok haar pels aan, zette haar bontmuts op en liep de eetkamer binnen. Meestal, wanneer ze even naar buiten wilde, werd ze door een van de meisjes begeleid, maar nu sliepen ze allemaal. Stefanie opende zachtjes de deur naar de gang, — daar lag een partisaan bij de kachel met uitgestrekte armen te slapen, zijn geweer leunde naast hem tegen de muur.

Even bleef Stefanie in de gang staan, dan opende ze voorzichtig de deur. Buiten was niemand te zien. Met kloppend hart bleef ze een ogenblik in het tuintje staan en liep dan snel naar het poortje. „Als ze me aanhouden, zeg ik, dat ik even naar buiten moest,” dacht ze en voelde hoe haar hart hamerde.

Maar niemand hield haar aan. Daar was het pad, dat naar het dorp voerde. Vroeger was ze vaak met Stanislaw hier geweest, als hij op jacht was.

Hoe verder ze het huisje achter zich liet, des te sneller begon ze te lopen, eindelijk rende ze, telkens struikelend in de ongemakkelijke overschoenen. Nog steeds kon ze niet geloven, dat ze vrij was. Eerst toen ze al twee kilometer gelopen had, voelde ze hoe moe ze was. Ze kon niet langer rennen, haar hart hamerde alsof het springen zou. Ze trok haar overschoenen uit, liet ze in de sneeuw staan en liep toen verder.

Eindelijk hoorde ze honden blaffen en toen ze bij een zijweg kwam, werd ze in het Pools aangeroepen.

„Halt! Wie daar?”

Twee gewapende mannen sprongen te voorschijn. Het waren legionairs van het eskadron van Zarembo.

„Mevrouw hoeft werkelijk geen angst meer te hebben. Mijn sergeant zal U naar de stad rijden. Het is niet meer ver. De weg is zonder enig gevaar, wij kwamen er pas langs. Vooruit maar.” Zaremba beval den sergeant te vertrekken.

Deze nam de leidsels op. De paarden draafden weg. Stefanie keek nog even om. Zaremba's eskadron galoppeerde uit het dorp het bos in. Het werd licht.

„Twintig Roebel”, die in de gang sliep, werd het eerst wakker. Hij was koud geworden. De deur, die Stefanie open had laten staan, liet een koude luchtstroom binnen. Zijn verschrikte kreet: „Jongens, redt je — de Polen!” — wekte de anderen. Meer kon „Twintig Roebel” niet zeggen. Zaremba schoot hem een kogel in het hoofd.

Raymond vloog naar zijn wapens.

De legionairs waren al in de gang. Als een kat sprong Ptacha overeind. Met één sprong was hij in de hoek van de kamer, waar zijn karabijn stond. Leon rolde, nog half in slaap, van de tafel, zonder iets te begrijpen.

Het eerste ogenblik begrepen ook de meisjes niet wat er gebeurde. André rende door de kamer en opende de deur. Maar meteen sprong hij terug en sloeg de deur dicht. In de gang klonken een paar schoten. Houtsplinters vlogen uit de deur, die op verschillende plaatsen geraakt was.

Blind geluk had André's leven gered.

Eindelijk begreep Psjenitsjek wat er aan de hand was. Met een ruk gooide hij de tafel omver en schoof die tegen de deur, dan rende hij naar zijn geweer. André schoot vanuit een hoek van de kamer door de deur.

„Terug!” brulde Zaremba in de gang. „Ophouden met schieten. De gravin is hier! Terug!”

De legionairs trokken zich terug.

„We krijgen ze zo ook wel. Er zijn maar drie jongens, en door te schieten zou je de gravin kunnen raken,” verklaarde de luitenant den soldaten.

„Als die hond er niet geweest was,” woedend schopte hij tegen het lichaam van „Twintig Roebel”, „zouden we hen in hun slaap hebben ver-rast.”

„Wat is er gebeurd luitenant? Waarom trekt U terug?” vroeg Wladislaw terwijl hij naar Zarem-ba toereed. Verwonderd zag hij, hoe de soldaten zich weer in het bos terugtrokken.

„We moeten hen zonder gevecht naar buiten zien te lokken. Ze zijn wakker geworden,” antwoordde Zarem-ba nijdig den jongsten Mogelnitski.

„Maar U bent toch al binnen geweest?” vloog Wladislaw op.

Beledigd barstte Zarem-ba uit:

„Inderdaad, ik was binnen, vaandrig, maar ik heb U daar niet gezien. Ik verzoek U zich met Uw eigen afdeling te bemoeien en geen beledigende opmerkingen te maken tegen Uw meerdere in rang. Ik weet wat ik doe.”

Wladek reed woedend weg.

„Bedeck de vensters met de banken!” beval Raymond.

De eetzaal werd verbarricadeerd.

Raymond liep naar de kamer waar de gevangenen zaten. Hij zag alleen Ludwiga, die doodsbleek was en Francisca.

„In Godsnaam, wat is er gebeurd? Waar is Stefanie?” In doodsangst vloog Ludwiga naar hem toe.

Raymond keek snel de kamer rond.

„Waar is ze? Ze moet immers hier zijn!” riep hij uit.

„Dus dat is het! Ze is gevlucht, het gemene wijf! We hebben onze eer en roem verslapen, Raymond!” riep Ptacha achter hem spijtig uit.

„Wat gaan jullie nu doen?” Ludwiga greep zijn arm.

Ptacha rukte zich los.

„We zullen ons tot de laatste man verdedigen. Ga op de grond liggen, ik moet hier uit het venster schieten!” riep hij. „We geven ons niet levend over. Als we eraan gaan, dan tenminste niet voor niets.”

Woedend sleepte hij een zware rustbank naar het raam.

„Maar waarom bent U hier gebleven?” vroeg Raymond aan Ludwiga.

„Ik wist niets van haar vlucht af...” antwoordde ze nauwelijks hoorbaar.

„Luitenant, deze twee heb ik in de paardestal gevangen,” rapporteerde een korporaal en wees op de partisanen.

Zaremba maakte een veelzeggend gebaar.

In het huis hoorde men het korte salvo. Leon en Ptacha stonden achter bedekking bij de vensters, bereid om op ieder te schieten, die zich zou vertonen.

„Hédaar, jullie in huis, niet schieten! De luitenant wil met jullie spreken!” riep iemand vanuit de tuin.

De jongens zwegen....

„Luister eens, jullie daar! Ik, luitenant Zaremba, ben hierheen gestuurd door kolonel Mogelnitski.... Horen jullie me?” riep Zaremba.

„We horen het, maar wat zou dat?” antwoordde Pésjenitsjek.

„Ik beveel U zich over te geven.”

In huis bleef men zwijgen. De vrouwen zaten op de grond, zoals hun bevolen was. Raymond, de revolver in de hand, lette op de deur.

„Ik herhaal: ik beveel U zich over te geven. Als gravin Mogelnitskaja in leven en ongedeerd is,

beloof ik U het leven te laten. Geeft U zich niet over, dan zal ik allen tot den laatsten man laten doodschietsen. Ik geef U vijf minuten om te overleggen."

In huis bleef men zwijgen. Raymond, Ptacha en Psjenitsjek keken elkaar aan. Ludwiga begreep uit hun blikken, dat ze zich niet zouden overgeven. Buiten wachtte men.... De dood sloop ergens rondom het huis en zocht een opening om binnen te komen....

„Hédaar, jullie, geef je je over?"

„Loop naar den duivel! — We zullen vechten tot onze laatste druppel bloed! Leve de commune!" riep André.

Nawoord van de vertaalster

Ostrowski's tweede en laatste roman, „In Storm geboren” kon helaas door den schrijver niet meer worden afgemaakt. Op een van de spannendste oogenblikken breekt de handeling af. De lezer vraagt zich af: wat zal er gebeuren? Zal er nog tijdig genoeg hulp komen opdagen om de jonge mensen te ontzetten? Men zou willen weten, wat er van deze jonge mensen zal worden, hoe zij zich in de moeilijke tijd, die hun te wachten staat zullen ontwikkelen. Dat alles zou in de twee volgende delen van het boek beschreven worden. Ostrowski heeft zijn werk niet kunnen voltooien. Wel had hij echter reeds veel nagedacht over het verdere lot van zijn helden; tussen zijn nagelaten papieren bevonden zich reeds aantekeningen en voorlopige ontwerpen en met zijn medewerkers sprak hij vaak over zijn plannen. In de „Molodaja Gwardia” („De Jonge Garde”), het literaire maandblad van de Communistische Jeugdbond, vinden wij in de twaalfde aflevering van 1937 een artikel van A. Lazarewa en L. Rabinowitsj over het leven en werk van Ostrowski. De schrijvers van dit artikel hadden van Ostrowski vele bijzonderheden over het verdere verloop van „In Storm geboren” gehoord.

Oljosja b.v. wordt een energieke, actieve strijdster en cavaleriste. Ostrowski stelde haar zich graag te paard voor, hij sprak over de verhouding van de mannelijke kameraden tot haar, hoe zorgzaam en vol liefde zij haar behandelden, als een trouwe strijdekameraad, maar hoe zij tegelijkertijd in haar de aantrekkelijke vrouw zagen.

Het persoonlijke leven van Oljosja zou zich op de volgende wijze ontwikkelen: tijdelijk scheiden zich haar weg en die van André. „Ik wil hen beiden grote levenservaringen laten opdoen, zij beleven veel, voordat zij weer samenkomen,” zei Ostrowski eens. Oljosja besluit haar leven te verbinden met dat van den commandant van haar brigade, Sjabel, — maar niet voordat de burgeroorlog geëindigd is, want tot die tijd is zij geheel in beslag genomen door haar werk in het leger en kan zij niet aan haar persoonlijk leven denken. Maar de gezonde Sjabel, die niet zo standvastig in deze dingen is, houdt het lange wachten niet uit en eens betrapt zij hem als hij een toevallige verbinding met een vrouw heeft. Zij kan het hem niet vergeven en verbreekt haar vriendschap met Sjabel. André, die lijdt onder de afwezigheid van Oljosja, toont wonderen van moed. Hij wordt beloond met een orde.

Geruchten daarover bereiken Oljosja. Zij ontmoeten elkaar. Zijn heldenmoed, zijn roerende trouw aan zijn eerste liefde winnen Oljosja voor hem terug. Ostrowski sprak graag over hun verdere leven en zag zelfs al het aardige, donkerogige ventje, dat André onhandig en heel voorzichtig in zijn grote handen houdt.

Interessant is nog een bijzonderheid, die Ostrowski eens over André vertelde. De jongen werd gekweld door het feit, dat hij twee voortanden miste, die de legionairs hem uit de mond hadden geslagen, toen zij de jongens in de jachthut hadden gearresteerd. Eindelijk besluit hij zich een paar nieuwe tanden te laten inzetten, maar hij heeft er geen geld genoeg voor. Dan spreekt hij met een tandarts af, dat hij als betaling voor de tanden hout voor hem zal zagen, zodat deze voor de hele winter genoeg heeft. Drie dagen achtereen werkt hij van de ochtend tot laat in de avond, maar daarvoor krijgt hij dan ook een paar prachtige „net echte“ tanden. Dan is hij weer helemaal gelukkig.

Ostrowski sprak minder over Raymond. Natuurlijk zou hij verder gaan in de stappen van zijn vader en een dappere, geharde strijder worden. Maar over zijn persoonlijk leven liet hij zich niet veel uit.

Zowel André als Raymond worden dappere strijders, maar hun dapperheid komt op verschillende wijze tot uiting. Beiden vallen zij in handen van de vijand. Ostrowski stelt zich dan hun gedrag als volgt voor: Raymond verdraagt zonder een woord alle beledigingen en slagen, terwijl André hevige protesteert, vecht, dreigt en zijn vijanden veruloekt.

Met het gezin Michelson zou het slecht aflopen: zowel Meier, als de kleine Mojsje en de oude mensen worden bij een pogrom bij de inname van het stadje door de witte bandieten vermoord. Sarra blijft in leven en blijft dan onverbreekelijk verbonden met de revolutionaire strijd en de partijarbeid.

Hoe stelde de schrijver zich het verdere lot van Ludwiga voor? Haar „tandeloos humanisme“, zoals hij het noemde, dat uit het eerste deel van de roman blijkt, ontwikkelt zich niet verder. Tot een hoger peil dan wat zij reeds heeft bereikt en wat de lezer kent, — kan zij zich niet verheffen. Wel verlaat zij Edward en gaat zij naar Engeland, waar haar geld op de bank staat, maar daar blijft zij het bestaan van de kalme, tevreden typisch burgerlijke vrouw leiden. Wat Edward betreft, was het Ostrowski volkomen duidelijk en hij sprak er vaak over, dat deze, nadat hij aan alle fronten had gestreden, een echte fascist zou worden. De schrijver zag hem in onze tijd, als een actieve vijand van de Sowjet-Unie, deelnemend aan de voorbereiding van een oorlog tegen de Sowjet-Unie.

Warm en vol liefde sprak Ostrowski over Wassiljok, ongetwijfeld legde hij enige trekken uit zijn eigen leven in het beeld van den kleinen jongen. Reeds heel jong loopt hij weg naar het Rode Leger en wordt dan opgevoed door een cavalerie-afdeling. Eens, heel toevallig, ontmoet André hem ergens op een brug en wel onder de volgende omstandigheden: plotseling slaat iemand André met een zweep over de rug. De woedende Ptacha draait zich om, om de slag te beantwoorden en dan ziet hij Wassiljok, met een grote bontmuts op, die hem over de ogen is gezakt, luid schreeuwend met zijn nog jongensachtige stem.

Ook over Psjenitsjek sprak Ostrowski vaak. Hij verliest een been aan het front en wordt daardoor buiten gevecht gesteld. Het bewustzijn dat hij niet volwaardig meer is en vooral — de onmogelijkheid om nog met de anderen aan het front verder te strijden, drukken zwaar op den gezonden, krachtigen jongen man. Hij vindt dan werk bij een watermolen in het bos. Daar ontmoet hij Francisca, die definitief met Psjigodski heeft gebroken. De trotse, onafhankelijke vrouw kon zich niet langer onderwerpen aan het despotisme van den somberen en verbitterden man. Eens in de lente gaat zij naar haar familie, die bij dezelfde molen woont waar Psjenitsjek werkt, vastbesloten om niet meer terug te keren. Psjenitsjek en Francisca gaan van elkaar houden. Maar hun geluk is niet volledig en niet van lange duur: Francisca denkt, dat iedereen medelijden met haar heeft, omdat zij, een jonge, mooie en gezonde vrouw met een invalide trouwt. Psjenitsjek merkt wat zij doormaakt en lijdt er bevig onder. Tenslotte verlaat zij hem.

Psjenitsjek tracht weer naar zijn afdeling terug te keren en aan de strijd deel te nemen, maar men wijst hem grof af en lacht hem uit: „Ga liever de ganzen hoeden”. Toch lukt het hem als kok met de troep mee te trekken. Zorgzaam en handig bereidt hij het eten en al spoedig verwerft hij zich de algemene sympathie. Maar zijn strijdershart is daarmee niet tevreden: hij leert hoe een mitrailleur werkt door zijn kameraden te helpen bij het schoonmaken en wordt dan mitrailleur. Evenals vroeger kent hij geen vrees. Hij wordt beloond met de ordes van het Rode Vaandel. Als de burgeroorlog voorbij is laat hij zich dadelijk een kunstbeen maken. Ostrowski legde er glimlachend de nadruk op, dat dat kunstbeen zo goed gemaakt was, dat je zijn gebrek helemaal niet meer kon merken.

Eens ontmoet hij onverwachts André, die aangenaam verrast is door de ordes op de borst van zijn kameraad. Wladislaw en de „oude hond”, graaf Kazimir Mogelnitski, blijven niet in leven. Volgens een van de varianten wordt de

oude graaf door Psjigodski gedood. Wladislaw wordt een grote lafaard. Als hij in krijgsgevangenschap is geraakt smeekt hij angstig huilend om genade....

Hoewel het vaststond, dat zowel het Revolutionaire Comité als de jonge mensen in de jachthut bevrijd zouden worden, had Ostrowski nog geen vast besluit genomen op welke wijze dat zou geschieden. De ervaren revolutionair Rajewski, die immers niet gearresteerd was, zou bij de bevrijding een belangrijke rol spelen.

In de laatste dagen van zijn leven, toen hij onder een hevige en noodlottig gebleken aanval van zijn ziekte leed, schertste Ostrowski nog, om zijn omgeving wat op te beuren: „Weest toch niet zo verdrietig, vrienden, ik geef me ook deze keer nog niet over, ik kan nog niet sterven — ik moet immers eerst mijn jonge mensen verlossen, ik mag ze niet in handen van de legionairs laten....”

Toch is Ostrowski gestorven voordat hij de helden van zijn boek kon bevrijden. De twee laatste delen van de roman zullen niet meer geschreven worden. Met hem is aan de Russische literatuur een van haar merkwaardigste schrijvers ontvallen. Door zijn onbegrensde energie en wilskracht heeft hij ondanks zijn lichamelijk lijden boeken geschreven, die in de harten van de jeugd en de gehele vooruitstrevende mensheid zullen voortleven.

Sotsji—Moskou, 1934—1936

